

KÁNTÁS BALÁZS

A Kettőskereszt Vérszövetség
Egy titkos irreguláris katonai szervezet tevékenysége
az 1920-as évek Magyarorszáján

The Double Cross Blood Union
A Secret Irregular Military Formation and its Activity
in Hungary During the 1920s

Rerum Fides
VI.

Sorozatszerkesztő • Éditeur de série
KINCSES KATALIN MÁRIA

KÁNTÁS Balázs

A Kettőskereszt Vérszövetség

Egy titkos irreguláris katonai szervezet tevékenysége
az 1920-as évek Magyarorszáján

The Double Cross Blood Union

A Secret Irregular Military Formation and its Activity
in Hungary During the 1920s

Line Design
Budapest, 2022

A kiadvány megjelenését támogatta
The publication of the book was sponsored by

Nemzeti Kulturális Alap

Nyelvi lektor • Proofreader
Zsávolya Zoltán

© Kántás Balázs, 2022
© Line Design Kft., 2022

TARTALOM • CONTENT

Előszó.....	7
A Kettőskereszt Vérszövetségről általában.....	11
Héjjas Iván paramilitáris vezető különítményének tevékenysége a Duna–Tisza közén a fehérterror idején, valamint egy radikális különítményparancsnok utóélete	29
Somogyi Béla és Bacsó Béla szociáldemokrata újságírók meggyilkolása	39
Kmetty Károly tartalékos főhadnagy és társainak tevékenysége	43
A Club kávéházi kettős gyilkosság.....	51
A radikális jobboldali paramilitáris alakulatok működésének egyik fordulópontja – Soltra József rendőrzárőr meggyilkolása.....	58
A magyar, bajor és osztrák jobboldali paramilitáris szervezetek közötti titkos tárgyalások – a Fehér Internacionálé gondolata	65
A nyugat-magyarországi felkelésről, röviden a talán részben a Kettőskereszt Vérszövetség egyik jelentős hadműveletéről	73
Az Ébredő Magyarok Egyesületének állítólagos merénylettere a román királyi pár ellen.....	76
A Csocsó bácsi-féle összeesküvés – Apor Viktor tartalékos honvéd főhadnagy és társainak puccsterve	78
A „magyar sörpuccs” gondolata – a Szemere–Bobula–Ulain-puccsterv, 1923.....	81
A Kovács testvérek bűncselekményei és a rendőrség kétes szerepe.....	93
Konzolidáció kézigránáttal, avagy a jászkarajenői merénylet.....	97
Az erzsébetvárosi bombamerénylet.....	104
A csongrádi bombamerénylet.....	108
A paramilitarizmus és a bűnözés határán – a Cselekvő Magyarok Táborának rablógyilkossági ügye	111
Epilógus: a radikális jobboldali titkos szervezetek felszámolására és az irreguláris katonai alakulatok leszerelésére tett kísérletek a konzolidáció jegyében.....	120
Források a Kettőskereszt Vérszövetség történetéhez.....	123
Foreword	143
Introductory generalremarks on the Double Cross Blood Union.....	147
The activities of Iván Héjjas’s detachment in the Danube–Tisza Interfluve during the White Terror, and the afterlife of a radical paramilitary commander.....	161
The murder of social democratic journalists Béla Somogyi and Béla Bacsó	170
The actions of reserve First Lieutenant Károly Kmetty and his associates	174
The Double Murder at Club Café	181

A turning point for the radical right paramilitary units – the murder of police officer József Soltra	187
Secret negotiations between Hungarian, German (Bavarian) and Austrian right-wing paramilitary organisations – the idea of the White Internationale	193
Briefly about the Uprising in Western Hungary, and about one of the major operations of the Double Cross Blood Union	201
Alleged plot to assassinate the Romanian royal couple by the Association of Awakening Hungarians.....	204
The Uncle Csocsó Conspiracy – The coup plot of reserve First Lieutenant Viktor Apor and his associates.....	206
The ‘Hungarian Beer Hall Putsch’ – the Szemere–Bobula–Ulain coup plan, 1923	209
The crimes of the Kovács brothers and the controversial role of the police	220
Consolidation with hand-grenades, that is, the assassination attempt in Jászkarajenő.....	224
The bomb raid in Erzsébetváros.....	230
The bomb attack of Csongrád	234
Epilogue: Attempts to disband radical right-wing clandestine organisations and to disarm armed irregular military formations.....	237
Levéltári források • Archival Sources	241
Irodalom • Literature	245
Személynévmutató • Index of Persons	255
Földrajzinév-mutató • Index of Location	261

ELŐSZÓ

A Horthy-korszak első néhány éve a magyar történelem azon viharos időszakai közé tartozott, mely bővelkedett – elsősorban jobboldali, irredenta eszmék mentén szerveződő – titkos társadalmi egyesületekben, társaságokban, szövetségekben, melyek a politikai életre is bizonyos befolyással voltak. E titokban működő szervezeteknek olykor volt legális fedőszervezete (a legálisan bejegyzett egyesületek pártpolitikai aktivitást a korabeli jogszabályok szerint nem folytathattak) valamilyen társadalmi egyesület formájában, olykor pedig informális keretek között, csupán a tagok közti szóbeli megbeszélések és utasítások alapján fejtették ki a tevékenységüket.

Az 1920-as években működő nagyszámú, egymással szoros átfedéseket mutató titkos és féltitkos szélsőjobboldali szervezet, illetve a hozzájuk ezer szállal kötődő, elsősorban első világháborús veteránokból szerveződő paramilitáris alakulatok működését a maguk komplexitásában, szövevényességében leginkább konkrét példák és velük kapcsolatba hozható események, mikrotörténelmi esettanulmányok útján érthetjük meg. A paramilitáris tevékenységet és szervezeteket, melyek az első világháború utáni években különböző intenzitással Európa szinte minden államában jelen voltak, bár a vesztes országokban nagyobb tér jutott nekik, a téma nemzetközi szakirodalma többnyire úgy szokta definiálni, mint olyan katonai vagy kvázi-katonai szervezeteket és cselekményeket, amelyek kiegészítették a konvencionális katonai alakulatok működését vagy egyenesen azok helyébe léptek. Erre némely esetben az állam kereteinek átmeneti vagy akár tartós felbomlása adott lehetőséget, más esetekben az állam maga használta fel ezeket az alakulatokat, megint másutt a paramilitáris formációk a fennálló állam ellenében léptek fel. Magyarországon különböző időben, de tulajdonképpen mindhárom jelenségre volt példa, de 1919 után az új, erősen jobboldali kormányzat ezeket az egységeket elsősorban a saját hatalma megszilárdítására használta fel.

Könyvünk célja a korai magyar radikális jobboldal paramilitáris működés módjának, valamint a fegyveres szélsőjobboldali organizációk és az állam/kormányzat komplex és ellentmondásos viszonyának, illetve e jelenségek tágabb társadalmi-politikai kontextusának vizsgálata és bemutatása. E célból megkíséreljük feltárni a Kettőskereszt Vérszövetség nevű, állami, vagy legalábbis kvázi-állami szervként működő, sajátos titkos, összesen valószínűleg több tízezer embert tömörítő katonai formáció és bizonyos hozzá kötődő mikrotörténelmi esettanulmányok bemutatása által a Horthy-korszak első éveiben működő, jelentős politikai erőként megnyilvánuló magyar milicista mozgalom csupán töredékesen rekonstruálható történetét, illetve e mozgalom az 1920-as évek politikai eseményeire gyakorolt (dokumentálható) hatásait. A Kettőskereszt Vérszövetség ugyanis nem volt más, mint a trianoni békeszerződés hatályba lépése után komoly fegyverkezési korlátozások alatt álló magyar hadsereg titkos, irreguláris kiegészítő alakulatait tömörítő ernyőszervezet. Erős hasonlóságokat mutatott a német *Schwarze Reichswehrrel* („Fekete Hadsereg”), melynek – a radikális jobboldali mozgalmakhoz,

többek között a Hitler vezette Nemzetiszocialista Párthoz is szorosan kötődő – különböző szabadszervezeteket, a *Freikorps*okat a német kormány is a fegyverkezési korlátozás alatt álló hadsereg félhivatalos tartalékos egységeiként kezelte. A két fegyverkezési korlátozás alatt álló ország árnyékhadseregei az 1920-as években egyébként szoros kapcsolatban is voltak egymással. Narratívánk ilyen értelemben nem más, mint a magyar Freikorpsok története, némi nemzetközi kitekintéssel. A Kettőskereszt Vérszövetség alapvetően kettős célt szolgált. A kormány egyrészt politikai rendészeti, belső elhárítási célra használta a szervezetet, amelynek kiemelt feladatai közé tartozott a baloldali érzelmű emberek megfigyelése és az efféle politikai szervezkedések ellehetetlenítése, tagjai másrészt a trianoni békeszerződés értelmében a környező országokhoz csatolt magyarlakta területeken végeztek és diverziós és hírszerző tevékenységet, közep-távú céljuk pedig a magyarlakta területek visszafoglalásának előkészítése volt. A szervezet tagjai ugyanakkor – nem a kormány jóváhagyásával vagy tudtával – számos esetben átlépték a törvényes kereteket, és súlyos bűncselekményeket követtek el. Az első világháború frontjait megjárt, majd a polgárháborús időkben tovább katonáskodó, többnyire fiatal férfiak a vesztes országok hadseregeinek demobilizálása, a katonák tömeges leszerelése és deklasszálódása után nem tudtak és némely esetben talán nem is akartak visszailleszkedni a társadalomba. Saját hazafias érdemeikre hivatkozva munka nélkül szerettek volna maguknak megélhetést biztosítani, ezért pedig súlyos bűncselekményeket követtek el. Miután azonban a kormány fokozatosan leszerelte a különböző jobboldali fegyveres csoportokat, és tagjaik már nem tudtak megélni irreguláris katonai tevékenységükből, fokozatosan a törvény módosításában találták meg boldogulásuk útját. Az 1920-as években a paramilitarizmus Magyarországon is fokozatosan a bűnelkövetés felé terelte az egykori katonákat.

A radikális jobboldalhoz és a különböző katonai körökhöz a korszakban számos, többnyire persze komolytalan államcsínyterv is kötődik. Leginkább Ulain Ferenc, a kormánypártból kivált fajvédő nemzetgyűlési képviselő és társai 1923-as államcsínyterve érdemli meg a nagyobb figyelmet, amit a német nemzetiszocialista mozgalom közreműködésével, a bajor sörpuccsal egyidejűleg kívántak volna végrehajtani. A szerző által ironikusan csak a „magyar sörpuccs” névvel illetett, végül meg nem valósult államcsínytervének ismertetése könyvünk egyik kiemelt fejezete, és rámutat a magyar radikális jobboldal ebben az időben élénk nemzetközi kapcsolataira is.

Az 1922 és 1924 közötti időszakot a korabeli sajtóban „bombamerényletek korszaka” névvel is illették, ugyanis ebben az időszakban számos súlyos, a radikális jobboldalhoz köthető, többnyire antiszemita indíttatású merényletet követtek el. A félkatonai jellegű radikális jobboldalnak köszönhetően a politikai terrorizmus egy ideig Magyarországon is elterjedt. A bombamerényletek ötlete a korszak befolyásos, egyre inkább pártszerűen működő szélsőjobboldali szervezetének, az Ébredő Magyarok Egyesületének félkatonai szárnyából, a Nemzetvédelmi Főosztályból indult ki, mely a Kettőskereszt Vérszövetség egyik alszervezete volt. E cselekmények közül is kiemelkedik a nyolc ember halálát okozó, 1922. április 3-ai erzsébetvárosi bombamerénylet, az ugyancsak 1922-ben tervezett, bár a szerencsének köszönhetően meg nem valósult jászkarajenői antiszemita merényletterv, vagy az 1923. december 24-ei csongrádi bombamerénylet. E három esetet, azok szereplőit és az utánuk lefolyt büntetőeljárásokat ugyancsak kiemelt részletességgel igyekszünk bemutatni, felderítve azt is, milyen következtetések vonha-

tók le a korai magyar paramilitáris szélsőjobboldal a kormányzathoz és a hadsereghez való viszonyáról. Kétségtelen tény ugyanis, hogy az 1919-es ellenforradalom után kialakuló és konszolidálódó autoriter jobboldali kormányzat felhasználta a radikális jobboldali milíciákat a hatalma megszilárdításához. 1921 után az elsősorban első világháborús, a lövészárkokban erőszakhoz szokott, traumatizált veteránokból álló félkatonai formációk már azt az államrendet kezdték veszélyeztetni, amelynek a védelmére elvileg létrejöttek. Nem volt tehát könnyű helyzetben a kormány, ha több tízezer erőszakhoz, brutalitáshoz szokott, felfegyverzett embert akart pacifikálni. E célt gróf Bethlen István miniszterelnök¹ nem is tudta azonnal megvalósítani, a kormánynak pedig csak különböző kompromisszumok árán, több lépésben, körülbelül 1925-ig bezárólag sikerült a radikális jobboldali irreguláris katonákat pacifikálnia.

Szükségszerűen töredékes történetet felvázoló, de talán egy narratívává, monográfiászerű egészévé mégis összeálló mikrotörténeti esettanulmányainkat, könyvünk magyar részét néhány forrás közlése is követi. Mivel a korai magyar radikális jobboldali paramilitáris mozgalmak története – ironikus módon – leginkább az egyes tagok által elkövetett, súlyos atrocitások nyomán indult büntetőeljárások levéltári forrásai alapján kutatható, ezért az elemzett, közölt dokumentumok igen nagy része büntetőeljárás keretében keletkezett, igazságszolgáltatási – rendőrségi, ügyészségi vagy bírósági – szervek által képzett irat. A források többsége a Budapest Főváros Levéltára őrizetében található, jogszolgáltatási szervek fondjaiból származik. Mindezzel együtt, mivel a korai magyar radikális jobboldali, paramilitáris mozgalmak, melyek vezetői között egyébként igen nagy arányban találunk tényleges állományú katonatiszteket, mint már említettük, élen keresték a külkapcsolatokat – egy ideig a kormány tudtával és beleegyezésével – hasonló, német és osztrák organizációkkal (mondhatnánk, mindez a Horthy-korszak magyar diplomáciatörténetének egyik kevésbé ismert fejezete), az erre vonatkozó iratok többnyire a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, a Magyar Királyi Külügyminisztérium Politikai Osztályának rezervált iratai között találhatóak. A Kétnyelvű monográfiánk magyar nyelvű részének mellékleteként közölt dokumentumok többsége elsősorban Budapest Főváros Levéltárának őrizetében található.

Ami a korai magyar radikális jobboldali titkos szervezetek és hozzájuk kötődő milíciák máig nem túl bőséges historiográfiáját illeti, a Kádár-rendszerben az ideológiailag elfogult marxista történetírás igyekezett a Horthy-korszak valós befolyással rendelkező jobboldali társadalmi egyesületeinek és titkos társaságainak, illetve a hozzájuk kötődő félkatonai alakulatoknak a jelentőségét és tevékenységét felnagyítani és kihangsúlyozni, olykor már-már afféle árnyékkormányként beállítva e társaságokat; nincs ez másként a Kettőskereszt Vészövetség esetében sem. Könyvünk részben a hiánypótlás igényével is fellép, többek között azzal a céllal, hogy a magyar történelem azon fejezetét, amelyet a marxista párttörténészek, például Hollós Ervin, Nemes Dezső, Dósa Rudolfné, Kerekes Lajos vagy Tóth Tibor ideológiailag erősen elfogult szemüvegen keresztül, leegyszerűsítésekkel mesélt el, az objektivitás igényével próbálja meg újra elmesélni. A Kettőskereszt Vészövetség ugyanis nem a marxista történetírás fantazmagóriája, hanem egy valóban létező és egy ideig valós befolyással rendelkező fegyveres szervezet volt, befolyása azonban korántsem volt végtelen, sőt, néhány év alatt szinte teljesen meg is szűnt.

¹ Gróf Bethlen István (1874–1946), jogász, politikus, 1921. április 14-e és 1931. augusztus 24-e között Magyarországi miniszterelnöke.

Bár könyvünket elsősorban tudományos műnek szántuk, mely főként a szakmai közönséget célozza meg, úgy véljük, az általa elmesélni megkísérelt történet(ek) a huszadik század viharos magyar történelme iránt fogékony, szélesebb olvasóközönség érdeklődésére is számot tarthat(nak), eddig kevésbé ismert információkat, összefüggéseket közölve az ellenforradalmi időszak, majd az azt bethleni konszolidáció éveinek politikatörténetéről.

Budapest, 2022. január 15.

Kántás Balázs

A KETTŐSKERESZT VÉRSZÖVETSÉGRŐL ÁLTALÁBAN

Titokban működő szervezetekről írni meglehetősen hálátlan kutatói feladat, hiszen az efféle organizációk jellemzően kevés iratot képeznek vagy rosszabb esetben éppenséggel egyáltalán nem keletkeztetnek iratokat. Minél nagyobb továbbá az időbeli távolság, annál nehezebb egy szervezet tevékenységét bármilyen módon is nyomon követni, rekonstruálni. A Horthy-korszak (1920–1944) a magyar történelem azon viharos időszakai közé tartozott, amelyek bővelkedett – elsősorban jobboldali, irredenta eszmék mentén szerveződő, ezzel együtt pedig az elszenvedett történelmi traumák nyomán sokszor intoleráns nacionalista és antiszemita szellemiségű – titkos társadalmi egyesületekben, szövetségekben, társaságokban, melyek között jelentős személyi átfedéseket találhatunk, illetve a politikai életre is bizonyos fokú befolyással bírtak.² Ezeknek a titokban működő szervezeteknek olykor volt legális fedőszervezete valamiféle, a belügyminiszter által engedélyezett és jóváhagyott alapszabállyal rendelkező egyesület formájában, máskor viszont teljesen informális keretek között, csupán a tagok közti szóbeli megbeszélések és utasítások alapján fejtették ki tevékenységüket.

A Kettőskereszt Vérszövetség (rövidítve: KKV vagy KKV Sz) névre hallgató katonai titkos társaság, titokban szerveződő irreguláris vagy paramilitáris alakulat³ e szervezetek közül is különösen érdekes, mert bár az 1920-as évek első felében erősen jelen volt a köztudatban, és számos törvényteleniséget (önbíráskodást, politikai és egyszerű rablógyilkosságokat, merényleteket, puccskísérleteket stb.) írtak tagjai számlájára a korabeli sajtóban és egyéb forrásokban, iratot mégsem igen keletkeztetett, vagy legalábbis iratainak többsége nem maradt fenn közgyűjtemények őrizetében, ezért a történészek máig keveset tudnak róla, konkrét tevékenysége pedig leginkább találgatásokon, feltételezéseken, bizonyos személyek és események csupán részben bizonyítható hozzákötésén alapul.

A Kettőskereszt Vérszövetség alapvetően – ha hihetünk a forrásoknak és azoknak az információknak, amelyek a köztudatban róla elterjedtek – nem volt más, mint az Etelközi Szövetség nevű, nagy befolyással rendelkező, a politikai, katonai és hivatalnoki elit tagjaiból szerveződő titkos társaság egyik alszervezete, annak egyfajta katonai-félkatonai szárnya. Az Etelközi Szövetségről, a korszak kiterjedt befolyással bíró, a szabadkőművesség ellenében alakult, annak fehér/nacionalista változataként funkcionáló

² UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012, 97–100.

³ A paramilitarizmusról a közelmúlt szakirodalmából lásd: UĞUR Ümit ÜNGÖR, *Paramilitarism. Mass Violence in the Shadow of the State*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

titkos társaságáról – Zadravec István⁴ tábori püspök emlékiratának,⁵ Prónay Pál⁶ alezredes feljegyzéseinek,⁷ illetve Shvoy Kálmán tábornok napló-memoárjának,⁸ e három, a Kádár-korszakban könyv formában is publikált alapküldokumentumnak és néhány más levéltári forrásoknak köszönhetően⁹ – titkossága és titokzatossága ellenére viszonylag sokat tudunk.¹⁰ Az Etelközi Szövetség (rövidítve: EX, ET vagy X) a magyar irredenta, fájvédő legális és illegális egyesületek többségét valamilyen módon irányította, vagy legalábbis igyekezett irányítani, így azok egyfajta ernyőszervezetének is tekinthető. Tagjai a fenti rövidítéseket konspirációs okokból felváltva használták. A szervezet valószínűleg 1919 novemberében alakult Szegeden,¹¹ az ellenforradalmi kormány közvetlen irányításában, és a későbbiekben kb. 5000 tagot számláló társaságot a Vezéri Tanács, más néven Nagytanács nevű, 7-12 fős vezető testület 1944. október 16-áig, többnyire a leszerelt katonákat tömörítő, erősen paramilitáris jellegű Magyar Országos Véderő Egységgel (MOVE)¹² szoros együttműködésben irányította, és annak lefoglalt budapesti székházá-

⁴ Zadravec István (1884–1965), ferences szerzetes, szegedi házfőnök, 1920 és 1926 hivatásos katonai állományban a magyar hadsereg tábori püspöke.

⁵ ZADRAVEC István, *Páter Zadravec titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967. Az eredeti forrás ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található: HU-ÁBT-L-A-719.

⁶ Prónay Pál (1874–1946) katonatiszt, különítményparancsnok, radikális jobboldali politikus. Az 1919 és 1921 közötti fehérterror egyik irányítója. 1921-ben alezredesként nyugdíjazták és félreállították, inentől kezdve jelentéktelen ellenzéki szélsőjobboldali politikusként a Bethlen-kormány ellenfele.

⁷ PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszája. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin-SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963. A könyv formában 1963-ban csak részben közreadott, eredeti forrás ma is a Politikatörténeti Intézet Levéltárában található: HU-PIL-IV-973.

⁸ SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. PERNEKI Mihály, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983. Az eredeti forrás a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltárában található: HU-MNL-CSML-XIV-12.

⁹ Az Etelközi Szövetség fennmaradt alapszabálya/alkotmánya megtalálható Dr. Minich József orvos népiügyességi eljárásának iratai között. HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947.

¹⁰ Az Etelközi Szövetség történetéről összefoglaló tanulmányt írt többek között Fodor Miklós Zoltán. Vö. FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156. Mindazonáltal Fodor Miklós Zoltán összefoglaló tanulmánya is szórványos forrásbázison és a témában eddig megjelent szekunder szakirodalmon alapul, ezért megállapításai váltalantán igen nagy részét feltételezések.

¹¹ Az Etelközi Szövetség érthető módon a katonai vezetésre és a hadseregére is nagy befolyást gyakorolt, alapító tagjai között főtiszteket is találunk. Ily módon nem meglepő az sem, hogy a KKVSz valószínűleg az EX közvetlen irányítása alá tartozott. Vö. ERDEŐS László, *A magyar honvédelem egy negyedszázada 1919–1944*, szerk. BABUCS Zoltán, Gödöllő, Attraktor Kiadó, 2007, 115–117.

¹² A Magyar Országos Véderő Egység 1918. november 15-én félkatonai-ellenforradalmi egyesületként alakult, és fokozatosan vált a Horthy-korszakban a rendszer egyik legnagyobb tömegbázisú szervezetévé, tagsága nagy részét katonatisztek adták. Egyik alapítója Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök volt. Az 1920-as években az Ébredő Magyarok Egyesületével együtt a korszak egyik meghatározó antiszemita-revizionista egyesülete, a vezetésben az 1930-as évek második felétől kezdve a nyilaskereszetesek és más szélsőjobboldali pártok képviselői kerültek többségbe (pl. Bánkúti László, Baross Gábor, Endre László, Feilitzsch Berthold). 1942-től vezetősége a magyar szélsőjobboldali szervezetek összefogására mozgósított, tagjai pedig nagy arányban adták a Nyilaskereszetes Párt párthadseregét. 1944 elején 144 fíkegyesülettel rendelkezett, melyek egyenként átlagosan 200 tagot számláltak. Csaknem mindegyikhez tartoztak fiatalokat tömörítő lövészkлубok. A német megszállás után belügyminiszteri rendelettel a kisebb fasiszta jellegű egyesületeket is a MOVE-be olvasztották. Az egyesület töredékesen fennmaradt iratanyaga kutatható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 1360. Történetéről lásd: DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

ban tartotta összejöveleteit.¹³ Az EX rítusaiban, külsőségeiben az általa hazafiatlannak és nemzetrombolónak tartott szabadkőművességre¹⁴ kívánt hasonlítani, ironikus módon székhelyét is a betiltott Magyarországi Symbolikus Nagypáholy lefoglalt Podmaniczky utcai székházában rendezte be, ugyanott, ahol a MOVE is működött. Kapcsolatrendszerén keresztül jelentős hatást gyakorolt a korszak politikai életére, hiszen tagjai voltak többek között Bethlen István, Teleki Pál, Károlyi Gyula, Bánffy Miklós, vagy éppen soggel Eckhardt Tibor, aki 1923 decemberétől az Ébredő Magyarok Egyesületének,¹⁵ a korszak legbefolyásosabb nacionalista tömegszervezetének¹⁶ elnöke is volt. Az EX-be meghívás alapján felvételüket kérők misztikus szertartás keretében életre-halálra szóló fogadalmat tettek az irredenta és fajvédő célok szolgálatára.¹⁷ A Vezéri Tanács az ország sorsát érintő csaknem minden fontos kérdést megtárgyalta. A szövetség fedőszerve a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület volt, amely 1920. szeptember 28-án alakult meg és hagyták jóvá alapszabályát. Az EX informális vezetője 1936-ban bekövetkezett haláláig lényegében Gömbös Gyula¹⁸ honvédelmi miniszter, majd miniszterelnök volt,¹⁹ aki mind a MOVE-hez, mind az ÉME-hez kötődő radikális jobboldali paramilitáris alakulatokban és titkos-féltitkos szervezetekben is vezető szerepet játszott, noha hivatalos pozíciót a MOVE elnökségén kívül nem viselt.²⁰ Gömbös nem csupán a korabeli radikális jobboldali szervezetek informális vezetője volt, de tudhatott a különböző

¹³ Vö. L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988, 68.

¹⁴ Dömötör Mihály belügyminiszter 1920. május 18-ai 1550/res. számú rendeletével betiltotta a szabadkőművesség működését a Magyar Királyság egész területén. Az belügyminiszteri rendelet indokolása szerint a szabadkőműves páholyok az „*alapszabályaikban kitűzött, kormányhatóságilag is törvényesen elismert céljaik és feladatuk megvalósítása helyett a politikai élet irányítására és a tényleges hatalomnak a kezükhöz ragadására terelték át egyleti tevékenységüket*”.

¹⁵ Az Ébredő Magyarok Egyesülete az első világháború és a forradalmak utáni Magyarország legbefolyásosabb nacionalista társadalmi egyesülete volt, mely az 1920-as évek elején saját segédrendőri milíciákat, karhatalmi alakulatokat tartott fenn, és határozottan befolyásolta a pártpolitikát is. Tagjai számos hírhedt, antiszemita és irredenta indíttatású bűncselekményt, kisebb-nagyobb terrorcselekményt követtek el. Alapítói és vezetőségi tagjai között számos politikust és befolyásos katonatisztet találunk, pl. Prónay Pált, Héjjas Ivánt vagy Gömbös Gyula későbbi miniszterelnököt. Működése csúcspontján tagsága több százezresre volt tehető, elnökei az 1920-as évek elején Szmracsányi György, Eckhardt Tibor és Buday Dezső nemzetgyűlési képviselők voltak. Jelentősége 1923 után, a kormánypártból kiváló Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt (Fajvédő Párt) megjelenésével fokozatosan, majd jelentősebben az 1930-as években létrejövő, részben az egyesület tagjaiból szerveződő, nyugati mintájú magyar fasiszta és nemzetiszocialista pártok megalakulásával csökkent. Az ÉME a különböző radikális jobboldali politikai pártok mellett ezzel együtt egészen 1945-ig működött. Történetének első éveiről lásd: ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989; ZINNER Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284.

¹⁶ Zeidler Miklós szerint a Magyar Országos Véderő Egylet, az Ébredő Magyarok Egyesülete, az Etelközi Szövetség, a Kettőskereszt Vérszövetség és más nacionalista társaságok alapján határozták meg az ellenforradalom ideológiáját és káderállományát. Lásd: ZEIDLER Miklós, *A revúziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009, 105.

¹⁷ Az Etelközi Szövetség történetének a szervezet egyik alapítója, Zadravecz István tábori püspök emlékiratában egész fejezetet szentelt. ZADRAVE CZ, i. m. 129–150.

¹⁸ Gömbös Gyula (1886–1936), katonatiszt, radikális jobboldali politikus. 1922 és 1928 az ellenzéki Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt elnöke, a Magyar Országos Véderő Egylet nevű félkatonai szervezet vezetője, 1928-tól honvédelmi miniszter, 1932. október 1-jétől haláláig Magyarország miniszterelnöke.

¹⁹ GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó, 2001, 208; SHVOY, i. m. 74.

²⁰ VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, 2012, Napvilág Kiadó, 100–101.

paramilitáris alakulatok által eltervezett és végrehajtott bűncselekményekről, talán még támogatta is azokat,²¹ az Etelközi Szövetség pedig a jobboldali mozgalmak irányító szerveként működött.²² 1923 után a kormánypártból kilépő fajvédő frakciót, majd a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot megalapító Gömbös igen aktív kapcsolatot ápolt Héjjas Ivánnal²³ és az Ébredő Magyarok Egyesülete alföldi fiókszervezeteivel, 1924 novemberétől pedig a Fajvédő Párt vidéki gyűléseit az ÉME helyi szervezetei koordinálták, így kevésbé tűnik valószínűnek, hogy Gömbös ne tudott volna az 1920-as években az ÉME tagjaihoz és Héjjas Iván paramilitáris csoportjaihoz köthető erőszakos bűncselekményekről.²⁴ Gömbös halála után, a II. világháború ideje alatt az Etelközi Szövetség is fokozatosan a szélsőjobboldal felé tolódott,²⁵ és báró Feilitzsch Berthold, a korszak befolyásos politikusa, az EX egyik alapítója és hosszú időn keresztül a Vezéri Tanács elnöke a nyilaskeresztes mozgalom felé orientálódott,²⁶ és fokozatosan magához ragadta az – amúgy egyre csökkenő jelentőségű – szervezet teljes irányítását.²⁷ Megemlítendő az is, hogy a szövetség egy másik, sokkal inkább mérsékelt és németellenes, elsősorban Bethlen István és Kállay Miklós nevével fémjelezhető szárnya a kormányzót támogatta a sikertelen kiugrási kísérlet során.²⁸

Az Etelközi Szövetségről tehát igen sok minden tudható, az annak elvileg (fél)katonai szárnyát/militáns alszervezetét²⁹ képező Kettőskereszt Vérszövetség esetében azonban sokkal rosszabb a helyzet. Amennyiben lehet hinni a forrásoknak, úgy a szervezet

²¹ VONYÓ, i. m. 101.

²² Erről Zadravecz István tábori püspök is ír emlékiratában: ZADRAVE CZ, i. m. 148–149.

²³ Héjjas Iván (1890–1950), katonatiszt, földbirtokos, radikális jobboldali politikus. 1919 és 1921 között a fehérterror egyik hírhedt irányítója, később országgyűlési képviselő, sikeres üzletember, magas rangú köztisztviselő, a két világháború közti időszak egyik kormányközeli, befolyásos szélsőjobboldali politikusa.

²⁴ VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Pécs, Kairosz Kiadó, 2013, 169–170.

²⁵ Vö. Ismeretlen forrásból származó beadvány a magyar belpolitikai helyzetről, a nyilasok növekvő befolyásáról, a kormánypropaganda fogyatékoságairól és erőlyes kormányintézkedések szükségességéről, in *Horthy Miklós titkos iratai*, forráskiad. SZINAI Miklós–SZÜCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965, 252–260, 257.

²⁶ Feilitzsch Berthold báró, az EX vezérintézője az 1944. októberi nyilas hatalomátvétel után az új nyilaskeresztes törvényhozó testület, a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének elnöke lett. KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012, 177.

²⁷ Vö. SERFŐZŐ Lajos, *Atitkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60, 22–24. Az EX négyoldalas, interanzigens irredentizmust és antiszemitizmust hirdető alkotmánya fennmaradt dr. Minich József VI. kerületi tisztiorvos népügyészségi igazoló eljárásának iratanyagában. Az orvos tagja volt az Etelközi Szövetségnek és fedőegyesületének, a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesületének, aminek köszönhetően a világháború után állásából végül elbocsátották. HU-BFL-XXXV-2-b-8311/1947. Idézi: ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3–4, 562–576, 564. A szervezet működéséről fennmaradt még egy mindössze egyoldalas, 1945-ös keltezésű, kritikával kezelendő jelentés a Magyar Kommunista Párt fegyveres erők karhatalmi osztályának iratai között: HU-MNL-OL-M-KS 274-f-11. cs.-44. őrzési egység, Jelentés az Etelközi Szövetség működéséről, 1945. május 29. Az EX működéséről kellő forráskritikával olvasandó továbbá az egyik legfontosabb forrás, Zadravecz István tábori püspök, a szervezet egyik alapítójának és vezetőjének emlékirata. ZADRAVE CZ, i. m. 129–150.

²⁸ SZEKÉR, i. m. 81.

²⁹ Komoróczy Géza az Etelközi Szövetséget is a paramilitáris társaság jelzővel illeti. KOMORÓCZY Géza, *A zsidók története Magyarországon II. 1849-től a jelenkorig*, Pozsony, Kalligram, 2012, 380.

az EX-hez hasonlóan minden valószínűség szerint 1919 őszén jött létre az ellenforradalmi rendszer védelmére, a kommunista és más baloldali erők elleni harcra; a trianoni békeszerződés hatályba lépése után céljai kiegészültek az ország területi integritásának helyreállításával. Parancsnoka Siménfalvy Tihamér³⁰ ezredes, később tábornok volt, aki az 1920-as évek elején külföldi szélsőjobboldali szervezetekkel, különösen az osztrák és a német nacionalista mozgalmakkal is kereste a kapcsolatot. A szervezet vidéki vezetője Makkay/Makai Imre tüzér százados volt,³¹ továbbá vezető szerepet tölthettek be a fehérterror³² olyan hírhedt alakjai, mint Héjjas István és Prónay Pál különítményparancsnokok, a későbbi miniszterelnök, Gömbös Gyula, illetve Endre László,³³ Prohászka Ottokár püspök, Zadravec István táborigazgató, Klebelsberg Kunó belügy-, majd közoktatási miniszter, Habsburg Albrecht főherceg, Görgey György ezredes, Csörgény Károly tábornok, valamint vitéz Sassy Szabó József ezredes.³⁴ A Kettőskereszt Vérszövetség alakulását a Szegeden szerveződő ellenkormány Horthy Miklós vezette fegyveres erejéhez és a fővezér³⁵ közvetlen környezetéhez szokás kötni,³⁶ alapításában pedig olyan, később

³⁰ Vö. SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a róluk folytatott parlamenti viták 1922–1924-ben*, Párttörténeti Közlemények, 1976/3, 79–80. Siménfalvy Tihamér ezredes, később tábornok leginkább a Vitézi Rend egyik törzskapitányaként ismert, titkosszolgálati vezetői tevékenységéről jóval kevesebb forrás maradt fenn. Az általa vezetett titkosszolgálati szerv megfigyelte többek között az emigrációba távozott Károlyi Mihályt is. Vö. Siménfalvy Tihamér vszkt. ezredes felterjesztése a Kormányzó Katonai Irodájához Károlyi Mihály szabadkai tartózkodásáról, Budapest, 1924. október 1., in *Megfigyelés alatt. Dokumentumok a horthysta titkosszolgálat működéséről 1920–1944*, forráskiad. BERÁNNÉ NEMES Éva, HOLLÓS Ervin, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977, 100–101. Az irat ma is fellelhető a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-K 149-1924-1-2042.

³¹ Makkay Imre százados vezető szerepe a KKV Sz-ben igazolható a Kovács testvérek és társaik büntetőügyében hozott ítéletből. Lásd: HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőperere. Továbbá lásd: VARGYAI Gyula, *A biatorbágyi merénylet. Merénylet a merénylet ellen*, Budapest, Hadtörténelmi Levéltár–Paktum Nyomdaipari Társaság, 2002. Prónay Pál, aki a magyar irredenta katonai alakulatok, többek között a Kettőskereszt Vérszövetség megszervezésének szerepét is magának vindikálja, ugyancsak azt írja emlékirataiban, hogy Makkay Imre tüzérszázados ebben vezető szerepet játszott az ő irányítása alatt. PRÓRAY, i. m. 162–163.

³² A fehérterrortól lásd részletesebben például Bödök Gergely PhD-értekezését: Bödök Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.

³³ Endre László saját bevallása szerint is tagja volt az ÉME-nek, a MOVE-nak, az EX-nek és a KKV Sz-nek is, noha vezető szerepét a radikális jobboldali szervezetekben népbírói büntetőperében tagadta. Vö. *Az Endre–Baky–Jaross-per*, forráskiad. KARSAI László–MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994, 25.

³⁴ Endre László a népbírói elvált az EX-ben az államigazgatás magas rangú tisztviselői tömörültek, a KKV Sz-nek leginkább katonák voltak a tagjai. Ő nevezte meg a vezetőségi tagok között Szabó József ezredest is. I. m. 25.

³⁵ Pölöskei Ferenc egyenesen azt írta, hogy nem csupán a tisztikülönítmények, de az Ébredő Magyarok Egyesülete, a Magyar Országos Véderő Egylet és a Kettőskereszt Vérszövetség fegyveres, paramilitáris alakulatai már 1919-ben a Nemzeti Hadsereg és annak fővezére, Horthy Miklós közvetlen irányítása alatt álltak. Habár kétségtelenül voltak átfedések az irredenta egyesületek tagsága és a Nemzeti Hadsereg személyi állománya között, illetve a szegedi ellenforradalmi kormány éppen a Kettőskereszt Vérszövetség égisze alatt igyekezett a különböző fegyveres csoportokat valamiféle egységes irányítás alá vonni, az antibolszevizmus eszméje pedig szinte minden ekkoriban működő fegyveres formációt összekötött, ez így erős leegyszerűsítésnek hangzik. Vö. PÖLÖSKEI Ferenc, *Hungary After Two Revolutions 1919–1922*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980, 15.

³⁶ Erről többek között Mester Miklós (1906–1989) történész és politikus, aki a Horthy-korszakban maga is számos titkos társaság tagja volt, számol be egy vele időskorában készült interjúban: VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár – OHA–45. sz. 53. Mester Miklós-interjú. Idézi: SZEKÉR Nóra,

befolyásos katonatisztek és politikusok vettek részt, akiknek egy részétől a tanácsköztársaság bukása utáni időkből nem állt messze a katonai diktatúra bevezetésének gondolata. Az elképzelésre e bizonytalan időkből Horthy Miklós, Magyarország nem sokkal később megválasztott régens államfője is hajlott, és csak fokozatosan, az antant és Bethlen István mérsékeltbb környezetének nyomására mondott le a hadsereg által vezetett állam gondolatáról és tért vissza az alkotmányos, parlamentáris keretekhez.³⁷ Horthy maga egyébként sem a KKVSz-nek, sem az EX-nek nem volt tagja formálisan,³⁸ nem vett részt e társaságok beavatási szertartásain és esküjüket sem tette le, mivel pragmatikus katonatisztként és politikusként nem vonzotta különösebben a titkosság és a miszticizmus. Ezzel együtt azonban mindkét, egymással szoros személyi átfedéseket mutató társaság informálisan a vezetőjüként ismerték el,³⁹ és befolyását bizalmasain keresztül mindkettőben érvényesíteni tudta, csakúgy, mint a hozzájuk szorosan kötődő, nyíltan működő nacionalista egyesületekben.⁴⁰

A Kettőskereszt Vérszövetség katonailag szervezett egységeinek tagjait igen szigorú eskü kötötte, ami állítólag így hangzott:

„Én, XY esküszöm a mindenható Istenre, és fogadom mindenre, ami előttem szent, hogy az országfelforgató vörös elemek, azoknak izgatása és mozgolódása ellen, ha kell, fegyverrel a közért is harcolok, és ezeréves magyar Hazám elrablott területeinek visszaszerzése érdekében, ha kell, életemet is feláldozom. Vezéreimnek és általuk kinevezett előjáróimnak parancsait a leghívtebben teljesítem. Ha ezen eskümet megszegném, alávetem magam a Kettőskereszt Vérszövetség vérbírakodás-ítéleteinek. Isten engem úgy segíljen!”⁴¹

Az eskü szövege Kiss Gábor Jenő tartalékos honvéd főhadnagy perének iratanyagában maradt fenn, aki az 1920-as években az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályának helyettes parancsnoka és szentesi (Tisza-Maros-szögi) nemzetvédelmi osztályának parancsnoka volt, amely a Kettőskereszt Vérszövetséghez és a Héjjas Iván parancsnoksága alatt álló Alföldi Brigádhoz tartozó milícia volt. Kiss Gábor Jenő 1923-ban súlyos sikkasztási ügybe keveredett, amellyel összefüggésben bűnpártolás vétsége miatt elmarasztalták és négyhavi fogházbüntetést kapott. 1940-ben perének újrafelvételét kérte, amelyvel szeretett volna magának büntetlen előéletet biztosítani. Az 1940-es ügy irataihoz csatolták a korábbi, 1923-as per legfontosabb iratait is. Ezekből az iratokból kitűnik, hogy az Ébredő Magyarok Egyesülete, különösen annak katonai jellegű Nemzetvédelmi Főosztálya, a Magyar Országos Véderő Egylet, az Alföldi Brigád és a KKVSz működése nem választható el élesen egymástól, továbbá az 1940-es perújrafelvételi kérelemből az is kiderül, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség és az Alföldi Brigád valóban

A Magyar Közösség története, PhD-értekezés, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2009, 75.

³⁷ TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2011, 66–92.

³⁸ ORMOS Mária, *Mussoliniról Hitlerig*, in *Akik nyomot hagytak a 20. századon. Diktátorok – diktatúrák*, szerk. ERÉNYI Tibor, Budapest, Napvilág Kiadó, 1997, 27–47, 31.

³⁹ Az Etelközi Szövetség fővezéri székét a vezetőségi tagok elvileg Horthy Miklós kormányzónak szánták, aki ezt azonban nem fogadta el, ám a tagok ettől függetlenül őt tekintették a szervezet valódi vezetőjének. Erről többek között PRÓNAY Pál, SHVOY Kálmán és ZADRAVEZC István is több helyen beszámol a visszaemlékezéseiben. PRÓNAY, i. m. passim; SHVOY, i. m. passim; ZADRAVEZC, i. m. 130–132.

⁴⁰ UNGVÁRY, i. m. 98–99.

⁴¹ ZINNER, i. m. 568; HU-BFL-VII-5-c-198/1940.

nem önszerveződő milíciák, hanem a vezérkar irányítása alatt álló, „félhivatalos”, titkos katonai alakulatok voltak, amelyeket elsősorban belső reakció-elhárítási, antikommunista és irredenta célokra szervezett a kormányzat. Mindez persze egybevág egyéb elérhető, szórványos forrásokkal, és igazolni látszik a titkos katonai alakulat állami szerv minőségét. Alsóbb szinteken ezek a jórészt első világháborús veteránokból szerveződő irreguláris katonai egységek nagy önállósággal bírtak, a parancsnokokat pedig titoktartási kötelezettség terhelte, nehogy a súlyos fegyverkezési korlátozások alatt álló országot retorziók érhék az antant hatalmak részéről. Kiss Gábor Jenő szerint a Kettőskereszt Vészövetség vezérkari főnöke ekkor Uhlig (később Csörgey) Károly tábornok volt, ami más forrásokkal egybevág.⁴² Kiss Gábor Jenő Siménfalvy Tihamér tábornokot nem említi mint a KKVSz parancsnokát, azonban nem tudható, ő maga mennyit tudott a titkos katonai szervezet magasabb szinten történő működéséről. Lévéen a szervezet titkosszolgálati jelleggel működött, a tagokat erős konspirációs szabályok kötötték, és valószínűleg csak közvetlen parancsnokuk személyazonossága volt előttük ismert. Azt persze nagy vonalakban a beszervezett és felesketett tagok minden bizonnyal maguk is tudták, hogy nem csupán valamiféle irredenta veteránegyesületbe léptek be, hanem áttételesen a magyar kormányzat szolgálatában állnak.

A KKVSz esküjének ismert egy másik változata is, amelyet a radikális jobboldali titkos társaságokkal is élénken foglalkozó, illegális baloldali ellenzéki sajtó is leköszölt. Bizonytalan eredete miatt alapos forráskritikával kell kezelnünk:

„Esküszöm a mindenható Istenre, aki szent és sérthetetlen, hogy én, XY az apostoli Kettőskereszt Vészövetség céljaiért meghalni kész vagyok. Minden bolsevizmus elleni harcban részt veszek, és a Vészövetség szent céljaiért életemet is feláldozom. Mindenki előtt titokban tartom a Vészövetség titkait és törekvéseit. Magyarország ezeréves múltjáért síkra szálllok, és kész vagyok meghalni minden erre irányuló törekvésért. Minden olyan dolo gról, amely tudomásomra jut, legyen az királykérdéssel kapcsolatos, avagy kommunista, vagy bármi más néven nevezendő kísérlet, ami az apostoli Kettőskereszt Vészövetség céljait hátráltatná, azonnal jelentést teszek a Vészövetség parancsnokságának. Ellenkező esetben a Vészövetség vérbíráskodása végez velem. Isten engem úgy segítjen.”⁴³

Az esküszöveg fennmaradt egy harmadik változatban is:

„Én, XY esküszöm a mindenható Istenre, és fogadom mindenre, ami szent előttem, hogy vezéremnek és az általuk kinevezett előjáróimnak parancsait a leghűségesebben teljesítem, és a Kettőskereszt Vészövetségben történeteket a lesgzigorúbban titokban tartom. Esküszöm, hogy semmiféle más irredenta szervezetnek kötelezve nem vagyok, és hogy ilyen parancsokat csakis Kettőskereszt Vészövetségi előjáróimtól fogadok el. A Kettőskereszt Vészövetség keretén belül sem politikai, sem királykérdéssel nem foglalkozom, és amennyiben ilyen esetről tudomást szerzek, előjáróimnak azonnal jelentem. Ha ezen eskümet megszegném, jogosnak ismerem el a Kettőskereszt Vészövetség vérbíráskodását.”⁴⁴

⁴² HU-BFL-VII-5-c-198/1940.

⁴³ Az eskümintát a Proletár című illegális kommunista lapban jelent meg, ezért forráskritikával kezelendő: [SZERZŐ NÉLKÜL], Proletár, 1921. augusztus 18. Idézi: PRÓNAY, i. m. 163.

⁴⁴ Az esküszöveg e változata Fábíán Béla liberális ellenzéki parlamenti képviselőhöz jutott el valahogyan, aki a sajtóban tette azt közzé. Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *A Kettőskereszt Vészövetség eskümintája*, Az Est, 1926. május 7., 3.

Noha a szervezet alapszabálya eddig nem került elő levéltári dokumentumok közül, az eszközöveg változatai alapján is lehet következtetni a KKV Sz nacionalista-irredenta, antibolsevista, antiszemita, illetve a volt és aktív katonák felülreprezentáltsága és az organizáció paramilitáris felépítése okán egyértelműen militarista szellemiségére. A három esküváltózat közötti apró különbségek sem meglepőek, hiszen a szervezet 1919-ben valószínűleg antibolsevista céllal alakult, az irredentizmus pedig később, a trianoni békeszerződés 1920-as aláírása után lett az organizáció vezéreszméje. Az apolitikusság kötelme sem meglepő, ugyanis az irredentizmus és a területi revízió eszméje az 1920-as évek Magyarországon egyébként nagyon különböző gondolkodású embereket fogott össze,⁴⁵ így e titkos szervezetben is megférhettek egymással a legitimisták, a szabad királyválasztók, vagy éppenséggel az autoritárius, katonai államberendezkedést elképzelők. Abban sincs semmi rendkívüli, hogy a vérszövetségi eskünek több változata fennmaradt, hiszen mint minden hasonló szervezetnek, így a KKV Sz-nek is több helyi alszervezete volt, így apróbb részkérdésekben bizonyosan megfigyelhető volt egyfajta decentralizáció is. Különösen, ha feltételezzük, hogy a titkos irreguláris katonai alakulat sosem állt egészen egységes vezetés alatt, a különböző paramilitáris parancsnokok – általában a hadsereg magasabb rangú, hivatásos tisztjei – pedig vetélkedtek egymással, hogy minél több tag nekik engedelmessédjön.⁴⁶

Ami a szervezet a taglétszámát illeti, az meglehetősen bizonytalan, mindenesetre az 1920-as évek elején ezres nagyságrendűre tehető. Az Umlauf Szigfrid⁴⁷ százados vezetése alatt álló budapesti zászlóalj egyik tagja, Kürthy Endre arról számolt be, hogy ő maga mintegy háromszáz tagot toborzott a szervezetnek – ez az adat persze erős túlzás is lehet.⁴⁸ A szövetség tagjai gyűléseit a Nyár utca 9. szám alatti iskola tornatermében tartották, amelyet a főváros bocsátott rendelkezésükre. A KKV Sz (egyik) legális fedőszerve a Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület volt, mely azonban jóval később alakult meg, mint a titkos társaság maga, alapszabályát csak 1922-ben hagyták jóvá.⁴⁹ Egy, a szervezetről a Budapest Fővárosi Levéltárban fennmaradt, 1946-os rendőrségi jelentés szerint:

„A Szövetség területi szempontból budapesti és vidéki főosztályokra oszlott. Minden főosztálynak vezérmegfigyelői, főmegfigyelői és megfigyelői voltak. Ezek havi jelentésekben számoltak be a körzetükben lejátszódó baloldali megmozdulásokról. Ha bárkiről bármilyen adatra volt szükség, úgy ezek a megfigyelők kötelesek voltak azokat azonnal beszerezni. A tagok politikai meggyőződése a jobboldali antiszemita és antibolsevista karakteren belül nem volt kor-

⁴⁵ Összefoglaló jelleggel lásd: ZEIDLER Miklós, *Külpolitika és revízió – Mindent vissza?* in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 2020, 175–196.

⁴⁶ Többek között Prónay Pál is megjegyzi naplójában, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség vezetéséért több magas rangú főtiszt vetélkedett, így például Makkay Imre tüzér százados, Prónay egyik helyettese a különítményében, Görgey György ezredes, a kormányzói testőrség parancsnoka, vagy éppenséggel Csörgey Károly tábornok, a tüzér fegyvernem későbbi főfelügyelője. PIL-VI-973-III. kötet p. 355.

⁴⁷ Dr. lovag Umlauf Szigfrid, jogász, huszárszázados, különítményparancsnok, Héjjas Iván és Prónay Pál mellett egyik alacsonyabb rangú, hírhedt vezetője a fehérterrornak és a hozzá köthető politikai gyilkosságoknak. A Kettőskereszt Vérszövetség titkos katonai szervezet budapesti alakulatainak parancsnoka.

⁴⁸ SERFŐZŐ, i. m. 79.

⁴⁹ Uo. A Budapesti Főkapitányság 10 326/1923. főkapitányi jelentése szerint 234 791/1922-BM.VII. sz. alatt hagyta jóvá a belügyminiszter a Magyar Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület alapszabályát. HU-BFL-IV-1407-b-XXI. üo.-151/1922. Idézi: ZINNER, i. m. 564.

látozva. Így tagjai között Horthy-pártiakat, legitimistákat, fajvédőket és nemzetiszocialistákat is lehetett találni.

Céljuk nemcsak a baloldal figyelemmel kísérése volt, hanem a megbízható jobboldali elemek összetartása és felfegyverzése is. Fegyveres terrorkülönítményei leginkább a Nagy-Alföldön dolgoztak.

Antibolszevista célkitűzéseik révén meglehetősen politikai súlyuk volt, ez azonban a Bethlen-éra alatt kezdett eltűnni, mint ahogy az egész Vérszövetség jelentősége is a harmincas években, különösen egyéb korszerű jobboldali megmozdulások miatt, erősen csökkent. Leginkább az Etelközi Szövetség vette át a helyüket.”⁵⁰

Az idézett – valószínűleg jórészt spekulatív, illetve a szervezet múltbéli politikai szerepét eltúlzó – politikai rendőrségi jelentés szerint Horthy Miklós kormányzó tagsága nem állapítható meg a szervezetben, de befolyását kétségtelenül érvényesítette benne. A KKVSz vezetőségi tagjai között pedig olyan prominens személyeket találunk, mint Than Károly báró, Kárpáthi Kamilló tábornok, vitéz Jánky Kocsárd tábornok, ifj. Horthy István, Erdélyi Lóránt vármegyei főjegyző, Héjjas Iván, Szigetváry alezredes, Teleki Mihály és Teleki Béla grófok, Vass grófné, dr. Petrányi Rezső, Teleki Tibor gróf, képviselő, Ernst Vilmos főjegyző, Ferentzy Kálmán iskolaigazgató, Hatvany Lajos báró, Helle százados, vitéz Kemény János vármegyei főjegyző, Klebelsberg Kunó, Prónay Pál, Prohászka Ottokár püspök stb.⁵¹ Ebből a – jórészt jobboldali történelmi személyiségeket, illetve beazonosíthatatlan/jelentéktelen személyeket tömörítő, ám egyúttal véletlenszerűnek is ható – névsorból talán az asszimilálódott zsidó polgárcsaládból származó, horthyzmussal, túlhajtott nacionalizmussal vagy antiszemitizmussal nehezen vádolható Hatvany Lajos báró személye a legmeglepőbb, és mutat rá arra a legjobban, hogy ezt a forrást is alapos kritikával érdemes kezelni.

Ungváry Krisztián szerint a szervezet KKVSz titkos megbeszéléseit a Nádor-laktanyában tartotta (a Prónay-különítmény egyik székhelyén, ami tehát a Prónay Pál paramilitáris alakulatával való szoros személyi átfedésekre utal), tagjai pedig elsősorban csendőr- és katonatisztek, valamint földbirtokosok és közigazgatási tisztviselők voltak. A budapesti központon kívül minden nagyobb városban, megyeszékhelyen működött egy-egy alszervezet, a KKVSz tagjai pedig az államapparátust behálózva főként a kommunistagyanús egyének és szervezkedések feltérképezésével és megakadályozásával foglalkoztak.⁵² A KKVSz-ben ezzel együtt nagy arányban jelen voltak a felbomlott monarchia⁵³ hatalmas hadseregének leszerelt, emiatt pedig deklasszálódott, súlyos egzisztenciális gondokkal küzdő katonatisztjei is.⁵⁴ Egy gyakran, számos szakpublikációban idézett lexikonszócikk így ír a szervezetről:

⁵⁰ HU-BFL-VI-15-c-205/1945 – A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Államrendészeti Osztálya jelentése a Kettőskereszt Vérszövetség feloszlottot egyesület adatai tárgyában Budapest főváros főpolgármesteréhez, Budapest, 1945. december 3.

⁵¹ Uo.

⁵² UNGVÁRY, i. m. 98–99. Ungváry Krisztián nem ad meg forrást monográfiájában.

⁵³ Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásáról és következményeiről lásd részletesebben: SZÁVAI Ferenc, *Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései*, Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2004.

⁵⁴ BEREND T. Iván, *Magyarország gazdasága az első világháború után 1919–1929*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966, 13.

„A Kettőskereszt Vérszövetség (KKVSz) az Etelközi Szövetség közvetlen alárendeltségébe tartozó titkos hírszerzési és terrorszervezet. Az 1919 júliusában alakult szövetség álcázott orgyilkosságokkal, a környező országok magyarlakta területein diverziós akciókat végrehajtó szabadcsapatok szervezésével és hírszerző tevékenységgel támogatta a magyar vezetés irredenta és fajvédő politikáját. (Pl. 1938-ban a tagjai is részt vettek a Rongyos Gárda kárpátaljai akcióiban.) Az egyenként titokban felelküdt tagok egy része a BM állományában, Főtartalék fedőnévvel, külön titkos katonai egységet képezett. A szervezet vezetése sohasem volt egységes. A II. világháború alatt ez különösen élesen megmutatkozott, amikor a KKVSz legitimista csoportja Kettőskereszt Szövetség néven a Magyar Frontba tömörült pártokhoz, egy másik csoportja a nyilasokhoz csatlakozott.”⁵⁵

E közkézen forgó információhalmazzal egybevágunk Ujszászy István tábornok, a katonai titkosszolgálat és a későbbi Államvédelmi Központ vezetőjének a kommunista Államvédelmi Hatóság fogságában, 1948-ban írott feljegyzéseivel, melyek között találhatunk egy igen érdekes dokumentumot. E dokumentum tanúsága szerint az 1920-as években a honvédségen belül illegálitásban, de a kormány és a kormányzó tudtával és beleegyezésével működött egy – elsősorban irredenta indíttatású – külföldi szabotázs-, diverzáns- és terrorakciókat kidolgozó és kivitelező, titkosszolgálati jellegű tiszti csoport, melynek vezetője Siménfalvy Tihamér ezredes, a KKVSz igazgatója, később pedig Papp Dezső alezredes volt. A Siménfalvy-csoport a Várban, a Külügyminisztérium épületének pincéjében működött, tevékenysége elsősorban a kisantant államokra terjedt ki, középtávú célja pedig a magyarlakta területek visszafoglalásának előkészítése volt. Ujszászy feljegyzése szerint Héjjas Iván különítményei, majd 1932-től az úgynevezett (második) Rongyos Gárda is ugyanennek a titkos katonai szervnek voltak alárendelve, 1936-ban pedig ebből nőtt ki a honvéd vezérkar 5. számú, sajtó- és propagandaosztálya, immár Homlok Sándor ezredes irányítása alatt. Ez az osztály nem csupán a magyar honvédség propagandacéljait szolgálta, hanem a korábbi titkos csoportozhoz hasonlóan a kisantant államokban szabotázs- és diverzánsakciókat is előkészített és végrehajtott, és tette mindezt a Miniszterelnökséggel és a Külügyminisztériummal szoros együttműködésben.⁵⁶ A Siménfalvy-, később Papp-csoport, majd végül a Homlok Sándor ezredes vezetése alatt álló 5. vkf. osztály kétségkívül létezett, és tevékenységükből, valamint Siménfalvy Tihamér szervezői tevékenységéből (1929-ben bekövetkezett haláláig) a Kettőskereszt Vérszövetséggel való szoros átfedésekre is következtethetünk.⁵⁷

⁵⁵ Vö. *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs*, főszerk. SÍPOS Péter, Budapest, Petit Real Könyvkiadó–Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete–Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum–Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem–Magyar Hadtudományi Társaság, 1997. A nyilaskeresztesekhez valójában az Etelközi Szövetség egyik szárnya csatlakozott, illetve az államigazgatásban, illetve a honvéd vezérkarban tevékenykedő magas rangú tagjai révén az EX kiugrási kísérlet meghiúsításában is jelentős szerepet játszott. SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017, 80–81.

⁵⁶ UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az AVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György–KOVÁCS Zoltán András–SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007, 356–359.

⁵⁷ Többek között a kalandos életű, számos különítményt, irreguláris katonai alakulatot és gyakorlatilag minden, a két világháború között működő szélsőjobboldali egyesületet és pártot megjárt, a nyilaskeresztesekből kiábránduló, és végül 1944–1945-ben ellenállóként és zsidómentőként ismertté váló Zsabka Kálmán alhadnagy, amúgy civilben költő, színész és filmproducer élete is rámutat a különböző

A Külügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium közös irányítása alatt álló titkos hírszerző-szabotőr-diverzáns csoport tervezett létrehozásáról 1920-ból egy rövid, levél-tárban fennmaradt feljegyzés is beszámol:

„Megállapodás az elszakadt részeken folytatandó irredenta szervezéséről: Az irredenta legfelsőbb vezetésére egy a kormány ingerenciája alatt álló titkos szerv létesítetik egy polgári és egy katonai egység vezetésére alatt. Ezen szerv politikai kérdésekben a Külügyminisztérium, katonai kérdésekben a katonai vezetőségtől kapja az általános irányelvekre vonatkozó utasításait, úgy azonban, hogy politikai tekintetben a nemzeti kisebbségek miniszterével egyetértően jár el. Ezen központi titkos szerv végrehajtó orgánumaiként társadalmi szervezetek (ligák) létesítendők külön-külön az egyes nemzetiségi csoportok részére. Anyagi támogatás az irredenta céljaira a kormány illetőleg egyes reszortok részéről kizárólag a központi titkos szerv útján folyósítható.”⁵⁸

Az idézett irat egészen biztos, hogy nem maradt csupán tervezet, a Hadtörténelmi Levéltárban ugyanis valóban találhatók iratok egy Siménfalvy Tihamér ezredes vezetése alatt álló, titkosszolgálati jellegű katonai alakulat tevékenységéről. A Siménfalvy-csoport például érintett volt 1919–1920-ban az erdélyi magyar irredenta diverziós tevékenységben, amely többek között a nagyrészt koholt vádakon alapuló, de valamekkora valóság-alappal mégiscsak bíró, úgynevezett temesvári leventepert eredményezte.⁵⁹ Ebben az ügyben temesvári magyar fiatalok, jórészt középiskolás és egyetemista fiúk kerültek a román rendkívüli haditörvényszék elé azért, mert a vád szerint a román államhatalom ellen szervezkedtek – akkor, amikor Románia és Magyarország majdani államhatára még nem volt nemzetközi békeszerződések által tisztázva, a románok által megszállt Erdély hovatarozása pedig még kérdéses volt –, és e célból nagyobb mennyiségű lőfegyvert és robbanóanyagot szereztek be. Nehezen tisztázható, milyen mértékben álltak a román államra egyébként komoly veszélyt nem jelentő magyar diákszervezkedés mögött a korabeli magyar katonai titkosszolgálati szervek, egy bizonyos Mike József nevű, hírszerző főhadnagy ugyanakkor érintett volt az ügyben, és a temesvári leventeservezkedés, majd a büntetőper tárgyában Siménfalvy ezredeshez is eljutottak iratok.⁶⁰ A magyar

paramilitáris alakulatok, irredenta társadalmi szervezetek, illetve az állami szervek, így a titkosszolgálatok szoros kapcsolatára. Zsabka Kálmán altisztként történő leszerelése után titkos tiszti állományban a Siménfalvy-csoport, majd a 5. vkf. osztály tagja is volt, korábban pedig az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályhoz és Prónay-különítményhez fűzték szoros szálak, így tagsága a Kettőskereszt Vérszövetségben is erősen valószínűsíthető. Vö. BARTHA Ákos–PÓCS Nándor–SZÉCSÉNYI András, *Egy hosszán „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész*, *Múltunk*, 2019/2, 138–180, 159–160.

⁵⁸ HU-MNL-OL-MOL-K 64-1920-2-60. Cím és aláírás nélkül, 1920. 04. 06. Idézi: ANGYAL Béla, *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből*, Dunaszerdahely, Fórum Intézet–Lilium Aurum Kiadó, 2002, 50. A felvidéken működő magyar titkosszolgálati sejtek tevékenysége kapcsán ugyanerre az iratra hivatkozik jóval korábban Boros Ferenc is: BOROS Ferenc, *Magyar–csehszlovák kapcsolatok 1918–1921-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970, 231.

⁵⁹ A temesvári leventeperről lásd Borsi-Kálmán Béla több kiadást is megért, minden kiadásban folyamatosan bővített, apos monográfiáját: BORSI-KÁLMÁN Béla, *Öt nemzedék, és ami előtte következik... A temesvári Levente-pör, 1919–1920*, Budapest, Noran Kiadó, 2006; Uő, *Ifj. Niamessny Mihály és a temesvári Levente-per, 1919–1920*, Budapest, Helikon Kiadó, 2010; Uő, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

⁶⁰ Siménfalvy ezredes titkosszolgálati vezetői tevékenységéről és esetleges áttételes szerepéről a temesvári diákszervezkedésben lásd részletesebben: BORSI-KÁLMÁN, *Kisfiúk a nagy viharban*, i. m. 111–123.

katonai titkosszolgálat tisztjei valószínűleg a saját szakállukra, felsőbb utasítás nélkül kezdeményeztek egy irreidenta szervezkedést, vagy legalábbis valamilyen szinten bekapcsolódtak egy amúgy spontán is zajló mozgalomba, Siménfalvy ezredes mindenestre a honvéd vezérkarnál kezdeményezte Mike József főhadnagy felelősségre vonását.⁶¹ Hiba volna tehát a temesvári diákszervezkedést a Kettőskereszt Vérszövetség néven ismert, titkosszolgálati jellegű, irreidenta célokkal működő titkos katonai alakulat egyik hadműveletévé egyszerűsíteni, annyi azonban a források ismeretében bizonyos, hogy a Siménfalvy Tihamér parancsnoksága alatt álló katonai szerv ebben az ügyben is szerepet játszott, tagjai pedig befolyásolták az eseményeket.

Mindezzel együtt a fent említett forrásokat alapos kritikával érdemes kezelni, ugyanis egyrészt Ujszászy István például a saját feljegyzéseit a kommunista állambiztonsági szervek fogságában, legalább részben kényszer hatása alatt írhatta, másrészt hiába az esetleges személyi átfedések, egyik, a Siménfalvy-csoportról szóló forrás sem nevezi meg név szerint a Kettőskereszt Vérszövetséget.⁶² Nándori Pál jogtörténész ugyanakkor az I. Sándor jugoszláv király és Barthou francia külügyminiszter elleni, halálos kimenetelű marseille-i merénylet⁶³ nemzetközi jogi vonatkozásait vizsgáló, erősen marxista hangvételű, ám adattartalmában jól használható monográfiájában fél évszázaddal ezelőtt egyértelműen leírta, hogy a Siménfalvy-csoport azonos a KKVSz-szel,⁶⁴ később pedig a magyar katonai titkosszolgálatok, melyeknek a KKVSz is egyfajta elődszervének tekinthető, élénk kapcsolatban álltak különböző horvát paramilitáris csoportokkal is.⁶⁵ Nándori levéltári forrásokra hivatkozva állítja, hogy a KKVSz a kezdetektől fogva kormányzati irányítás alatt állt, nem önszerveződő titkos, hanem állami szerv, titkos katonai alakulat volt, melynek elsődleges célja valóban a kisantant államok elleni terrorcselekmények, szabotázs- és diverzánsakciók, középtávon pedig a területi revízió előkészítése volt.⁶⁶ Egy általa idézett külügyminisztériumi tervezet szerint a szerv katonai parancsnoka Siménfalvy Tihamér ezredes, politikai vezetője pedig Kánya Kálmán diplomata, későbbi külügyminiszter volt, a diverziós tevékenység pedig a tervek szerint elsősorban Csehszlovákia, Románia, illetve kiemelten a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság/Jugoszlávia ellen irányult. Egy másik, a külügyminiszter számára készült előterjesz-

⁶¹ BORSI-KÁLMÁN, i. m. 113–114.

⁶² UJSZÁSZY, i. m. 354–359.

⁶³ 1934. október 9-én Marseille-ben I. Sándor jugoszláv király és Louis Barthou francia külügyminiszter a király franciaországi diplomáciai látogatása alkalmával közös limuzinban utazott. Az autóra hirtelen többször rálöttek, és a merényletben mind a jugoszláv király, mind a francia külügyminiszter életét veszítette. A gyilkosságot horvát paramilitáris fegyveresek, utzasák és macedón terroristák követték el, akiket nagy valószínűséggel Magyarországon, a Zala megyei Jankapusztán képeztek ki a magyar katonai titkosszolgálatok és Héjjas Iván irreguláris különítményének tagjai. Vö. SÖREGI Zoltán, *Adalékok a marseille-i merényletbe*, ArchívNet, 2013/4.

https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenylet_hatteréhez.html (2022. 03. 12.)

⁶⁴ NÁNDORI PÁL, *A Marseille-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972, 24.

⁶⁵ Az első világháború utáni horvát nacionalista paramilitáris mozgalmak történetéről összefoglaló jelleggel lásd bővebben: DMITAR TASIĆ, *Paramilitarism in the Balkans. Yugoslavia, Bulgaria, and Albania, 1917–1924*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

⁶⁶ HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187. Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921. Idézi: NÁNDORI, i. m. 24.

tés mély részletekbe menően ecseteli a határon túl elkövetendő diverziós, szabotázs- és terrorcselekmények mikéntjét.⁶⁷

A Kettőskereszt Vérszövetség/Siménfalvy-csoport a források tanúsága szerint nem csupán a kisantant államok területén készített elő diverzánsakciókat, de valóban élénken kereste a kapcsolatot a német és osztrák szélsőjobboldali paramilitáris szervezetekkel, többek között az ORGESCH (Organisation Escherich)⁶⁸ és ORKA (Organisation Kanzler)⁶⁹ nevű milíciákkal is, illetve 1921-ben egy grazi tárgyaláson felmerült az is, hogy egy esetleges későbbi háború kitörése esetén a magyar és a német fél közös erővel foglalná el Csehszlovákiát.⁷⁰ Ezenkívül nem csupán a diverzáns- és terrorakciók kivitelezése, de az első világháború vesztes államait sújtó fegyverkezési korlátozások kijátszása is célja volt a KKVSz-nek,⁷¹ hiszen rajta keresztül nagyszámú embert lehetett titkos katonai állományba sorolni és kiképezni.⁷² A Kettőskereszt Vérszövetség akár hasonló lehetett a német Fekete Hadsereghez (Schwarze Reichswehr).⁷³ A német Fekete Hadseregen belüli milíciák között is működött egy, a Hermann Erhardt korvettkapitány irányítása alatt álló, titkos társaságként tevékenykedő és titkosszolgálati jellegű paramilitáris egység, az Organisation Consul, melyhez számos politikai gyilkosság köthető, illetve tagjai gyakran végeztek antant államok elleni diverziós tevékenységet. Némi leegyszerűsítéssel ebből a titokban működő, a törvényesség határait beföldön is messze áthágó irreguláris katonai alakulattól nőtt ki a nemzetiszocialista Németország

⁶⁷ HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515. Előterjesztés a külügyminiszter részére az elcsatolt területeken megvalósítandó diverziós és terrorcselekményekről, 1920. Idézi: NÁNDORI, i. m. 24–25; 88.

⁶⁸ Az ORGESCH német paramilitáris mozgalom tevékenységéről bővebben lásd: John T. LAURIDSEN, *Nazism and the Radical Right in Austria, 1918–1934*, Copenhagen, The Royal Library–Museum Tusulanum Press, 2007, 111–113. A szervezetek az 1920-as években jelentős politikai befolyással rendelkeztek Németországban, elsősorban Bajorországban. Erről tanúskodnak a róluk fennmaradt rendőrségi akták is a Német Szövetségi Levéltár (Bundesarchiv) őrizetében: BArch-R 1507/400. Organisation Escherich. Orgesch Orka.

⁶⁹ Az ORKA német paramilitáris mozgalom tevékenységéről lásd bővebben: LAURIDSEN, i. m. 111–113.

⁷⁰ HU-MNL-OL-K 64-1921-41-221. Jelentés a német ORKA és ORGESCH irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.; HU-MNL-OL-K-64-1921-41-199. Schitler vezérkari alezredes feljegyzése a német és a magyar irredenta szervezetek közötti együttműködés tárgyában, 1921. Idézi: NÁNDORI, i. m. 24. A magyar–német–osztrák nacionalista politikai erők közötti, komolyabb eredményre egyébként nem vezető tárgyalásokról részletesebben lásd: G. Soós Katalin, *Magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XVII, 3–43.

⁷¹ A magyar hadsereg 1920-as évekbeli titkos felfegyverzésének kísérleteiről lásd többek között ugyancsak Nándori Pál politikailag elfogult, de adattartalmában nagyon is jól használható tanulmányát: NÁNDORI Pál, *A hirtenbergi fegyverszállítás*, Hadtörténelmi Közlemények, 1968/4, 636–657.

⁷² NÁNDORI, i. m. 24.

⁷³ A Schwarze Reichswehr (Fekete Hadsereg) a német haderőn belüli titkos szervezet volt, mely az első világháborút elvesztett Németország súlyos fegyverkezési korlátozások alá eső haderejének titkos újrafelfegyverzését tűzte ki célul. Az állami hadsereg, a Reichswehr az 1920-as években hallgatólagosan támogatta a különböző nacionalista milíciák, Freikorpsok működését, és lényegében félhivatalos tartalékos egységekként tekintett rájuk. A német Fekete Hadsereg történetéről lásd bővebben: Jun NAKATA, *Der Grenz- und Landesschutz in der Weimarer Republik 1918–1933. Die geheime Aufrüstung und die deutsche Gesellschaft*, Freiburg im Breisgau, Rombach Verlag, 2002. Illetve magyarul lásd Németh István összefoglaló tanulmányát: NÉMETH István, *Német haditengerészeti és légügyi lépések a versailles-i békeszerződés kijátszására a weimari köztársaság (1919–1933) éveiben*, Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae, 2017/XLIV, 523–534.

katonai titkosszolgálat, a Wilhelm Canaris tengernagy irányítása alatt álló Abwehr.⁷⁴ A Kettős kereszt Vérszövetség tehát nemzetközi, elsősorban európai példák alapján jól összehasonlítható más első világháború utáni titkos, kvázi-állami szervként működő paramilitáris szervezetekkel. Mindazonáltal azt Nándori Pál fentebb idézett monográfiája is elismeri, hogy a magyar irredenta titkos katonai alakulatok⁷⁵ forrásbázisa meglehetősen szűkös, ezért tényleges tevékenységükre a fennmaradt források tükrében is inkább csak következtethetünk, mint biztos állításokat tehetünk róla.⁷⁶

Természetesen nemcsak Magyarország, de a kisantant államok, így például a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság is működtetett hírszerző szolgálatot, és érthető okokból a legnagyobb gyanakvással figyelték a magyarok tevékenységét. Egy 1926-ban kelt hírszerzői jelentés arról számolt be, hogy Magyarországon a Társadalmi Egyesületek Szövetsége⁷⁷ és a betiltott Területvédelmi Liga mellett még mintegy húsz titkos irredenta-terrorista szervezet működik, melyek titokban tevékenykednek. Tagjaik feladata többek között, hogy hírszerző tevékenységet folytassanak a kisantant országokban:

„Ezekből a szervezetekből verbuválódnak az úgynevezett keresztény-szociális munkások, akik, ahol csak lehetséges, felváltják a szociálisan szervezett munkásokat. Ezek a keresztény munkások dolgoznak azokban az üzemekben, ahol titokban hadianyagot gyártanak. Őket alkalmazták a francia frankok hamisításakor, mint ahogy a kisantant államok útleveleinek, pénzjegyei-

⁷⁴ Az Organisation Consult 1920-ban alapította Hermann Erhardt paramilitáris vezető, a Kapp-puccs egyik résztvevője, a korábban a saját parancsnoksága alá tartozó Erhardt Tengerészdandárból. A szervezet elsősorban Bajorországon belül működött, de körülbelül 5000–6000 fős tagságával behálózta az egész weimari köztársaságot. A versailles-i békeszerződések fegyverkezési korlátozásai megtiltották, hogy Németország professzionális katonai titkosszolgálatot tartson fenn, amit a németek természetesen ugyancsak igyekeztek kijátszani. A radikális jobboldal felé hajló Ernst Pöhner bajor rendőrfőnök erősen támogatta az Organisation Consul működését, melynek tagjai többek között felelősek voltak Matthias Erzberger pénzügyminiszter és Walther Rathenau külügyminiszter meggyilkolásáért. A szervezet pénzügyei kezelése céljából fedőcéget is létesített egy müncheni fakitermelő vállalat formájában. A szervezet és az állam viszonyát furcsa kettősség jellemezte. Vö. Robert G. L. WAITE, *Vanguard of Nazism. The Free Corps Movement in Post-War Germany 1918–1923*, New York, W. W. Norton and Company, 1969; NÉMETH, i. m. 524–525.

⁷⁵ Nándori Pál felsorol még néhány titkos, paramilitáris elvek szerint működő nacionalista társaságot és egyesületet: Árpád Fiai, Árpádosok, Ifjú Gárda, Felvidéki Egyesületek Szövetsége, Délvidéki Szövetség, Mefhosz, EMKE, Turáni Vadászok, Alföldi Vadászok, valamint ide sorolja az egyetemistákat tömörítő Turul Szövetséget és a Leventemozgalmat is. Állítása szerint Gömbös Gyula miniszterelnöksége alatt ezeket a korábban polgári formációikként működő szervezeteket a kormány teljes mértékben titkos katonai felügyelet alá helyezte, és a Honvédelmi Minisztérium egy titkos szervezeti egységének irányítása alá vonta. Minden szervezetnek feladata volt, hogy tagjaiban az irredenta szellemet táplálja, és hogy kapcsolatokat teremtsen az elcsatolt területeken hasonló célokkal működő titkos szervezetek vezetőivel. Ennek alátámasztása céljából egy, a Nemzetek Szövetsége Levéltára őrizetében lévő dokumentumra hivatkozik: S. d. N. C. 518. M. 234. VH. Requête du Gouvernement Yougoslave en vertu de l'article paragraphe 2, du Pacte. Communication du Gouvernement Yougoslave, 34–41. Idézi: NÁNDORI, i. m. 88.

⁷⁶ NÁNDORI, i. m. 88–89.

⁷⁷ A Társadalmi Egyesületek Szövetsége (TESZ) az 1920-as években a jobboldali, irredenta tömegszervezeteket összefogó ernyőszervezet volt, amely többek között magában foglalta az ÉME-t, a MOVE-t és a Területvédő Ligát (TEVÉL). Elnöke báró Feilitzsch Berthold, az Etelközi Szövetség vezetője, alelnöke és tényleges irányítója Gömbös Gyula volt. Történetéről lásd: KEREPESZKI Róbert, *A politikai és társadalmi élet határán. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége a Horthy-korszakban*, in „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni”. *Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére*, szerk. GEBEI Sándor–IFJ. BERTÉNYI Iván–RAINER M. János, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 2011, 373–388.

nek, illetékbelyegeinek és egyes katonai parancsnokságok pecsétjeinek a hamisítására is. Továbbá a kisantant országokban élő magyarok segítségével igyekeznek megszerezni hivatalos dokumentumokat, kiírásokat vagy hatósági utasításokat a helyi nemzeti elemekkel szemben [követendő] magatartásról. Ezen kiírások vagy utasítások alapján hamis iratokat készítenek, amelyekben a kisantant kormányokat vádolják meg, és amelyeket elküldenek Londonba, Amerikába, Rómába és Párizsba.”⁷⁸

E sorok minden bizonnyal immár a Nemzeti Munkavédelem szervezetére utalhatnak, mely a források tanúsága szerint a Kettőskereszt Vérszövetség tovább élésének egyik formája is volt.

A Horthy-korszak kezdetén a különböző nacionalista-irredenta egyesületek, titkos társaságok és a fegyveres testületek és egyéb állami szervek közötti személyi átfedésekről már szóltunk. Ráadásul az 1920-as évek elején a különböző (jobboldali) polgári karhatalmi milíciák hatósági jogköröket vindikáltak maguknak és/vagy gyakoroltak az (ekkor még ingatag) állam által rájuk ruházott módon, vagy éppenséggel az állam által rájuk ruházott jogkört önkényesen túllépve, így egyáltalában nem kizárható és nem meglepő az sem, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség 1920-as években aktív tagjai átfedést mutattak a későbbi magyar titkosszolgálati szervek apparátusával is.⁷⁹ Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök, a MOVE elnöke gyakran hangoztatta saját titkos értesüléseit, illetve keltette katonai- és politikustársaiban azt a látszatot, hogy jelentős befolyást gyakorol a hadsereg hírszerző és kémelhárító apparátusára, ami nem is nélkülözött minden alapot. 1919–1921-ben ugyanis a Szegeden alakult Nemzeti Hadsereg,⁸⁰ a katonai hírszerző és elhárító szervek,⁸¹ valamint a MOVE között szoros informális kapcsolatok álltak fenn, illetve nagy befolyást gyakoroltak ezek működésére a titkos társaságok.⁸²

Az Etelközi Szövetséggel ellentétben, mely nem csupán egy pragmatikus célokat követő titkos politikai organizáció, hanem titokzatos, misztikus, filozofikus-ezoterikus szellemiséget, a tagok számára egyfajta sajátos magyar nacionalista vallást, vagy leg-

⁷⁸ A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma a bécsi követség jelentésére alapozva informálja a vatikáni követséget, hogy Magyarországon rendkívül aktív irredenta tevékenység zajlik, amely a társadalom szinte valamennyi rétegét átfogja, 1926. március 12., in *A Horthy-korszak Magyarország jugoszláv szemmel. Délszláv levéltári források 1919–1941*, forráskiad. HORNYÁK Árpád, Pécs–Budapest, Kronosz Kiadó–MTA BTK TTI, 2016, 126–127.

⁷⁹ A titkosszolgálati szervek és a radikális jobboldali (paramilitáris) szervezetek közti átfedésekre felhívja a figyelmet többek között Kovács Tamás tanulmánya: Kovács Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendszetének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 66–92.

⁸⁰ A természetesen nem csupán a fehérterror nyomán hírhedté vált tiszti különítményekből álló Nemzeti Hadsereg történetéről lásd például Jankovich Arisztid ezredes, György Sándor szerkesztésében igen részletes forráskritikai apparátussal is közreadott visszaemlékezését: JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó–Trianon Múzeum, 2019.

⁸¹ A Kettőskereszt Vérszövetség 1919–1920 során igen szoros átfedésben lehetett a szegedi Nemzeti Hadsereg antikommunista belső reakcióelhárító szolgálatával, a hivatalosan rövid életű, ám informálisan minden bizonnyal tovább tevékenykedő úgynevezett vörösvédelmi szervezettel, a Fővezérség II/b. osztályával is. Vö. Bádoki Soós Károly honvédelmi miniszter előterjesztése Horthy Miklóshoz a „vörösvédelmi szervezet” újjászervezése és a kormányválság megoldása ügyében, 1920. július 16., in *Horthy Miklós titkos iratai*, i. m. 27–33. A Fővezérség II/b. osztályának Kozma Miklós volt a vezetője, és irathagyatéka tanúsága szerint szoros átfedéseket mutatott a MOVE-val is. Vö. HU-MNL-OL-K 429-11. csomó–Katonai vonatkozású adatgyűjtemény.

⁸² GERGELY, i. m. 80–83. A MOVE saját hírszerző osztályt is működtetett. VONYÓ, i. m. 159–162.

alábbis valamiféle valláspótlékot megtestesíteni kívánó szervezet volt, a KKV SZ esetében nincs tudomásunk arról, hogy a szervezetnek az igen szigorú, árulás/parancsmegtagadás esetén a tagok ellen akár halálbüntetést is kilátásba helyező eskün kívül bármiféle misztikus rituáléi lettek volna. Az EX, bár ülésein feltehetőleg születtek politikai döntések is, vagy legalábbis magas rangú közhivatalnok tagjain keresztül tényleges befolyást gyakorolt azokra, alapvetően inkább politikizáló spekulatív titkos társaságként írható le. Tagjai ugyanis nem a taggá avatás által tettek szert befolyásra, hanem épp fordítva, bizonyos szintű befolyással már rendelkező, megbízhatónak, a fennálló jobboldali politikai rendszerhez hűnek tartott embereket igyekeztek a tagok közé beszervezni, bár miként az minden ember alkotta organizáció esetében lenni szokott, az itt kialakított személyes kapcsolatok éppenséggel nem feltétlenül hátráltatták valakinek a további karrierjét sem.⁸³ A KKV SZ ezzel ellentétben egy többnyire aktív katonákból és katonaviselt emberekből álló, paramilitáris elvek szerint szerveződő, felfegyverzett társaság volt, melynek célja a baloldali mozgalmak elleni operatív tevékenység (hírszerzés, adatgyűjtés, adott esetben fegyveres represszió), illetve később a párizsi békeszerződések revíziójának előkészítése, az ország területi integritásának helyreállítása volt. A KKV SZ tehát inkább volt titkos, a kormány tudtával és beleegyezésével működő, bár annak céljaitól időnként egyes tagok vagy csoportok szintjén önkényesen eltérő katonai alakulat és titkosszolgálati jellegű szerv, mint valamiféle önszerveződő titkos egyesület.

Mindezzel egybevág Ádám T. István 1935-ben a nyugat-magyarországi felkelésről szóló, részben propagandacéllal, a felkelők visszaemlékezései alapján íródott, így politikailag meglehetősen elfogult emlékirat-monográfiája, mely a Kettőskereszt Vérszövetségnek is szentel egy rövid fejezetet, amely leginkább a szervezet felkelésben való részvételéről szól.⁸⁴ E forrást politikai elfogultsága és célja miatt szintén kritikával érdemes olvasnunk. A szerző szerint a KKV SZ hazafias, fegyvelmezett katonai szervezet volt, melynek tagjai szigorú esküt tettek a haza szolgálatára, a tagsággal jogaik lényegében nem, csak kötelezéseik keletkeztek. Gyűléseiket a budavári Szalag utcai iskola tornatermében tartották, szoros átfedésben álltak a Nádor-laktanyában működő Prónay-különítménnyel, 1921-ben pedig a legnagyobb lelkesedéssel és tisztességgel vettek részt az antant döntése értelmében Ausztriához csatolandó Burgenland magyar részről történő megvédésében.

A Kádár-korszakban a marxista történetírás igyekezett a Horthy-korszak valóban létező és befolyással rendelkező radikális jobboldali társadalmi egyesületeinek és titkos társaságainak jelentőségét és tevékenységét leegyszerűsítő módon felnagyítani, olykor már-már afféle árnyékkormányként⁸⁵ beállítva ezeket a társaságokat. Nincs ez másként a Kettőskereszt Vérszövetség esetében sem. Az ellenforradalomról szóló, adattartalma szempontjából használható, ám erősen propagandisztikus hangvételű monográfiájában Nemes Dezső például azt írja, hogy a KKV SZ a Horthy-korszak első időszakának egyik legjelentősebb titkos szervezete, melynek megalapításában a szegedi

⁸³ Zdravec István emlékiratában kárhoztatja is az Etelközi Szövetséget, hogy egy idő után a nemes, hazafias céloktól eltért, és működését egyre inkább az emberi érdekek és gyengeségek, a tagok egymást különböző pozíciókba segítésének szándéka, az urambátyám rendszer kezdte meghatározni, és a politikusok játékszerévé vált. ZADRAVECZ, i. m. 140–141.

⁸⁴ ÁDÁM T. István, *A nyugat-magyarországi felkelés története*, Budapest, Külpolitika Kiadása, 1935, 115–118.

⁸⁵ Vö. Dósa Rudolfné, *A „másik állambatalom” a fehérterror éveiben*, in Uő, *A MOVE. Egy jellegzetes magyar fasiszta szervezet 1918–1944*, 84–132.

„tizenkét kapitány”,⁸⁶ a későbbi Nemzeti Hadsereg parancsnokai vettek részt 1919 júliusában. A szervezet végig a magyar hadsereg irányítása alatt állt, és középtávú célja az volt, hogy paramilitáris egységei révén feszültséget keltsen és lázadást robbantson ki a trianoni békeszerződés után a szomszédos államokhoz csatolt magyarlakta területeken (elsősorban a Csehszlovákiához került Felvidéken), ahová majd a reguláris hadsereg rendcsinálás címen vonult volna be e területek visszafoglalása céljából. Nemes Dezső szerint emellett a KKVSz kémelhárítással, belső reakcióelhárítással és a kormány által jóváhagyott belföldi terrorcselekmények elkövetésével is foglalkozott, illetve Prónay naplójára⁸⁷ hivatkozva azt is állítja, hogy a szervezet már az Etelközi Szövetség megalakulása előtt létrejött, hiába tartozott később valamilyen módon annak irányítása alá.⁸⁸ Nemes meglehetősen határozott állításokat tesz ugyan a KKVSz-ről, ám Prónay Pál feljegyzésein kívül jórészt csak sajtóforrásokra hivatkozik, így noha megállapításainak van ugyan igazságtartalma, de azok mindenképpen alapos kritikával kezelendők. Prónay maga egyébként – nyilván némi túlzással, saját történelmi szerepének hangsúlyozása érdekében – azt is írja feljegyzéseiben, hogy az irredenta fegyveres alakulatokat, többek között a Kettőskereszt Vérszövetséget nagyrészt ő maga szervezte meg.⁸⁹ A szervezet vezetőiként Prónay többek között Görgey György, Teleki Sándor, Makay Imre, Ranzenberger (később Ruszkay) Jenő tiszteket és főtiszteket, Nagy Pál tábornokot, a honvédség főparancsnokát, illetve Uhlig (később Csörgy) Károly tábornokot, a budapesti katonai karhatalom vezérkari főnökét nevezi meg. A KKVSz létszáma az 1920-as években viszonylag nagyinak mondható, ha figyelembe vesszük, hogy nem önszerveződő egyesületről, hanem (többnyire felfegyverzett tagokból álló) irreguláris katonai alakulatról beszélünk – elérhette akár a 15-20 ezer főt is.⁹⁰

Láthatjuk, a KKVSz forrásbázisa igencsak szórványos, a kutatók rendelkezésére álló információk a szervezet működéséről pedig a mai napig ellentmondásosak. Az 1920-as években, a Horthy-korszak legelején, a tanácsköztársaság bukása utáni polgárháborús időszakot követően ugyanakkor előfordult számos megdöbbentően súlyos, olykor több ember életét követelő, a korszak titkos és kevésbé titkos társadalmi egyesületeihez, illetve paramilitáris alakulataihoz köthető bűncselekmény.

⁸⁶ A „tizenkét kapitány” néven ismertté vált tisztek állítólagos névsora a következő: Gömbös Gyula, Görgey József, Görgey György, Hardy Kálmán, Igmándy-Hegyessy Géza, Keresztes-Fischer Lajos, Koós Miklós, Kozma Miklós, Magasházy László, Marton Béla, Toókos Gyula, Vetter Antal. Vö. Kovács Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendszertének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 64–92, 75.

⁸⁷ Prónay Pál naplója szerint a KKVSz „...rávetette magát azon emberanyagra, amely részben az Etelközi Szövetségben volt már, vagy pedig szervezetlenül állott... Görgey György, Makay Imre, Teleki Sándor századosok, Ranzenberger Jenő vk. őrnagy, Nagy Pál honv. főparancsnokhoz beosztott Ulik vk. ezredes, aki később vitéz Csörgyre változtatta a nevét, állott ezen szervezkedés élén.” Prónay Pál naplója, III. k. 355. Idézi: NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967, 156.

⁸⁸ NEMES, i. m. 155–160.

⁸⁹ PRÓNAY, i. m. 161–163.

⁹⁰ ZINNER, i. m. 173. Az adat persze becslés, de lehet reális alapja. Az Etelközi Szövetség létszáma a szervezet legsikeresebb időszakában ugyanakkor 5000 fő lehetett, így feltételezhető, hogy a KKVSz-be történő felvétel nem jelentett egyúttal automatikusan EX-tagságot is, még ha az egyik szervezet a másik irányítása, befolyása alatt is állt.

Ezekkel a Kettőskereszt Vérszövetséget is kapcsolatba hozták mind a közbeszédben és a sajtóban, mind pedig a parlamentben. Így a legcélravezetőbb módszer az, ha sorra vesszük ezek közül az esetek közül a leghírhedtebbeket, kezdve a KKVSz egyik lehetséges genezisével, Héjjas Iván főhadnagy különítményének a fehérterror idején elkövetett bűntetteivel.⁹¹

⁹¹ A közkeletűen fehérterrornak nevezett magyarországi paramilitáris erőszakhullámról bővebben lásd például Bodó Béla angol nyelven megjelent monográfiáját: BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019; PÁSZTOR Mihály, *A fehérterror néhány jelensége. Pest megye 1919–1920*, Budapest, Pest Megyei Levéltár, 1985. Bodó Béla könyvéről magyarul összefoglaló jelleggel lásd Gellért Ádám recenzióját: GELLÉRT Ádám, *Béla Bodó: The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, (*Mass Violence in Modern History 5.*), Routledge, London–New York 2019. 333 oldal, *Századok*, 2020/4, 892–894.

HÉJJAS IVÁN PARAMILITÁRIS VEZETŐ KÜLÖNÍTMÉNYÉNEK TEVÉKENYSÉGE A DUNA–TISZA KÖZÉN A FEHÉRTERROR IDEJÉN, VALAMINT EGY RADIKÁLIS KÜLÖNÍTMÉNYPARANCSNOK UTÓÉLETE

Héjjas Iván, a viszonylag jómódú parasztcsaládból származó, első világháborúból hazatért fiatal repülő főhadnagy hamar a tanácsköztársaság bukása utáni ellenforradalmi megtorlás egyik hírhedt különítményparancsnokává vált, akinek nevéhez talán a legtöbb önkényesen elkövetett gyilkosság köthető.⁹² Héjjas frontot járt katonaként 1919 tavaszán kezdte meg különítménye megszervezését gazdálkodással foglalkozó családja birtokának közelében, Kecskemét környékén a tanácsköztársaság megdöntése céljából.⁹³ Különítménye magját a háborúból vele együtt hazatért repülőszázadának tagjai alkották, akikhez a környék paraszti származású, többnyire katonaviselt fiataljai is csatlakoztak.⁹⁴ A fiatal tartalékos főhadnagy áprilisban a tanácskormány ellen kitört egyik komolyabb felkelés vezetőjévé emelkedett.⁹⁵

Héjjas emellett az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik alapítója és vezetője volt, így ez az – ekkoriban egyre inkább paramilitáris elvek szerint szerveződő – nacionalista társadalmi egyesület sem maradhatott ki a lázadásból, sőt, a személyi átfedések okán korai tevékenysége gyakorlatilag elválaszthatatlan a Héjjas-különítmény működésétől. Egy elvesztett kecskeméti csata után Héjjas és fegyveres társai – köztük például Francia Kiss Mihály vagy Liszka Béla későbbi kecskeméti polgármester – végül csatlakoztak a Szegeden szerveződő ellenforradalmi kormányhoz.⁹⁶ Horthy Miklós, a Nemzeti Hadsereg későbbi fővezére és Magyarország későbbi államfője 1919 áprilisában személyesen fogadta Héjjas Ivánt, és megbízta azzal, hogy különítményét a Nemzeti Hadsereg katonai segédcapataként működtetve szűkebb pátriájában, az Alföldön számolja fel a még megmaradt kommunista csoportokat.⁹⁷

⁹² Héjjas Iván életrajzáról és tevékenységéről bővebben lásd többek között: BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10, 9–27. A közelmúltban jelent meg továbbá Domonkos László Héjjas Ivánt rehabilitálni kívánó, a paramilitáris vezetővel szemben pozitív irányban igencsak elfoglult, inkább esszéisztikus hangvételű, semmint tudományos igényű monográfiája, mely mindazonáltal Héjjas Iván életrajzáának egyes adatait illetően használható. DOMONKOS László, *A Héjjas-nyárfa árnyékában*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

⁹³ ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018, 108–109.

⁹⁴ A fehérterror társadalmi kontextusban való vizsgálatára Paksa Rudolf teoretikus igényű tanulmánya tesz kísérletet: PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918–1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER ROLF–TAKÁCS TIBOR–TULIPÁN ÉVA, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245; BODÓ Béla, *The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups*, Austrian History Yearbook, 2011/42, 133–163.

⁹⁵ Vö. ROMSICS Ignác, *A Duna–Tisza köze hatalmi-politikai viszonyai 1918–19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

⁹⁶ BODÓ, i. m.

⁹⁷ Uo.

Az ország jelentős részét megszállva tartó román hadsereg hamar felszámolta a tanácskormány maradványait, és 1919 nyarán Héjjas alakulatai is engedélyt kaptak a megszállt hadsereg katonai hatóságaitól, hogy Kecskemét környékén a felbomlott társadalmi rend helyreállítása céljából segédrendőri szolgálatot lássanak el. Héjjas Kecskeméten – ugyancsak a román hadsereg és a szegedi ellenkormány jóváhagyásával – városparancsnokká nyilvánította magát, és ezzel megkezdődött azoknak a személyeknek az internálása és önkényes kivégzése, akik a tanácsköztársaság alatt állítólag pozíciót viseltek, vagy akár csak szimpatizáltak a rövid életű kommunista kormánnyal.⁹⁸

1919 októbere és novembere folyamán, amikor a román hadsereg még mindig megszállva tartotta az Alföldet, Héjjas segédrendőri alakulatai körülbelül száz olyan embert gyilkoltak meg (és persze vették el, majd fordították a maguk javára ingóságait), akiknek többségében semmi köze nem volt a tanácsköztársasághoz és a vörösterrorhoz.⁹⁹

Héjjas Iván, amennyiben lehet hinni a forrásoknak, az anarchiához közeli állapotokat kihasználva 1919–1920 folyamán szinte különálló magánállamot működtetett Kecskeméten és környékén a saját vezetése alatt, melynek sajátos rendjét a hozzá hű fegyveresek mint a Nemzeti Hadsereg karhatalmi/pótcsendőr osztagai tartották fenn. Héjjas menyasszonya és későbbi felesége Papp Sarolta, dr. Papp György nyugalmazott kecskeméti rendőrkapitány lánya volt. Héjjas fegyvereseivel városparancsnokként az egész várost és környékét a kezében tartotta. Apja, idősebb Héjjas Mihály a Kecskeméti Pincészövetkezet igazgatója, a környék befolyásos személyisége volt, és ebben az időben teljesen nyíltan egy fia fegyveresei által rabolt autóval közlekedett. A Héjjas családnak már a fehérterror előtt is kiterjedt kapcsolatai voltak Kecskeméten és környékén, a paramilitáris fegyveres csoport megszervezésével viszont az anarchisztikus állapotokat kihasználva leginkább közönséges, haszonszerzésre berendezkedett bűnözőkként kezdtek el viselkedni. Arra is mutatnak adatok, hogy a Belügyminisztérium és a rendőrség igen sok részletet tudott az izsáki és az orgoványi gyilkosságokról, valamint a Héjjas-különítmény tagjainak egyeb egyéni rablógyilkosságairól is, ám egy ideig halogatták az ellenük való fellépést.¹⁰⁰ Bizonyos, hogy a Héjjas-különítmény tagjai által elkövetett gyilkosságokról a kecskeméti rendőrség már 1919 végén tudott, ugyanis a kecskeméti rendőrfőkapitány körülbelül 40 eltűnt személy névsorát továbbította gróf Ráday Gedeon kormánybiztosnak, aki ugyanezt az iratot másolatban a Nemzeti Hadsereg Fővezérségéhez is tovább küldte.¹⁰¹ Nagyjából hasonló állapotokról és ugyanezen események-

⁹⁸ Bodó, i. m.

⁹⁹ Vö. például Drozdy Győző 1924. január 22-ei parlamenti felszólalásával Héjjas Iván és különítménye bűneiről, amelyben az elkövetőket és az áldozatokat is igen részletesen számba veszi a rendelkezésre álló adatok alapján. A felszólalást Drozdy emlékiratainak legújabb kiadása is közli. DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007, 408–416.

¹⁰⁰ Állítólag született egy 17 699/920 iktatószámú, 1920-as belügyminisztériumi jelentés Héjjas Iván és paramilitáris csoportja alföldi tevékenységéről, melyet a korabeli sajtó is idéz, illetve kivonata megjelent a *Magyar pokol* című, a Kádár-korszak alatt született, erősen propagandisztikus hangvételű forráskiadványban is. Mivel azonban az eredeti irat tudomásunk szerint nem maradt fenn levéltári őrizetben, ezt a közvetett forrást mindenképpen kellő kritikával kell kezelnünk. Vö. HALMI József, *17699/920 belügyminiszteri akta Héjjas Ivánról. A Bécsi Magyar Újság munkatársától*, in *Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében*, szerk. MARKOVITS Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 50–53.

¹⁰¹ A kecskeméti főkapitány jelentése gróf Ráday Gedeon kormánybiztosnak a Héjjas-különítmény vérengzéseiről, az elhurcolt kommunisták legyilkolásáról és a lakosság megfélemlítéséről, Kecskemét,

ről számol be a Kecskeméti Királyi Államügyészség vezetőjének a főállamügyészhez címzett jelentése 1919 novemberéből, kiemelve, hogy Héjjas Iván karhatalmi különítménye viszonylag nagy létszámú és jól felfegyverzett alakulat, éppen ezért az atrocitások elkövetői felelősségre vonására tett kísérletek akár fegyveres összecsapást is vonhatnak maguk után.¹⁰² Egyáltalán nem állíthatjuk tehát, hogy a hatóságok ne tudtak volna Héjjas Iván különítményének a Duna–Tisza közén elkövetett atrocitásairól.

Héjjas és emberei cselekedeteiben tehát a túlhajtott nacionalizmuson, a megrögzött antikommunizmuson és az antiszemitizmuson túl a nyereségvágy és talán a gyors társadalmi mobilitás lehetőségébe vetett hit is igen nagy szerepet játszott, hiszen meggyilkolt áldozataikat kivétel nélkül kirabolták, elorzott javaikat pedig a maguk hasznára fordították.¹⁰³ Ténykedésüket nemcsak gyilkosságok, hanem egyéb erőszakos cselekmények is kísérték, például számos, akár több száz kisebb-nagyobb zsidóverés és halálos áldozatokkal többnyire nem, de súlyos sérülésekkel járó pogrom – elég, ha például az 1919. november 17-ei izsáki pogromra gondolunk.¹⁰⁴

Teljesen pontos számok és névsorok¹⁰⁵ nem állnak a kutatók rendelkezésére máig sem, de miután a Tiszától keletre eső területekről 1920 áprilisában kivonult a román hadsereg, 1920 decembere és 1922 decembere között Héjjas Iván emberei, az úgynevezett Alföldi Brigád körülbelül 400 embert gyilkolhattak meg.¹⁰⁶ A Kettőskereszt Vérszövetség megalakulása is valamikor erre az időszakra, az ellenforradalom első hónapjaira tehető, és a szervezet kezdetben bizonyosan szoros átfedésben volt Héjjas Iván különítményével, az Alföldi Brigáddal is.¹⁰⁷ Mint azt már említettük, Héjjas, amennyiben hihetünk az erről szóló forrásoknak, az 1920-as években a Kettőskereszt Vérszövetség helyettes katonai parancsnoka volt.¹⁰⁸

1919. november 27., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, forráskiad. KARSAI Elek–KUBITSCH Imre–NEMES Dezső–PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 221–223.

¹⁰² A Kecskeméti Államügyészség vezetőjének jelentése a főállamügyésznek a Héjjas-különítmény vérengzéseiről, 1919. november 27., in *Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna–Tisza közti történetéhez*, szerk. ROMSICS Ignác, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976, 677–685.

¹⁰³ Az első világháború után a Közép-Európában tevékenykedő nacionalista milíciák, így többek között a magyar fehérterror megvalósító alakulatok tagjainak motivációiról és társadalmi hátteréről lásd bővebben: ROBERT GERWARTH, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erőszak Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. ROBERT GERWARTH–JOHN HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 71–92.

¹⁰⁴ BODÓ, i. m.

¹⁰⁵ Bődök Gergely hiánypótló PhD-értekezése a vörös- és fehérterror témájában rendkívül részletes adattárat tartalmaz, mely táblázatszerűen a fehérterror 583 önálló eseményét és több száz halálos áldozatát dokumentálja (többségében név nélkül). BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018, 292–431. Továbbá a közelmúltban Kóródi Máté adott közre egy részletes adattárat a fehérterrorról, melyben összesen 680 gyilkosságot dokumentál, melyeknek igen nagy részét a Héjjas-különítmény katonái követték el. KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3.–1921. október 23.*, Budapest, Clío Intézet, Clío kötetek 2, 2020.

¹⁰⁶ BODÓ, i. m. A Bodó által megadott szám adott esetben túlzó lehet.

¹⁰⁷ Prónay Pál feljegyzéseiben azt írja, hogy 1919–1920 során maga szervezte-szerveztette meg a nemzetvédelmi milíciákat és a Kettőskereszt Vérszövetséget. Vö. PRÓNAY, i. m. 163.

¹⁰⁸ GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012, 256. Gyurgyák János más szerzőkhöz hasonlóan nem ad meg forrást arra vonatkozóan, honnan veszi, hogy Héjjas Iván a KKVsz he-

A Héjjas-különítmény/Alföldi Brigád tagjai esküt is tettek, mégpedig magára vezé-
rükre, Héjjas Iván különítményparancsnokra esküdtek fel. Az eskü szövege meglehető-
sen hasonló a Kettőskereszt Vérszövetség fennmaradt esküjének szövegéhez:

„Én, XY, a Héjjas-brigád tagja, esküszöm és fogadom, hogy a szervezet tagjai között a legna-
gyobb testvéri egyetértés megeremtésén fogok dolgozni minden erőmmel. Esküszöm és fogadom,
hogy a Héjjas-brigád, illetve a Héjjas vezér által kinevezett fellebvalóim parancsait minden
körülmények között lehetőség szerint teljesítem. Esküszöm és fogadom, hogy minden az ala-
kulattal kapcsolatos titkokat megtartok, az alakulat tagjait, annak parancsnokait senkinek
soha el nem árulom. Titoktartási kötelezettségem még az alakulat megszűnésével is érvény-
ben marad. Esküszöm, hogy minden erőmmel arra fogok törekedni, hogy szervezetünk érté-
két és közmegebecsülését tehetséggel és munkámmal előbbre segítsem. Esküszöm, hogy semmi-
féle titkos, vagy nyílt destruktív irányú egyesület tagja nem vagyok, s nem leszek. Esküszöm és
fogadom, hogy míg a Héjjas-brigád tagja vagyok, politikával és a királykérdéssel nem foglal-
kozom. Esküszöm, hogy a Héjjas-brigád tagjai között a legnagyobb fegyelmet meg fogom tar-
tani és megtartatom. Fogadom, hogy sem nyílt, sem titkos ellenségeinkkel soha összeköttetésbe
nem leszek. Bajtársamat semmi körülmények között, sem élve, sem sebesülve, de még meghalva
sem fogom elhagyni, rajta minden körülmények között segíteni tartozom. Alávetem magam a
Héjjas-brigád tagjai által választandó fegyelmi és büntető bizottság bárminemű büntetésének.
Isten engem úgy segítjen!”¹⁰⁹

Héjjas Ivánt felesküdtött emberei részéről tehát személyi kultusz övezte, a paramilitáris
vezető akarata számukra a törvénnyel volt egyenlő. Komoly titkok-tartási kötelezettség
terhelte őket, melynek megszegése vagy a parancsoknak való ellenszegülés esetén súlyos,
akár halálbüntetéssel is számolhattak – éppen úgy, mint a KKV Sz tagjaiként letett eskü
értelmében. Az Alföldi Brigád – mely a Kettőskereszt Vérszövetség egyik önálló egysé-
gként működött¹¹⁰ – tagjai pedig kétségtelenül súlyos bűncselekményeket követtek el a
fehérterror idején 1919 és 1921 között. Héjjas Iván és embereinek egy része ezután csat-
lakozott a nyugat-magyarországi felkeléshez,¹¹¹ melynek során az aktív állományú, tar-
talékos és leszerelt katonákból, egyetemistákból és paraszti származású fiatalokból szer-
veződő, Rongyos Gárda elnevezésű paramilitáris alakulat tagjaiként tevékeny szerepet
vállaltak többek között a soproni népszavazás kikényszerítésében, melynek eredménye-

lyettes katonai parancsnoka volt. Botlik József ugyancsak leírja ugyanezt a nyugat-magyarországi fel-
kelésről szóló monográfiájában, forrást azonban ő sem ad meg: BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország
sorsa, 1918–1921*, Vasszilvágy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012, 123. Az információ mindenesetre
a vonatkozó szakirodalomban igen elterjedt, azonban Héjjas vezető szerepében, valamint az Alföldi
Brigád és a Kettőskereszt Vérszövetség közötti szoros személyi átfedésekben pedig nincs okunk kétel-
kedni, ez többek között a csongrádi bombamerénylethez és az erzsébetvárosi bombamerénylethez kap-
csolódó forrásokból is kiderül.

¹⁰⁹ Az eskü szövege Kiss Gábor Jenő büntetőperének iratai között maradt fenn: HU-BFL-VII-
5-c-198/1940. Idézi: ZINNER, i. m. 568–569.

¹¹⁰ SERFŐZŐ, i. m. 36.

¹¹¹ SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek,
2008/18, 131–142, 136; G. Soós Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, Budapest, Aka-
démiai Kiadó, 1971, 140–141.

képpen Sopron, „a hűség városa” a mai napig Magyarországhoz, nem pedig Ausztriához tartozik.¹¹²

Ezzel együtt a fegyveres csoportok által elkövetett, egyre szaporodó önkényes atrocitások hatására, hogy elejét vegye az önbíráskodásnak, a Friedrich István vezette, megkérdőjelezhető legitimitással rendelkező kormány már 1919-ben úgy döntött, hogy mindazokat a személyeket, akik bármiféle politikai tevékenységet fejtettek ki a tanácsköztársaság alatt, felelősségre kell vonni.¹¹³ A kormány a büntetőeljárások megindítását Váry Albert koronaügyész-helyettesre bízta. Rengeteg bejelentés érkezett, melynek következtében az 1919 augusztusától decemberéig terjedő időszakban több ezer embert vettek őrizetbe.¹¹⁴ Az ügyész a vallomásokból, jelentésekből, beszámolókból, bírói ítéletekből készítette el *A vörös uralom áldozatai Magyarországon* című, először 1922-ben megjelent könyvét,¹¹⁵ amely a vörösterror atrocitásait igyekezett elfogulatlanul dokumentálni. Eszerint bizonyíthatóan 587 halálos áldozata volt a kommunista kormányzat működésének. Váry Albert ezzel párhuzamosan elkezdte felderíteni a nacionalista katonai alakulatok által elkövetett bűncselekményeket is. Horthy Miklós fővezér 1919. november 16-ai budapesti bevonulása után különböző jobboldali katonai alakulatok avatkoztak bele Váry Albert munkájába. Főként az Ostenburg-Morawek Gyula¹¹⁶ őrnagy, Héjjas Iván főhadnagy és a Prónay Pál alezredes vezette különítmények léptek fel jogtalanul polgári – főleg zsidó származású – személyek ellen, és igyekeztek a nyomozati munkát is akadályozni.

A fehérterror ellen társadalmi tiltakozás mutatkozott, melynek az lett az eredménye, hogy a szintén Váry Albert nevéhez köthető, 1920. június 12-én elkészített rendlettervezetet a minisztertanács elfogadta, s még aznap a hivatalos közlönyben közzé is tette. Ez kimondta, hogy minden katonai alakulat és különítmény polgári személyekkel szembeni fellépése azonnal megszüntetendő, a rendelet ellen vétő katonák pedig azonnali hatállyal letartóztatandók. A rendeletet, bár eredményes volt, a jobboldal mégis gyanakvással fogadta. Ennek, és az ebből fakadó folyamatos támadásoknak eredménye az lett, hogy Váryt 1920. október 26-án a Budapesti Királyi Ügyészség vezetése alól felmentették.

Az Ébredő Magyarok Egyesületének felfegyverzett milicistái – akik egyúttal Héjjas Iván paramilitáris különítményének és feltehetőleg a Kettőskereszt Vérszövetségnek is tagjai is voltak – 1921. augusztus 16-án, Solton meggyilkolták Léderer Adolf izraelita vallású lakost. Ez a közvéleményben igen nagy felháborodást váltott ki, a sajtó követelte a gyilkosok bíróság elé állítását. Ekkor jelentette be Bethlen a nemzetgyűlésben, hogy a solti gyilkosság tetteseinek kézrekerítésével Váry Albertet bízta meg. Emellett

¹¹² A nyugat-magyarországi felkelésről jó összefoglalót nyújt például Botlik József tanulmánya: BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28.–október 4.*, Valóság, 2007/3, 24–47, 2007/4, 39–58. Tágabb politikatörténeti kitekintéssel az újabb szakirodalomból megemlíthetjük még Tóth Imrénének a térség két világháború történetét feldolgozó monográfiáját: TÓTH Imre, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.

¹¹³ ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017, 347.

¹¹⁴ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbírói pere – Tárgyalási jegyzőkönyvek – Váry Albert tanúvallomása, Budapest, 1947. február 12., 282–288.

¹¹⁵ VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.

¹¹⁶ Ostenburg-Morawek Gyula (1884–1944), katonatiszt, különítményparancsnok, a fehérterror egyik hírhedt irányítója. 1922-ben nyugdíjazták, később szélsőjobboldali ellenzéki politikusként az egyik első magyarországi fasiszta párt alapítója.

bejelentette azt is, hogy az 1919-ben 1920-ban és 1921-ben a Duna–Tisza közén elkövetett atrocitások kinyomozására, illetve a hasonló további események megakadályozására Váryt küldi ki az Alföldre jelentős rendőri és csendőrségi kísérettel megerősítve.¹¹⁷

Héjjas Iván és társai meglehetősen megkésett, 1947-es népbírószági büntetőperének iratanyagában maradt fenn gyakorlatilag az egyik egykorú, 1920-as évekből származó jelentősebb dokumentum a fehérterrorral kapcsolatban folyt vizsgálatokról, ez pedig Váry Albert 1922-es összefoglaló jelentése a Duna–Tisza közén zajlott eseményekről.¹¹⁸ Az ügyész nagyjából ugyanazt írta le 1922-ben kelt jelentésében, mint amit huszonöt évvel később, 1947-ben, immár idős emberként elmondott a népbírószág előtt a távol lévő Héjjas Iván és társai büntetőperében. Tanúvallomása ugyanezen ügyiratban fennmaradt. E levéltári források szerint Váry Albert valóban a Léderer Adolf sérelmére 1921. augusztus 16-án, Solton elkövetett gyilkosság kapcsán kapott megbízást a fehérterror atrocitásainak felderítésére a miniszterelnöktől. Váry ekkoriban a Budapesti Királyi Ügyészség elnökeként dolgozott, és a vörösterrorelkövetői utáni – jórészt elfogulatlan – nyomozásai miatt a kormány joggal várta tőle a fehérterror súlyos visszaéléseinek eredményes felderítését is.¹¹⁹ Katonák vagy legalábbis annak látszó, katonai egyenruhába öltözött személyek Budapesten is hurcoltak el civileket, ezért a Budapesti Királyi Ügyészség beavatkozása is egyre indokoltabbnak tűnt, noha a fővárosban a katonai hatóságok a legtöbb elhurcolt embert később szabadon bocsátották.¹²⁰ A kormány a katonai hatóságok polgári személyekkel szembeni intézkedési jogkörét végül egyértelműen megszüntette,¹²¹ Váry Albert mellé pedig dr. Kovács Péter ügyészt osztották be a Duna–Tisza közén elkövetett gyilkosságok kinyomozására, illetve a Belügyminisztérium – ekkoriban a Magyar Királyi Államrendőrségtől függetlenül, országos hatáskörű központi bűnügyi rendőrségként működő – nyomozó osztálya számos detektívet bocsátott az ügyészek rendelkezésére.¹²²

Váry 1921. augusztus 29-én jelent meg jelentős rendőri és csendőri kísérettel Izsákon, a szétszóródó nyomozók azonban nemsokára azt jelentették neki, hogy a súlyos bűncselekményekkel gyanúsítható egyének jó része Nyugat-Magyarországra ment, hogy részt vegyenek a burgenlandi felkelésben. A rendőrök és a csendőrök 20-22 embert állítottak elő, azonban egyikük sem volt súlyos bűncselekményekkel gyanúsítható. Váry Albert megítélése szerint Léderer Adolf solti, valamint Pánczél Zoltán, Beck Sándor és Schmiedt Árpád izsáki lakosok megölése egyszerű rablógyilkosság volt, ahol a sértettek állítólagos kommunista szimpátiája vagy zsidó származása csupán ürügy volt az aljas indokból táplálkozó, alapvetően haszonszerzési célú bűncselekmény elkövetésére.¹²³ 1921. október 19-én Váry megkeresést intézett a nyugat-magyarországi főkormánybiztoshoz, gróf Sigray Antalhoz, hogy az oda menekült 50-60, gyilkosságokkal alaposan gyanúsítható személyt adja ki az ügyészség részére. Noha Váry Albert választ a főkormánybiztostól nem kapott, az alábbi személyekkel szemben büntetőeljárás indított és elfogatóparancsot bocsátott ki: Francia Kiss Mihály, Danics Mihály,

¹¹⁷ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 282.

¹¹⁸ Uo. Vádlottakra vonatkozó iratok – Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna–Tisza közén zajlott eseményeiről, Budapest, 1922. június 20.

¹¹⁹ Uo. Váry Albert tanúvallomása, 283.

¹²⁰ Uo. 284.

¹²¹ Uo.

¹²² Uo.

¹²³ Uo. 285.

Tóth Ambrus, Nagy Mihály, Bán Sándor, Kállai Gábor, Schmidt Rezső, Korom József, Danics Aladár, Király Gábor, Pataki Nándor, Juhász István, Papp Kálmán, Kenei József, Kállai Gyula, Papp Sándor, Rád Árpád, Korb Géza, Tasi Gergely, Makai Antal, Baski Lajos.¹²⁴ Az ügyész különösen Rád/Raad Árpád főhadnagy neve kapcsán tudta összekapcsolni a Duna–Tisza közén elkövetett gyilkosságokat az Ébredő Magyarok Egyesületének működésével.¹²⁵

Váry Albert nyomozása során elsősorban az izsáki, a lajosmizsei és a solti gyilkosságokra helyezte a hangsúlyt, ugyanis meg volt róla győződve, hogy ezekben az ügyekben kevésbé állt fenn a politikai indíttatás, mint az anyagi haszonszerzés motivációja.¹²⁶ Az ügyész azonban a megkezdett letartóztatásokat, helyszíni kihallgatásokat nem folytathatta sokáig, hiszen a kormányzó 1921. november 3-ai amnesztiarendelete¹²⁷ gyakorlatilag semmissé tette, de legalábbis szimbolikussá alacsonyította munkáját. A nyomozás lezárása után elhatározta, hogy a vörös uralom áldozatai névsorának közzététele után a fehérterror áldozatainak névsorát is összegyűjti, ám munkáját nem tudta eredményesen befejezni.¹²⁸ Noha Francia Kiss Mihályt, Danics Mihályt és társaikat megkísérelte egyszerű, az amnesztiarendelet hatálya alá nem eső köztörvényes bűncselekményekért is letartóztatni, feletteseitől azt az utasítást kapta, hogy letartóztatásukat tartsa függőben.¹²⁹

Végül az ügyek kivizsgálásának befejezésére dr. Kovács Péter, a Váry Albert mellé korábban kirendelt ügyész kapott megbízást, aki – mivel a Kecskemét környékén a Héjjas-brigád tagjaiként karhatalmi szolgálatot teljesített fegyveresek jogi értelemben katonáknak számítottak – az ügyet áttette a katonai hatóságokhoz.¹³⁰ A nyomozást a legtöbb esetben a katonai hatóságok – amelyek korábban sem mutattak túl nagy együtt-

¹²⁴ Uo. Váry Albert tanúvallomása, 285.

¹²⁵ Uo. 286.

¹²⁶ Uo. 287.

¹²⁷ Horthy Miklós kormányzó 1920. december 25-én kelt rendeletében országos amnesztiában részesítette mind a szélsőbal-, mind a szélsőjobboldali atrocitások elkövetőit. Az amnesztiarendelet kegyelmet hirdetett az 1918–1920 között politikai bűnökért elítéltek számára. A rendelet fontos kitétele volt, hogy a felbujtókra és vezetőkre, illetve a súlyos börtönbüntetésre ítélt személyekre nem vonatkozott. Azok kaphattak kegyelmet, akiket az 1918. október 31. és 1919. március 21. között elkövetett bűncselekményeik miatt öt évre ítélték, illetve azok, akiket a gyorsított bűnvádi eljárás keretében tíz évet meg nem haladó szabadságvesztést kaptak, feltéve, ha a személy egyénisége és gondolkodásmódja távol állt a bolsevizmustól. Emellett az ellenforradalomban részt vevőkre is vonatkozott, akik olyan bűncselekményt követtek el, ami a tanácsköztársaság elleni „közkelkeseredésből vagy menthető felháborodásból fakadt.” Vö. CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, ArchivNet, 2015/3.

https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html A következő amnesztiarendeletet a kormányzó 1921. november 3-án hirdette ki. Lásd: KONOK Péter, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösteror–fehérterror*, Múltunk, 2010/3, 72–91, 84. Valamint lásd bővebben: A m. kir. csendőrség felügyelőjének határozata Francia Kiss Mihály és társai ügyeiben, Budapest, 1924. december 18., in *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 2.*, szerk. HORVÁTH Ibolya–SOLT Pál–SZABÓ Győző–ZANATHY János–ZINNER Tibor, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1993, 21–42.

¹²⁸ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 287.

¹²⁹ Uo.

¹³⁰ Uo. 288.

működést Váry Alberttel, aki számos ügyben megkereste őket¹³¹ –, megszüntették.¹³² A gyilkosságokkal alaposan gyanúsítható, karhatalmi szolgálatot ellátó katonák kihallgatásai alkalmával mindössze egyetlen esetben említették meg parancsnokuk, Héjjas Iván főhadnagy nevét.¹³³ Az érdemi felelősségre vonás a végén elmaradt,¹³⁴ 1922-ben különböző köztörvényes bűncselekmények miatt mindössze Danics Mihály, Zbona János és más, alacsonyabb rangú elkövetők kaptak néhány éves börtönbüntetést.¹³⁵ Bár különítményét erre az időszakra már elvileg lefegyverezték, Héjjas 1922 nyarán heves sajtóvitát kezdeményezett, és kikérte magának, hogy az ellenforradalom idején elkövetett cselekményeiért amnesztiában részesíttessék. Kijelentette továbbá, hogy bár meghajlik a kormány akarata előtt, még nem adta ki az utolsó parancsot, és „ha a magyar ég bármely táján villámlik”, akkor Budapest számára ő lesz az „istenyila”.¹³⁶ Bethlen miniszterelnök közbenjárására ekkor, 1922. július 20-án – mivel lényegében egy második nyugat-magyarországi felkelést próbált szervezni, és ehhez toborzott embereket¹³⁷ – egy rövid időre őrizetbe vette a rendőrség, azonban nemsokára elengedték.¹³⁸

Az Ébredő Magyarok Egyesületének pacifikálásával párhuzamosan a fehérterror egyik kulcsfigurája és a Duna–Tisza közén elkövetett atrocitások irányítója, a KKV Sz-ben vezető szerepet betöltő Héjjas Iván – látszólag – konszolidálódott és pacifikálódott. A büntetést – elsősorban a Horthyval és Gömbös Gyulával való viszonyának köszönhetően – a Horthy-korszakban végig elkerülhette. A fehérterrorban részt vevő egykori különítményparancsnokok közül talán Héjjas volt az, aki társadalmi és politikai értelemben a legmagasabbra jutott.¹³⁹ 1927 és 1931 között a Gömbös Gyula által alapított, a kormányzó Egységes Pártból kivált Magyar Függetlenségi Párt (közkeletű nevén: Fajvédő Párt)¹⁴⁰ színeiben a kunszentmiklósi választókerület országgyűlési képviselője

¹³¹ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert összefoglaló jelentése.

¹³² A csendőri ügyészség felmentő határozata a Héjjas-különítmény gyilkos tagjai ügyében, Budapest, 1923. november 27., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, forráskiad. KARSAI Elek–KUBITSCH Imre–NEMES Dezső–PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 225–228.

¹³³ Danics Mihály és Zbona János Váry Albert 1947-es tanúvallomása szerint 1921-es kihallgatásuk során mindössze egyszer említették Héjjas Iván nevét, akkor azonban azt mondták, Héjjas adta a parancsot a gyilkosságokra. HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 287–288.

¹³⁴ Horthy Miklós fővezér, majd kormányzó fehérterrorban játszott felelősségének kérdéséről lásd bővebben: UNGVÁRY Krisztián, *Horthy Miklós. A kormányzó és felelőssége 1920–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020. Valamint: GELLÉRT Ádám, *Horthy Miklós és a politikai alapú büntetlenség. Gellért Ádám viszontválasza Máthé Áronnak*, Clio Intézet honlapja, 2020. 04. 13. <https://www.clioinstitute.hu/single-post/2020/04/13/Horthy-Mikl%C3%B3s-%C3%A9s-a-politikai-alap%C3%BA-b%C3%BCntetlens%C3%A9g-Gell%C3%A9rt-%C3%81d%C3%A1m-viszontv%C3%A1lasza-M%C3%A1th%C3%A9-%C3%81ronnak?fbclid=IwAR26NycbSt8AmGPiRp3EiMVho3zmyHl1Cn0stt6nmqb3MePgyo1xwTtBK24> (2020. 04. 14.)

¹³⁵ ZINNER, i. m. 174.

¹³⁶ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Héjjas Iván ügye a nemzetgyűlésben*, Népszava, 1922. július 15. Idézi: ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019, 270.

¹³⁷ ROMSICS, i. m. 270.

¹³⁸ ZINNER, i. m. 173.

¹³⁹ Vö. Bödök Gergely hiánypótló PhD-értekezésével: Bödök, i. m. 220.

¹⁴⁰ A politikai konszolidáció zálogaként Bethlen István miniszterelnök törekvései és tárgyalásai nyomán az 1920-as választások két legsikeresebb pártja, a Nagyatádi-Szabó István vezette Országos Kisgazda- és Földműves Párt és a kormányon levő Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja 1922. február 2-án Keresztény Földműves-, Kisgazda- és Polgári Párt néven egyesült. Az így létrejött új pártot a közbeszédben a korszakban jórészt csak Egységes Párt néven emlegettek, és agrárpártból széles gyűj-

volt. 1929. június 16-án Horthy Miklós kormányzó a Margitszigeten tartott nagyszabású ünnepség keretében vitézi címet adományozott Héjjas Ivánnak, testvérének, Héjjas Aurélnak, Gömbös Gyulának és még további több tucat egykori és aktív állományú katonának.¹⁴¹

Héjjas időközben diplomát, illetve a légi jogról szóló könyvével¹⁴² jogtudományi doktorátust szerzett, majd mint egykori pilóta és egyébként kompetens repülésügyi szakember, az 1930-as években a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium közlekedéspolitikai szakosztályának munkatársaként dolgozott magas rangú köz-tisztviselőként. 1940-tól a közforgalmi repülési ügyek szakosztályvezetője, miniszteri osztálytanácsosa, később címzetes államtitkára,¹⁴³ illetve párhuzamosan a Magyar Légiforgalmi Rt. igazgatótanácsi tagja volt, a kormányzó pedig főhadnagyból századossá is előléptette.¹⁴⁴ Hivatalosan ugyan a polgári repülés felügyeletével és szervezésével foglalkozott, ám egykori vadászpilótaként szerepe volt a honvéd légierő szervezésében, fejlesztésében is.¹⁴⁵

Barátja és protektora, Gömbös Gyula miniszterelnök 1936-ban bekövetkezett halálával Héjjust ugyan politikai értelemben nagy veszteség érte, de a kormányzó töretlen híveként pozíciója és befolyása stabil maradt. A politikai aktivitással sem hagyott fel egészen, 1938-ban – az egykori Fajvédő Párt nyomdokain járva – új radikális jobboldali pártot alapított Magyar Fajvédők Országos Szövetsége¹⁴⁶ néven, mely azonban szigorúan távol tartotta magát a Nyilaskeresztes Párttól és más, nyugati mintára szerveződő magyar fasiszta-nemzetiszocialista pártoktól, és leginkább az autoriter konzervatív kormányzat lojális ellenzékeként működött, így nem tudott a magyarországi szélsőjobboldal számottevő erejévé válni.¹⁴⁷

A kormány tudtával és beleegyezésével Héjjas a második világháború idején, Magyarország hadba lépésével és a németek agressziós politikája melletti elköteleződésével egy időre a katonai/paramilitáris tevékenységhez is visszatérhetett. 1938-ban Kozma

tőpárttá válva akarta folytatni konszolidációs politikáját, lehetőleg minél stabilabb parlamenti többséget szerezve az 1922-es nemzetgyűlési választásokon. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (KNEP)*, in *Magyarországi politikai pártok lexikona*, 1846–2010, főszerk. VIDA István, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011, 193–194. Az Egységes Pártból vált ki 1923 augusztusában a Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök vezette szélsőjobboldali frakció, amelyből 1924. november 14-én hivatalosan is megalakult a Fajvédő Párt néven ismert Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt*, in uo. 213–215. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt megalakulásának körülményeiről lásd: ZINNER, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának történetéhez*.

¹⁴¹ BODÓ, i. m.

¹⁴² HÉJJAS Iván, *Légi jog*, Kecskemét, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt, 1934.

¹⁴³ Héjjas Iván 1944-ben nyugalomba vonult, ennek alkalmából pedig a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter előterjesztésére államtitkári címet kapott. HU-MNL-OL-K 27-1942. 02. 08.-26. napirendi pont.

¹⁴⁴ Nem áll rendelkezésre pontos forrás erre vonatkozólag, ám elérhető egy fénykép az 1930-as évekből, amelyen Héjjas Iván öccsével, Héjjas Auréllal együtt látható a honvéd légierő társasági egyenruhájában. A váll-lapok alapján egyértelműen megállapítható, hogy Héjjas Iván századosi, míg öccse, Aurél hadnagyi rendfokozatot visel.

¹⁴⁵ Vö. Horthy Miklós kormányzó feljegyzése a magyar polgári és katonai repülés állapotáról, 1938. október, in *Horthy Miklós titkos iratai*, i. m. 194–197.

¹⁴⁶ A párt fond-törredéke, mely elsősorban tagsági igazolványokat és belépési nyilatkozatokat tartalmaz, fennmaradt a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őrzetében: HU-MNL-OL-P 2249-81. sorozat.

¹⁴⁷ BODÓ, i. m.

Miklós volt belügyminiszter (ekkoriban a Magyar Távirati Iroda elnök-vezérigazgatója, későbbi kárpátaljai kormányzó bíztos) irányítása alatt az újjászervezett (második) Rongyos Gárda egyik vezetőjeként részt vett a kárpátaljai diverziós hadműveletben, mely az 1920-ban a trianoni békeszerződés értelmében Csehszlovákiához csatolt Kárpátalja német segítséggel történő visszafoglalását készítette elő.¹⁴⁸

Héjjasnak emellett valószínűleg szerepe volt Horthy Miklós fia, Horthy István kormányzóhelyettessé választásának megszervezésében is.¹⁴⁹ 1943 végén Szombathelyi Ferenc, a honvéd vezérkar főnöke Kádár Gyula ezredes egy 5000 fős, irreguláris katonai segéderő megszervezésével bízta meg,¹⁵⁰ melyben a kormányzó utasítására Héjjas mint a diverziós hadviselés szakembere ugyancsak részt vett. Ez a csapattest azonban végül nem játszott szerepet Magyarország katonai védelmében, Héjjas pedig 1945-ben az előre nyomuló szovjet csapatok elől Németországba, majd Spanyolországba menekült, ahol a német háborús bűnösöknek és szövetségeiknek előszeretettel menedéket nyújtó jobboldali diktátor, Francisco Franco tudtával és beleegyezésével a Galicia tartománybeli Vigóban telepedett le.

Bár Héjjas Ivánt a népbíróság végül 1949. augusztus 25-én, elsősorban a fehérterror idején elkövetett orgoványi gyilkosságok miatt távollétében halálra ítélte,¹⁵¹ az egykori milíciaparancsnok végül spanyol emigrációban hunyt el 60 éves korában, 1950-ben, feltehetőleg természetes halállal.¹⁵²

¹⁴⁸ ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*, Budapest, PolgArt Kiadó, 2001, 549–571.

¹⁴⁹ Horthy Miklós kormányzó fiát, Horthy István repülő főhadnagyot 1942. február 19-én választotta kormányzóhelyettessé az országgyűlés. BODÓ, i. m.; valamint részletesebben lásd: OLASZ Lajos, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

¹⁵⁰ BODÓ, i. m.

¹⁵¹ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbírósági pere – Ítélet.

¹⁵² Héjjas Ivánt már az 1940-es évektől kezdve súlyos gyomorbántalmak gyötörték, halálának oka feltehetőleg gyomorvérzés volt, súlyos, kezeletlen gyomorfekély vagy emésztőrendszeri rákbetegség következtében. Halálának pontos oka nem ismert.

SOMOGYI BÉLA ÉS BACSÓ BÉLA SZOCIÁLDEMOKRATA ÚJSÁGÍRÓK MEGGYILKOLÁSA

A közkeletűen fehérterrornak nevezett magyarországi paramilitáris erőszakhullám egyik fontos, a történettudományi szakirodalom¹⁵³ által mára részletesen feldolgozott eseménye volt Somogyi Béla és Bacsó Béla szociáldemokrata újságírók 1920. február 17-iki meggyilkolása. Könyvünk az esemény eddig feltárt történetéhez sok mindent hozzátenni nem tud, de ha és amennyiben a magyar radikális jobboldali milicista mozgalom töredékes történetének ismertetésére vállalkozik, úgy ezt az esetet is narratívájába kell illesztenie. Szerencsés néhány mondatot szólnunk az gyilkosságról már csak azért is, mert az ügyben szinte értelemszerűen a Kettőskereszt Vérszövetség érintettsége is felmerült.

Somogyi Béla, a Népszava szerkesztője 1919–1920-ban számos tényfeltáró cikket tett közzé a jobboldali katonai különítmények által elkövetett gyilkosságokról, amivel magára vonta a Nemzeti Hadsereg tisztjeinek haragját. Többek között Drozdy Győző ellenzéki kisgazda képviselő, a korszak történelmi tanúja, Somogyi jó barátja is megemlékezik róla emlékirataiban, hogy Somogyi Béla a halála előtt elmesélte neki, hogy a Népszava szerkesztőségében személyesen felkereste őt Héjjas Iván főhadnagy. A Nemzeti Hadsereg részéről nyíltan megfenyegették, hogy fejezze be a különítmények cselekedeteinek feltárását, mert annak következményei lesznek.¹⁵⁴ Somogyi ebben az időben a fenyegetések hatására már fegyvert tartott magánál, és felmerült benne az is, hogy családjával külföldre költözik, de újságírói tevékenységével nem hagyott fel.¹⁵⁵

Cselekedeteinek meg is lettek a következményei, hiszen a katonák figyelmeztetése nem bizonyult üres fenyegetésnek. 1920. február 17-én az esti órákban Somogyi és fiatalabb újságíró kollégája, Bacsó Béla kilépett az utcára a *Népszava* Conti utcai (ma: Tolnai Lajos utca) szerkesztőségéből, amikor két katonatiszti egyenruhát viselő férfi közrefogta őket, és egy közel parkoló, hátuléses gépkocsiba tuszokolták a két újságírót. Az akciót, mint később egyértelműen kiderült, Kovarcz Emil főhadnagy, Ostenburg-Morawek Gyula őrnagy különítményének tisztje vezette, illetve részt vett benne Megay László alhadnagy, Soltész István főhadnagy és Lehrer Árpád tengerész zászlós. A katonák a gépkocsival a Teréz körúton, majd a Váci úton észak felé hajtottak. A Káposztásmegyer területén található vámsorompónál nem álltak meg, hanem áttörték azt. Még az őrség is a sorompón áthajtott autó után lőtt, azonban csak a sárvédőt találták el. Somogyi Bélát és Bacsó Bélát a tisztiek feltehetőleg a Duna-parton lőtték agyon, majd holttestüket össze-

¹⁵³ A Somogyi–Bacsó gyilkosságról például kismonográfiát írt az 1970-es években Gergely Ernő és Schönwald Pál. Noha a könyv erősen marxista hangvételű, adattartalmában jól használható. Lásd: GERGELY Ernő–SCHÖNWALD Pál, *A Somogyi–Bacsó-gyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978. Az újabb szakirodalomban Bodó Béla is ír az esetről a fehérterrorról szóló angol nyelvű monográfiájában: BODÓ, *The White Terror*, i. m. 101–102.

¹⁵⁴ DROZDY, i. m. 171–177.

¹⁵⁵ Uo.

kötözve, zsebüket kövel kítőmve, a tetemek arcát – felismerhetőségüket megnehezítendő – összezúzva a Dunába dobták.¹⁵⁶

Somogyi Béla holttestét a közeli Fővárosi Vízművek öre találta meg másnap reggel a Duna-parton, Bacsó Béla holttestét pedig egy nappal később, 1920. február 19-én fogták ki a Dunából. A zsebében lévő iratok alapján egyértelműen azonosítható volt.¹⁵⁷ A brutális kettős gyilkosság hatalmas felháborodást váltott ki, és látszólag kiterjedt nyomozás vette kezdetét. Többek között maga Huszár Károly miniszterelnök tette a következő nyilatkozatot:

„Sem a kormány, sem a Nemzeti Hadsereg, sem a fővezér, sem a Nemzetgyűlés nem tűri, hogy ebben az országban titkos társaságok szerveződjének felelőtlen elemekből, akik Budapesten és a vidéken garázdálkodnak, és minden jogbiztonság, minden állami rend és minden törvény ellenére ennek az országnak jó hírnevét, becsületét a külföld előtt bemocskolják.”¹⁵⁸

Mindezzel együtt katonatiszti körök a háttérben mindent megtettek, hogy minél jobban összekuszálják az ügyet és fedezni próbálják az Ostenburg-különítmény tisztjeit – erről többek között ugyancsak maga Prónay Pál alezredes vall visszaemlékezéseiben.¹⁵⁹

Az ügy fontos momentumra, hogy bizonyos források alapján Horthy Miklós fővezér, akit két héttel az események után választott kormányzóvá a nemzetgyűlés, közvetett felelőssége is felmerült benne. Többek között ismételt Prónay az, aki emlékirataiban beszámol róla, hogy a gyilkosság felfedezése után Horthy azonnal magához kérte a Gellért Szállóba, és kifejezetten aggódott, hogy a Nemzeti Hadsereghez kötődő súlyos atrocitás káros hatással lesz az ő majdani államfővé választására. Prónay azt válaszolta, hogy korábban a fővezér maga tett utalást a Népszava fehérterrorról tudósító szerkesztőjének likvidálására, a gyilkosságot elkövető katonák tehát lényegében a fővezér és a hadsereg vezetésének óhaját teljesítették.¹⁶⁰ Prónay persze a rá jellemző kegyetlen szenvtelenséggel ír az általa hazaárulónak tartott két szociáldemokrata újságíró meggyilkolásának körülményeiről (az ő szavajárásával: elgajdeszolásukról), de pozíciójából kifolyólag memoárjának adhatunk némi hitelt.

A nyomozást dr. Nagy Károly detektívfőnök vezette, és a rendőrség azonosította a gyilkossághoz használt, A/III-36. azonosítószámú katonai gépkocsit, majd miután megállapítást nyert, hogy a gyanúsítottak tényleges állományú katonák, az ügyet a rendőrség kénytelen volt a katonai igazságszolgáltatási szervek hatáskörébe utalni. Az elkövetők ellen meg is indult a katonai büntetőeljárás, később azonban szabadlábra kerültek, és Horthy Miklós immár kormányzóként 1921-es amnesztiarendeletével nem csak nekik, hanem számos más, súlyos bűncselekményeket elkövető katonának megkegyelmezett, a büntetőeljárásokat pedig megszüntették.¹⁶¹

¹⁵⁶ DROZDY, i. m. 171–177.

¹⁵⁷ GERGELY–SCHÖNWALD, i. m. 13–34.

¹⁵⁸ Huszár Károly beszédét lásd többek között: *A XX. század magyar beszédei, szerk. VAJDA Barnabás, Budapest, Agave Kiadó, 2007, 92–94.*

¹⁵⁹ PRÓNAY, i. m. 172–173.

¹⁶⁰ Uo.

¹⁶¹ HOLLÓS ERVIN–LAJTOS Vera, *Horthy Miklós, a fehérek vezére*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1985, 237–245.

A Somogyi–Bacsó-gyilkosság utóéletéhez tartozik, hogy a szociáldemokrata sajtó még 1923-ban is újra és újra megszelleztette az ügyet és a hadsereg felelősségét, melynek nyomán Beniczky Ödön, a Huszár-kormány volt belügyminisztere 1925. május 31-én végül Az Újság című napilap hasábjain nyilvánosságra hozta a korábban a katonai ügyészség elé terjeszteni kívánt vallomását. E vallomásból ugyancsak kiderül Horthy Miklós, akkor még a Nemzeti Hadsereg fővezérének közvetett felelőssége a különítményes tisztek által elkövetett gyilkosságban, hiszen Horthy tiszteji társaságában valóban utalt arra, hogy a fehérterror cselekményeit feltáró baloldali újságírókat, elsősorban Somogyi Bélát meg kellene gyilkolni. Továbbá éppen a volt belügyminiszter volt az a személy is, aki a Kettőskereszt Vérszövetség érintettségét is egyértelműen leírta.¹⁶² Beniczkyt ugyanis a nyomozás során még belügyminiszterként felkereste Ostenburg-Morawek Gyula őrnagy, különítményparancsnok, és elismerte, hogy valóban az ő alárendeltségébe tartozó katonák rabolták el a két újságírókat, azonban neki személy szerint semmi köze nincs a gyilkossághoz, ugyanakkor Beniczkynek is melegen ajánlja, hogy ne fektessen túl sok energiát a nyomozásba.¹⁶³ Ostenburg kijelentette, hogy egy korlátlan hatalmú titkos társaság áll mögötte, amely nemhogy a belügyminisztert, de még őt magát is meggyilkoltatja, ha ez szükségessé válik. Beniczky vallomásában ezt az Ostenburg-Morawek Gyula által említett titkos szervezetet a Szegeden, 1919-ben megalakult Kettőskereszt Vérszövetséggel azonosítja, melynek befolyásos paramilitáris vezetőjeként Ostenburg is az egyik vezetőségi tagja volt.¹⁶⁴ Beniczky Ödön sajtóban közzétett vallomásából az az érdekes momentum is kiderül, hogy a Somogyi–Bacsó-gyilkosságban érintett katonák közül ketten, Lehrer Árpád tengerész zászlós és egy bizonyos Szakács Árpád főhadnagy időközben öngyilkosok lettek.¹⁶⁵

Beniczkynek a kormányzót és a hadsereget kompromittáló vallomása nem maradt büntetlenül, ugyanis Az Újság azt közlő lapszámát a hatóságok lefoglalták, Beniczky ellen pedig büntetőeljárás indult kormányzósértés, valamint hivatali titoktartás megsértése és tiltott közlés miatt.¹⁶⁶ Beniczkyt emiatt a Budapesti Királyi Ítéltábla végül háromévi fogházbüntetésre ítélte, amit a Magyar Királyi Kúria húszhavi fogházbüntetésre és 13 millió korona pénzbüntetésre változtatott. A húszhavi fogházbüntetését a volt belügyminiszter végül a Markó utcai fogházban töltötte le.¹⁶⁷ Beniczky egyébként, aki úgy tűnik, mélyen csalódott abban a politikai rendszerben, melynek kormánytagként a kiépülésében maga is részt vett, 1931 januárjában önkézevel vetett véget életének.¹⁶⁸

Ami Kovarcz Emil főhadnagy, a gyilkosság fő kivitelezőjének utóéletét illeti, 1922 és 1931 között a csendőrség kötelékében teljesített szolgálatot, majd őrnagyi rendfokozatban a Ludovika Akadémia tanára lett.¹⁶⁹ 1938-ban nyugállományba vonult, és számos egykori különítményes tiszthez hasonlóan a radikális jobboldal politikusaként folytatta pályáját. A Szálasi Ferenc vezette Nyilaskeresztes Párt egyik vezetője lett, 1938 és 1941 között a párt országgyűlési képviselője is volt. Kovarcz többek között a nyilaskeresz-

¹⁶² Beniczky belügyminiszter vallomása a Horthyval való tárgyalásáról, a tisztí csapatok vérengzéséről, és a Somogyi-Bacsó gyilkosságról, in *Magyar pokol*, i. m. 92–113.

¹⁶³ Uo. 102–103.

¹⁶⁴ Uo. 102.

¹⁶⁵ Uo. 111.

¹⁶⁶ GERGELY-SCHÖNWALD, i. m. 129–153.

¹⁶⁷ Uo.

¹⁶⁸ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Beniczky Ödön volt belügyminiszter öngyilkos lett*, Pesti Hírlap, 1931. január 21.

¹⁶⁹ KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, Budapest, Balassi Kiadó, 2016, 480.

tes mozgalom titkos társaság módjára működő, az akár erőszakos hatalomátvételt előkészítő, fegyveres csoportjait szervezte,¹⁷⁰ ennek következtében pedig 1940-ben egy, a Dohány utcai zsinagóga ellen elkövetett merényletben való részvétel miatt büntető-eljárás indult ellene. Végül ötévi szabadságvesztésre ítélték, de a felelősségre vonás elől Németországba szökött. Innét csak 1944 márciusában, Magyarország német megszállása után tért haza, majd az 1944. októberi nyilas puccs egyik fő szervezője, Szálasi Ferenc németbarát kormányában a nemzet mozgósításáért és totális harcba állításáért felelős tárcanélküli miniszter lett. A második világháború után a népbíróság végül 1946. május 2-án halálra ítélte háborús és népellenes bűncselekményekért, s az ítéletet pedig még aznap végre is hajtották.¹⁷¹

¹⁷⁰ SIPOS Péter, *A konspiráció mítosza. Titkos szerveződések Magyarországon 1919–1944*, Beszélő, 1995/29–30, 41–43.

¹⁷¹ KARSAI, i. m. 480. Kovarcz Emil néppügyészeti büntetőperének iratai fennmaradtak Budapest Főváros Levéltára őrizetében: HU- BFL-XXV-2-b-4767/1946.

KMETTY KÁROLY TARTALÉKOS FŐHADNAGY ÉS TÁRSAINAK TEVÉKENYSÉGE

A tanácsköztársaság bukása után az antanthatalmak segítségével berendezkedő jobboldali kormányzat még hosszú ideig csak nagy nehézségek árán tudott úrrá lenni az országban uralkodó kvázi anarchisztikus állapotokon. Noha a politikusok egy újabb baloldali hatalomátvételi kísérlettől is félttek, a rend helyreállítását erősen akadályozták egyes, a jobboldalhoz kötődő katonai csoportok, formálisan többnyire a Nemzeti Hadsereghez tartozó, gyakorlatilag azonban állami kontroll nélkül tevékenykedő paramilitáris alakulatok, milíciák is, amelyeknek tagjai többek között a kommunisták, vagy legalábbis annak vélt személyek elleni politikai bosszúhadjáratuk közben súlyos bűncselekményeket követtek el.¹⁷² Mivel levéltári forrás tanúskodik róla, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség nevű katonai titkos társaság 1919-ben a honvédelmi vezetés kezdeményezésére jött létre mint az egyes jobboldali milíciák egységes katonai irányítás alá vonására szolgáló, paramilitáris csúciszerv, ezért igen alapos okunk van feltételezni, hogy a súlyos atrocitásokat elkövető milicisták jó része ennek a szervezetnek (is) tagja volt.¹⁷³ Míg a tanácsköztársaság bukását követő időszakban Horthy és kormányzata még támaszkodott ezekre az alakulatokra, addig a fővezér államfővé történő megválasztása után a kontroll nélkül működő szabadcsapatok tevékenysége már kifejezetten súlyos károkat okozott az élet normalizálására és az ország konszolidálására törekvő politikusoknak. Némelyik katonai alakulat tevékenysége már kifejezetten az ellen az államrend ellen irányult, amelynek megvédését a működése eredetileg célozta volna.¹⁷⁴

Horthy Miklós és a Nemzeti Hadsereg Budapestre történő bevonulásakor csak a fővárosban és környékén körülbelül ötven (!) polgári fegyveres alakulat működött, ilyenek voltak többek között az Ébredő Magyarok Egyesületének (ÉME), a korszak befolyásos radikális jobboldali társadalmi szervezetének nemzetszédelmi osztályai, az egyesület félkatonai szárnya. Állami jóváhagyással, de szinte állami kontroll nélkül működtek ezek mellett a Héjjas Iván főhadnagy, Prónay Pál alezredes vagy Ostenburg–Morawek Gyula őrnagy által vezetett tiszti különítmények (Héjjas és Prónay egyébként az ÉME vezetőségi tagjai is voltak, így különítményeik és az egyesület félkatonai alakulatai között is jelentős átfedés figyelhető meg.) Létezett továbbá a polgári csendőrtartalék nevű karhatalmi alakulat, illetve a belügyminiszter irányítása alatt álló Állambiztonsági Megbí-

¹⁷² Soltra József rendőr meggyilkolásának körülményeit Bartha Ákos alapos tanulmánya is jól összefoglalja. BARTHA ÁKOS, *Az utolsó csepp a pohárban. Soltra Józsefrendőr meggyilkolása*, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténeti Tanulmányok 2.*, szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona–TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 28–44.

¹⁷³ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter vallomása, 1924. november 29.

¹⁷⁴ Vö. ZINNER, i. m. passim.

zottak Országos Szervezete,¹⁷⁵ mint rendszerhű civilekből szervezett politikai elhárító szerv, melynek feladata a kommunistagyanús egyének megfigyelése volt – tagjai polgári foglalkozásuk űzése mellett fegyvert viseltek, fegyverhasználati joguk pedig bizonyos körülmények között azonos volt a rendőrségével. Mindezen kívül ideiglenes jelleggel volt saját létesítményi, üzembiztonsági rendőrsége a vasútnak és a postának (vasúti és postás karhatalom),¹⁷⁶ illetve a hadsereg egyetemi hallgatókból szervezett kiegészítő karhatalmi, általános rendőri feladatokat ellátó alakulatokat (egyetemi karhatalmi/csendőr zászlóalj).¹⁷⁷ Működött továbbá egy egészen 1921-ig egy akár polgári személyekkel szemben is rendőri jogosítványokkal rendelkező – a tiszti különítményekkel egyébként ugyancsak szoros kapcsolatban átfedésben lévő – katonai nyomozóhatóság és titkosszolgálati szerv, a Honvédelmi Minisztérium úgynevezett „T” (T = Tájékoztató) szervezete is.¹⁷⁸ Az a furcsa helyzet állt elő, hogy a rendőrség, a csendőrség és egyéb kiegészítő karhatalmi alakulatok mellett voltaképpen a hadseregnek is volt egy önálló, elsősorban politikai rendészeti tevékenységet végző rendőrsége is. Ez a zavaros, rendvédelmi célú fegyveres testületekben igen gazdag, bár mindezért rendvédelem-történeti szempontból mindenképpen érdekes időszak és a gyenge kormányzati hatalom lehetőséget adott önjelelt civilek számára is, hogy különböző irreguláris katonai alakulatokhoz csatlakozzanak és egyúttal hatósági jogosítványokkal ruházzák fel magukat.¹⁷⁹

A komolyabb állami ellenőrzés nélkül tevékenykedő katonai alakulatok közül az egyik leghírhedtebb csoport a budapesti, Nyugati Pályaudvarhoz közeli Britannia Szállóban berendezkedő különítmény volt, mely formálisan ugyan a Prónay Pál alezredes parancsnoksága alatt álló, I. vadászzászlóalj nyomozócsoportjaként definiálta magát, gyakorlatilag azonban más különítményekhez hasonlóan kormányzati kontroll nélkül működött, tagjai pedig informálisan Héjjas Ivánt tekintették a parancsnokuknak. Az alakulat ráadásul nem csupán a jobboldali, úgynevezett fehér katonákból állt, hanem a könnyű zsákmányszerzés lehetőségét megsejítő köztörvényes bűnözők is egyre nagyobb

¹⁷⁵ Az Állambiztonsági Megbízottak Országos Szervezete 1919 augusztusában alapított, polgári segédrendőri és titkosszolgálati szervezet volt, melynek a tanácsköztársaság bukása után elsődleges feladata a kommunista szervezkedések figyelése és az esetleges munkássztrájkok letörése volt. A belügyminisztérium irányítása alá tartozott, polgári ruhás, fegyvert viselő, segédrendőri munkájuk mellett polgári foglalkozásukat is tovább űző tagjainak jogosítványai nagyjából a rendőrség jogosítványainak feleltek meg. Az ÁBM 1922 októberében formálisan beolvadt a Nemzeti Munkavédelem szervezetébe, de egy ideig még igyekezett megőrizni önállóságát. Vö. *Jegyzőkönyv az ÁBM és a NMV együttműködésére vonatkozó megállapodásról*, 1922. október 2., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924*, forráskiad. KARSAI Elek–NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959, 187–188.

¹⁷⁶ Bővebben lásd: SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142; Uő, *Polgárőrség szervezése 1919–1921*, Uo., 2018/56, 131–144.

¹⁷⁷ A többnyire radikális jobboldali egyetemi hallgatókból álló egyetemi karhatalmi zászlóaljából alakult ki később többek között a Turul Szövetség, a Horthy-korszak legnagyobb radikális jobboldali felsőoktatási diákszervezete. KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

¹⁷⁸ A Horthy-korszak korai, többször átszervezett katonai titkosszolgálati szervéről, a Honvédelmi Minisztérium T-osztályáról lásd bővebben: KOVÁCS Tamás, *A Honvédelmi Minisztérium „T” Szerveinek létrejötte és működése, avagy elhárítás és kémkedés az I. világháború végétől a bethleni konszolidációig*, Budapest, Nemzeti Közszerzési Egyetem, 2020.

¹⁷⁹ A Nemzeti Hadsereg tiszti különítményeiről a frissebb szakirodalomból lásd bővebben: KOVÁCS Tamás, *A Nemzeti Hadsereg és a tiszti különítmények*, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténeti Tanulmányok 2.*, szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona–TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 151–172.

számban csatlakoztak hozzá.¹⁸⁰ A kormányzat csak korlátozottan tudta ellenőrizni a nemrégiben felbomlott Monarchia hatalmas hadseregétől leszerelt katonákat tömörítő alakulatok állományviszonyait, ennek köszönhetően a Nemzeti Hadsereg számos alakulata irreguláris és/vagy paramilitáris keretek között, a szigorú katonai fegyelmet, munkakultúrát és a meghatározott alá-fölérendeltségi viszonyokat nélkülözve működött. Sokszor egy-egy befolyásos, a kormányzóval vagy az aktuális honvédelmi miniszterrel jó személyes kapcsolatot ápoló különítményparancsnok, többek között Héjjas Iván, Prónay Pál, Ostenburg-Morawek Gyula, Jankovich-Bésán Endre vagy Siménfalvy Tihamér szava is elégséges lehetett ahhoz, hogy az adott alakulathoz csatlakozó személy a számára a parancsnok által kiosztott, korábbi katonai szolgálatából „magával hozott”, esetleg ad absurdum önkényesen önmagának adományozott rendfokozattal rendelkező katonának számíton. Ekkoriban minden a különböző paramilitáris parancsnokok döntésén és befolyásán múlt.¹⁸¹ Így volt ez még akkor is, ha utólag súlyos bűncselekményeket elkövető, a rendőrség vagy a csendőrség által büntetőeljárás alá vont fegyveresekről a katonai hatóságok, a Nemzeti Hadsereg becsületét mentendő, igyekeztek megállapítani, hogy miért is nem számítanak tényleges katonai személyeknek, és büntetőügyüket így a polgári bíróságok hatáskörébe utalták. A pesti köznyelvben csak *britanniasoknak* nevezett különítmény tagjai hónapokon keresztül járták a fővárost éjszakánként, a számlájukon zsarolás, fosztogatás, rablás, súlyos testi sértések és politikai motivációból elkövetett gyilkosságok sorozata szerepelt.¹⁸² Az a meglehetősen abszurd helyzet állt tehát elő, hogy egyenruhát viselő, elméletileg rendőri munkát végző katonák hatósági intézkedést színlelve követték el a legsúlyosabb büntetteket, és a rendőri és a bűnözői szerep pedig olykor szó szerint felcserélődött. A britanniás katonák által elkövetett büntettek annyira benne éltek a fővárosi köztudatban, hogy néhány évvel később, 1924 szeptemberében jórészt egykori különítményesek anonim beszámolói alapján tényfeltáró újságcikksorozatot közölt az *Esti Kurír* című napilap, amelyben olyan bűncselekményekről is szó esett, amelyek miatt valószínűleg sosem indult büntetőeljárás. A lapnak félbe kellett szakítania a cikksorozatot, az érintettek ugyanis sajtópereket helyeztek kilátásba a szerkesztőséggel szemben.¹⁸³

Az 1920-as év során a Horthy Miklós kormányzóval és Teleki Pál miniszterelnökkel egyre elégedetlenebb radikális jobboldal két fronton is támadást indított a kiépülő politikai berendezkedéssel szemben. A már említett Ébredő Magyarok Egyesülete különböző akciókkal (például lakásfoglalások, sztrájkok szervezése, illetve intenzív politikai kampány) növelte a kormányzatra gyakorolt nyomást, miközben a szorosan hozzá kötődő félkatonai egységek főként Budapesten rendezkedtek be. Ezek a fosztogató, embereket váltságdíjért elrabló, éjjelente az utcákon garázdálkodó fegyveresek jelentették a korai magyarországi szélsőjobboldali mozgalom félkatonai szárnyát, és mentalitásuk, tevé-

¹⁸⁰ ZINNER, i. m. 103.

¹⁸¹ BARTHA, i. m. 28–44, 29.

¹⁸² A britanniás tisztek köztörvényes bűncselekményeinek egy jó része, így többek között a Soltra József rendőrjárőr sérelmére elkövetett emberölés eseményei is leginkább Kmetty Károly főhadnagy büntetőperének fennmaradt iratanyagából ismerhető meg. Kmetty Károly ellen 1920-ban is folyt egy büntetőeljárás, melynek legfontosabb iratait egy későbbi, 1925-ös büntetőperének irataihoz is csatolták. HU-BFL-VII-18-d-8963/1925 – Kmetty Károly és társai büntetőpere.

¹⁸³ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Babarcsyék a Britanniában. Az Esti Kurír cikksorozata – Megkezdjük a Babarcsy-különítmény Britanniabeli életének és elményeinek pontos adatok alapján való közlését*, *Esti Kurír*, 1924. szeptember 3., 3.

kenységük, egész működésük hasonló volt az ugyanebben az időszakban Németországban és Ausztriában működő *Freikorps*¹⁸⁴ és *Heimwehr*¹⁸⁵ típusú, főként első világháborús veteránokból álló szabadcsapatok működéséhez. E felfegyverzett alakulatok kihasználták a háborús és polgárháborús összeomlásból kilábalni készülő, fiatal független magyar állam gyengeségét, és a kis létszámú, gyenge professzionális állami fegyveres szervezetekhez képest kifejezetten ütőképes egységeknek számítottak. Arról nem is beszélve, hogy az igen zavaros jogi-társadalmi helyzetben párhuzamos rendvédelmi apparátust építettek ki, és törvénytelen cselekményeiket a legtöbbször hatósági intézkedés látszatát keltve, annak álcája alatt követték el az állampolgárok ellen.¹⁸⁶ Noha a miniszterelnök 4710/1920. ME számú, 1920. június 12-én kelt rendelete egyértelműen kimondta, hogy az összes katonai alakulat és ezek nyomozóinak működése polgári személyekkel szemben megszüntetendő, a nyomozó alakulatokat pedig a katonai igazságügyi szervezetbe kell beolvasztani,¹⁸⁷ a tényleges helyzet egy ideig nem sokat változott. Nagy létszámuk, felfegyverzettségük, illetve a hadsereg főtisztjeivel való jó személyes kapcsolataik miatt a különböző különítményekkel való konfrontációt a budapesti rendőrség állománya is igyekezett elkerülni. Ugyanakkor a Horthy körül csoportosuló, elsősorban gróf Bethlen István és gróf Teleki Pál nevével fémjelvezhető, konzervatív jobboldal úgy vélte – a korszak számos későbbi, főként katonai körökhöz köthető, olykor képtelen puccstervén végigtekintve nem minden alap nélkül –, hogy a radikális jobboldal lassanként a Héjjas és Prónay körül szerveződő fegyveres alakulatok révén hatalomváltást akar kieszközölni.¹⁸⁸

A britanniás tiszték által elkövetett bűncselekmény-sorozat egyik legeklelatásabb szereplője talán a számos súlyos törvénytörtést elkövető Kmetty Károly főhadnagy volt, aki egyébként Héjjas Iván kecskeméti különítményének „autóparancsnokaként” szolgált, ami nagyjából azt jelentette, hogy a kecskeméti illetőségű, de Horthy bevonulása után a fővárosban is erősen jelenlevő paramilitáris vezető megbízásából civilektől gépkocsikat és benzint rekvirált az irreguláris katonai alakulat számára. Kmetty Károly és társai ellen 1920 októberétől körülbelül egy tucat ügyben folyt büntetőeljárás,¹⁸⁹ és joggal feltételezhető, hogy a hatóságok által feltárt eseteknél sokkal több bűncselekményt követtek el, ugyanis csupán a sértettek töredéke mert az őket többnyire fegyveresen kirabló és súlyosan bántalmazó, jelentős kormányzati támogatást élvező katonák ellen feljelentést tenni és részletes tanúvallomást jegyzőkönyvbe mondani.¹⁹⁰ A fiatalember már korábban, a fehérterror időszaka előtt is súlyos bűncselekményeket követett el,

¹⁸⁴ A német Freikorps szabadcsapatok korabeli történetéről lásd bővebben: Nigel H. JONES, *Hitler's Heralds. The Story of the Freikorps, 1918–1923*, Dorset, Barns and Noble, 1995.

¹⁸⁵ Az ausztriai radikális jobboldali paramilitáris Heimwehr-mozgalom történetéről, valamint magyar kapcsolatairól lásd bővebben: KERÉKES Lajos, *Olaszország, Magyarország és az osztrák Heimwehr-mozgalom*, Történelmi Szemle, 1961/2, 199–216.

¹⁸⁶ ZINNER, i. m. 66.

¹⁸⁷ A m. kir. kormánynak 1920. évi 4.710. M. E. számú rendelete a katonai hatóságok és közegek, illetőleg katonai nyomozók polgári személyekkel szemben való eljárásának megszüntetéséről, illetőleg korlátozásáról, 1920. június 12., Magyarországi Rendeletek Tára, 1920, 233–235.

¹⁸⁸ Erre utal többek között Kauderer Ágoston őrmester Soltra József rendőr meggyilkolásának ügyében tett vallomása is. HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 14.

¹⁸⁹ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Kmetty Károly és társai büntetőpere.

¹⁹⁰ ZINNER, i. m. passim.

amennyiben lehet hinni az erről szóló forrásoknak, 1918 decemberében ugyanis agyonlőtt egy fiatal tanárt, ám ekkor sikerült elkerülnie a büntetést.¹⁹¹

Az egyébként civilben gépészmérnök-hallgató, az első világháborúban főhadnagyként harcoló, húszas éveiben járó Kmetty Károly – aki egyébként értelmiségi családból származott, és az azonos nevű, európai hírű jogászprofesszor unokaöccse volt – az alárendeltségébe tartozó irreguláris katonákkal együtt példának okáért 1920. május 20-án elrabolta Pongrácz Lajos postatisztet, akit napokig tartottak fogva az Albrecht-laktanyában, ahol súlyosan bántalmazták, és elvették értéktárgyait.¹⁹²

Tóth István gépkocsivezetőt – közelebről nem tisztázott okokból – ugyanez a katonai alakulat 1920. május 22-én ugyancsak az Albrecht-laktanyába hurcolta, és ott korbacsal brutálisan megverték.¹⁹³

Perlesz Mátyástól, az Újpest Személyszállító Bt. igazgatójától Kmetty Károly ugyancsak 1920 májusában kölcsönkért egy gépkocsit, amelyet végül azonban gyakorlatilag ellopott, és egy bizonyos László Andor szegedi lakosnak 70 000 koronáért eladott. Perlesz Mátyástól a katonai különítmény továbbá tíz hordó benzint is lefoglalt, majd a katonák bevitték a Britannia Szállóba, ahol Kmetty Károly megszarolta, hogy csak akkor engedik szabadon, ha őt a cégénél évi 50 000 koronás fizetésért névleg, tényleges munkavégzés nélkül műszaki igazgatóként alkalmazza. Ez meg is történt, Kmetty Károly különítményes katonai tevékenysége mellett névlegesen az Újpest Személyszállító Bt. műszaki igazgatója lett, ahonnét magas fizetést kapott, illetve valószínűleg a vállalat kasszájából ezen felül további 46 000 koronát elsikkasztott.¹⁹⁴

Doór József fuvarozó, gépkocsi-tulajdonos a Magyarország egy részét megszállva tartó, majd onnét kivonuló román katonákat, akik korábban lefoglalták egy teherautóját, vesztegetés útján rávette arra, hogy kivonulásukkor a gépkocsit szolgáltatassá vissza neki. Kmetty Károly és társai azonban magukat katonai nyomozókként azonosítva erőszakkal lefoglalták Doór József teherautóját, miközben a Honvédelmi Minisztérium más szervei átmenetileg amúgy is rekvirálták azt a hadsereg számára.¹⁹⁵

Ugyancsak 1920. május 3-án Kmetty Károly öt altiszt kíséretében megjelent Feiler Miklós autószerelő műhelyében, és katonai nyomozóként látszólag a nála lévő motorkerékpárok eredetének ügyében vizsgálódott, majd mikor az autószerelő sérelmezte az eljárását, azok elhurcolták őt az Albrecht-laktanyába, ahol ugyan saját vallomása szerint nem bántalmazták, de csak egyik motorkerékpárja átadása ellenében engedték szabadon. A sértett motorkerékpárját május 10-én végül – feltehetőleg a katonai hatóságok valamiféle közbenjárására – visszakapta.¹⁹⁶ Feiler autószerelő ügye a különítményesekkel itt azonban nem ért véget, ugyanis Kmetty Károly egy altiszt kíséretében már másnap, május 11-én megjelent a lakásán azzal az ürüggyel, hogy házkutatást tart nála, mert az állítólag birtokában lévő tüzérségi periszkópot nem szolgáltatta be a hadsereg részére. Kmetty ezután gyakorlatilag minden értékesebb tárgyat, köztük munkás- és katonakö-

¹⁹¹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Megkezdték a Kmetty-féle atrocitásügyek budapesti tárgyalását*, *Az Est*, 1927. március 4., 2.

¹⁹² HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. A Budapesti Királyi Ügyészség jelentése a Kmetty Károly főhadnagy és társai által elkövetett bűncselekményekről.

¹⁹³ Uo.; HU-BFL-VII-18-d-8963/1925 – Pongrácz Lajos sértett tanúvallomása.

¹⁹⁴ Uo.; HU-BFL-VII-18-d-8963/1925 – Perlesz Mátyás sértett tanúvallomása.

¹⁹⁵ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. A Budapesti Királyi Ügyészség jelentése a Kmetty Károly főhadnagy és társai által elkövetett bűncselekményekről. Valamint: Uo. Doór József sértett tanúvallomása.

¹⁹⁶ Uo.

penyeket, egy bőrtáskát, egy kis kaliberű flóbert fegyvert és a hozzá tartozó töltényeket, egy pár bakancsot, motorkerékpár-gumikat stb. lefoglalt, és embereivel az autójába pakoltatott. A szóban forgó tüzérségi periszkópot azonban nem találták meg, így Feiler autószerelőt a katonák előállították az Albrecht-laktanyába, ahol éjszakára egy cellába zárták. Feiler édesanyja végül megtalálta és beküldte a tüzérségi periszkópot a laktanyába, az autószerelőt azonban még ekkor sem engedték el, hanem brutálisan összeverték. Kmetty Károly ismét az egyik, a műhelyben látott motorkerékpárt követelte Feilertől a szabadulásáért cserébe, aki azt felelte, hogy bár az nem az övé, de igyekszik elintézni, hogy Kmetty használatra megkaphassa a járművet. Feiler Miklós autószerelőt végül összeverve, érdemi kihallgatás és jegyzőkönyv felvétele nélkül engedték szabadon a laktanyából.¹⁹⁷

1920. július 4-én Kmetty Károly civil ruhában, magát Mózes László abonyi földbirtokosnak kiadva megkönyörögte Jáger Imre szállítmányozót, hogy adjon el neki néhány hordó benzint. A civil ruhában nála érdeklődő Kmettyt Jáger Imre spekulánsnak, árdrágítónak gondolta, és a rendőrség kezére akarta adni, az adásvétel megkötésekor Kmetty Károly azonban már egy saját nevére szóló katonai nyomozói igazolvánnyal jelent meg. Közölte, hogy bárkitől jogában áll benzint rekvirálni, és revolverrel kényszerítette Jáger, hogy a lefoglalt benzinnel együtt menjen vele a Britannia Szállóba. A gépkocsi hátsó ülésen ülve, útközben Kmetty a szállítmányozó ingóságait is elvette, többek között lefoglalta a nála lévő 94 000 korona készpénzt. A kirablott szállítmányozót a katonák a Britanniából átkísérték a budapesti rendőr-főkapitányságra, ahol Kmetty mint katonai nyomozótiszt Jáger internálására tett előterjesztést, a rendőrség azonban értetlenül állt a dolog előtt, és szabadon engedte a szállítmányozót.¹⁹⁸

1920. július 28-án Kmetty Károly Grigár Ferencné kávémérésébe ment be azzal az ürüggyel, hogy hallotta: a kávémérőnőnek van eladó benzinje, ő pedig vásárolna abból. Az eset vége a rendelkezésre álló benzin erőszakos lefoglalása lett, ami után a sértettek panaszt emeltek a rekviráló-fosztogató főhadnagy ellen.¹⁹⁹

1920. október 2-án Kmetty Károly főhadnagy az éjszakai órákban – feltehetőleg ittasan – gépkocsival, néhány katonatársa társaságában lekapcsolt fényszórókkal haladt át a Budai Váralagúton, ahol Egedi Mihály szolgálatban lévő rendőr igazoltatta, illetve felszólította a fényszórók bekapcsolására. Kmetty azonban önmaga igazolása helyett revolvert fogott a rendőrré, akivel közölte, hogy ő rendvédelmi szolgálatot ellátó katonatiszt, a rendőrség pedig tudomása szerint katonai irányítás alatt áll, így ő tulajdonképpen az intézkedő rendőr felettese, igazolni viszont nem volt hajlandó magát. A rendőr és az agresszív, ittas főhadnagy végül kölcsönösen fegyvert fogtak egymásra, a konfliktus pedig csak azért nem ért véres véget, mert a hangoskodás nyomán a gépkocsi körül jelentős tömeg gyűlt össze, köztük dr. Vay Kázmér belügyminisztériumi tanácsos, aki erélyesen felszólította Kmetty Károlyt, hogy tegye el a fegyverét, mert jogi ismeretei alapján Egedi Mihály jogszerűen intézkedik vele szemben, és a törvény nevében igazolja magát a rendőr előtt. Nem sokkal később a csoportosulást és a lármát észlelve, erősítésként megérkeztek Varró László és Kerekes Menyhért a rendőrfőkapitány is. Ezáltal olyan rendőri túlerő keletkezett, amellyel szemben a különítményes tiszt már nem mert ellen-

¹⁹⁷ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. A Budapesti Királyi Ügyészség jelentése a Kmetty Károly főhadnagy és társai által elkövetett bűncselekményekről. Valamint: Uo. Doór József sértett tanúvallomása.

¹⁹⁸ Uo.

¹⁹⁹ Uo.

állni. Kmetty végül a nála lévő katonai igazolvánnyal igazolta magát a rendőröknek, akik ezután el is bocsátották a helyszínről, az ittas főhadnagy azonban búcsúzóul még egyszer megfenyegette a vele szemben jogosan intézkedő Egedi Mihály rendőrt és társait, egyenesen bosszút esküdött ellenük.²⁰⁰

A fentebb röviden ismertetett esetek csupán válogatást képeznek Kmetty Károly főhadnagy és az alárendeltségébe tartozó irreguláris katonák bűnlajstromából. A forráskönyv szinte minden esetben hasonló volt – Kmetty Károly és emberei megjelennek valaki lakásán, vagy éppen igazoltatást színlelve megállították a sértetteket az utcán, elhurcolták a Britannia Szállóba vagy az Albrecht-laktanyába, ahol többnyire bántalmazás kíséretében elvették a sértettek pénzét és egyéb értéktárgyait, illetve szabadon bocsátásukért további pénzt vagy értéktárgyakat (például gépjárművet, gépjárműalkatrészt, benzint) követeltek váltságdíj gyanánt. A sértettek többsége, nem lévén más választásuk, átadta a különítményeseknek, amit át tudott adni, és nem kevesen közülük csak jóval később vállalkoztak vallomástételre, amikor Kmetty főhadnagy és társai ellen már folyamatban volt a büntetőeljárás, az ügyészség és a rendőrség pedig célzottan kereste az egyes bűnesetek sértettjeit. A ténylegesen izraelita vallású, vagy általuk zsidóként azonosított személyekkel szemben a britanniás katonák különösen kegyetlenül léptek fel. A bántalmazás sokszor súlyos, hosszan gyógyuló sérülést okozott a sértetteknek, hogy a verbális megalázásokat már ne is említsük, így az anyagi haszonszerzés mellett egyértelműen az elkövetők indítékai közé sorolható a felekezeti-etnikai alapú gyűlölet, az antiszemitizmus is.²⁰¹

Az 1920. év második felében ugyanakkor a (részben önjelölt) katonai nyomozó alakulatok és a rendőrség közötti súlyos, már-már véressé fajuló konfliktusok látszólag elégségesnek bizonyultak ahhoz, hogy a Belügyminisztérium és a rendőrség – részben a saját érdekeit védendő – komolyan kezdjen foglalkozni az elvileg rendvédelmi szolgálatot ellátó, a professzionális rendészeti szervekkel párhuzamos rendvédelmi apparátust működtető, gyakorlatilag azonban sokszor szabadrablást, fegyveres bűnözői tevékenységet folytató irreguláris katonák garázdálkodásaival. Kmetty Károly főhadnagyot végül többek között az Egedi Mihály rendőr elleni erőszakos fellépése miatt fogták el és hallgatták ki a rendőrök. Ellene többek között rablás, testi sértés, személyi szabadság megsértése, zsarolás és hatósági közeg elleni erőszak bűncselekmények miatt folyt több éven keresztül húzóódó, összetett, újabb és újabb tényekre fényt derítő büntetőeljárás.²⁰² Kmetty Károly embereinek érintettsége felmerült Soltra József rendőrjárőr 1920. november 10-ei meggyilkolásának ügyében is, amelyet könyvünk egy későbbi fejezetében ismertetünk.²⁰³

Ami Kmetty Károly főhadnagy utóéletét illeti, a súlyos büntetést egy időre számos más, radikális jobboldali, köztörvényes bűncselekményeket elkövető katonához hasonlóan ő is elkerülte. Az ellene folyó büntetőeljárások elől Olaszországba szökött, ahol többek között egy ideig a Mussolini vezette fasiszta kormányzat egyik repülőgépgyárá-

²⁰⁰ Uo. Valamint: HU-BFL-VII-18-d-8963/1925 – Egedi Mihály rendőr jelentése a Kmetty Károly főhadnaggyal történt konfliktusról.

²⁰¹ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Passim.

²⁰² Pl. A Budapesti Királyi Ügyészség jelentése a Kmetty Károly főhadnagy és társai által elkövetett bűncselekményekről.

²⁰³ Nem véletlen, hogy a Soltra József rendőr meggyilkolása miatt folyó büntetőügy iratait Kmetty Károly büntetőügyének irataihoz csatolták.

nak pilótájaként dolgozott,²⁰⁴ s ezzel együtt a kormányzói amnesztiarendeletek nyomán ugyanis a vádak fokozatosan ejtették ellene. Az 1920-as évek közepén ugyanakkor hazatért, 1925-ben letartóztatták és részben régebbi, részben újabb bűncselekményei nyomán számos új büntetőeljárás folyt ellene párhuzamosan.²⁰⁵ Végül a Székesfehérvári Honvédtörvényszék (érdekes módon ekkor már az általa elkövetett cselekmények egy része a katonai igazságszolgáltatás hatáskörébe tartozott) 1927. március 17-én két év hat hónap szabadságvesztésre ítélte, amelyből azonban a vizsgálati fogsággal két év két hónapot már kitöltöttek is vett.²⁰⁶

Kmetty Károly további életéről keveset tudunk, annyi azonban bizonyos, hogy egy időre Szegeden telepedett le, ahol különböző vállalkozásokba fogott (többek között rovar- és rágcsálóirtó szerekkel kereskedett),²⁰⁷ amelyek nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Az egykori britanniás tiszt egzisztenciálisan lecsúszott, végül 1930-ban egy kölcsön kapott, majd elzálogosított írógép okán sikkasztás miatt is folyt ellene egy kisebb szabású büntetőeljárás²⁰⁸ – az írógépet ráadásul állítólag azért kérte kölcsön, hogy Briannia Szálló-beli emlékeit megírja. Ugyancsak 1930-ban, augusztus végén Kmetty a saját nevén, feltehetőleg erősen ittas állapotban felhívta a *Délmagyarország* című napilap szerkesztőségét és azzal fenyegetőzött, hogy ha szeptember elsején bármiféle rendzavarás történik a munkásság részéről, akkor 1700 fegyveres milicista élén fog beavatkozni. A lap munkatársai végül személyesen egy kocsmában érték el, három deci olcsó bor társaságában, ahol komolyan nem igazán vehető állításait borközi állapotban továbbra is fenntartotta.²⁰⁹ Az 1930-as évek közepén ugyancsak találkozhatunk egy ugyanilyen nevű, radikális jobboldali újságíróval az egyik magyar nemzetiszocialista párt, a Meskó Zoltán vezette Magyar Nemzeti Szocialista Földműves- és Munkáspárt lapjában, a *Nemzet Szavában*. Többek között a szerző sajtópereiről is van tudomásunk.²¹⁰ Az 1920-as évek számos radikális jobboldali különítményes tisztjének későbbi életútját és szélsőjobboldali tévelygését ismerve erősen gyanítható, hogy ugyanarról a személyről van szó.

²⁰⁴ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Kmetty Károly a fascisták repülőgépgyárának pilótája Milánóban*, A Nép, 1925. február 13., 5.

²⁰⁵ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Kmetty Károly ál-mérnök és ál-főhadnagy a ma felolvasott iratok szerint*, Az Est, 1927. március 17., 5.

²⁰⁶ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Két év hat hónapra ítélték Kmetty Károlyt*, Az Est, 1927. március 17., 7.

²⁰⁷ MAGYAR László, *Kétszáz pengős kereseti lehetőséggel beszélgettem poloskairtó ügynöknek a britanniás Kmetty Károlyhoz*, Délmagyarország, 1928. július 15., 3–4.

²⁰⁸ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Kmetty Károly sikkasztási pörében tanúkiballgatást rendeltek el*, Délmagyarország, 1930. január 30., 4.

²⁰⁹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *„Halló, itt Kmetty Károly, a britanniás!”*, Délmagyarország, 1930. augusztus 30., 5.

²¹⁰ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Kmetty Károlyt a tábla is elítélte*, Népszava, 1936. december 30., 3.

A CLUB KÁVÉHÁZI KETTŐS GYILKOSSÁG

A paramilitáris politikai erőszak 1920. július 27-én szintet lépett, ugyanis egy fiatal milicisták által provokált, ugyancsak a Britannia Szállóban működő különítményhez kötődő, antiszemita indíttatású tömegverekedés tragikus módon kettős gyilkossággal végződött. Mint említettük, az antiszemita indíttatású utcai erőszak ebben az időben Budapesten mindennapos volt, az Ébredő Magyarok Egyesülete fiatal milicistái pedig az egyesület V. kerületi fiókszervezetének propagandagyűlésén – egyébként feltehetőleg ittas állapotban – ez alkalommal is elhatározták, hogy a Club Kávéházban szétverik a berendezést, és az általuk zsidónak és hazaárulónak vélt vendégeket tetteleg bántalmazzák.²¹¹ A radikális jobboldali egyesület propagandarendezvényén, a Berzenczey utcai általános iskolában ugyanis 1920. július 27-én, az esti órákban civil- és katonaruhás fiatalemberekből álló, 25-30 fős csoport verődött össze. A rendezvényt alapjaiban határozta meg az antiszemitizmus, a felszólalók jórészt a zsidóság elleni kirohanásokat intéztek a közönséghez – többek között valószínűleg Meczner Gusztáv, az ÉME V. kerületi fiókszervezetének elnöke, a korabeli radikális jobboldal ismert politikai aktivistája is tüzelte a jelenlévők kedélyeit.²¹²

A jelenlévő fiatalemberek közül a legtöbben botokkal, néhányan pisztolyokkal voltak felfegyverkezve, az ügy levéltári forrásai alapján pedig állítólag feltűnt a gyűlésen egy később egyértelműen soha be nem azonosított, fehér ruhát viselő, a tizen- és huszoneves közönségnél valamivel idősebb férfi, aki egyértelműen a zsidóság elleni erőszakos fellépésre buzdított. Azt állította ugyanis, hogy a Club Kávéház pincehelyiségében éppen nemzetellenes cionista gyűlés folyik, ahol izraelita vallású személyek éppen az Ébredő Magyarok Egyesülete és a Nemzeti Hadsereg ellen szervezkednek és a keresztény magyar államot veszélyeztetik.²¹³ A fehér ruhás, az akció felbujtójaként megnyilvánuló személy állítólag a csoport tagjainak Meczner Gusztávként, az ÉME V. kerületi elnökeként mutatkozott be, később azonban többen Tőkés Károly vendéglősként és különítményes tisztként azonosították.²¹⁴

A szembe tűnően fiatal, ekkor mindössze tizenkilenc éves, ám korához képest mégis jelentős bűnelkövetői, katonai és milicista múltú visszatekintő Illy László egy szűkebb csoport hangadójaként kezdett el viselkedni, és a fehér ruhás férfi útmutatásai nyomán az általános iskola folyosóján közölte az ott összeverődött fiatalemberekkel, hogy aznap este nagy verekedést terveznek a közeli Club Kávéházban. Kiemelte, hogy aki esetleg

²¹¹ HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Illy László és társai büntetőpere – A Budapesti Királyi Büntető-törvényszék, mint rögtönítélő bíróság ítélete Illy László és társai büntetőperében, 1920. augusztus 10. Uo.

²¹³ Uo. A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék, mint rögtönítélő bíróság ítélete Illy László és társai büntetőperében, 1920. augusztus 10.

²¹⁴ Uo. A főtárgyalás jegyzőkönyve – Illy László vádlott vallomása.

fél a következményektől, az jobban teszi, ha azonnal távozik. Illy László szűkebb társaságába bizonyos Körmendy Sándor, Imre Sándor, Schwicker Mihály, Fekete László, Fekete Sándor, Vanek László, Illek Ferenc és Rigóczky György nevű fiatal emberek tartoztak, akik közül Vanek László még itt megijedt és elhagyta a csoportot, a többiek azonban Illy László vezetése alatt este 10 óra körül megindultak a Club Kávéház felé, hogy az általuk eltervezett erőszakos cselekményt végrehajtsák.²¹⁵ Alapos tervezésre vall, hogy a hangadó Illy László előre küldte Rigóczky Györgyöt, Schwicker Mihályt és Imre Sándort, hogy a Club Kávéházban található telefonkészülék vezetékeit elvágják, nehogy az ott tartózkodók a verekedés kitörése után időben értesíthessék a rendőrséget.²¹⁶

A radikális jobboldali fiatalemberekből álló csoport már az ébredő propagandagyűlés helyszínéhez igen közel, a Berzenczey utcában inzultált egy békésen üldögélő, a milicistákat nem provokáló, ám általuk zsidókként azonosított társaságot, és közülük egy bizonyos Hofmann Arnoldot meg is vertek, aki a fején sérült meg.²¹⁷

Az ellentmondásos források, tanú- és vádlotti vallomások alapján nem tisztázható, valóban így történt-e az eset, de a sebtében verbuválódott antiszemita akciócsoport parancsnoka, Illy László később azt állította, hogy a társaság egy rövid időre betért a fehér ruhás férfi, Tökés Károly közeli vendéglőjébe, a Wahrmann utcába (a mai Victor Hugo utca), hogy még egyszer átbeszéljék a teendőket, és ahol a társaság tagjai alkoholt is fogyasztottak.²¹⁸

A csoport az utcai atrocitás és az alkoholfogyasztás után folytatta útját a Club Kávéházba, mint ha mi sem történt volna, és amikor megérkeztek, többen közülük bementek a Lipót körút (a mai Szent István körút) 8. szám alatt található vendéglátóipari egységbe, és magukat egyszerű vendégeknek kiadva rendeltek valamit, mások pedig figyelőkként az utcán maradtak.²¹⁹

Illy László, mint önjelölt parancsnok, az akció kezdete előtt még körbejárt, egyeztetett mind a kávéházban, mind pedig az utcán tartózkodó társaival, majd hangos „üsd a zsidót!” kiáltással adta meg a jelet a támadásra, mire a radikális jobboldali fiatal emberek az utcáról beözönlöttek a Club Kávéházba, illetve a már bent lévők is aktivizálták magukat, és a náluk lévő botokkal, derékszíjakkal, valamint a kezükbe kerülő kávéházi felszerelési tárgyakkal válogatás nélkül elkezdtek verni a vendégeket és a személyzet tagjait, illetve megrongálták a berendezést. A kávéház egyébként keresztény vallású tulajdonosát, Krammer Gyulát az antiszemita fiatal emberek ugyancsak súlyosan bántalmazták, hiába könyörgött nekik és jelentette ki többször, hogy nem zsidó vallású, és amúgy a vendégei többsége sem zsidó.²²⁰

A kávéház szétverése és a vendégek súlyos bántalmazása után a fiatal emberek jó része elmenekült a helyszínről, több csoportra oszlottak, majd a randalírozást és az erőszakos cselekményeket a környező utcákban folytatták. Ennek keretében lelte halálát Verebely Arthur bankigazgató, akit a radikális fiatal emberek egyike – feltehetőleg

²¹⁵ Uo. A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék, mint rögtönítélő bíróság ítélete Illy László és társai büntetőperében, 1920. augusztus 10.

²¹⁶ Uo.

²¹⁷ Uo.

²¹⁸ Uo. A főtárgyalás jegyzőkönyve – Illy László vádlott vallomása.

²¹⁹ Uo.

²²⁰ Uo. A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék, mint rögtönítélő bíróság ítélete Illy László és társai büntetőperében, 1920. augusztus 10.

Rigócky György, Prónay Pál alezredes vadászszázalójának önkéntes katonája – bajonettjével mellkason szúrta; az áldozat azonnal meghalt.²²¹

A szétvált csoport egy másik része a Szemere utcában került szóváltásba egy hajókirándulásból hazaérkező, jól szituált polgárokból álló társasággal. Illy László provokatíván megkérdezte a felesége és barátai társaságában sétáló dr. Varsányi Géza ügyvédet, hogy zsidó-e vagy keresztény, mire dr. Varsányi Géza azt felelte, hogy keresztény és ügyvéd. A feltehetően ittas Illy László ezzel nem érte be, és követelte, hogy Varsányi ügyvéd tolja le a nadrágját és mutassa meg a hímvesszőjét, ha ugyanis látja, hogy nincs körülmetélve, akkor elhiszi neki, hogy nem zsidó. Varsányi közölte, hogy hölgyek társaságában nem tolja le a nadrágját, az őt körülvevő fiatal emberek erre pár lépéssel odébb vezették és követelték, hogy igenis a már említett, közönséges módon igazolja zsidó vagy keresztény voltát, amit az ügyvéd másodjára is megtagadott. Illy László felpofozta Varsányit, mire a jelenlévő fiatal emberek közül többen is ütlegelni kezdték.²²² Ebben az esetben sem egyértelmű, mi történt, azonban – Illy László főtárgyaláson tett vallomása szerint legalábbis – egy Illek Ferenc névre hallgató fiatal ember a nála lévő Frommer pisztollyal fejbe csapta Varsányit, a fegyver véletlenül (?) elsült, a lövedék pedig a fején sebesítette meg az ügyvédet, aki kórházba szállítás után belehalt a sérülésébe.²²³

Az ÉME fiatal milicistái ezzel párhuzamosan a közeli Báró Aczél utcában oldalba szúrtak egy Polgár Mihály nevű, teljesen vétlen járókelőt, aki viszonylag könnyű sérülésekkel úszta meg az incidenst. Az erőszakos cselekménysorozatban részt vevők nagy létszáma miatt az elkövető személyét később itt sem sikerült egyértelműen tisztázni.²²⁴

A Club Kávéházban és környékén elkövetett antiszemita kettősgyilkosság, és a gyilkossági kísérlet igen hamar nagy felháborodást váltott ki, és cselekvésre készítette a hatóságokat. Az elkövetők – akik közül többen, többek között a hangadó Illy László is, az ekkoriban tevékenykedő irreguláris katonai egységek tagjai voltak, a Britannia Szállóban, az ott székelő, Prónay Pál parancsnoksága alá különítménynél kerestek menedéket, ahol kaptak is némi segítséget. A Varsányi Géza életét kioltó Frommer pisztolyt egy bizonyos Zgroch főhadnagy vette magához, Bibó Dénes főhadnagy, a fehérterror egyik hírhedt különítményes tisztje pedig új ruhát szerzett Illy Lászlónak, Illek Ferencnek és három másik önkéntesnek.²²⁵ A fiatal emberek az éjszakát az ugyancsak a Nemzeti Hadsereg irreguláris alakulatai által megszállt Berlin Szállóban töltötték, majd másnap felkeresték dr. Dániel Sándor ügyvédjelöltet, az ÉME vezetőségi tagját, hogy a segítségét kérjék a szökéshez. Illek Ferencnek sikerült a szökés, és egy ideig Héjjas Iván főhadnagy és az ÉME más vezetőinek segédelmével feltehetőleg vidéken bujkált, Illy Lászlót azonban hamarosan elfogták a rendőrök, és a Club Kávéház elleni akciók nyomán indult büntetőper elsőrendű vádlottja lett.²²⁶

A Budapesti Királyi Ügyészség a – többnyire húsz év alatti – fiatal emberek tettét vádiratában lázadásnak minősítette, ami a korabeli jogszabályok alapján, a háború és polgárháború utáni bizonytalan helyzetnek köszönhetően statáriális bíraskodást vont

²²¹ A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék, mint rögtönítélő bíróság ítélete Illy László és társai büntetőperében, 1920. augusztus 10.

²²² Uo. A főtárgyalás jegyzőkönyve – Illy László vádlott vallomása.

²²³ Uo.

²²⁴ Uo. A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék, mint rögtönítélő bíróság ítélete Illy László és társai büntetőperében, 1920. augusztus 10.

²²⁵ ZINNER, i. m. 73.

²²⁶ ZINNER, i. m. 74.

maga után. A rögtönítélő bíróságként eljáró Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék mindössze háromnapos főtárgyalás után, 1920. augusztus 19-én kelt ítéletében a vádlottak nagy részét bűnösnek mondta ki lázadás büntetében, és Illy László elsőrendű vádlottat 13 évi fegyházra; Körmendy Sándor másodrendű vádlottat öt évi fegyházra; Imre Sándor harmadrendű vádlottat hat évi fegyházra, Schwicker Mihály negyedrendű vádlottat tíz évi fegyházra; Fekete László ötöd rendű vádlottat tízévi fegyházra; valamint Fekete Sándor hatod rendű vádlottat hat évi fegyházra ítélte.²²⁷ Minden ellene felhozott vád alól felmentették ugyanakkor a már ekkor komoly különítményes katonai múlttal és persze kiterjedt radikális jobboldali katonai kapcsolati hálójával rendelkező Tőkés Károlyt, a Club Kávéház elleni merényletet kivitelező fiatalemberek felbujtóját, mert pusztán Illy László vallomása állt az övével szemben, amely szerint ő volt az a fehér ruhás férfi, aki az ÉME V. kerületi helyiségében a kávéházban éppen zajló, feltételezett cionista gyűlés elleni erőszakos fellépésre buzdított.²²⁸ Ugyancsak felmentette a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék az ellene felhozott vádak alól Meczner Gusztávot, az ÉME V. kerületi fiókszervezetének elnökét, és ítéletében még azt is megállapította, hogy a véres akció valószínűleg az ő tudta és beleegyezése nélkül zajlott.²²⁹ A törvényszék a vádlottak többségének esetében enyhítő körülményként vette figyelembe, hogy tetteiket nem gonoszszágból, hanem pusztán „fiatalos elvakultságból” követték el, súlyosbító körülményként értékelte ugyanakkor, hogy Illy László vezető szerepet töltött be az erőszakos atrocitásokat tervező és kivitelező társaságban, és tetteit megfontolt tervezés után követte el. Súlyosbító körülményként értékelte továbbá a bíróság, hogy a meglepően fiatal milicisták tettükkel negatív színben tüntették fel a nyilvánosság előtt az Ébredő Magyarok Egyesületét és a Nemzeti Hadsereget.²³⁰

Rigóczy Györgyöt, aki – legalábbis a katonai hatóságok aktuális jogértelmezése szerint ez esetben – tényleges állományú katonának számított, a katonai bíróság külön, az Illy László és társai ellen folyó perrel párhuzamosan lezajló katonai büntetőeljárás keretében bűnösnek mondta ki Verebély Arthur bankigazgató meggyilkolásában, ezzel pedig az ő ítéltése megmentette a többi milicistát attól, hogy a lázadás mellett gyilkossággal is megvádolják őket.²³¹

A katonai vezetés mindent megtett, hogy a Nemzeti Hadsereget lehetőleg ebből az ügyből is kivonja, holott az ÉME paramilitáris alakulatai és a hadsereg közötti átfedések sokak számára nyilvánvalóak voltak.²³² Többek között Zinner Tibor is felhívja a figyelmet, hogy a Club kávéházi ügyben a Budapesti Katonai Városparancsnokság Tájékoztató Osztálya (a korabeli, gyorsan változó szervezeti keretek között működő katonai titkosszolgálati szervezetek egyike²³³) úgy foglalt állást, hogy a cenzúrának nem lett volna

²²⁷ HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék, mint rögtönítélő bíróság ítélete Illy László és társai büntetőperében, 1920. augusztus 10.

²²⁸ Uo.

²²⁹ Uo.

²³⁰ Uo.

²³¹ Uo.

²³² ZINNER, i. m. 74.

²³³ A Horthy-korszak első éveiben működő katonai titkosszolgálati szervekről és azok kialakulásáról lásd bővebben: SZAKÁLY Sándor, *Az Evidenzbürotól az önálló magyar katonai hírszerzés megteremtéséig*, Felderítő Szemle, 2016/11, 64–74; Uó, *Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918–1922*, in *A XIX–XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági testületei*, szerk. BODA József–PARÁDI József, Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság–Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014, 101–116.

szabad engednie, hogy a sajtó bármilyen módon is összefüggésbe hozza az ilyen atrocitásokat a Nemzeti Hadsereggel és a tisztikarral.²³⁴ Bár igyekeztek úgy beállítani a dolgot, hogy az akció forrófejú, 18-20 éves, teljes mértékben civil, a hadsereghez semmilyen módon nem kötődő fiatalemberek műve, egyértelmű volt, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületének kvázi-állami szervként, tényleges állományú katonatisztek kontrollja alatt működő Hírszerző Osztálya, melynek többek között Illy László és Illek Ferenc is tagjai voltak, illetve ezáltal maga a Nemzeti Hadsereg és az állományába tartozó különítmények érintettek az eseményekben.²³⁵

Hogy megértsük mind az Ébredő Magyarok Egyesülete paramilitáris alakulataiba beálló, majd különböző súlyos atrocitásokban résztvevő, radikális jobboldali fiatalemberek társadalmi-politikai motivációit, mind pedig a különböző irreguláris fegyveres csoportok és a magyar állam szervei közötti átfedések komplexitását, érdemes mikro-történeti esettanulmányunk főszereplővé emelkedett alakjának, Illy Lászlónak az életrajzát és társadalmi háttérét is részletesebben megvizsgálunk.

Illy László 1901-ben született Szegeden, szegény, lecsúszott kispolgári családban, egy később munkanélkülivé vált, súlyos alkoholista kereskedelmi iskolai tanár, majd MÁV-tisztviselő fiaként. Anyját korán elvesztette, apja újránősült, az pedig ugyancsak tudható, hogy Illy kamaszkorában gyakorlatilag a család egyik tagja sem dolgozott.²³⁶ Illy apja erősen antiszemita érzelmű ember volt: az antiszemitizmus volt gyakorlatilag az első politikai eszme, amellyel Illy László már gyermekkorában megismerkedett, ugyanis az életük szinte alig állt másból, mint hogy apja ittas állapotban szidta a zsidóságot, és többek között őket hibáztatta saját és családjá sanyarú helyzetéért. Illy édesanyja és számos testvére tüdővészben hunyt el. Az 1910-es években a család egyetlen bevételi forrása az volt, hogy Illy még egyetlen élő lánytestvére zongoraórákat adott magántanítványainak. Illy László azonban egyszer az utcán olyan súlyosan bántalmazott egy zsidó fiatalembert Szeged utcáin, hogy a környékbeli lakosok között hamar híre ment a család agresszív antiszemitizmusának, így idővel a zongoratanítványok is elmaradoztak Illyéktől.²³⁷

A család az első világháborút a legnagyobb szegénységben élte végig, Illy László pedig többször meglopta a saját családját, amiért egy rövid időre javítóintézetbe utalták. Apja közben májbetegségben, feltehetőleg az alkoholizmussal szoros összefüggésben elhalálozott, és mostohaanyjával egyre inkább megromlott a kapcsolata. Az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása után, a tanácsköztársaság idején a fiatalember végül állítólag kényszerből csatlakozott a magyar vörös hadsereghez, mert korábban megverte a *Vörös Újság* egyik rikkancsát, a hatalomra kerülő kommunista kormányzat részéről pedig megfenyegették, hogy ha nem vállal katonai szolgálatot, forradalmi törvényszék elé fogják állítani.²³⁸

Nem rekonstruálható, mennyire volt önkéntes vagy kényszerű Illy László belépése a magyar vörös hadseregbe, az azonban bizonyos, hogy román hadifogságba esett, majd a jobboldali ellenforradalmi hullám idején, 1919-ben szülővárosában, Szegeden csat-

²³⁴ ZINNER, i. m. 74.

²³⁵ ZINNER, i. m. 74–75.

²³⁶ HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Illy Lászlóról és vádlott-társairól szóló igazságügyi orvosi szakvélemény.

²³⁷ Uo. A főtárgyalás jegyzőkönyve – Illy László vádlott vallomása.

²³⁸ Uo.

lakozott a Nemzeti Hadsereghez. Illy László a Prónay-különítmény tagja lett, és mint katonai nyomozó/hírszerző- és kémelhárító tiszt teljesített a Nemzeti Hadsereg kötelékében szolgálatot. A tizenéves kora óta élénk nemi életet élő fiatalember 1919 folyamán azt is megtudta, hogy látens szifiliszben szenved, ami egészségügyi problémákat, többek között gyakori fejfájást eredményezett nála. Instabil személyiségre vall, hogy 1920. május 12-én pisztolyával öngyilkosságot próbált meg elkövetni, mert katonai felettese megkérdőjelezte hírszerző jelentéseinek hitelességét. A Nemzeti Hadseregtől 1920 áprilisában a szifilisszel összefüggő szaruhártya-gyulladás miatt leszerelték, de polgári állományú katonai nyomozóként tovább foglalkoztatták, és saját bevallása alapján az 1920-as év első felében többek között a románok ellen látott el hírszerző tevékenységet.²³⁹

Illy nem sokkal a Club kávéházi gyilkosságok előtt érkezett Szegedről Budapestre, ahol lehetőleg ismét a Prónay-különítmény szolgálatába igyekezett állni, azonban egy ideig nem döntötték el a kérdést, hogy fel-/visszaveszik-e a fiatalembert a vadászszázlós alj kötelékébe. Szállást és megélhetést mindenestre szereztek neki: dr. Dániel Sándor ügyvédjelölt, az ÉME félkatonai jellegű Nemzetvédelmi Főosztályának egyik szervezője, akit Illyhez távoli rokoni szálak fűztek, intézkedett róla, hogy a rovott múltú, ám katonai-hírszerzői előélettel rendelkező fiatalembert felvegyék az ÉME Hírszerző Osztályához. Ez a szervezet a zavaros, polgárháború utáni társadalmi-politikai helyzetben bizonytalan jogállású, de a hadsereg befolyásos tisztjei által (Prónay Pál, Héjjas Iván) irányított, titkosszolgálati jellegű fegyveres alakulat volt. Illy László itt szolgálati igazolványt és fegyvert kapott a kezébe, és ebből, valamint korábbi, titkosszolgálati és rendőri jellegű katonai szolgálatából adódóan joggal hihette magát az ekkor még új, törekény magyar állam legitim képviselőjének.²⁴⁰ Ezzel a hányatott múlttal találta magát tehát 1920 nyarán a Nemzeti Hadsereg és a hozzá köthető milíciák által ellenőrzött Budapesten egy tizenkilenc éves fiatalember, meglehetősen bizonytalan, irreguláris katonai státuszban, amely egyúttal lehetőségeket is nyitott előtte, és a deklasztált háttérből történő kiemelkedés egyik útjának tűnhetett a számára. Az őt jellemző törvényszéki orvosi jelentésből ugyancsak kitűnik, hogy a fiatal korához képest számos negatív és erőszakos tapasztalaton keresztülment Illy László csekély szellemi és alacsony megfontolási képességekkel bíró, magát kórosan túlértékelő, nagyzási hóbortra és erőszakra is igen hajlamos, ingerlékeny ember volt.²⁴¹ Ebből a háttérből és egyedi jellemvonásokból kifolyólag pedig kétség sem fér hozzá, hogy egy kontroll nélkül tevékenykedő, irreguláris katonai alakulat tagjaként, intoleráns, radikális politikai eszméktől hajtva, fegyverrel a kezében Illy László komoly veszélyt jelentett a korabeli társadalomra. Az általa és milicista társai által képviselt veszély pedig egy olyan politikai indíttatású, gyűlölet-bűncselekményként jellemezhető kettős gyilkosságban teljesedett ki, amelynek Illy, ha nem is egyszemélyi felelőse vagy végrehajtója volt, de abban kétségtelenül jelentős szerepet játszott.

Az Ébredő Magyarok Egyesületének számos, később különböző erőszakos bűncselekmények okán büntetőeljárás alá vont fiatal milicistájáról elmondható az alsóközépvagy munkásosztálybeli háttér, melyből jelentősebb társadalmi-pénzügyi előrelépésre, főként a háború utáni mély szociális válság idején nem számíthattak, ezzel együtt pedig

²³⁹ Uo. Illy Lászlóról és vádlott-társairól szóló igazságügyi orvosi szakvélemény.

²⁴⁰ ZINNER, i. m. 73–75.

²⁴¹ HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Illy Lászlóról és vádlott-társairól szóló igazságügyi orvosi szakvélemény.

sokszor jellemezte őket az a mérhetetlen gőg és fontosságtudat, amit feltehetőleg a radikális jobboldali milicista mozgalomban való tagság, illetve a kezükbe kerülő lőfegyver kölcsönzött nekik. Alapvető tanulmányában Robert Gerwarth igen érzékletesen írja le, miként egyesült az első világháború utáni Közép-Európa paramilitáris erőszakhullámában a háborút megjárta, de még mindig fiatal veteránok, illetve az úgynevezett *háborús ifjak*, a világháborúban katonaként koruk okán még részt nem vett, ám az utána kialakuló polgárháborús helyzetben egyre szaporodó paramilitáris mozgalmakba annál lelkesebben beálló és brutális cselekményeket elkövető generációja.²⁴² A Club Kávéháznál történt gyilkosságok után lezajlott büntetőper vádlottjaira, köztük Illy Lászlóra, de természetesen az ÉME más fiatal milicistáira is illenek ezek a megállapítások.

Ami a Club kávéházi gyilkosságok elkövetőinek utóéletét illeti, ki kell emelnünk, hogy Illy László, az eset fő felelőse más hasonló bűnügyek szereplőjéhez hasonlóan nem töltött hosszú időt börtönben: tizenhárom éves szabadságvesztéséből mindössze másfél évig kellett, hogy élvezze a büntetés-végrehajtás vendégszeretétét. 1922-ben ugyanis az ügyét – több korábbi, sikertelen perújrafelvételi kérelem után – az 1921. novemberi kormányzói amnesztiarendelet folytán újratárgyalták, 1922. január 19-én pedig minden vádpont alól felmentették. A fiatalember számos más milicista társához hasonlóan szabad emberként távozhatott a börtönből.²⁴³ Az 1920-as és 1930-as években aztán számos alkalommal köztörvényes, jórészt családi ügyek miatt folytak ellene újabb és újabb büntetőeljárások.²⁴⁴

²⁴² GERWARTH, i. m. 78–79.

²⁴³ HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék végzése Illy László és társai büntetőügyében, 1922. január 19.

²⁴⁴ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *A britanniás Illy László újabb hazafias üzlete*, Népszava, 1930. december 7., 19.

A RADIKÁLIS JOBBOLDALI PARAMILITÁRIS ALAKULATOK MŰKÖDÉSÉNEK EGYIK FORDULÓPONTJA – SOLTRA JÓZSEF RENDŐRJÁRŐR MEGGYILKOLÁSA

A Club Kávéház elleni, kettős gyilkosságba torkolló akció szerves folytatása volt Soltra József szolgálat közben katonaruhás egyének által agyonlőtt rendőr halála, mely 1920. november 10-én következett be Budapesten, és amelyért a Héjjas Iván és Prónay Pál Britannia Szálló-beli különítményéhez tartozó katonák voltak a felelősök. 1920. november 10-én, szerdán hajnalban, 2 óra 30 perc körül az Oktogon környékén szolgálatot teljesítő Miklós József rendőrelenőr²⁴⁵ segélykiáltásokat hallott. A tér egyik oldalán katonatiszti egyenruhát viselő fiatal emberek egy csoportját vette észre, akik éppen egy nyomdászt bántalmaztak. A rendőrelenőr láttán a csoport ekkor még abbahagyta a férfi ütlegetését, és az egyenruhások a Nyugati Pályaudvar irányába távoztak. A Nyugati felől érkező a segélykiáltásokra szintén felfigyelt Soltra József gyalogos rendőrjárőr, aki az Aradi utca és a Teréz körút sarkán szembetalálkozott ugyanazzal a csoporttal. A rendőr és a különítményes tisztek között szóváltás alakult ki, Miklós rendőrelenőr pedig Soltra segítségére sietett, és igyekezett rábírní, hogy vele együtt távozzon a helyszínről és ne konfrontálódjon egyedül a túlerőben lévő katonákkal. Ekkor a katonák közül azonban kivált egy három fős csoport, akik fegyvert rántottak, Soltra Józsefekre több lövést adtak le, majd elfutottak. Soltrát a rendőrelenőr fölemelte és az Edison Kávéház előtt álló szálítótargoncára fektette, majd a tettesek után futott. Miklós József a menekülő katonák után lőtt, ám ők visszafordultak és rá is tüzet nyitottak, a rendőrelenőr pedig ugyancsak súlyos sérüléseket szenvedett. Miklós József is a földre rogyott, mire a különítményesek köré gyűltek, kicsavarták kezéből a szolgálati fegyverét, majd a sebesült bántalmazása után elfutottak. Soltra József a testét ért több lövéstől olyan súlyos sérüléseket szenvedett, hogy még az orvos megérkezése előtt meghalt. Miklós József súlyos lőtt és vágott sebekkel ugyan, de túlélte a katonákkal való konfliktust. A gyilkosságnak számos szemtanúja is volt, akik az elkövetőket a Britannia Szállóban megtelepedett katonai alakulat tagjaiként azonosították.²⁴⁶ Több szemtanú egyértelműen látta ugyanis, hogy a Soltra Józsefre rálövő katonák a közeli Britannia Szállóba futottak be.²⁴⁷

A Soltra-gyilkosság nagy felháborodást és társadalmi tiltakozást váltott ki, Horthy Miklós a rendőr halála után halaszthatatlannak ítélte a különböző szélsőjobboldali tiszti alakulatok lefegyverzését. Nádossy Imre budapesti, nem sokkal később már országos

²⁴⁵ A rendőrelenőr az utcai rendőrjárőröket, szolgálatuk ellátását ellenőrző rendőrtisztviselő volt.

²⁴⁶ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Kmety Károly ér társai büntetőpere – Soltra-ügy – Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 12. Valamint uo: Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 13.

²⁴⁷ Uo. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 14.

rendőrfőkapitány, illetve Marinovich Jenő főkapitányhelyettes²⁴⁸ látszólag határozott lépéseket tett az ügyben, a budapesti államrendőrség pedig nagy erővel kezdett a tettesek után nyomozni.²⁴⁹ Héjjas Iván főhadnagy, a korszak befolyásos paramilitáris vezetője, aki kecskeméti tevékenysége után, Horthy budapesti bevonulását követően, részben a fővárosba helyezte át székhelyét, és akit a Britanniában székelő, összesen egyébként állítólag négy, egymástól nehezen elhatárolható különítmény tagjai is a vezetőjüknek ismertek el, ingerülten vette tudomásul, hogy emberei meggyilkoltak egy rendőrt, és felkészült az alakulatai által birtokolt épületek fegyveres védelmére. A szálloda kapuit elbarikádozták, géppuskákat állítottak fel mögöttük, a katonáknak lőszer és gránátokat osztottak ki. A Britannia Szálló előtt másnap délelőtt felsorakoztak a kormányzathoz hű Nemzeti Hadsereg reguláris egységei és jelentős rendőri karhatalom. Összezsapásra végül csak azért nem került sor, mert a helyszínen megjelent a szabadcsapatok szervezésében kulcsszerepet játszó, tagjaik által igen tisztelt Prónay Pál alezredes, az I. szegedi vadászszázalaj parancsnoka, amelynek tagjaiként egyébként a britanniás tisztek is definiálták magukat, és Prónay határozottan utasította Héjjast és egységeit a hatóságokkal való együttműködésre.²⁵⁰

A rendőrök a hadsereg reguláris katonáival együtt nyomultak be a szállodába, ahol megkezdődött a rendőrgyilkosságban részes személyek azonosítása. Ez azonban csak részlegesen volt lehetséges, mert a tettesek egy része már közvetlenül az események után megszökött, amiben katonai vezetők is segítettek őket. A rendőrségi detektívek végül azonban nemcsak a Soltra-gyilkosságban részes fegyvereseket válogatták ki, hanem régóta húzódozó rablási, kínzási, testi sértési és emberrablási ügyek gyanúsítottjait is kézre kerítették.²⁵¹ Héjjas az ügyben maga is tanúvallomást tett, és mind a Soltra Józsefet meggyilkoló fegyveresektől, mind pedig a Babarczy Jenő huszárszázados által vezetett különítménytől, melynek tisztjei a Britanniában laktak, élesen elhatárolódott. Azt ugyan elismerte, hogy a tanácsköztársaság idején Kecskeméten jobboldali milíciát szervezett a kommunista kormányzat megdöntésére, mely a Nemzeti Hadsereg kiegészítő alakulataként részt vett az ellenforradalomban, de azt már kategorikusan tagadta, hogy jelenleg saját különítmény felett rendelkezne.²⁵² A Britanniában állomásozó csapatok személyi összetételét mindenestre jól mutatja, hogy az őrizetbe vett személyek túlnyomó többsége – legalábbis a hatóságok korabeli értelmezése szerint – ekkor már nem tényleges állományú katona, hanem katonai egyenruhát öltött civil személy volt, köztük igen

²⁴⁸ Alapos tanulmányában Bartha Ákos tévesen Mattyasovszky Tibor 1920-ban leköszönt budapesti rendőrfőkapitány jelentéseiként idézi a Marinovich Jenő főkapitányhelyettes, 1921-től budapesti rendőrfőkapitány által aláírt jelentéseket. Mattyasovszky Tibor már 1920. augusztusában leköszönt főkapitányi pozíciójáról, és Nádasy Imre későbbi országos rendőrfőkapitány váltotta. Vö. Kovács Tamás, *Megfigyelés, internálás, deportálás. Az internálás és a toloncolás kérdésköre a két világháború között, különös tekintettel a II. világháború korára*, PhD-értekezés, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2013. Marinovich Jenő főkapitányhelyettes aláírását kétségtelenül nehéz kiolvasni a levéltári forrásokon, a témát és forrásait egyébként tiszteletre méltó alapossgal feldolgozó szerzőt a két rendőri vezető vezetéknevének azonos kezdőbetűje zavarhatta meg.

²⁴⁹ BARTHA, i. m. 29–30.

²⁵⁰ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 16.

²⁵¹ Uo. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 18.

²⁵² Uo. Héjjas Iván főhadnagy vallomása, 1920. november 18.

sokan olyanok, akik az első világháború után a katonai szolgálatból leszereltek, de önkényesen, esetleg valamelyik paramilitáris vezető engedélyével, valamelyik különítményhez csatlakozva tovább szolgáltak.²⁵³

Bár a rendőrökkel összetűzésbe kerülő különítményes csoport személyi összetételére vonatkozó információk ellentmondások, a nyomozók a sebesült rendőrelenőrt később megverő háromfős csoport tagjaiként végül Mészáros Imre leszerelt tiszthelyettest, Sesevics László hadnagyot és egy Zólyomi vezetéknévű katonát azonosítottak, aki a források alapján azonos volt a korszak egyik regényes életű, egyébként civilben színészként és költőként tevékenykedő, ismert különítményes tisztjével, Zsabka Kálmán alhadnaggal.²⁵⁴ Zsabka Zólyom vármegyében született, innen vehette akkoriban használatos álnévét.²⁵⁵ A délvidéki születésű, szerb származású Sesevicset nem sikerült elfogni, ő elhagyta az országot, és hazatért szülőföldjére, akkoriban már a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságba.²⁵⁶ Noha a lövöldözést túlélte Miklós József rendőrelenőr egyértelműen felismerte Zsabka Kálmánban az egyik tisztet, aki Soltrára és rá is tüzet nyitott,²⁵⁷ a gyilkosság elkövetésével végül csak Mészáros Imrét vádolták meg, akiről a katonai hatóságok úgy ítélték meg, hogy immár nem tényleges állományú katona, pusztán leszerelt, továbbra is egyenruhát hordó civil, polgári szakmájára nézve egyébként bádogos. Ügyében ezért, a hadsereg becsületét mentendő, polgári statáriális bíróság járt el.²⁵⁸ Mészáros Imrét, aki Hatala István álnév alatt rejtőzködött Budapest belvárosában, november 22-én hajnalban fogta el a rendőrség.²⁵⁹ Mészáros először mindent tagadott, majd végül beismerte, hogy két lövést adott le Soltra Józsefre. Ugyanakkor azzal védekezett, hogy lövései nem találtak, így valószínűleg az a személy Soltra gyilkosa, aki nála valamivel előbb lőtt.²⁶⁰ Mészáros ellen vallott Gellért Antal orvostanhallgató, Vágner Lajos magánhivatalnok, a Zsabka Kálmán baráti köréhez tartozó Micsinai Aladár iparművészeti iskolai hallgató, valamint Kővári Váraljai Károly és Farkas János orvostanhallgatók is.²⁶¹ Mészároset az ügyében eljáró rögtönítélő polgári bíróság az 1920. decem-

²⁵³ Uo. Héjjas Iván főhadnagy vallomása, 1920. november 18.

²⁵⁴ Zsabka Kálmán alhadnagy botrányos és regényes életének e szakaszáról lásd: BARTHA Ákos–PÓCS Nándor–SZÉCSÉNYI András, *Egy hosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész.*, Múltunk, 2019/2, 138–180.

²⁵⁵ ZINNER, i. m. 101. Valamint: HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 17.

²⁵⁶ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 16. Sesevics László egyébként a forrásban Sesevics Vladisláv néven szerepel. Később egyébként Szerbiából Törökországba szökött, ahol huzamosabb ideig élt, végül a második világháború alatt hazatért, és a katonai titkosszolgálat, a 2. vkf. osztály tisztjeként tevékenykedett. Vö. HU-ÁBTL-V-84089. Sesevich László. Idézi: BARTHA, i. m. 44.

²⁵⁷ Uo.

²⁵⁸ BARTHA, i. m. 36.

²⁵⁹ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 22.

²⁶⁰ Uo.

²⁶¹ Uo. Idézi: BARTHA, i. m. 36

ber 18-án megtartott főtárgyaláson kötél általi halálra ítélte, és egy nappal később a budapesti gyűjtőfogházban fölakasztották.²⁶²

Nem zárható ki, hogy Mészáros az ügyben csupán bűnbak volt, még ha köze is volt a Soltra-gyilkossághoz, hiszen Soltra haláláért semmiképpen sem egyetlen katonát terhelt felelősség. Egyetérthetünk a témát alaposan körüljáró Bartha Ákos azon feltételezésével, mely szerint az ügyben a rendőrség részéről kontrollált nyomozás folyt, és hogy bizonyos politikai-katonai körök itt is igyekeztek „menteni a menthetőt”, és a rendőrgyilkosságban részes paramilitáris fegyveresek közül a lehető legkevesebbet, csupán egyetlen személyt áldoztak fel; az ügy végső kimeneteléről talán a lehető legmagasabb helyen (a Honvédelmi Minisztériumban vagy akár a kormányzói rezidencián?) döntöttek.²⁶³ Meglehetősen gyanús körülmény, hogy Mészáros Imre büntetőperének iratai eltűntek, legalábbis Budapest Főváros Levéltárának őrizetében, ahol lenniük kellene, nem találhatók meg, a vádlott gyors kivégzésének tényéről pedig csupán a korabeli sajtóorgánumból, illetve az elítélt fogolytörzskönyvéből tudunk.²⁶⁴ Némi malíciával akár még az állítólagos rendőrgyilkos kivégzésének tényét is kétségbe vonhatjuk, a korabeli Budapesten ugyanis felröppent a pletyka, hogy kivégzése után Mészáros Imrét „vígan látták sétálni” a főváros utcáin. Mindez persze ma már a legendák világába tartozik, mindazonáltal visszaemlékezéseiben maga Prónay Pál alezredes, aki az egyes különítményesek által elkövetett bűncselekményekről nem csupán sok mindent tudhatott, de akár bizonyos esetekben az igazságszolgáltatásba is beavatkozhatott, ad hangot ez ügyben a kételyeknek, bár memoárjában a Soltra-gyilkosság kivégzett elkövetőjét pontatlanul Horváth nevű tiszthelyettesként azonosítja.²⁶⁵ Bartha Ákos tanulmányában jogos iróniával jegyzi meg, hogy minden valószínűség szerint Zsabka Kálmán, Sesevics László és Mészáros Imre maguk sem tudták volna megmondani, melyikük fegyveréből származott a Soltra rendőr életét kioltó gyilkos golyó – köznyelviesen, és persze pestiesen szólva ugyanakkor valakinek el kellett vinnie a balhét, és minden bizonnyal azt az embert áldozták fel, aki a legkevésbé volt fontos...²⁶⁶

Prónay a rendőrgyilkosság után felfogta a helyzet komolyságát, és eszében sem volt vállalni a Horthyval és a kormánnyal való nyílt összeütközést, ezért néhány tisztért, többek között magáért Héjjasért is személyes felelősséget vállalt,²⁶⁷ de a többieket a rendőrök lefegyverezték, és egy részüket le is tartóztatták.²⁶⁸ A következő napokban a rendőrség folytatta a razziákat, a tisztai alakulatok által megszállt szállodákat átkutatták, körülbelül ötven katonát letartóztattak, és rengeteg fegyvert elkoboztak. Budapesten ezzel párhuzamosan a főbb útkereszteződéseket és közlekedési csomópontokat a rendőrség és a Horthyhoz hű Nemzeti Hadsereg reguláris egységei szállták meg, és utcai iga-

²⁶² ZINNER, i. m. 103. A polgári statáriális bíróság Mészáros Imre ügyében hozott ítélete mai ismereteink szerint nem maradt fenn levéltári őrizetben.

²⁶³ BARTHA, i. m. 36–37.

²⁶⁴ ZINNER, i. m. 103. Idézi: BARTHA, i. m. 42.

²⁶⁵ PRÓNAY, 214–215.

²⁶⁶ BARTHA, i. m. 43.

²⁶⁷ BODÓ Béla, *Pál Prónay. Paramilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, no. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011, 27–28.

²⁶⁸ Prónay a naplójában is beszámol röviden az eseményekről, persze a saját felelősségét kategorikusan tagadja, valamint azt is, hogy a Britannia Szállóban tanyázó irreguláris katonák az ő csapattestéhez tartoztak volna, és Hír György különítményparancsnok, ebben az időben kisgazdapárti nemzetgyűlési képviselő embereiként kategorizálja őket. PRÓNAY, i. m. 315.

zoltatásokkal szűrték az egyenruhásokat. A rendőrök a különítményesek után kutatva átfésülték a fővárosi szórakozóhelyeket is, ahonnet ugyancsak számos embert állítottak elő. Az erélyes hatósági fellépésnek köszönhetően Héjjas Iván paramilitáris alakulatai elkezdtek felbomlani, a különítményes katonák közül pedig többen polgári ruhát öltöttek, és igyekeztek minél gyorsabban elhagyni Budapestet.²⁶⁹

November 12-én hajnalban a kormány csapatai megkísérelték birtokba venni az Ehmann-telepi²⁷⁰ laktanyát is, ahol a Bogáti Jenő álnéven tevékenykedő, korábban ugyancsak a Britannia Szállóban berendezkedett Babarczy Jenő huszár százados szabadcsapatait, formálisan a Budapesti Városparancsnokság munkásosztagát, valójában egy teljes mértékben irreguláris és önkényesen működő, nagy létszámú, körülbelül 1200 fős katonai alakulatot szállásoltak el.²⁷¹ Itt azonban a rendvédelmi csapatok már kemény ellenállásba ütköztek, és a délelőttig elhúzódó fegyveres harc számos áldozatot követelt mindkét oldalon. A rendőrség végül győzelmet aratott, és az ostrom túlélőit letartóztatták.²⁷² Babarczy Jenő százados Héjjas és Prónay segítségével megszökött, egy ideig Kecskeméten bujkált, ahol a helyi fegyveresekből még újabb különítményt is megpróbált szervezni, ám az adonyi csendőrség nemsokára elfogta.²⁷³ A további felelősségre vonást elkerülte ugyanakkor az Ehmann-telepi irreguláris katonai alakulat legtöbb tagja, ugyanis Sréter István honvédelmi miniszter utasítására Siménfalvy Tihámér ezredes, a Kettőskereszt Vérszövetség parancsnoka intézkedett az illetékes körletparancsnokánál, hogy az irredenta célokra, elsősorban egy felvidéki betörési kísérlet céljából szervezett katonai formáció tagjait bocsássák szabadon. Még az is felmerült, hogy adott esetben a rendőrök és reguláris katonai alakulatok által méltatlan bánásmódban részesített irreguláris katonákat később esetleg kártalanítsák.²⁷⁴ A Kettőskereszt Vérszövetség irányító szerepe a különböző irreguláris, olykor önszerveződő, de mégis állami szervként működő katonai alakulatok működésében, illetve ezek szoros összefonódása a legmagasabb szintű katonai vezetéssel ebből a tényből is igazolhatóan látszik.

A fehérterror időszakának végén ez volt a különböző irreguláris katonai alakulatok felszámolásának első hulláma, amellyel a kormányzó és a kormány két fontos politikai célkitűzést ért el. Egyrészt egyértelműen visszaállította az állam és az általa ellenőrzött szervezetek erőszakmonopóliumát, másrészt sikerült megakadályoznia, hogy az Ébredő Magyarok Egyesülete lassanként egy fegyveres katonai erővel kiegészített, modern radikális jobboldali politikai párttá válhasson, amely a hivatalban lévő kormányzat hatalmát is veszélyeztetheti.²⁷⁵

Soltra József rendőrjárórt ezután hősi halottá nyilvánították, és a Mosonyi utcai rendőrkaszárnya udvarán ravatalozták fel. Ravatalára számos állami szervezet és magánvállalat koszorút küldött. A rendőrt kiemelt állami tiszteletadással temették el 1920.

²⁶⁹ ZINNER, i. m. 98–101.

²⁷⁰ Az Ehmann-telep az ekkoriban még önálló településként létező Sashalom, Budapest mai XVI. kerületének része volt.

²⁷¹ Az Ehmann-telepen működő irreguláris katonai alakulat tagjai nagyrészt az elcsatolt területekről származtak, és a kormány feltehetőleg egy esetleges felvidéki irredenta katonai akcióra akarta volna őket felhasználni, amely persze sosem következett be. Vö. BARTHA, i. m. 32.

²⁷² ZINNER, i. m. 98.

²⁷³ Uo.

²⁷⁴ HU-HL-HM-52110/Eln. C.-192.1. Az iratot teljes terjedelmében idézi: Kovács, *A Honvédelmi Minisztérium „T” Szervének létrejötte és működése*, i. m. 70–71.

²⁷⁵ ZINNER, i. m. 99.

november 16-án a Kerepesi úti temetőben, a fővárosi törvényhatóság által adományozott díszsírhelyre. A szertartáson részt vett a kormányzó is, aki személyesen nyilvánította részvétét Soltra szüleinek és menyasszonyának.²⁷⁶ Az eseményről természetesen a sajtó is részletesen tudósított.

Ugyan Soltra József rendőr halála és az utána lefolytatott nyomozás jelentős ösztönzést adott a kormánynak a különböző irreguláris alakulatok leszereléséhez, vagy legalábbis szorosabb kormányzati ellenőrzés alá vonásához, illetve ezzel párhuzamosan a polgárháborús időket idéző állapotok mérsékléséhez, a különböző (fél)katonai formációk tevékenysége valóban mérséklődött, de teljesen egészében egyáltalán nem szűnt meg. Például Héjjas Iván paramilitáris alakulata, az Alföldi Brigád, illetve az ÉME ezzel szoros átfedésben működő nemzetvédelmi osztályai továbbra is működtek, bár a nyilvánosságot egyre inkább kerülték. Kétségtelen előrelépés volt ugyanakkor, hogy a hadsereg alakulatai nagyrészt felhagytak a rendészeti tevékenységgel és a polgári személyekkel szembeni hatósági intézkedés joga stabilan visszakerült a belügyi tárca alá tartozó rendvédelmi szervek, elsősorban a rendőrség és a csendőrség hatáskörébe.

Mint már említettük, a különböző súlyos bűncselekményeket elkövető, s ezek miatt büntetőeljárás alá vont irreguláris katonákat számos esetben felmentették, vagy legalábbis az általuk elkövetett cselekmények súlyához képest enyhe büntetéseket kaptak, amiből arra következtethetünk, hogy látszólag egészen alacsony rangú, jelentéktelen személyek is viszonylag magas szintű, befolyásos pártfogókkal rendelkeztek.²⁷⁷ A korszak paramilitáris vezetői közül ismételten kiemelhetjük Héjjas Ivánt és Prónay Pált, akik katonai tevékenységük mellett ekkoriban az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagjai, illetve már a korai magyar radikális jobboldal ambiciózus politikusai is voltak. Az ellenforradalmi rendszer kiépítésében szerzett érdemeik és politikai kapcsolatrendszerük, ideértve akár a kormányzóval való személyes kapcsolatukat is, sok mindenre lehetőséget adhatott a számukra, és számos alkalommal megővta őket a felelősségre vonástól, noha nevük igen egyértelműen összekapcsolódott számos törvénytelen, emberek életét követelő, vagy olykor egyenesen az állam megdöntését célzó cselekménnyel, például puccstervekkel. Befolyásuk korántsem volt végtelen, ám a büntetés alól adott esetben nem csupán maguk tudtak – olykor persze kompromisszumok árán – mentesülni, de büntetlenséget, vagy legalábbis enyhe büntetést tudtak elérni számos követőjük, alárendeltjük büntetőügyében is.

Árulkodó eset például, hogy az ugyancsak britanniás tisztek közé tartozó, súlyos bűncselekményeket, többek között rablást és testi sértést elkövető, a Soltra-gyilkosság kapcsán is letartóztatott Rumbold Attila főhadnagyot elsőfokon halálra, másodfokon kormányzói kegyelemmel már csak 15 évi fegyházbüntetésre ítélték, majd az 1921. november 3-án kihirdetett kormányzói amnesztia nyomán rövid fogság után szabad emberként távozatott.²⁷⁸ Az 1920-as év végétől kezdve a radikális jobboldali magyar milicista mozgalom, igen szoros átfedésben az Ébredő Magyarok Egyesületével, a Magyar Országos Véderő Egylettel és persze az elvileg kormányzati kezdeményezésre alakult, továbbra is működő Kettőskereszt Vérszövetséggel, tovább élt különböző egyre inkább titokban

²⁷⁶ ZINNER, i. m. 105.

²⁷⁷ ZINNER, i. m. 103.

²⁷⁸ Uo.

működő fegyveres alakulatok formájában egészen az 1920-as évek közepéig,²⁷⁹ viszonyát a kormányzathoz és a kormányzóhoz pedig továbbra is ambivalencia jellemezte.

Noha alapos tanulmánya címében Bartha Ákos Soltra József meggyilkolását *az utolsó cseppnek* nevezi a pohárban, e képzeletbeli pohár telítettségét illetően sajnos vitakoznunk kell vele. Vitatnunk kell, hogy a Magyarországon 1919 óta tomboló, jobboldali paramilitáris erőszakhullámot Soltra József rendőr halála tetőzte volna be,²⁸⁰ ugyanis bár az irreguláris katonai alakulatok, önszerveződő fegyveres csoportok, tisztí különítmények tevékenysége az ezt követő határozott kormányzati intézkedések nyomán kétségtelenül alábbhagyott, de korántsem szűnt meg teljesen. A Soltra-gyilkosságot még számos további, nagy közfelháborodást kiváltó és sajtónyilvánosságot kapott, politikai motivációk hatására elkövetett bűncselekmény követte, mint például az 1922. április 3-ai erzsébetvárosi bombamerénylet, az 1923. december 26-i csongrádi bombamerénylet, Apor Viktor tartalékos honvéd főhadnagy, az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályának vezetője és társai puccsterve, Ulain Ferenc fajvédő nemzetgyűlési képviselő puccsterve, vagy éppenséggel az egykori britanniás tisztek, a Kovács testvérek jórészt irredenta és antiszemita indíttatású bűncselekmény-sorozata, melyeket kötetünk későbbi részeiben tárgyalunk.

A nyílt utcai erőszakot a leginkább katonai diktatúrát célzó, radikális jobboldali puccstervek és a rövid ideig Magyarországon is elburjánzó politikai terrorizmus korszaka követte. Csak a Teleki Pált a miniszterelnöki székben 1921-ben váltó, egyre határozottabban kül- és belföldi konszolidációra törekvő Bethlen Istvánnak sikerült több lépésben, körülbelül 1924–1925-re felszámolnia a különböző irreguláris fegyveres csoportokat, és egy időre pacifikálnia a radikális jobboldalt. Nota bene, a Soltra-gyilkosságot követő politikai bűnügyeknek egyébként közös vonása, hogy az elkövetők mind szorosán kötődtek az Ébredő Magyarok Egyesületéhez és a benne vezető szerepet betöltő, befolyásos paramilitáris vezetőkhez, Héjjashoz és Prónayhoz – közvetve pedig a radikális jobboldal vezéralakjához, a szürke eminenciásként tevékenykedő későbbi miniszterelnökhöz, Gömbös Gyulához –, az ellenük indított büntetőeljárások pedig vagy felmentéssel, vagy a cselekmények súlyához képest meglepően enyhe ítéletekkel zárultak.

²⁷⁹ Többek között a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, a Belügyminisztérium rezer-vált iratai között maradt fenn egy bizalmas rendőri jelentés 1926-ból, a keletkezés közelebbi megjelölése nélkül (ekkoriban, 1926 májusa és októbere között éppen a frankhamisítás tárgyalássorozata folyt), amelynek tárgya a (radikális jobboldali) titkos társaságok működésének felfedése. HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250.

²⁸⁰ BARTHA, i. m. 29.

A MAGYAR, BAJOR ÉS OSZTRÁK JOBBOLDALI PARAMILITÁRIS SZERVEZETEK KÖZÖTTI TITKOS TÁRGYALÁSOK – A FEHÉR INTERNACIONÁLÉ GONDOLATA

A versailles-i békeszerződés aláírása után a vesztes államok egyes politikusai nem nyugodtak bele a vereségbe és a jelentős területi veszteségekbe, és a revízió lehetőségét keresték lehetséges szövetségesek segítségével bevonásával is. Magyarország új, jobboldali politikai vezetése 1919-től kezdve is élénken kereste a kapcsolatot a németajkú, elsősorban bajor és osztrák radikális jobboldali politikai erőkkel és a hozzájuk kötődő paramilitáris alakulatokkal. Bajor részről Erich Ludendorff tábornok, Max Bauer ezredes, illetve az ekkor még fiatal, feltörekvő szélsőjobboldali politikus, Adolf Hitler 1919 végén megkísérelték egy nemzetközi revizionista szerveződés létrehozását. A német radikális jobboldali politikusok leginkább a mind Németországban, mind Ausztriában igen nagy számban működő, elsősorban első világháborús veteránokból álló szabadcsapatok összefogásában látták volna a politikai viszonyok megváltoztatásának lehetőségét. A Ludendorffék által elképzelt terv lényege tehát a bajor–német szabadcsapatok, az osztrák szélsőjobboldal, valamint az éppen zajló magyarországi ellenforradalom és fehérterror vezetőinek együttműködési megállapodása lett volna, persze a politikai hatalom mihamarabbi erőszakos átvétele által mind Németországban, mind Ausztriában. Magyarországon ekkor már sejteni lehetett, hogy a hatalom az antant támogatásával tartósan a szegeedi ellenforradalmi kormány jobboldali politikusai és a Nemzeti Hadsereget vezető Horthy Miklós fővezér kezébe kerül.

1919 telén Ludendorff tábornok és Bauer ezredes Trebitsch Ignácot, a magyar születésű nemzetközi kémet és szélhámost küldték Magyarországra azzal a megbízatással, hogy a készülő Kapp-puccs²⁸¹ támogatására megnyerje a magyar jobboldali köröket. A bajor és az osztrák radikális jobboddallal elsősorban erősen nacionalista, a Kettőskereszt Vérszövetséghez kötődő katonatiszti csoportok keresték a kapcsolatot – Trebitsch és Bauer ezredes első magyarországi látogatásuk alkalmával például Prónay Pállal folytattak tárgyalásokat.²⁸² Látható tehát, hogy a titkos katonai alakulat és annak parancsnokai egy rövid ideig a magyar külpolitikára is befolyást gyakoroltak.

²⁸¹ A Kapp-puccs a weimari köztársaság megdöntésére irányuló puccskísérlét volt a német szélsőjobboldali politikai erők részéről, jórészt Németország első világháborús vereségebe beletörődni nem akaró katonák és rendőrök fegyveres részvételével 1920 márciusában, melyet lényegében Ludendorff tábornok és Wolfgang Kapp főtisztviselő és földbirtokos vezetett. Berlin elfoglalása után Kapp megdöntöttek nyilvánította a köztársasági kormányt, önmagát kancellárrá nyilvánította, és a német néphez intézett kiáltványban meghirdette a versailles-i béke revízióját és legtöbb elemében a későbbi nemzetiszocialista politikai rendszerre hasonlító új politikai kurzust. A puccs végül két nap alatt kudarcba fulladt, Kapp Svédországba emigrált.

²⁸² Bernard WASSERSTEIN, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, ford. MOLNÁR György, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016, 217–238.

A radikális jobboldal 1920 márciusában Németországban megkísérelte a hatalomátvételt, ám az úgynevezett Kapp-puccs a hadsereg tétovázása miatt, amely nem állt a puccsisták mellé, de nem védte meg a legitim német kormányt sem, kezdetben a kormány meneküléséhez vezetett, de a puccs nyomán kitört általános sztrájk és a bankárok, valamint a gyáripárosok ellenállása miatt napokon belül megbukott. Trebitsch 1920 májusában Bauer ezredessel és von Stefany századossal együtt Ludendorff levelét kézbesítve utazott ismét Budapestre, és ekkor már Horthy Miklóst keresték fel,²⁸³ akit ekkorra Magyarország kormányzójává választott a parlament.²⁸⁴ A német radikális jobboldali politikusok és a frissen megválasztott magyar államfő egy esetleges német-osztrák–magyar jobboldali erők közötti, elsősorban katonai jellegű összefogás lehetőségéről tárgyaltak. Hozzáteendő, hogy a felek valóban az együttműködés komoly szándékával folytatták tárgyalásaikat, Ludendorff pedig ekkor még teljes mértékben elképzelhetőnek tartott volna egy általa *Fehér Internacionálénak*²⁸⁵ nevezett, a közép-európai jobboldali erők között létrejövő együttműködést. Ludendorff szívélyes levelében Magyarországot a nacionalista eszme megmentőjének nevezte, egyúttal pedig a bajor forradalmi szervezeteknek nyújtandó anyagi támogatást is kért.²⁸⁶ A németek az alábbi főbb pontokból álló, igen részletes együttműködési tervet ajánlották a magyar fél részére:

Németországból titkos irreguláris katonai alakulatok utaznak Magyarországra.

Ezeket az embereket magyarországi titkos táborokban kiképzik.

A kiképzéshez szükséges anyagi erőforrásokat a magyar kormány hamis orosz rubel nyomtatásával és terjesztésével teremti elő.

A Magyarországon kiképzett bajor katonai alakulatok titokban beszivárognak Bécsbe, és megfelelő időben megdöntik az osztrák szociáldemokrata kormányt.

Bécs elfoglalása után a bajor–magyar–osztrák koalíciós csapatok megtámadják Cseh-szlovákiát.

Ezután a fent említett csapatok elfoglalják Poroszországot, ahol Ludendorff katonai diktatúrát vezet be.

Ily módon megerősödve a Fehér Internacionálé kormányai és hadseregei Szovjet-Oroszországban robbantanak ki fehér forradalmat, és megdöntik a kommunista kormányzatot.

Az oroszországi sikeres restauráció után a Fehér Internacionálé tagállamai hadat üzennek az antantnak, és a győztes fél újrarajzolja Európa térképét, melynek keretében Magyarország is visszakapná a trianoni békeszerződés előtti határait.²⁸⁷

²⁸³ Trebitsch Ignácot mint Bauer ezredes útítársát a Horthyval való tárgyaláson, megemlíti Zadravecz István, a magyar Nemzeti Hadsereg táborigazgatója is emlékirataiban. Vö. ZADREVECZ, i. m. 134.

²⁸⁴ Horthy Miklóst 1920. március 1-jén választotta kormányzóvá a nemzetgyűlés.

²⁸⁵ WASSERSTEIN, i. m. 239–260.

²⁸⁶ Vö. *Erich Ludendorff levele Horthy Miklóshoz Németország és Magyarország egymásrautaltságáról és a közép-európai ellenforradalmi szervezkedésről*, in *Horthy Miklós titkos iratai*, szerk. SZINAI Miklós–SZÜCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 33–38; SZERÉNYI Ildikó–VISZKET Zoltán, *Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch*, Archivnet, 2006/3. http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html

²⁸⁷ GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek, 1919–1924*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012, 42–43.

Itt említhetjük meg, hogy Ludendorffék különösen nagy reményeket fűztek a bolsevik kormányzat ellen harcoló, monarchista orosz erők részvételéhez a Fehér Internacionáléban, hiszen az elhúzódó orosz polgárháború végkimenetele 1919-ben még nem dőlt el, és a kommunista forradalom kitörése óta több százezer cárista, vagy legalábbis a bolsevik kormányzattal nem szimpatizáló orosz állampolgár hagyta el hazáját. A fehér orosz emigránsok legnagyobb csoportja éppen Németországban telepedett le, illetve még mindig sok orosz hadifogoly is tartózkodott az ország területén, akik megtagadták a hazatérést Szovjet-Oroszországba, számos cárista orosz tábornok pedig többek között ezekkel a katonákkal ekkor még elképzelhetőnek tartotta a bolsevik rendszer megdöntését. Ludendorff ugyancsak Trebitsch Ignácon és Bauer ezredesen keresztül Vaszilij Biszkupszkij tábornokkal vette fel a kapcsolatot, aki 1920 júniusában személyesen járt Budapesten, és részt vett a német, az osztrák és a magyar felek tárgyalásain.²⁸⁸ A tárgyalások során részletes terveket taglaló memorandumok születtek,²⁸⁹ ám a tényleges együttműködésre a bolsevik erők ellen ténylegesen harcoló, egyébként igen széttagolt és rosszul szervezett fehérorosz haderőkkel többek között a nagy földrajzi távolságok miatt Közép-Európából a Fehér Internacionálé tervezett résztvevői részéről nem igazán kerülhetett sor.²⁹⁰

A főként budapesti székhelyű, európai nacionalista erők közötti tárgyalások persze nem folyhattak teljes titokban, azokról a francia és az angol hírszerző szervek is értesültek, az antant pedig már ekkor határozott tiltakozásának adott hangot, ami külpolitikai téren óvatosságra intette a magyar kormányzatot.²⁹¹ A bajor nacionalista erők mellett az 1920-as év folyamán a magyar kormány párhuzamosan az osztrák radikális jobboldali politikai erőkkel és paramilitáris szervezetekkel is kereste a kapcsolatot ugyanezen közép-európai fehér koalíció létesítésének reményében.²⁹² A magyar kormány és katonai vezeték, illetve velük szoros együttműködésben a magyar nacionalista társadalmi szervezetek ellentmondásos játékot játszottak, ugyanis terveik között szerepelt Ausztria választott baloldali kormánya megdöntésének elősegítése, és a helyi jobboldali és radikális jobboldali politikai erők hatalomra segítése, akár magyar katonai intervenció által is.²⁹³ Magyar radikális jobboldali katonatisztek „Remény” fedőnévvel egy – soha meg nem valósult – hadművelet tervét is kidolgozták.²⁹⁴ Az osztrák jobboldali paramilitáris szervezetek amúgy szoros kapcsolatban álltak az elsősorban Ludendorff vezette bajor nacionalista körökkel is, így a titkos tárgyalások nem csupán a magyar és az osztrák fél között folytak, hanem azokon párhuzamosan az illetékes bajor politikusok is részt vettek, a magyar vezérkar pedig az osztrák paramilitáris szervezetek gyengesége és Csehszlovákia katonai készülődése miatt az esetleges Ausztria elleni intervenciót elsősorban bajor irreguláris katonai alakulatok támogatásával tartotta csak kivitelezhe-

²⁸⁸ WASSERSTEIN, i. m. 254–255.

²⁸⁹ A Fehér Internacionálé orosz vonatkozásairól, illetve az orosz–magyar relációról részletesebben lásd: KOLONTÁRY Attila, *Alekszej von Lampe, Vrangel báró katonai képviselője Magyarországon*, Pécs, PTE BTK Történettudományi Intézet–Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeti Kutatócsoport, MOSZT-füzetek 1., 2015.

²⁹⁰ WASSERSTEIN, i. m. 255.

²⁹¹ KARSAI Elek, *Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek*, Budapest, Táncsics Kiadó, 1969, 63–64.

²⁹² G. Soós, i. m. 84–122.

²⁹³ G. Soós, i. m. 90.

²⁹⁴ HU-HL-VKF-1920-II-21197.

tőnek.²⁹⁵ Az 1920 folyamán intenzíven folyó bajor–magyar–osztrák titkos tárgyalásokat személyesen Teleki Pál miniszterelnök és külügyminiszter irányította, magyar részről Siménfalvy Tihamér ezredes, a Kettőskereszt Vérszövetség titkos katonai alakulat vezetője, bajor részről Rudolf Kanzler, az ORKA (Organisation Kanzler) nevű jobboldali milícia vezetője és Georg Heim parasztpárti politikus, osztrák részről pedig első sorban a keresztényszocialista párt radikális jobbszárnyának tagjai, például Johannes von Liechtenstein herceg vettek részt.²⁹⁶ 1920. augusztus 25-én és 26-án a felek Teleki miniszterelnök svábhegyi villájában gyűltek össze.

A magyar kormány az Ausztria elleni katonai intervenció tervéről 1920 augusztusára a nemzetközi helyzetnek köszönhetően letett, ám továbbra is mindent elkövetett, hogy a közelgő osztrák parlamenti választásokon lehetőleg jobboldali kormány kerüljön hatalomra, és konspiratív eszközökkel igyekezett beavatkozni az új osztrák állam belügyeibe. A magyar katonai intervenciót ugyanakkor már a bajor paramilitáris vezető, Rudolf Kanzler sem helyeselte. A bajor, a magyar és az osztrák fél között továbbá jelentős érdekellentétek is fennálltak, például nem tudtak megegyezni a királykérdésben, illetve nem állapodtak meg Nyugat-Magyarország majdani területi hovatartozásáról, ami a magyar–osztrák viszony egyik sarkalatos pontja volt. A magyar kormány végül a bajor radikális jobboldali politikai erőkkel egy jelentős mennyiségű fegyver szállítására vonatkozó egyezményt kötött csak meg, melyhez utólag az ugyancsak erősen jobboldali, Ludendorffal jó kapcsolatokat ápoló Gustav von Kahr bajor tartományi miniszterelnök is hozzájárult.²⁹⁷

Párhuzamosan az osztrák és bajor jobboldali erők között is élénk tárgyalások folytak, melyeknek fő célja bajor részről az osztrák jobboldali félkatonai szervezetek német parancsnokság alatt történő egyesítése, illetve közreműködésükkel a németajkú államok egyesítése lett volna, azonban itt is jelentős érdekellentétek és véleménykülönbségek álltak fenn a felek között. 1920. szeptember 6-án és 7-én Bécsben további tárgyalások zajlottak bajor és osztrák radikális jobboldali szervezetek között, amelyeken feltehetőleg Gratz Gusztáv bécsi magyar követ is részt vett, ahol a felek egymás antikommunista céljainak kölcsönös támogatásáról állapodtak meg, ugyanakkor az osztrák keresztényszocialista politikusok az utolsó pillanatban letettek az osztrák kormány erőszakos megdöntésének tervéről.²⁹⁸ Az osztrák Heimwehr–milíciák vezetői ugyanis kijelentették, hogy a szociáldemokrata kormány katonai úton való megdöntéséhez szükséges fegyveres erőt nem tudják biztosítani, azonban mindent igyekeznek megtenni, hogy a közelgő választásokon Ausztriában jobboldali, az ő elképzeléseiknek megfelelő kormány kerüljön hatalomra.

A magyar kormány elsősorban anyagi támogatásáról biztosította az osztrák Heimwehr-szervezeteket, abban a reményben, hogy későbbi külpolitikai céljaihoz még hasznukat veheti majd.²⁹⁹ Bajorországban ezzel párhuzamosan Ludendorff tábornok és radikális elveket valló köre már nem igazán akart hallani a korábbi, szeptemberi tárgyalásokon megszavazott, sokkal józanabb forgatókönyvről, és mindenképpen a katonai felépés mellett kötelezték el magukat, az első világháború vesztes országai által létesítendő

²⁹⁵ Uo. Idézi: G. Soós, i. m. 90–91.

²⁹⁶ G. Soós, i. m. 91.

²⁹⁷ G. Soós, i. m. 92.

²⁹⁸ HU-MNL-OL-K 64-1922-20-1920/263.

²⁹⁹ G. Soós, i. m. 93.

Elnyomott Népek Szövetsége fantáziánévre hallgató katonai együttműködés gyors létrehozása által. Ludendorff e célból a magyar kormánytól ismét anyagi támogatást igényelt, immár nem először és nem is utoljára,³⁰⁰ Teleki azonban ekkorra már kifejezetten ellenezte a bajor radikális jobboldal magyar részről történő anyagi támogatását, és a magyar kormány az Elnyomott Népek Szövetségében való részvételt és ily módon a belesodródást egy esetleges újabb katonai konfliktusba egyre inkább kockázatosnak értékelte.³⁰¹

A magyar kormány persze óvatos volt, és a hatalmas területi veszteségek miatti elkeseredettséggel és a belőle fakadó radikalizmussal szemben győzni látszóttak a reálpolitikai megfontolások. Ugyanakkor nem utasította el egyértelműen az Elnyomott Népek Szövetsége nevű – tulajdonképpen csak elképzelés formájában létező – együttműködéshez való csatlakozás majdani lehetőségét, és Ludendorffnak és körének küldött válaszában úgy fogalmazott, hogy a bajor szervezetekkel való jó kapcsolatot továbbra is igyekszik fenntartani. Jelezte továbbá, hogy a Magyarországot és Németországot földrajzilag is elválasztó Ausztriát mindenképpen saját politikai-katonai céljaik szolgálatába kellene állítani, ha nem is egy rögtön végrehajtandó katonai intervenció révén.³⁰²

Az osztrák ellenforradalmi csoportok és a magyar kormány viszonyát megrontotta, hogy Nyugat-Magyarország hovatartozásának kérdésében a Monarchia két nagy utódállamának nem sikerült megegyeznie, és a kérdés eldöntése pedig a győztes antant hatalmakra, elsősorban a franciákra várt.³⁰³ A kérdés még egy ideig tisztázatlan maradt, azonban mind a hivatalos osztrák kormánykörökkel, mind a hatalmi aspirációktól fűtött osztrák radikális jobboldallal rontotta a magyar kormányzat viszonyát, a felek pedig igyekeztek számukra minél kedvezőbb döntést elérni a nagyhatalmaknál.

1920 októberében a szociáldemokrata Renner kancellárt a keresztényszocialista Michael Mayr váltotta az osztrák kormányfői székben, a magyar kormány, vagy legalábbis kormányközeli radikális jobboldali magyar katonai körök ellenére titokban ismét fontolóra vették egy Ausztria elleni katonai intervenció lehetőségét. Novemberben a magyarorok Janky Béla müncheni katonai attasén keresztül ismét kapcsolatba léptek Ludendorffal, 1921 januárjában pedig Belitska Sándor honvédelmi miniszter utasítására az ekkoriban fedésben működő magyar vezérkar kidolgozta egy Ausztria elleni katonai beavatkozás tervét arra az esetre, ha a szomszédos államban kommunista hatalomátvétel következne be, és radikális baloldali kormány kerülne hatalomra.³⁰⁴ A terv kidolgozása után gróf Ráday Gedeon a Külügyminisztérium megbízásából Münchenbe utazott, hogy az esetleges akció részleteit Kahr bajor miniszterelnökkel és Rudolf Kanzler paramilitáris vezetővel megtárgyalja, 1921. január 16-án pedig a kormányzó jelenlétében lefolytatott titkos tanácskozáson a magyar kormány eldöntötte, hogy az Ausztria elleni esetleges katonai akcióra csak és kizárólag német (bajor) közreműködéssel kerülhet sor.³⁰⁵ A magyar kormányzati döntés azt is magában foglalta, hogy ha a bajor politikai erők esetleg saját elhatározásukból látnák szükségesnek a katonai beavatkozást Ausztriában és hajtanák végre azt, Magyarország akkor is támogatná

³⁰⁰ HU-HL VKF-1920-II-23152. Idézi: G. Soós, i. m. 94.

³⁰¹ Uo. Idézi: G. Soós, i. m. 95.

³⁰² HU-MNL-OL-K 64-1922-20-1920/384.

³⁰³ G. Soós Katalin, *Magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XXVII, 3–43, 23.

³⁰⁴ HU-HL VKF-1921-1-266. Idézi: G. Soós, i. m. 25.

³⁰⁵ Uo.; G. Soós, i. m. 26.

őket, és elsősorban anyagi támogatást, felszerelést és hadianyagot biztosítana számukra, illetve önkéntes magyar irreguláris katonai alakulatok is a bajor erők segítségére sietnének. Ezeket a magyar egységeket a Siménfalvy Tihamér ezredes parancsnoksága alatt álló Kettőskereszt Vérszövetség biztosította volna,³⁰⁶ melynek, mint már említettük, igen nagy szerepe volt a revizionista célzatú titkos tárgyalásokban, sőt, magyar részről többek között éppen a KKV Sz-hez kötődő, radikális jobboldali katonatisztek voltak az ilyen irányú katonai együttműködés fő szorgalmazói.

A közép-európai kommunistaellenes katonai együttműködés tervét az antant, elsősorban Franciaország és Anglia nem nézte túlzottan jó szemmel, már csak azért sem, mert az osztrák és a bajor fél álláspontjából erősen kiolvasható volt Ausztria és Németország egyesítésének, az Anschlussnak a szándéka is. 1921. január végén Gratz Gusztáv korábbi bécsi magyar követ, ekkor már külügyminiszter nagy mennyiségű diplomáciai információ birtokában lebeszélni igyekezett a magyar kormányt mindenféle esetleges meggondolatlan katonai akcióban való részvételnek még csak a gondolatáról is. Jelezte, hogy Anglia és Franciaország a magyar–német–osztrák bolsvistaellenes ligát csupán ürügynek fogja tekinteni a Párizs környéki békeszerződések revíziójára, és megítélése szerint reális veszély, hogy bármiféle Ausztria elleni magyar katonai aktivitás esetén a Magyarországgal szomszédos kisantant államok is beavatkozzanak.³⁰⁷

Kahr bajor tartományi miniszterelnök a nemzetközi diplomáciai színtéren egyre inkább vesztesre állt Franciaországgal szemben, és bajor részről a tárgyalás jogát fokozatosan átengedte Kanzlernek. Ráday Gedeon és a bajor paramilitáris vezető 1921 februárjában együttműködési megállapodást is aláírtak a magyar kormány és a bajor ORKA milíciák között, ám ez leginkább szimbolikus nyilatkozat volt csupán. A felek megállapodtak, hogyha alkalom kínálkozik, az ORKA megkísérel „rendet csinálni” Ausztriában, ehhez pedig a magyar kormány anyagi segítséget nyújt, az ORKA sikeres fellépése esetén pedig a trianoni békeszerződést is semmisé nyilvánítják. Kanzlerék azonban túl nagy összeget, mintegy 4,5 millió márkát kértek a magyar kormánytól a kockázatos akció megszervezésére, amelyet a magyar fél nem akart biztosítani, így a tényleges meg egyezés nem jött létre.³⁰⁸

Összességében elmondhatjuk, hogy az Ausztria elleni katonai intervenció gondolata az adott politikai helyzetben irreális volt, és ezt a felek 1921 első felében belátták. Bár Ausztria új kancellárja jobboldali, keresztényszocialista politikus lett, a párt mérsékeltbb szárnyához tartozott, a magyar kormány pedig inkább az osztrák keresztényszocialisták radikális szárnyához kezdett közeledni. Az osztrák Heimwehr-milíciák és a kormányzó keresztényszocialisták radikális szárnya között szoros kapcsolatok álltak fenn, és igen hamar felmerült a mérsékelt Mayr-kormány megbuktatásának lehetősége is. A magyar vagy bajor katonai intervenció helyett az újabb tárgyalásokat már inkább az a gondolat határozta meg, hogy az osztrák jobboldali paramilitáris szervezeteknek maguknak kellene Ausztriában a kormányváltást kieszközölniük, a bécsi és alsó-ausztriai Heimwehr-szervezetek nevében pedig elsősorban Josef Metzger tábornok, illetve Ignaz Seipel későbbi kancellár³⁰⁹ képviselte az osztrák felet. Az osztrákok a magyar kormánytól anyagi támogatást vártak a Heimwehr-milíciák komolyabb fel-

³⁰⁶ HU-HL VKF-1921-1-266.

³⁰⁷ HU-MNL-OL-K 64-1921-41-34.

³⁰⁸ HU-MNL-OL-K 64-41-72. Idézi: G. Soós, i. m. 29.

³⁰⁹ Ignaz Seipel bő egy évvel később, 1922. május 31-én Ausztria kancellárja lett.

fegyverzésére, mire a magyar kormány cserébe azt kérte, hogy amennyiben az osztrák radikális jobboldali erőknek sikerülne a saját elképzelésüknek megfelelő kormányt hatalomra juttatniuk Bécsben, Ausztria ideiglenesen mondjon le Nyugat-Magyarország területéről, illetve a tárgyalások egészen addig folytatódjanak az ügyben, míg az új osztrák kormány nem képes a nyugat-magyarországi kérdést a magyar fél számára kedvezően rendezni. Bár az osztrák Heimwehr-szervezetek vezetősége és a Seipel vezette csoport egyáltalán nem voltak mentesek a legitimizmus gondolatától, IV. Károly 1921. március végi magyarországi visszatérési kísérlete Ausztriában is teljes mértékben irreálissá tette a Habsburg-restauráció elképzelését. Masirevich Szilárd bécsi magyar követ 1921. március 31-én jelentette Gratz Gusztáv külügyminiszternek, hogy személyesen tárgyalt Seippellel, akit IV. Károly Magyarországról történő határozott eltávolítása mélysegesen lesújtott. Többek között ez volt az a momentum, amely Seipelt is rádöbbenette, mekkora a régióban az antanhatalmak politikai befolyása, és hogy a Heimwehr-milíciák közreműködésével történő fegyveres kormányváltás Ausztriában épp olyan irreális elképzelés, mint a Habsburg-restauráció.³¹⁰ Ausztriában IV. Károly visszatérési kísérletét politikai viták követték, Mayr kancellár pedig a parlamentben azon határozott véleményének adott hangot, hogy Ausztriára nézve kötelezőnek tartja a saint germain-i békeszerződésben rögzített köztársasági államformát, és minden eszközzel meg fogja azt védeni mindenféle legitimista-monarchista szervezkedéssel szemben.³¹¹ Bár Seipel nem sokkal később kormányra került, maga is a nemzetközi nagypolitikai érdekekhez való igazodásra, konszolidációra kényszerült.

IV. Károly visszatérési kísérlete Magyarországon belpolitikai válságot idézett elő, a legitimistaként ismert Gratz Gusztáv külügyminiszter 1921. április 4-én lemondott, ezt pedig Teleki Pál miniszterelnök április 8-i lemondása követte. Telekit a miniszterelnöki székben Bethlen, Gratzot a külügyi tárca élén gróf Bánffy Miklós követte. A bethleni konszolidáció időszaka ugyan megkezdődött, de a magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások egy esetleges antikommunista-revizionista szövetség létesítésére egy ideig még folytatódtak. A korábbi tárgyalások főbb pontjaiban továbbra is egyetértettek a felek, Ausztria és Magyarország viszonya azonban részben a magyarországi legitimista puccskíséret okán még negatívabbá vált. A bajor Kanzler mellett az osztrák radikális jobboldalt a tárgyalások ezen fázisában elsősorban stájerországi politikusok képviselték, mint például Anton Rintelen stájer tartományi miniszterelnök, Ausztria későbbi oktatási minisztere.³¹² A bajor ORKA szervezet vezetése a tárgyalások során a Párizs környéki békék általános érvénytelensége mellett érvelt, és azt szorgalmazta, hogy az osztrák és a magyar fél baráti egyezmény keretében rendezze Nyugat-Magyarország hovatartozásának vitás kérdését.³¹³ Tekintve azonban, hogy Ausztriát ilyenkor már csak helyi befolyással rendelkező politikusok képviselték a tárgyalásokon, a kérdésben elfoglalt álláspontjuk a nemzetközi nagypolitika szempontjából nem számított. Mind az osztrák, mind a német radikális jobboldali szervezetek további anyagi támogatást kértek a magyar kormánytól, és ebben rivalizálás is mutatkozott köztük. 1921 májusától magyar részről –

³¹⁰ G. Soós, i. m. 35.

³¹¹ G. Soós, i. m. 36.

³¹² Ugyan Anton Rintelen 1918 és 1926 között valóban betöltötte Stájerország tartományban a Landeshauptmann (kb. tartományi miniszterelnök) tisztségét, a korszakban ez a pozíció a bécsi központi kormányzathoz képest meglehetősen korlátozott hatalommal járt.

³¹³ HU-MNL-OL-K 64-1922-20-1921/198.

a kormány tudtával és felhatalmazásával – a Kettőskereszt Vérszövetség képviselői voltak jelen a tárgyalásokon, Siménfalvy Tihamér ezredes pedig azt a kérést intézte az ORKA felé, hogy lehetőleg igyekezzen bevonni ne csupán a stájer radikális jobboldali erőket, hanem Ausztria összes hasonló szervezetét, elsősorban befolyásos bécsi politikusokat az együttműködésbe.³¹⁴ A tárgyalások során felmerült a kérdés, hogy ha az ORKA-nak sikerül Ausztriában radikális jobboldali kormányt hatalomra juttatni, akkor Ausztria kész-e engedményeket tenni a nyugat-magyarországi kérdés terén Magyarországnak, amelyre Rintelen stájer tartományi miniszterelnök nem tudott határozott választ adni. Metzger tábornok megkísérelte a felek közötti ellentéteket kibékíteni, ez a törekvése azonban kudarcot vallott. Morlin Ervin külügyminisztériumi osztálytanácsos 1921 májusában arról tájékoztatta a magyar kormányt, hogy ekkor már maga Anton Rintelen sem hitte komolyan, hogy a Mayr-kormány helyére az ORKA embereit tudná ültetni.³¹⁵ A bajor és osztrák radikális jobboldali szervezetek tevékenysége egyre inkább a magyar kormánytól való újabb és újabb anyagi támogatások kicsikarására kezdett korlátozódni, a magyar kormány számára bármilyen szempontból is hasznosítható politikai tevékenységet azonban saját hazájukban egyre kevésbé végeztek.³¹⁶ Láng Boldizsár ezredes 1921. május végén informálta a magyar kormányt az osztrák Heimwehr-szervezetek széttagoltságáról és rossz felszereltségéről.³¹⁷ Bajorország ezzel párhuzamosan gazdasági és társadalmi krízissel küzdött, és a helyi kormányzat egyre kevésbé engedhette meg magának, hogy a szövetségi kormány akaratától eltérő külpolitikát folytasson, a különböző radikális jobboldali paramilitáris szervezetek között pedig ugyancsak széthúzás mutatkozott, politikai tevékenységük pedig egyre inkább Bajorország tartományi határai közé szorult vissza.³¹⁸ A bajor és az osztrák radikális jobboldal hatalomra kerülése akkor és ott egyre inkább néhány, az első világháború lezárása után végbement változásokat elfogadni képtelen politikus vágyálma lett, semmint reális politikai lehetőség.

Magyarországnak ugyanakkor sem a kormányzati hatalomra törő radikális jobboldallal való titkos, sem az Ausztria legitim kormányával folytatott hivatalos diplomáciai tárgyalások révén nem sikerült olyan kompromisszumot kialakítania az osztrák féllel, amely rendezhette volna a nyugat-magyarországi régió hovatartozásának a Monarchia 1918-as felbomlása óta fennálló vitás kérdését. Bár a Párizs környéki békeszerződések a területet végül Ausztriának ítélték, a magyar kormány megtagadta Burgenland kiürítését és átadását, és addig húzta az időt, ameddig csak lehetséges volt. 1921 nyarán pedig már folyt a térségbe nem sokkal később bevonuló, irreguláris katonai egységek szervezése, melyet a háttérből a Bethlen-kormány is erősen támogatott.³¹⁹

³¹⁴ HU-MNL-OL-K 64-1922-20-1921/199.

³¹⁵ HU-MNL-OL-K 64-1921-41-221.

³¹⁶ G. Soós, i. m. 41.

³¹⁷ HU-MNL-OL-K 64-1922-20-1921/244.

³¹⁸ G. Soós, i. m. 41.

³¹⁹ G. Soós, i. m. 42.

A NYUGAT-MAGYARORSZÁGI FELKELÉSRŐL, RÖVIDEN A TALÁN RÉSZBEN A KETTŐSKERESZT VÉRSZÖVETSÉG EGYIK JELENTŐS HADMŰVELETÉRŐL

A korszak legnagyobb szélsőjobboldali egyesülete, az ÉME továbbra is fennálló katonai jellegét erősítette az ébredők igen markáns jelenléte az 1921-es nyugat-magyarországi felkelésben is.³²⁰ Az ÉME, a MOVE és a KKVSz működése, főként, ami a katonai műveleteket és a paramilitáris egységek tevékenységét illeti, elválaszthatatlan egymástól, még ha az ÉME vagy a MOVE nem is tekinthetők egy az egyben a KKVSz fedőszerveinek,³²¹ hiszen Prónay, Héjjas, Gömbös és a KKVSZ különböző katonai vezetői mindkét egyesületben vezető tisztségeket töltöttek be. 1921 őszén, a Monarchia felbomlását követően feszültséget okozott Ausztria és Magyarország kapcsolatában Burgenland hovatarozásának kérdése. Bár a Párizs környéki békeszerződések a területet Ausztriának ítélték, a magyar kormány megtagadta e területek átadását. Az ÉME-n belül szervezkedés indult Prónay Pál, Héjjas Iván, Dániel Sándor és más különítményes tisztek vezetésével, amit a Bethlen-kormány hallgatólagosan támogatott. Bár az egykori tiszti különítményeket formálisan már feloszlatták, 1921-ben még mindig működtek az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályának alárendelt nemzetvédelmi osztályok. Ezek lényegében a kormány által továbbra is megtűrt, irreguláris katonai/segédrendőri alakulatok voltak, melyeknek a belső rend fenntartásában jutott volna szerep, és a honvédelmi tárcától kaptak bizonyos mértékű kiképzést és anyagi támogatást is.³²² A Bethlen-kormány intenciói ellenére az ébredő milicisták tevékeny szerepet vállaltak a nyugat-magyarországi felkelésben is, a Prónay, Héjjas, Hir György és más különítményparancsnokok által szervezett, állítólag mintegy 3000–4000 főnyi,³²³ Rongyos Gárda névre keresztelt irreguláris katonai alakulat bevonult Burgenland területére.

A felkelés 1921. augusztus 28-án kezdődött meg a mai Burgenland és Sopron környékének területén. A felek Ágfalvánál ütköztek meg, ahol Héjjas mintegy 120 embere keveredett tűzharcba az osztrák csendőrökkel. A rongyosok gerillaharcba bocsátkoztak az osztrákokkal, így lehetetlenné vált, hogy Ausztria birtokába vegye a neki ítélt területet. Soprontól keletre szinte minden faluban jelen voltak a felkelők. 1921. október 4-én

³²⁰ A nyugat-magyarországi felkelésről jó összefoglalót nyújt például Botlik József tanulmánya. Lásd: BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28–október 4., Valóság* 2007/3. 24–47, 2007/4. 39–58. Botlik József a témában közzétett egy monográfiát is: BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, i. m. Kellő forráskritikával használható továbbá G. Soós Katalin 1967-es kismonográfiája is: G. Soós Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967; G. Soós, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, i. m.

³²¹ Janet Kerekes Nemes Dezsőre hivatkozva leegyszerűsítő módon az írja, hogy a KKVSz nem volt más, mint a MOVE titkos katonai szárnya, éppen ezért a MOVE-t tekinti a KKVSz fedőszervének. A két szervezet között persze mind a vezetők, mind a tagság tekintetében jelentős átfedés volt. Janet KEREKES, *Álarcosbál a Fehér Keresztben. A zsidó asszimiláció*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018, 227.

³²² ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m. 124–126.

³²³ Más források szerint a nyugat-magyarországi felkelésben ennél jóval kevesebb fő vett részt. G. Soós, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, i. m. 44.

Prónay Pál felkelőcsapata merész módon kikiáltotta Lajtabánság de facto államot, az államfői tisztséget betöltő lajtai bán pedig maga Prónay lett. Külön érdemes kiemelni, hogy a magyar és az osztrák nacionalista szervezetek közötti, korábban reménytelenek tűnő együttműködési kísérletek, mint a Kettőskereszt Vérszövetség és a német ORGESCH és ORKA organizációk, valamint ausztriai társszerveik, a Heimwehr-milíciák tárgyalásai többek között éppen a nyugat-magyarországi felkelés okozta konfliktus miatt fulladtak kudarcba.³²⁴

A nyugat-magyarországi felkelés mindazonáltal korántsem zajlott valamiféle egységes és előre meghatározott forgatókönyv szerint, jól szervezett hadműveletként, és a különböző paramilitáris alakulatoktól az adott körülmények között igen nehéz lett volna elvárni, hogy egyetlen központi akaratnak engedelmessé legyenek. A felkelők között voltak ugyanis legitimisták, szabad királyválasztók, és adott esetben királykérdéssel kevésbé foglalkozó, egyszerűen irredenta elveket valló személyek, de közönséges kalandorok is. Miként arra a Horthy-korszak külpolitikájáról szóló monográfiájában Gulyás László találóan rámutat, összesen öt érdekcsoportról beszélhetünk a felkelők között, melyek az alábbiak voltak: a legitimista Lehár Antal ezredes, aki IV. Károly első visszatérési kísérlete idején diszkreditálta magát a kormány előtt; Friedrich István volt miniszterelnök, a korszak egyik kalandorpolitikusa; Gömbös Gyula százados, mint többé-kevésbé a Bethlen-kormány megbízottja, aki közvetíteni is próbált az egyes felkelőcsapatok között; Héjjas Iván és Prónay Pál fegyveresei; illetve végül az ugyancsak legitimista Ostenburg-Morawek Gyula őrnagy parancsnoksága alá tartozó csendőrzászlóalj.³²⁵

Horthy végül Gömbös Gyula későbbi miniszterelnököt, a MOVE elnökét és az ÉME vezetőségi tagját nevezte ki a nyugat-magyarországi ügyekért felelős kormánybiztossá, aki a lehetőségekhez képest megpróbálta a felkelőket egységes irányítás alá vonni. Gömbös e közvetítő szerep elvállalásával nem kis kockázatot vállalt, a különböző paramilitáris felkelőcsoportok közötti éles vélemény- és érdekkülönbségeket pedig igen jól jelzi, hogy – már amennyiben hihetünk az információt dokumentáló Prónay Pálnak –, Ostenburg néhány tisztjében még Gömbös Gyula meggyilkolásának terve is szerepelt, és csak gróf Sigray Antal közbelépésére tettek le ezen szándékukról.³²⁶ Bethlen István és kormánya a külföld előtt formálisan elhatárolhatta magát a Burgenlandot ellenőrzésük alatt tartó magyar fegyveresektől, akiknek egyébként körülbelül 70%-a volt tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének,³²⁷ és igen sokuk feltehetőleg a Kettőskereszt Vérszövetségnek is. Siménfalvy Tihamér, a KKVSz parancsnoka korábban maga is részt vett a nyugat-magyarországi felkelés megszervezésében és a diverzáns alakulatok toborzásában.³²⁸

Bethlen ez alatt a háttérből egyik bizalmasán, báró Perényi Zsigmondon keresztül részben maga irányította a szabadcsapatok tevékenységét, már amennyire azok engedelmessé lettek a kormánynak. Tervei között az antanthatalmakkal kötendő olyan kompromisszum szerepelt, mely szerint optimális esetben a vitatott hovatarozású terület negyedét-ötödét sikerülhet a Magyar Királyság határain belül tartani.³²⁹ Az 1921.

³²⁴ Vö. BELLÉR Béla, *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975, 199.

³²⁵ GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012, 114–115.

³²⁶ PRÓNAY, i. m. 279.

³²⁷ ZINNER, i. m. 131.

³²⁸ Vö. G. SOÓS, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, i. m. 106, 139–140.

³²⁹ ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015, 177–178.

október 11-ei, olasz közvetítéssel megrendezett velencei konferencián Bethlennek végül Pietro Tomaso Della Torretta márkai olasz külügyminiszter segítségével sikerült olyan alkut kötnie, mely szerint, ha az irreguláris magyar csapatok kivonulnak Burgenlandból, Sopron lakossága népszavazáson dönthet a város hovatartozásáról. A szabadcsapatok egy része persze ennek ellenére vonakodott kivonulni a területről, és csak Horthy parancsára tették ezt meg, aki a reguláris hadsereg ellenük való bevetését is kilátásba helyezte.³³⁰ Prónay egy ideig nem volt hajlandó teljesíteni a kormány parancsát, azonban Lajtabánság végül alig egy hónap fennállás után megszűnt, a magyar kormány pedig 1921. november 11-én jelezte az osztrákok felé, hogy az irreguláris magyar katonai egységek nagy része elhagyta Nyugat-Magyarországot.³³¹

Miután az osztrák haderő bevonult a számára átadott területekre, megtörténhetett a soproni népszavazás, melyre 1921. december 14-e és 16-a között került sor. A Sopron városa és a környékén elhelyezkedő nyolc falu hovatartozásáról szóló népszavazás – részben a városban tartózkodó magyar fegyveresek jelenléte miatt – Magyarország számára végül kedvezően alakult, Sopron és környéke pedig a Magyar Királyság része maradt.³³²

Idetartozó érdekes tény, hogy bár a Kettőskereszt Vérszövetséget Siménfalvy Tihamér tábornok mellett alapvetően Prónay Pál és Héjjas Iván nevéhez szokás kötni, és a róla elterjedt információk szerint tagjai a nyugat-magyarországi felkelésben is részt vettek, a Nyugat-Magyarországon tevékenykedő egyes irreguláris alakulatok pacifikálására, vagy legalábbis tevékenységük a kormányzati kontroll alá vonására a térségbe küldött Gömbös Gyulától fennmaradt egy Bethlen István miniszterelnöknek címzett, 1921. szeptember 30-i keltezésű levél.³³³ Gömbös, mint a kormány megbízottja, ebben az iratban arra kéri Bethlent, hogy ha lehetséges, bocsássa a rendelkezésére a „KKV-szervezet”, tehát a Kettőskereszt Vérszövetség 500, géppuskával felszerelt emberét, mert nem tud szót érteni és megegyezésre jutni Héjjassal. Többek között tehát ebből a forrásból is az olvasható ki, hogy a KKV Sz ebben az időben legalább részben kormányzati irányítás alatt állhatott mint afféle titkos katonai alakulat, és fegyvereseit a miniszterelnök parancsára Gömbös szándéka szerint épp azok a magukat önállósító paramilitáris vezetők ellen kellett volna bevetni, akik nem engedelmességek a kormány akarátának, ugyanakkor a szervezetről széles körben elterjedt információk szerint amúgy vele együtt ugyancsak annak vezetői közé tartoztak. Ebből is látszik, hogy a KKV Sz története mennyire teli van ellentmondásokkal, illetve – ahogyan az a hagyományos katonaságnál sokkal lazább fegyelem alatt működő paramilitáris alakulatok esetében egyáltalán nem szokatlan – hogy a szervezeten belül különböző frakciók működtek, sosem állt egészen egységes vezetés alatt, és kiderül az is, hogy mennyire nyíltan megmutatkozott a horthysta (szabad királyválasztó) és a legitimista szárny ellentéte akár a nyugat-magyarországi felkelés mint irreguláris katonai hadművelet során is.³³⁴

³³⁰ ROMSICS, i. m. 178.

³³¹ GULYÁS, i. m. 118.

³³² ROMSICS, i. m. 179.

³³³ Gömbös Gyula levele Bethlen István miniszterelnöknek a Héjjas-különítmény megfékezése érdekében, melyben a Kettőskereszt Vérszövetség fegyvereseinek segítségét kéri, 1921. szeptember 30., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924*, forráskiad. KARSAI ELEK–NEMES DEZSŐ, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959, 203–204.

³³⁴ Nemes Dezső is megjegyzi, hogy megítélése szerint csak úgy, miként a többi titkos társaságon, pl. az EX-en belül folyamatos csatározás zajlott a vezető pozíciókért a tagok között, úgy a KKV Sz-en belül is működött egy horthysta és egy legitimista szárny, és különböző politikai irányultságú katonatisztek vetélkedtek a titkos katonai alakulat vezetéséért. Vö. NEMES, i. m. 160–161.

AZ ÉBREDŐ MAGYAROK EGYESÜLETÉNEK ÁLLÍTÓLAGOS MERÉNYLETTERVE A ROMÁN KIRÁLYI PÁR ELLEN

Bethlen István kormánya az ország külpolitikai konszolidációja érdekében már 1921-ben kérvényezte Magyarország felvételét a Népszövetségbe, 1922-ben pedig a felvétel lehetősége egyre realisabbá vált.³³⁵ Románia külpolitikai érdekeivel azonban ellentétes volt Magyarország népszövetségi felvétele, ezért – feltehetőleg a korabeli román titkosszolgálat, a Siguranță kezdeményezésére – a román állam Bukarestben 1923. február 19-én egy kirakatpért indított, melynek azonban minden valószínűség szerint nem sok valóságalapja volt. A vád szerint az Ébredő Magyarok Egyesülete vezetői, közöttük Prónay Pál, Héjjas Iván, Hir György, Turchányi Egon Albert és Bónis Lajos páter (szerzetesi nevén: Arkangyal) merényletet terveztek a román királyi pár ellen, és egészen pontosan 1922. szeptember 3-án akarták volna őket meggyilkolni, illetve meggyilkoltatni, illetve több román állami vezető ellen elkövetett merényletekkel akarták volna a román állam rendjét megzavarni.³³⁶ Az ügynek összesen 21 vádlottja volt, a tárgyaláson azonban mindössze 7 személy jelent meg, és érdekes módon egyikük sem volt dokumentálhatóan az ÉME tagja.³³⁷ A (kirakat)perről a sajtó is igen sokat cikkezett, és az ÉME mellett a vele szoros kapcsolatban álló Kettőskereszt Vérszövetség neve is szinte értelemszerűen felmerült.

A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága a román állami szervek nyomására ugyancsak nyomozást indított az ügyben, többek között Héjjas Iván különítményparancsnok, ekkoriban az ÉME és a KKV Sz egyik vezetője ellen, azonban az ügyesség azt bizonyítékok hiányában megszüntette. A bukaresti magyar követ ugyanakkor jelezte Daruváry Géza igazságügyminiszter felé, hogy a román hatóságok nyomtétósan kérik, hogy a többnyire Magyarországon élő és tevékenykedő vádlottak lehetőleg tartózkodjanak a Románia területére történő belépés megkísérlésétől.³³⁸

Az ügy abszurdításához az is hozzátartozik, hogy a többségében polgári személyekkel szemben megfogalmazott vádak – más, irredenta magyarokkal szemben lefolytatott büntetőeljárásokhoz hasonlóan – román katonai bíróság tárgyalta.³³⁹ A fővádlottjai Thuróczy István MÁV-tisztviselő és egy bizonyos Kmoskó Miklós nevű, magyar nemzetiségű nemzetközi szélhámós volt, aki ebben az időben éppen Belmont de Fickelmont gróf álnéven működött, és egyébként 1894 és 1921 között csak Magyarországon ötször tartóztatták le és ítélték el, elsősorban pénzügyi bűncselekmények miatt. Kmoskót a román bíróság végül is bűnösnek találta és elítélte, és csak 1930-ban szabadult.³⁴⁰ A bün-

³³⁵ ZINNER, i. m. 177.

³³⁶ ZINNER, i. m. 177–178; GOTTFRIED Barna, *Thuróczy István és a román király elleni merényletterv*, Székelyföld, 2010/7, 79–101.

³³⁷ ZINNER, i. m. 178.

³³⁸ Uo.

³³⁹ HU-MNL-OL-K 63-27/7-1924. Idézi: ZINNER, i. m. 178.

³⁴⁰ ZINNER, i. m. 178.

tetőperben – távollétükben – elítélték többek között még Héjjast, Prónayt és Hir Györgyöt is, az ítéletről pedig a nemzetközi sajtóban is számos cikk jelent meg. A román sajtó elsődlegesen a magyar állam és a magyar hadsereg felelősségét igyekezett hangsúlyozni, lehetőleg összemossa azt a korabeli magyar szélsőjobboldali egyesületekkel és titkos társaságokkal, így a Kettőskereszt Vérszövetséggel is.³⁴¹

Hogy a romániai ÉME-per nem valós tényeken alapult, hanem a román állam Magyarország-ellenes külpolitikai céljain, alátámasztani látszik, hogy a londoni magyar követ már 1922. szeptember 8-án jelentette Kánya Kálmánnak, a külügyminiszter állandó helyettesének és későbbi magyar külügyminiszternek, hogy a bukaresti angol ügyvivő szerint a román kormány a merénylet ügyét igen komolyan veszi.³⁴² A Lupta [Harc] című bukaresti napilap még arról is beszámolt, hogy az ÉME vezetői nem csupán román politikusokat akartak meggyilkolni, de még Masaryk³⁴³ csehszlovák köztársasági elnök és Sándor³⁴⁴ szerb–horvát–szlovén király is a halállistájukon szerepelt.³⁴⁵ Zinner Tibor helytálló megítélése szerint a román kormánynak többféle célja lehetett a merényletterv elhíresztelésével és a kirakatperrel: egyrészt Magyarországot és Bánffy Miklós külügyminisztert akarták lejáratni a nemzetközi szinten a Népszövetség előtt, másrészt el akarták terelni a figyelmet az erdélyi magyar optások ellen folyó perekről.³⁴⁶ Kánya Kálmán táviratot intézett a magyar követségekhez, és felhívta a figyelmet rá arra, hogy kísérik figyelemmel a román szervezkedést.

Magyarország – a mérsékelt nemzetközi botrány ellenére – 1923. január 23-án végül is felvételt nyert a Népszövetségbe, és az ország külpolitikai rehabilitációja gyakorlatilag megtörtént. A romániai ÉME-per érdekes példa arra, hogyan próbáltak meg politikai célok elérésének érdekében felelősséget testálni amúgy nagyon is létező, számos más komoly bűncselekményt valóban elkövető szélsőjobboldali társaságokra és közéleti szereplőkre egy olyan ügyben, ahol ezek közvetlen felelőssége történetesen nem volt megállapítható. Az Ébredő Magyarok Egyesülete és a Kettőskereszt Vérszövetség hírhedt politikai tevékenysége épp kapóra jött a román kormánynak, hogy Magyarország lejáratására propagandacélokból felhasználja azt.³⁴⁷

³⁴¹ ZINNER, i. m. 179.

³⁴² HU-MNL-OL-K 67-27/7-1924-11872. számjeltávirat. Idézi: ZINNER, i. m. 179.

³⁴³ Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), csehszlovák, pontosabban cseh filozófus és egyetemi tanár, Csehszlovákia első köztársasági elnöke (1918–1935).

³⁴⁴ I. Sándor jugoszláv király végül 1934-ben, Marseilles-ban valóban merénylet áldozata lett, melyet horvát és macedón terroristák követtek el, abban a reményben, hogy halála Jugoszlávia felbomlásához vezet. A merényletben irredenta érzelmű magyar katonai és politikai körök is szerepet játszhattak.

³⁴⁵ ZINNER, i. m. 179.

³⁴⁶ HU-MNL-OL-K 67-27/7-1924-11887. számú számjeltávirat. – Rubidó Zichy István bukaresti követtől Bánffy Miklós külügyminiszternek. Idézi: ZINNER, i. m. 179.

³⁴⁷ Zinner Tibor e véleményével jelen tanulmány szerzője egyetért.

A CSOCÓS BÁCISI-FÉLE ÖSSZEESKÜVÉS – APOR VIKTOR TARTALÉKOS HONVÉD FŐHADNAGY ÉS TÁRSAINAK PUCCSSTERVE

A korszak egyik furcsa államcsínyterve Apor Viktor nyugalmazott pénzügyőr tiszt és tartalékos honvéd főhadnagy, az Ébredő Magyarok Egyesülete Nemzetvédelmi Főosztályának vezetője nevéhez köthető. Apor az ÉME és tágabb értelemben a korabeli szélsőjobboldal ismert alakja volt, aki nem meglepő módon ugyancsak Héjjas Iván és Prónay Pál különítményparancsnokok szűkebb köréhez tartozott, illetve egyik vezetője volt a báró Babarczy Jenő huszárszázados által irányított, hírhedt Ehmann-telepi különítménynek is. Apornak már a múltja sem volt makulátlan – a pénzügyőrségtől korábbi gyanús üzelmei miatt szerelték le és helyezték nyugállományba, ezután csatlakozott tartalékos főhadnagyként a Nemzeti Hadsereg gyakorlatilag önszerveződő alakulataihoz, több különítménynél is megfordult, illetve rövidesen magas pozícióra tett szert az Ébredő Magyarok Egyesületének félkatonai szárnyában, a Nemzetvédelmi Főosztályban is. 1923-ban lázadás gyanújával – állítólag Héjjas és Prónay megbízásából egy soha végre nem hajtott puccskísérlethez toborozott volna embereket – több társával együtt őrizetbe vette a rendőrség.

A detektívek 1923. augusztus 30-án nagy erővel ütöttek rajta az ÉME – egyébként a Galilei Körtől³⁴⁸ lefoglalt – Sörház utca 3. alatti székháza közelében lévő, Csocsó bácsi³⁴⁹ névre hallgató kocsmán, miközben a kormány megdöntésére szövetkező milicisták éppen megbeszélést tartottak.³⁵⁰ A konspirációk helyszíne miatt a korabeli sajtó az ügyet gyakran csak Csocsó bácsi-féle összeesküvésnek is nevezte. Apor Viktort és társait a rendőrség a valamivel későbbi csongrádi bombamerénnyel is kapcsolatba hozta, lőfegyvereket, gránátokat és folyékony robbanóanyagot foglaltak le az Ébredő Magyarok Egyesületétől.³⁵¹

A vádiratba belekerült az is, hogy az ÉME nemzetvédelmi osztályai titkos társaság módjára működtek, és persze a Kettőskereszt Vérszövetség neve itt is felmerült velük kapcsolatban. Héjjas Iván és Prónay Pál neve természetesen ugyancsak szóba került lehetséges felbujtóként. Prónay, az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályának korábbi vezetője maga is tanúvallomást tett az ügyben, melyben azt állította, hogy Apor Viktor és társai csak hazafias célok érdekében tevékenykedtek, az ÉME nemzetvédelmi osztályai

³⁴⁸ A Galilei Kör 1908 és 1919 között működő, liberális-ateista-materialista diákegyesület volt, mely szorosan kötődött a szabadkőművességhez is. Történetéről lásd: CSUNDERLIK Péter, *Radikálisok, ateisták, szabadgondolkodók. A Galilei Kör története (1908–1919)*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.

³⁴⁹ A Csocsó bácsi kocsmá egy Topcsik/Topcsagics Mujaga, a forrásokban magyarosan olykor Topcsagics Mihály nevű, szerb-bosnyák nemzetiségű ember tulajdonában volt, eredetileg az ő beceneve volt Csocsó bácsi, ahogyan saját vendéglátóhelyét elnevezte. A Mujaga családban a szélsőjobboldali világnézet egyébként hagyomány volt, ugyanis Topcsagics Mujaga fia, Topcsagics Azir néhány évvel később a Nyilaskeresztes Párt tagja lett, amit ausztráliai emigrációjában is büszkén vállalt.

³⁵⁰ SERFŐZŐ, i. m. 82.

³⁵¹ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0418 – Apor Viktor és társai pere – A vádirat.

pedig a hatóságok által ismert és elismert segédrendőri milíciák, melyek egyedüli célja az ország megóvása egy esetleges újabb kommunista hatalomátvételtől, ezek tagjai pedig, így Apor Viktor és társai semmiféle jogszabályt nem sértettek meg. Még ha az ügyben előállított emberek nagyrészt erdélyiek is voltak, és irreudenta gondolatokat fogalmaztak meg egymás között, az irredentizmus semmiképpen sem bűn, sőt, üdvözlendő szándék, még ha például Erdély vagy annak egy részének visszafoglalására nyilván nem volt, és nem is lehetett reális esélyük.³⁵² Mint említettük, a nyomozó hatóságok az ügyet később a csongrádi bombamerénnyel is megpróbálták összekötni valahogyan, persze nem sok sikerrel – a személyi átfedésekre persze itt is lehetett következtetni, hiszen mind Apor Viktor, mind pedig a csongrádi terrorcselekmény valószínűsíthető felbujtója, Piroska János főhadnagy Héjjas Iván belső köréhez tartoztak, és feltehetőleg egymást is jól ismerték.

Apor Viktor tartalékos honvéd főhadnagy egyébként a (jórészt erdélyi menekültekből álló) felosztott szervezet, a Gábor Áron Szövetség³⁵³ tagjait szervezte be az ÉME nemzetvédelmi milíciái alá, erre még megbízólevelet is kapott Héjjas és Prónay aláírásával, vallomása szerint pedig az ÉME nemzetvédelmi osztályai a hadsereg kiegészítő alakulatainak voltak tekinthetők.³⁵⁴ Apor és társai az Alföldi Brigád tisztjei, többek között Lehrer Alfréd és Kiss Gábor Jenő segítségével toborzott tagokat, és ezek a milicisták egyszer még a csendőrség tudtával és beleegyezésével, annak kölcsönkapott fegyvereivel hadgyakorlatot is tartottak.³⁵⁵

A vád Apor Viktorral és társaival szemben az ügyészség intenciója szerint lázadás lett volna, azonban a hasonló cselekményekre jellemző módon még a tárgyalásig sem jutott el. A vizsgálóbíró a rendelkezésre álló adatok, illetve a fegyverek és robbanószerkezetek birtoклása, valamint a toborzás pusztán ténye alapján nem látta bizonyítottnak, hogy Aporék valóban a magyar állam és kormány megdöntésére szövetkeztek volna, ezért büntetőeljárás megszüntetését kezdeményezte.³⁵⁶ A Budapesti Királyi Főügyészség az Apor Viktorral és társaival szemben folyó büntetőeljárást végül 1924. december 23-ai dátummal szüntette meg.³⁵⁷

Ami Apor főhadnagy szerepét és a Csocsó bácsi-féle összeesküvést illeti, a helyzet valószínűleg itt is igen hasonló lehetett, mint számos hasonló ügyben. Apor Viktor és társai, az Ébredő Magyarok Egyesületének magukat (nem minden alap nélkül) a hadsereg kiegészítő alakulataiként definiáló milicistái minden bizonnyal valóban szövetkeztek a kormány erőszakos, fegyveres megdöntésére, a rendőrség titkosszolgálati jellegű munkát végző egységei pedig viszonylag korai stádiumban elkezdtek figyelemmel kísérni az összeesküvők tevékenységét. Mikor elég bizonyíték gyűlt össze a gyanúsításhoz, a rendőrök őrizetbe is vették Apor Viktort és társait – és természetesen nem kizárható, hogy a rendőrök közben egyébként beépített embereket, agent provocateur-öket is

³⁵² Uo. Prónay Pál vallomása.

³⁵³ A Gábor Áron Szövetség, teljes nevén az Erdélyi Magyar Székely és Magyar Munkások Gábor Áron Szövetsége a tanácsköztársaság bukása után, 1919-ben alapult hazafias, irredenta egyesület volt, melynek tagjai elsősorban a Romániához csatolt Erdélyből a Magyar Királyság területére áttelepült erdélyi magyarok voltak. A kormány több irredenta egyesülettel együtt felosztatta, tagjai ilyenkor részben átléptek a hasonló egyesületek ernyőszerzeteként is működő Ébredő Magyarok Egyesületébe.

³⁵⁴ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0418 – Apor Viktor vallomása.

³⁵⁵ Uo.

³⁵⁶ Uo. Vizsgálóbírói határozat.

³⁵⁷ Uo. A Budapesti Királyi Főügyészség határozata.

alkalmaztak velük szemben. A háttérből azonban minden bizonnyal megindult valamilyen politikai mentőakció, Héjjas és Prónay, és talán mások is, befolyásukat latba vetve megtehették a megfelelő lépéseket, hogy hűséges követőjük a lehető legenyhébb büntetésben részesüljön, vagy adott esetben egyáltalán ne részesüljön büntetésben.

Apor patrónusai valóban elérték, hogy a kétes tevékenységeket űző, paramilitáris vezetői szerepben tetszelgő tartalékos főhadnagynak államellemes bűncselekményekért ne kelljen vezekelnie, törvénytelen tevékenységei azonban nem itt kezdődtek, és nem is itt értnek véget. Apor utóéletéről ugyanis tudni lehet, hogy 1925 folyamán a Margitszigeten kertészként dolgozott, illetve folyt vele szemben még egy büntetőeljárás olyan ügyek miatt, melyeket még 1921-ben, aktív pénzügyőri szolgálata alatt követett el, és amelyek korábban már említett leszereléséhez és korai nyugdíjazásához hozzájárultak. A volt pénzügyőrt többek között sikkasztással, zsarolással és vesztegetéssel vádolták, amelyekért a Miskolci Királyi Büntetőtörvényszék előtt kellett felelnie. Újabb büntetőperéről a sajtó is beszámolt, és mint az egyik vonatkozó újságcikkből kiderül, az 1925. június 10-én megtartott tárgyaláson horogkeresztes jelvényrel jelent meg – tehát ekkorra már valószínűleg valamelyik korai, német nemzetiszocialista mintára szerveződő radikális jobboldali párt aktív tagja is volt.³⁵⁸ Ebben a büntetőperben Apor Viktor erkölcsi megbízhatóságát többek között Zadravecz István tábori püspök igazolta, a büntetőtörvényszék pedig 1926. április 27-én egykori pénzügyőr vádlott-társaival együtt felmentette a sikkasztás, a zsarolás és a vesztegetés vádjai alól.³⁵⁹ Befolyásos protektorai tehát minden valószínűség szerint még ekkor is nyomon követték pályáját, és lehetőségeikhez mérten kiálltak mellette. Ami a Csocsó bácsi-féle összeesküvés kulcsfigurájának további sorsát illeti, az egykori pénzügyőr tiszt és paramilitáris vezető feltehetőleg a továbbiakban is elkerülte a felelősségre vonást és a börtönt. 1927-ből találunk ugyanis egy rövid újsághírt, melyből kiderül, hogy Sashalmon január 10-én megalakult a CREDO névre hallgató katolikus férfigyesület, melynek világi elnöke Apor Viktor nyugalmazott fővám-tiszt.³⁶⁰ Apor Viktor életének további momentumai homályba vesznek, azonban annyi bizonyos, hogy 1937-ben még mindig életben volt, és rövid könyv formájában is közreadta első világháborús és ellenforradalmi emlékiratait.³⁶¹ Ha belegondolunk, az egykori különítményes tisztnek valóban volt mire emlékeznie...

³⁵⁸ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Apor Viktor volt britanniás főhadnagy bűnpere a miskolci királyi törvényszék előtt. A bánrévei volt vámkirendeltség vezetőjét sikkasztással, megvesztegetéssel és zsarolással vádolják*, Miskolci Estilap – Reggeli Hírlap, 1925. június 11., 3.

³⁵⁹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Zadravecz tábori püspök levelével igazolta Apor Viktor erkölcsi megbízhatóságát*, Miskolci Estilap – Reggeli Hírlap, 1926. április 28., 3.

³⁶⁰ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Egyesületi és társadalmi élet*, Új Nemzedék, 1927. január 11., 10.

³⁶¹ APOR VIKTOR, *Háborús és ellenforradalmi emlékek. Naplórészletek*, Budapest, Stádium Nyomda, 1937.

A „MAGYAR SÖRPUCCS” GONDOLATA – A SZEMERE–BOBULA–ULAIN-PUCCSTERV, 1923

Habár magyar belpolitikát a trianoni békediktátum aláírása után már teljes mértékben az angol és francia érdekek határozták meg, a magyar részről egészen 1919-ig visszanyúló titkos tárgyalások a radikális jobboldali német és osztrák szervezetekkel 1921–1922 során egy ideig még a korábinál alacsonyabb intenzitással, de folytatódtak. A Bethlen-kormány továbbra is mérsékelt kapcsolatot tartott a német radikális jobboldali politikusokkal, többek között Gustav von Kahr korábbi bajor tartományi miniszterelnökkel és későbbi tartományi főkormánybiztossal, Erich Ludendorff tábornokkal és Adolf Hitlerrel, aki ekkoriban feltörekvő fiatal szélsőjobboldali politikusként tevékenykedett Münchenben, a német radikális jobboldali központjában. Bethlen miniszterelnök Kozma Miklóst, aki ekkoriban a Magyar Távirati Iroda igazgatója volt, küldte Münchenbe tárgyalni és tájékozódni 1922 tavaszán, hogy felélénkítse az 1921 vége felé alábbhagyó bajor–magyar politikai kapcsolatokat.³⁶² Kozma személyesen tárgyalt is Ludendorff tábornokkal, a német radikális jobboldal egyik vezéralakjával egy esetleges bajor–magyar együttműködési kezdeményezésről, melynek keretében a magyar kormányzati körök példának okáért fegyvereket vásároltak volna Németországból. A német tábornok azonban panaszkodott neki, hogy politikai befolyása az utóbbi időben a weimari köztársaságon, de még a radikális jobboldal központjának számító Bajorországban belül is jelentősen lecsökkent, illetve a bajor jobboldali politikusok között is olyan nagy a széthúzás, hogy lényegében semmiben sem értenek egyet egymással.³⁶³ Bethlen ekkor Kozma Miklós és Gömbös Gyula, a MOVE elnöke és a magyar radikális jobboldal (ekkoriban még a kormánypárt színeiben politizáló) prominens politikusának tájékoztatása nyomán azt a következtetést vonta le, hogy a magyar kormány a bajorokkal akkor és ott semmiféle számára hasznos együttműködést nem remélhet, az ilyen irányú együttműködési tárgyalások pedig egy időre félbe is szakadtak.³⁶⁴ A tárgyalások mögött persze felsejlett a Kettőskereszt Vérszövetség katonai titkos társaság neve, hiszen többek között a magyar kormány részéről éppen Siménfalvy Tihamér ezredes, a szervezet vezetője volt az egyik olyan befolyásos személy, aki korábban a bajor és az osztrák szélsőjobboldallal is élénk kapcsolat fenntartását szorgalmazta.³⁶⁵

Mint említettük, 1922-től kezdve Bethlen konszolidációs politikájának okán a magyar kormány és a német–osztrák szélsőjobboldali szervezetek közötti komolyabb együttműködési kísérletek alábbhagytak. Ezzel együtt azonban a magyar kormányzat is egyre inkább szembenálló, bár olykor vele a közös érdekek mentén mégis össze-

³⁶² ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*, PolgArt Kiadó, Budapest, 2001, 110–113.

³⁶³ ORMOS, i. m. 112.

³⁶⁴ ORMOS, i. m. 113.

³⁶⁵ NÁNDORI Pál, *A marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972, 24–25.

fogó nacionalista-irredenta szervezetek, elsősorban az ekkor még meghatározó, jelentős politikai befolyással és nagy taglétszámmal bíró Ébredő Magyarok Egyesülete, illetve az ennek vezetőségében is megtalálható radikális katonatiszti körök továbbra is élénken keresték a hasonló ideológiai platformon lévő formációkkal a nemzetközi együttműködés lehetőségét, és érthető módon korábbi kapcsolataik mentén tapogatództak. Az ÉME már 1921-ben részt vett a magyar radikális jobboldal képviselőiben a Bécsben rendezett nemzetközi antiszemita találkozón, ahol felmerült egy Nemzetközi Antiszemita Szövetség megalakításának lehetősége is.³⁶⁶

A konzolidáció első éveit továbbra is olyan társadalmi és gazdasági helyzet jellemezte, amely igencsak a politikai szélsőségek malmára hajtotta a vizet, számos csoport pedig az államcsínykíséret és az erőszakos hatalomátvétel gondolatával is eljátszott. Az elvetélt revizionista jobboldali szövetség, a Ludendorff által megálmodott Fehér Internacionálé utójátékának tekinthető egy ilyen kalandor jellegű, lényegét tekintve komolytalan, mégis nagy politikai és sajtóvisszhangot kiváltott puccsterv, amelyet dr. Szemere Béla kórházi főorvos, az Állambiztonsági Megbízottak Országos Szervezete (ÁBM)³⁶⁷ nevű (ekkorra a Nemzeti Munkavédelmi Hivatal³⁶⁸ irányítása alá vont) segédrendőri milícia parancsnoka, Bobula Titusz magyar születésű, amerikai állampolgárságú építészmérnök, illetve dr. Ulain Ferenc ügyvéd, a kormányzó Egységes Pártból kivált fajvédő nemzetgyűlési képviselő, Gömbös Gyula bizalmasa, az ÉME vezetőségi tagja, a korabeli szélsőjobboldal ismert politikusa terveztek el 1923 őszén. Tekintve, hogy a három férfi a – meggyőződésük szerint túlzottan liberális, antant- és zsidóbarát – Bethlen-kormányt terveik szerint erőszakos úton, az Hitler és Ludendorff tábornok vezette német nemzetiszocialista mozgalom fegyveres támogatásával szerették volna eltávolítani, terveiket nagyjából a müncheni sörpuccs-csal egy időben végrehajtva, akciójukat annak sikerétől is függővé téve, államcsínytervüket talán a legfrappánsabban a „magyar sörpuccs” elnevezéssel illelhetjük.³⁶⁹

A furcsa puccsterv előkészületei valamikor 1923 augusztusának elején kezdődhettek, amikor is Budapesten megjelent egy Fritz Döhmel nevű német fiatalember, aki magát a Hitler–Ludendorff-féle bajor nemzetiszocialista mozgalom, illetve a vele szoros szövet-

³⁶⁶ UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012, 111.

³⁶⁷ Az Állambiztonsági Megbízottak Országos Szervezete 1919 augusztusában alapított, polgári segédrendőri és titkosszolgálati szervezet volt, melynek a tanácsköztársaság bukása után elsődleges feladata a kommunista szervezkedések figyelése és az esetleges munkássztrájkok letörése volt. A belügyminisztérium irányítása alá tartozott, polgári ruhás, fegyvert viselő, segédrendőri munkájuk mellett polgári foglalkozásukat is tovább űző tagjainak jogosítványai nagyjából a rendőrség jogosítványainak feleltek meg. Az ÁBM 1922 októberében formálisan beolvadt a Nemzeti Munkavédelem szervezetébe, de egy ideig még igyekezett megőrizni önállóságát. Vö. *Jegyzőkönyv az ÁBM és a NMV együttműködésére vonatkozó megállapodásról*, 1922. október 2. Közli: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924*, forráskiad. KARSAI Elek–NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959, 187–188.

³⁶⁸ A Nemzeti Munkavédelem megszervezéséről a Minisztertanács 1921. október 28-án hozott határozata alapján a belügyminiszter III-III/ VII.a/1921 sz. bizalmas rendelete intézkedett. 1922. augusztus 27-én a belügyminiszter kérte a Nemzeti Munkavédelem állományának növelését (HU-MNL-OL-K 4-1922. 08. 04./33. napirendi pont). A szervezet tagjait részben az állami alkalmazottak közül toborozták, részben egyetemi hallgatókat igyekeztek beszervezni, de tagjai közé kerültek egykori különítményesek és nemzetvédelmi milicisták is.

³⁶⁹ A puccsterv nyomán lefolytatott büntetőeljárás iratanyaga fennmaradt Budapest Főváros levéltárában: HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai pere.

ségben működő Kampfbund paramilitáris szervezet megbízottjának mondta, és különböző hitelesnek tűnő, német nyelvű ajánlólevelekkel ellátva felkeresett számos magyar szélsőjobboldali szervezetet és közszereplőt. A nem egészen tisztázott motivációkkal rendelkező Döhmel egyik első útja korábban a bajor nacionalistákkal jó kapcsolatokat ápoló Ébredő Magyarok Egyesületének székházába vezetett, ahol a szervezet vezetőségi tagjaival akart találkozni. Eljutott az egyesület egyik vezetőjéhez, Prónay Pál alezredeshez, aki azonban nem adott hitelt a német fiatalember által előadottaknak. Döhmel azonban nem adta fel, így jutott el Bobula Tituszhoz, az Amerikai Egyesült Államokból hazatért jómódú, zavaros jobboldali radikális elveket valló magyar építészmérnökhöz, illetve annak barátjához, dr. Szemere Béla főorvoshoz és köréhez. Szemere, mint továbbra is a valamilyen intenzitással tovább működő Állambiztonsági Megbízottak nevű milícia tényleges parancsnoka, illetve Bobula, aki pénzzel támogatta a magyar szélsőjobboldalt, ekkor egy ideje már gondolkoztak azon, hogyan lehetne a Bethlen-kormányt eltávolítani, ám tevékenységük a tervezettségben merült ki. Hogy Döhmel pontosan mikor vette fel velük a kapcsolatot, a rendelkezésre álló forrásokból nem derül ki, ám valószínűsíthető, hogy a Szemere vezette Magyar Kultúrliga Egyesület tagjaival már 1923 augusztusában kapcsolatban állt.³⁷⁰

Úgy tűnik, Döhmel a Gellért Szállóban lakosztályt bérlő Bobulát kereste meg 1923. október végén, aki szinte azonnal magához rendelte Szemerét is. Szemere és Döhmel talán nem ekkor találkoztak először, mindenesetre ekkor a magyar felek elhitték, hogy Döhmel valóban a bajor nacionalista szervezet megbízottja, aki azért jár Magyarországon, hogy a hasonló magyar szélsőjobboldali formációkkal konkrét együttműködésről kössön megállapodást. A tárgyalások németül folytak, a németül nem tudó Szemerének pedig Bobula fordította a Döhmel által előadottakat. Döhmel arról érdeklődött, hogy Szemere, mint az ÁBM volt parancsnoka, hány embert tudna fegyverbe szólítani egy hatalomátvételi kísérlet esetén, mire Szemere azt felelte, hogy noha az ÁBM-et korábban egyáltalán nem államellenes összeesküvés céljára hozták létre, bizonyára lennének emberek, akik hajlandók az ügy mellé állni. Az arra vonatkozó információk ugyancsak ellentmondásosak, hogy az ÁBM tagjainak többsége korábban beszolgáltatta-e a szolgálati fegyverét, annyi azonban bizonyos, hogy Szemerék mögött komoly fegyveres erő nem állt, legfeljebb mindössze néhány száz, kézfegyverrel rendelkező embert tudtak volna kiállítani. A szervezkedésbe nem sokkal később bevonták Ulain Ferenc fajvédő nemzetgyűlési képviselőt, a kormányzó Egységes Párttal nem sokkal korábban szakító Gömbös Gyula bizalmasát, aki a bajor nacionalista szervezetekkel már maga is régebb óta kapcsolatban állt, többek között Hitlert is személyesen ismerte, és ugyancsak hitelt adott a Fritz Döhmel által előadottaknak. A felek Döhmel kezdeményezésére német nyelvű szerződést is fogalmaztak arról, miként is tudna együttműködni irredenta és antiszemita céljai megvalósításában a (majdan létrehozandó önálló) bajor és a (Bethlen-kormány eltávolítása után egy új, radikális jobboldali kormányzat vezetése alatt álló) magyar állam. Az iratot maga Döhmel fogalmazta németül, az pedig összesen tizenegy cikkelyben és három mellékletben foglalkozott politikai, katonai és gazdasági kérdésekkel. A dokumentum lényege az volt, hogy az újonnan megalakuló bajor állam el fogja ismerni az újonnan létrejövő magyar államot, mégpedig annak 1914-es, az első világháború és a trianoni békeszerződés életbe lépése előtti államhatáraival,³⁷¹ a szer-

³⁷⁰ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610.

³⁷¹ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai pere.

zódó államok pedig katonailag is mindenben igyekeznek segíteni egymást – elsősorban a kisantant Csehszlovákia ellen fognak össze és nyújtanak egymásnak katonai segítséget, ha az akár Bajorországot, akár Magyarországot megtámadná. A szerződést Szemere, Bobula és Ulain november 5-én írták alá, és a tervek szerint Münchenben kellett volna német részről aláírnia Ludendorffnak és Hitlernek is. Ulain Ferenc a bajor szélsőjobboldali szervezetekkel való korábban meglévő, Fritz Döhmel személyétől független kapcsolatainak köszönhetően pontosan tudhatta, mi, hogyan, és főleg mikor készül Bajorországban, a magyar kormány esetleges megbuktatását pedig a müncheni sörpuccs-csal szorosan összehangolva képzelte el. Ha Fritz Döhmel esetleg szélhámos vagy agent provocateur is volt, aki korábban talán sosem állt kapcsolatban a bajor forradalmi szervezetekkel oly módon, ahogyan azt a fantaszta magyar összeesküvőknek állította, Ulain korábbi tárgyalásainak és értesüléseinek köszönhetően tudhatott bizonyos dolgokat. Érdeemes tehát a bajor sörpuccsot, avagy Hitler–Ludendorff-puccsot is legalább néhány mondat erejéig megvizsgálunk, hogy a Szemere–Bobula–Ulain-csoport tevékenységét a maga képtelenségével és komolytalanságával együtt bizonyos szinten nemzetközi kontextusba tudjuk helyezni.

Ulain saját bevallása szerint már 1923 nyarán folytatott tárgyalásokat Hitlerrel és Ludendorff-fal. A föderális államként működő weimari köztársaságon belül nagyfokú önállósággal rendelkező Bajorországban ebben az időben igen zavaros politikai helyzet állt fenn, a gazdaság romokban hevert, a nagyfokú társadalmi elégedetlenség pedig a szélsőséges politikai formációknak kedvezett. Ilyen volt az NSDAP, Nemzetiszocialista Német Munkáspárt is, illetve a vele szoros szövetségben álló, félkatonai jellegű Kampf-bund is. A politikai hatalmat Kahr korábbi bajor miniszterelnök, ekkoriban különleges jogkörrel felruházott, a politikai-gazdasági megoldására megbízást kapott főkormánybiztos gyakorolta Hans von Seisser ezredessel, a bajor rendőrség parancsnokával és Otto von Lossow tábornokkal, a Reichswehr bajorországi körzetparancsnokával közösen. A válságra való tekintettel különleges jogköröket gyakorló végrehajtó hatalom képviselői ugyan ideológiailag maguk sem álltak messze a politikai szélsőségektől és a Hitler, valamint Ludendorff tábornok által vezetett csoporttól, azonban mégis a nemzetiszocialisták kihagyásával igyekeztek volna politikai tőkét kovácsolni a fennálló válságból.³⁷²

Hitler és Ludendorff attól való félelmükben, hogy bár Bajorország irányítása ugyan nacionalista politikusok kezébe került, őket mégis mellőzni fogják, 1923. november elején államcsínyt szerveztek, és erőszakkal próbálták meg magukhoz ragadni a hatalmat. A sörpuccs abban a müncheni sörcsarnokban, a Bürgerbräukellerben vette kezdetét, ahol Gustav von Kahr éppen egy tömeggyűlésen tartott beszédet híveinek, és ahová november 8-án este Hitler és fegyveresei berontottak, majd deklarálták a köz-hatalmat gyakorló politikusok letartóztatását. Az épületet – a helyzet komolyságának demonstrálása kedvéért – az Ersnt Röhm vezette SA³⁷³ körülbelül hatszáz fegyverese vette körül, Kahr főkormánybiztos pedig a fegyveres fenyegetés hatására biztosította Hitlert és embereit a támogatásáról. Hitler, az egyébként valóban kiváló szónoki képességekkel rendelkező politikus ugyanitt gyújtóhangú beszédet tartott, és pillanatok alatt

³⁷² A sörpuccsról és politikai kontextusáról a magyar történettudományi szakirodalomban lásd például: ORMOS Mária, *Hitler*, Budapest, T-Twins Kiadó, 1994, 73–86. Valamint magyarul összefoglaló jelleggel lásd: KERÉKES Lajos, *Hitler-puccs a sörházban*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1976.

³⁷³ SA: Strumabteilung, azaz rohamosztág, a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt elsősorban első világháborús veteránokból álló milíciája, párthadserege.

maga mellé állította a sörcsarnokban összegyűlt több ezres tömeget. A nemzetiszocialista milícia ezután egy összehangolt akció keretében megszállta München fontosabb kormányzati létesítményét és középületeit, az éjszaka során pedig, miután Hitlerék úgy gondolták, hogy nincs tovább szükségük Kahrra és embereire, még aznap éjszaka szabadon is engedték őket.³⁷⁴

A náci párt szabadcsapatai az utcán randalíroztak, a puccskísérletnek azonban igen komoly hiányossága volt, hogy a rendőrség egyáltalán nem állt mellé és nem támogatta a náciakat. Másnap reggel, november 9-én Hitler és fegyveresei túsul ejtették a bajor tartományi kormányt, majd Ludendorff tábornok javaslatára kétezer főt számláló menet indult a bajor védelmi minisztérium épületének elfoglalására, a müncheni Odeonplatznál azonban Hitler és milicistái szembe találták magukat a Gustav von Kahrhoz és a szövetségi kormányzathoz hűséges karhatalmi erőkkel, ahol lövöldözés tört ki. Az összecsapásban végül tizenhat puccsista és négy rendőr kapott halálos sebet, Hitler és a puccs vezetői pedig elmenekültek a helyszínről. Itt vált egyértelművé, hogy az államcsínykísérlet csúfosan megbukott, Hitlert pedig néhány napon belül őrizetbe vették a rendőrök.³⁷⁵

A későbbi német diktátort végül hazaárulás vádjával öt év börtönre ítélte a bíróság, a hatalmas háborús hősként tisztelt Ludendorff tábornokot ellenben, noha vezető szerepet játszott a sörpuccsban, felmentették minden vád alól. Részben növekvő népszerűségének köszönhetően végül Hitler is csak kilenc hónapot töltött börtönben, majd megírta *Mein Kampf* – *Harcom* című emlékiratát. A puccskísérlet Hitlert hosszabb távon országosan ismert és népszerű politikussá tette, olyannyira, hogy tíz évvel később, 1933-ban alkotmányos úton válhatott Németország kancellárjává, majd rövidesen véreskezű diktátorává.³⁷⁶

Bár a bajor sörpuccs a jóval komolytalanabb háttérrel rendelkező, még a fegyveres erőket is lényegében nélkülöző magyar sörpuccshoz hasonlóan csúfosan elbukott, mindkét – valószínűleg szorosan összefüggő – szélsőjobboldali politikai akció rámutatott már az 1920-as évek első felében, hogy milyen válságok és traumák munkáltak az első világháborút elveszített államok társadalmában, és előrevetítették a politikai szélsőségek későbbi, 1930-as évekbeli erőteljes, szinte meggátolhatatlannak tetsző térnyerését.

Ami a magyar puccsistákat illeti, Ulain Ferenc terveihez híven a müncheni sörpuccs előestéjén vonattal el is indult, azonban soha nem jutott ki Münchenbe, így az éppen a sörpuccsra készülő bajor nacionalista politikusokkal sem találkozhatott. Hegyeshalomnál, az osztrák–magyar határon ugyanis feltartóztatta a rendőrség, és közölték vele, hogy a magyar hatóságok tudnak az összeesküvésről, majd elkobozták tőle a Hitlernek szánt küldeményt. Ulaint mentelmi jogára való tekintettel egyelőre nem vették őrizetbe, azonban megkérték, hogy másnap látogasson el a fővárosi rendőrségre, ahol már őrizetbe vették. Nem sokkal később dr. Szemere Béla és Bobula Titusz is rendőrkezdre került.

Itt vált világossá a magyar összeesküvők számára, hogy a puccsstervezés nem került el a rendőrség figyelmét, a forrásokból pedig egyértelműen kiderül, hogy a hatóságok Ulain Münchenbe utazásakor már hetek óta figyelték a csoport ténykedését. Mint azt már említettük, Fritz Döhmel 1923 augusztusában tünt fel Budapesten, mint a bajor–német nemzetiszocialista szervezet lobbistája. Budapesti tartózkodásának augusztus és október közötti részletei nem világosak, annyi azonban bizonyosnak tűnik, hogy ez idő tájt

³⁷⁴ ORMOS, i. m. 73–86.

³⁷⁵ Uo.

³⁷⁶ ORMOS, i. m. 196–321.

nem ő volt Budapesten a bajor nemzetiszocialisták egyetlen megbízottja. A rendőrség ugyanis 1923 őszén nem kevesebb, mint ötvenhét olyan német fiatalembert azonosított be a magyar fővárosban, akik a Hitler–Ludendorff-féle szervezet megbízottjaiként az Ébredő Magyarok Egyesületének címzett ajánlólevéllel rendelkeztek. Többségüket őrizetbe vették és kiutasították Magyarországról. Szemerét, Bobulát és Ulaint végül lázadás előidézésére irányuló szövetség létesítésével gyanúsították és vádolták meg, Ulain Ferenc mentelmi jogának ügyét pedig a nemzetgyűlés mentelmi bizottsága 1923 novemberének utolsó napjaiban tárgyalta, és alapos vizsgálatot folytatott le. A fajvédő képviselők igyekeztek menteni Ulaint és társait, kisebbiteni próbálták az ügyet, illetve azt hangsúlyozták, hogy Ulain és társai a rendőrség által felbérelt agent provocateur áldozatai, és elsősorban a polgári liberális képviselőkkel szemben fogalmaztak meg vádakot, akiknek célja szerintük a fajvédő politikusok nyílt lejáratása volt. A Budapesti Királyi Büntető-törvényszék 1924. január 24-én hirdette ki az ügyben az elsőfokú ítéletet, melyben mindhárom vádlottat egy hónap és tizennégy napi fogházra ítélte. A vádlottakat 1923 decemberében már szabadlábra is helyezték, büntetésüket a bíróság kitöltöttnek vette. Fellebbezési jogukkal éltek, a másodfokú bíróság pedig nem sokkal később fel is mentette őket.³⁷⁷

Habár Szemere Bélát, Bobula Tituszt és Ulain Ferencet a legfelsőbb magyar bírói fórum végül ártatlannak találta még a lázadásra irányuló szövetség létesítésének viszonylag enyhe tényállásában is, az általuk bajor–német közreműködéssel tervezett puccskísérlet éppen azért, mert nem maradt több pusztá tervezetegnél, kétségtelenül komolytalan volt, mégis jelentős politikai botrányt kavart 1923–24-ben, és számos kérdőjelet máig felvet. A legnagyobb kérdőjel a puccsistákat megkörményező és beugrató, feltehetőleg mindenkit félrevezető német fiatalember, Fritz Döhmel személye és motivációi. A Szemere–Bobula–Ulain-féle összeesküvést emlegető szakirodalom általában azon az állásponton van, hogy Fritz Döhmel valószínűleg nem volt más, mint a Bethlen-kormány által felbérelt agent provocateur, akinek felhasználásával Bethlenék célja a kormánypártból kivált, Gömbös Gyula vezette szélsőjobboldali fajvédő képviselőcsoport kompromittálása és elszigetelése volt,³⁷⁸ vagy pedig megelégszik azzal a még egyszerűbb magyarázattal, hogy Döhmel valóban Hitlerék megbízottja volt, a német és a magyar szélsőjobboldali szervezetek közötti kapcsolat pedig valamilyen formában valóban fennállt.³⁷⁹ A magyar sörpuccs még a nemzetközi szakirodalomban is feltűnik az említés szintjén, az idegen nyelven született tudományos művek pedig rendszerint ugyancsak kész tényként kezelik, hogy a magyar és a német fél között együttműködési megállapodás állott fenn.³⁸⁰ Nevezik Döhmelt a különböző szakmunkákban diplomatának, ügynöknek, szélhámosnak, nemzetközi kalandornak, agent provocateur-nek, azonban mivel a

³⁷⁷ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai pere.

³⁷⁸ SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60, 17–27. Prónay Pál visszaemlékezéseiben ugyancsak ezt az álláspontot képviseli: PRÓNAY, i. m. 210.

³⁷⁹ ORMOS Mária, *Kozma Miklós. Egy magyar médiavezér*, 113; UNGVÁRY, i. m. 111; ROMSICS, i. m. 128; NEMES Dezső, *A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon a bethleni konszolidáció kezdeti időszakában, 1921–1924*, in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924*, 7–120, 110; ZAKAR József, *Fajvédők az 1920-as évek Magyarországon*, in *Tanulmányok a Holokausztról V.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2011, 52–111, 89.

³⁸⁰ BODÓ, *The White Terror*, i. m. 301; Thomas L. SAKMYSTER, *Hungary's Admiral on Horseback. Miklós Horthy, 1918–1944*, Washington, Columbia University Press, 1994, 132–134; David KING, *The Trial of Adolf Hitler. The Beer Hall Putsch and the Rise of the Nazi Germany*, London–New York, W. W. Norton and Company, 2017, 118–119.

puccstervet egyáltalán megemlítő művek, miként azt fentebb már említettük, többnyire nem tárgyalják mély részletekbe menően a *magyar sörpuccsot*, illetve nem igazán hivatkoznak annak levéltári forrásaira sem, így a látható ellentmondásokra sem világítanak rá.

Annyi kétségkívül igaz, hogy Ulain Ferenc és az Egységes Pártból kiváló, később párttá alakuló fajvédő frakció viszonylagos kellemetlenségeket okozott a konszolidáción munkálkodó Bethlen-kormánynak, nem csupán pusztá kiválásukkal, de számos, a kormányzathoz köthető korrupciós ügy nyilvánosságra hozatalával is. Ulain maga számos alkalommal interpellált a parlamentben különböző korrupciós ügyek kapcsán, amivel rontotta a Bethlen-kormány hitelét.³⁸¹ Bizonyos kormánytagokat, köztük Rakovszky Iván belügyminisztert ingyen részvényekkel vesztegették meg, és a korrupciós ügyben pedig számos állami tisztviselő érintettnek látszott.³⁸² A Magyar Általános Hitelbank 1923 nyarán ugyanis több kormánypárti és ellenzéki képviselőnek juttatott összesen körülbelül 300 millió koronányi értékben „ajándékrészvényeket”, továbbá súlyosan megsértette a spekulációs szabályokat is.³⁸³ Az ügyet Nagy Emil igazságügyi miniszter a kormánypárt nyomására sem volt hajlandó eltussolni, hanem utasította a tárcája irányítása alá tartozó ügyészséget, és komoly vizsgálatot indított. Részben ez az ügy is közrejátszott abban, hogy nem sokkal később, 1924-ben lemondott az igazságügyi tárca éléről, és Bethlen miniszterelnökkel is igencsak megromlott a viszonya. Ulainnak személyesen tehát igen sok köze volt a Horthy-korszak egyik legnagyobb korrupciós botrányának kirobbantásához, ami ha kormányválságot közvetlenül nem is okozott, de rontotta a Bethlen-kormány hitelét, és nyomán a kormányzat ellen jelentős sajtóhadjárat indult. Bethlenéknek tehát érdekükben állhatott lejártni a Gömbös vezette fajvédő képviselőket, köztük Ulain Ferencet, ám a levéltári források alapján kétségbe vonhatónak tűnik az a magyarázat, mely szerint Döhmel egyszerűen a magyar kormány erre a célra felbérelt agent provocateur-e lett volna, semmi több.

Ha ugyanis tuzetesen megnézzük az ügyben nyomozó Hetényi Imre rendőrfőkapitány-helyettes vallomását, illetve a budapesti rendőr-főkapitánynak küldött jelentését, valamint Seibold Jenő detektívfelügyelő vallomását, kiderül, hogy Fritz Döhmel minden valószínűség szerint már azelőtt megjelent Budapesten és a Hitler-féle bajor nacionalista szervezet megbízottjaként kereste a kapcsolatot a magyar szélsőjobboldali szervezetekkel, hogy tevékenységére a rendőrség felfigyelt volna. Döhmel végül valóban a politikai rendőrség – és ebben Döhmel és Hetényi vallomása is egybevág – ügynöke lett egy rövid időre, és elsősorban anyagi haszonszerzés reményében jelentéseket tett a hatóságoknak és egyes kormánytagoknak az összeesküvők tevékenységéről, ám eredetileg úgy tűnik, a magyar állami szervek tudta és közreműködése nélkül, teljesen önállóan is kereste velük a kapcsolatot. Arra is mutatnak adatok, hogy Döhmel Németországban valóban a radikális jobboldali politikai erők megbízottjaként tevékenykedett, ám már korábban, 1923 augusztusában jelentést tett a német állami szerveknek is arról, hogy a bajor radikális jobboldal többek között az ő közvetítésével komoly nemzetközi együttműködésre készül a magyarországi társszervezetekkel.³⁸⁴

³⁸¹ UNGVÁRY, *A Horthy-rendszer mérlege*, i. m. 112.

³⁸² NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967, 108–109.

³⁸³ Vö. Kozma Miklós feljegyzése az ingyen részvények botrányáról, 1923. szeptember 30, in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945*, i. m. 326–328.

³⁸⁴ PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1. Szigorúan titkos bizalmas jelentés Budapestről a német–magyar jobboldali együttműködésről, 1923. augusztus 23. Idézi: NÉMETH István, *Német haditengerészeti és légiügyi lé-*

Feltehetjük tehát a kérdést, hogy előfordulhatott-e olyan furcsa helyzet, hogy a magyar hatóságok, elsősorban a mai értelemben vett polgári titkosszolgálati tevékenységet végző fővárosi rendőrfőkapitányság politikai nyomozó főcsoportja, a felette álló Rakovszky Iván belügyminiszter utasítására úgy szervezett volna be egy láthatólag valóban német anyanyelvű személyt az összeesküvők beugratására, hogy konspiratív módon eljátszották, hogy tevékenységéről csak később értesültek, miután Döhmel már felbujtotta valamilyen fokú cselekvésre a kormányt egyébként valóban megdönteni szándékozó Szemere–Bobula–Ulain-csoportot. Keletkeztetett volna a rendőrség konspiratív módon olyan – egyébként jórészt belső használatra szánt – iratokat, amelyek azt bizonyítják, hogy Döhmel eredetileg tőlük függetlenül tevékenykedett, és csak később került a hatóságok látókörébe és működött együtt azokkal, noha kezdettől fogva az állami szervek felbérelt provokátora volt? A válasz természetesen az, hogy mindez ugyan elképzelhető, ámde aligha valószínű vagy életszerű.

Elképzelhető továbbá az is, hogy esetleg Bethlenék legmagasabb szintű utasítására és a legnagyobb titoktartás közepette Fritz Döhmelt más magyar állami szerv – például az ekkoriban a Magyarországra vonatkozó fegyverkezési korlátozások miatt az ekkoriban fedésben működő katonai titkosszolgálat, a Honvédelmi Minisztérium VI. főcsoportjának II. osztálya szervezte be, hogy Ulain Ferencet és társait kompromittálja azzal az összeesküvéssel, amelynek folytatására gyakorlatilag ő maga bujtotta fel őket, ám ennek a valószínűsége is igen kicsi. Képtelennek, irracionálisnak hangzik az ötlet már csak azért is, mert Döhmel, ha lehet hinni a forrásoknak, eredetileg Szemere Bélát és Bobula Titust környékezte meg, akik tőle függetlenül is valóban gondolkodtak a kormány megdöntésének lehetőségén, Ulain Ferencet, mint valamilyes politikai befolyással rendelkező nemzetgyűlési képviselőt és a bajor nacionalista körökkel valóban kapcsolatot tartó személyt pedig csak valamivel később vonták be az összeesküvésbe. Tehát amikor Döhmel felvette a kapcsolatot Szemerével és Bobulával, jó eséllyel még nem tudhatta, hogy Ulain Ferenc válik az összeesküvés kulcsfigurájává. Mindent egybevetve tehát úgy tűnik, Döhmel eredetileg nem volt a magyar kormány embere, hanem önállóan, nem tudni, pontosan kinek a megbízásából tevékenykedett, a politikai rendőrségnek pedig csak később kezdett jelentést tenni.

Elképzelhető az a forгатatókönyv is, hogy Fritz Döhmel eredetileg valóban a bajor nacionalista szervezetek megbízottja volt – ez tűnik a legvalószínűbbnek –, ám később önállósította magát, és elsősorban anyagi haszonszerzés reményében szó szerint eladta az összeesküvést és a birtokában lévő információkat, az összeesküvők tevékenységét pedig egyúttal a saját pillanatnyi érdekei szerint igyekezett felnagyítani. Több alkalommal tett vallomásának ellentmondásai, már-már kacagtató momentumai – melyek szerint például, noha eredetileg a német szélsőjobboldalhoz fűzték szálak, politikai meggyőződését tekintve valójában idealista kommunista és filoszemita, a radikális jobboldali összeesküvőket pedig azért leplezte le, hogy megakadályozza az általuk állítólag tervezett erőszakos antiszemita cselekményeket³⁸⁵ – is arra engednek következtetni, hogy egyrészt az anyagi haszonszerzés motiválhatta. Másrészt tudatosan igyekezett minél nagyobb botrányt kirobbantani, egyúttal pedig minél inkább összekuszálni a szálakat.

pések a versailles-i békeszerződés kijátszására a weimari köztársaság (1919–1933) éveiben, Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae, 2017/XLIV, 523–534.

³⁸⁵ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/610 – Fritz Döhmel vallomása.

Érdekesen fogalmaz ugyanakkor a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék elsőfokú ítélete, mely szerint Döhmél személye a magyar állami szervek számára is talány, és bár valószínű, hogy a mögötte álló köröket külföldön, de minden bizonnyal nem Bajorországban kell keresni, Döhmél pedig mind a *magyar sörpuccs* résztvevőit, mind pedig a magyar állam hatóságait csúnyán félrevezette.³⁸⁶ A *külföldön, de nem Bajorországban* jelentheti azt is – noha írásos bizonyíték hiányában nem kell egyetértőnk a büntetőtörvényszékkel sem –, hogy a szóban forgó rejtélyes fiatalember valamely külföldi állam titkosszolgálatának az ügynöke volt, aki valamiért azt a megbízást kapta, hogy lehetőleg igyekezzon szabotálni a német és a magyar szélsőjobboldali szervezetek közötti együttműködési kísérleteket, illetve a feleket diszkreditálni egymás előtt.

Amennyiben megengedjük magunknak, hogy feltételezésekbe bocsátkozzunk, nem lévén más fogódzók, akkor feltehetnénk a logikus kérdést, vajon ebben az időszakban mely államnak vagy államoknak állhatott érdekében a feltörekvő német szélsőjobboldali szervezetek nemzetközi kapcsolatépítésének megakadályozása. A válasz nyilván adja magát: szóba jöhet ugyanis Franciaország, Ausztria, de akár maga a weimari köztársaság is. Hiszen a viszonylag közeli múltban, 2009-ben került elő a Francia Nemzeti Levéltárból és kapott némi sajtónyilvánosságot egy francia titkosszolgálati jelentés, amely szerint a francia hírszerzés megfigyelte a feltörekvő nemzetiszocialista vezért és körét, és amely Mussolinihoz hasonló, kiváló szónoki kvalitásokkal és karizmatikus kisugárzással bíró politikusnak festi le Hitlert.³⁸⁷ Ugyanez érvényes lehet akár a környező kisantant államokra is, amelyeknek ugyancsak evidens módon nem állt érdekében, hogy Magyarországon bármely politikai erő komoly külföldi szövetségesekre tegyen szert revizionista törekvések megvalósítása érdekében, így őket sem zárhatjuk ki az ilyen irányú feltételezésekből.

Ott volt továbbá az ekkoriban önálló Ausztria is, mely, mint az Osztrák–Magyar Monarchia egyik utódállama, ekkoriban rengeteg belpolitikai és gazdasági problémával küzdött. A politikai szélsőségek számára itt is kiváló táptalajt szolgáltatott az első világháború elvesztése utáni krízishelyzet, az ország kormányának pedig valós veszélyként kellett számolnia azzal, hogy Németország a nagynémet egység helyreállítása jegyében előbb-utóbb anektálja majd Ausztriát, miként arra a Hitler vezette nemzetiszocialista német kormány által sor is került tizenöt évvel később, 1938-ban. A nemzetiszocialista típusú, egyúttal Anschluss-párti mozgalmak már itt is korán felütötték a fejüket, az osztrák államnak tehát egyáltalán nem állt érdekében, hogy a Hitler–Ludendorff-féle kör sikeres nemzetközi együttműködést építsen ki más nemzetek hasonló ideológiai platformon álló politikusaival.³⁸⁸

Végül ott volt maga az ekkoriban Friedrich Ebert államelnök és Gustav Stresemann kancellár vezetése alatt álló weimari köztársaság, mely, mint az első világháború legnagyobb vesztes állama, e monarchiából frissen köztársasággá átalakult birodalom ugyan csak hatalmas gazdasági és társadalmi válságokkal küzdött. Éppen ezek a válságok és

³⁸⁶ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/610 – A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék elsőfokú ítélete Ulain Ferenc és társai büntetőügyében.

³⁸⁷ Vö. Thomas WIEDER, *Genre fasciste. Dans les années 1920, Adolf Hitler était surveillé par les services français. La fiche rédigée sur le futur Führer dort dans une armoire des Archives nationales*, Le Monde, 2009. november 20. https://www.lemonde.fr/europe/article/2009/11/19/adolf-hitler-genre-fasciste_1269349_3214.html (2022. 03. 12.)

³⁸⁸ Vö. FIZIKER Róbert, *Habsburg kontra Hitler. Legitimisták az Anschluss ellen, az önálló Ausztriáért*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2010.

a fokozódó elégedetlenség növelte a szélsőséges eszméket valló és hirdető, demagóg politikusok, így Hitler és a nemzetiszocialisták népszerűségét. Annyi bizonyos, hogy a weimari köztársaság titkosszolgálati szerveinek voltak beépített emberei a radikális politikai mozgalmakban, hiszen maga Hitler életének is egy kevésbé ismert momentuma, hogy eredetileg úgy került kapcsolatba a nemzetiszocializmussal, hogy a rövid életű Bajor Tanácsköztársaság leverése után, 1919-ben a német hadsereg bajorországi hírszerző- és propagandaegységének dolgozott, a feladata pedig az lett volna, hogy információt gyűjtsön a politikai szélsőségeket propagáló szervezetekről és személyekről, illetve élénk antikommunista propagandatevékenységet fejtsen ki.³⁸⁹ Az egyik ilyen, a német katonai titkosszolgálat által megfigyelt radikális szervezet az ekkor még jelentéktelen DAP,³⁹⁰ a Német Munkáspárt volt, melybe Hitlernek annyira jól sikerült a beépülés, hogy később a vezetője lett, és NSDAP, azaz Nemzetiszocialista Német Munkáspárt néven pár év alatt országos politikai mozgalommá szervezte.³⁹¹ A weimari köztársaság döntően liberális–szociáldemokrata kormányzatának tehát érthető módon szintén nem állt érdekében, hogy a nemzetiszocialista mozgalom számottevő nemzetközi kapcsolatokat építhessen ki, és igen hasonlóan küzdött Németországon belül a politikai szélsőségek ellen, mint ahogyan azt a konszolidációra törekvő Bethlen-kormány tette magyar kontextusban. Arra is mutatnak adatok, hogy Döhmelt már 1923 augusztusában kapcsolatban állt a német állambiztonsági szervekkel is, és jelezte feléjük, hogy a bajor és a magyar szélsőjobboldali szervezetek újra igyekeznek felvenni egymással a kapcsolatot és feleleveníteni a korábban kezdeményezett együttműködést.³⁹²

Az is bizonyosnak látszik, hogy Döhmelt eredetileg valóban kapcsolatban állt Hitlerrel és körével, hiszen korábban Hetényi Imre főkapitányhelyettes megbízásából követte őt Bajorországba egy magyar detektív, és megbizonyosodott minderről.³⁹³ Ugyan Németh István is közölt terjedelmes, hiánypótló forráskiadványában néhány német diplomáciai iratot az Ulain-üggyel kapcsolatban,³⁹⁴ elsősorban a magyar és a német rendvédelmi és diplomáciai szervek levélváltásából, de természetesen ezekből sem derül ki egyértelműen az összeesküvés német kulcsfigurájának, Fritz Döhmelnak a kiléte. Annyi tudható, hogy Hetényi főkapitányhelyettes 1923 novemberében tájékoztatta a budapesti német követiséget arról, hogy Döhmelt a magyar rendőrség ekkor már hosszabb ideje figyeli, és hogy több tucat német fiatalember tartózkodik Budapesten abból a célból, hogy a magyar és a német szélsőjobboldali szervezetek között együttműködési megállapodást kezdeményezzen.³⁹⁵ Az ügy szűkös német forrásaiból kitűnik, hogy Döhmelt motivációi a német állami szervek előtt sem voltak ismertek, és megemlíti, hogy Gerhard Köpke, a német külügyminisztérium (Auswärtiges Amt – Külügyi Hivatal) tisztviselője írt át az ügyben

³⁸⁹ ORMOS, *Hitler*, i. m. 51–53.

³⁹⁰ DAP: Deutsche Arbeiterpartei.

³⁹¹ ORMOS, i. m. 54–71.

³⁹² PA AA (B)-R 30531-Bd. 1. Szigorúan titkos bizalmas jelentés Budapestről a a német–magyar jobboldali együttműködésről, 1923. augusztus 23. Idézi: NÉMETH István, *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról (1918–1934). I. kötet. Az 1920-as évek*, Budapest, Magánkiadás, 2017, 80.

³⁹³ NÉMETH István, *Magyarok és németek (1914–1934)*, Budapest, Magánkiadás, 2017, 382.

³⁹⁴ NÉMETH, *A Wilhelmstrasse és Magyarország*, i. m. 343–356.

³⁹⁵ PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. Boltze német követségi titkár szigorúan bizalmas feljegyzése az Ulain-ügyéről, 1923. november 10. Idézi: NÉMETH, *Magyarok és németek*, i. m. 384. Eredeti nyelven közli NÉMETH, *A Wilhelmstrasse és Magyarország*, i. m. 346.

a közrendet felügyelő birodalmi megbízottnak³⁹⁶ (Reichskommissar für die Überwachung der Öffentlichen Ordnung),³⁹⁷ majd néhány nap múlva a külügyi tárca az ügy összefoglalóját megküldte a német szövetségi kormány müncheni képviselőjének is, egyúttal pedig további információkat kért, elsősorban a magyar és a német radikális jobboldali szervezetek kapcsolatairól. A közrendet felügyelő német birodalmi megbízott, aki gyakorlatilag a német szövetségi politikai rendőrség vezetője volt, azonban érdekes módon csak még jobban összekuszálta a szálakat, lényeges információkat nem közölt a külügyminisztériummal, és válaszában azon véleményének adott hangot, hogy Fritz Döhmel nem is állt kapcsolatban a nemzetiszocialistákkal, és egy meglehetősen megbízhatatlan sajtóforrásra, a *Germania* című napilap 1923. november 25-ei számára hivatkozva azt állította, hogy valójában kommunista.³⁹⁸ Bár mindez a feltételezések birodalmába tartozik, ezek alapján egyáltalán nem zárható ki, hogy Fritz Döhmel – egyéb motivációi és tevékenységei mellett, esetleg korábbi tényleges nemzetiszocialista elköteleződéssel együtt – a német titkosszolgálat ügynöke volt, akinek célja a nemzetiszocialisták tevékenységének bomlasztása lehetett, különös tekintettel a nemzetközi kapcsolataikra, a német politikai rendőri-titkosszolgálati szervek pedig éppen ezért nem voltak érdekeltek a leleplezésében.

Noha Hitler a magyar szélsőjobboldal lapjában, a *Szózat*ban sajtónyilatkozatot is kiadott, melyben kategorikusan tagadta, hogy Döhmel az ő vagy pártja megbízottja lenne, amelyhez csatlakoztak Alfred Rosenberg és Anton Drexler nemzetiszocialista vezetők is, ez az égvilágon semmit nem bizonyít.³⁹⁹ Hiszen Hitlert éppen ekkor tartóztatták le egy sikertelen államcsínykísérlet miatt, és amúgy is szorult helyzetét nem akarthatta azzal tetézni, hogy beismeri: ha mód van rá, a bajor sörpuccsot némi nemzetközi közreműködéssel akarta volna végrehajtani, illetve annak sikere esetén nem átalott volna beavatkozni más államok belügyeibe is. Döhmel tehát éppenséggel korábban valamilyen módon akár kapcsolatban is állhatott a Hitler–Ludendorff-körrel – erre utalhat jól informáltsága, a bajor belpolitikai viszonyok alapos ismerete is, mellyel Ulain Ferencet, aki valóban kapcsolatban állt Hitlerékkal, láthatólag sikerült meggyőznie.⁴⁰⁰ Fritz Döhmel szokatlanul magas képzettségére és diplomáciai jártasságára utalhat az a tény is, hogy az összeesküvők vallomásai szerint a bajor–magyar politikai együttműködés kissé képtelen, de mégiscsak szakszerű szerződéstervezetét piszkozat nélkül, egyből tisztázatlanban vetette papírra.

Ugyan elképzelhető akár az is, hogy Döhmel egyszerű szélhámos volt, akit pusztán az anyagi haszonszerzés lehetősége vezetett, az általa végzett, igen magas szintű, magukat az összeesküvőket, valamint a politikusokat és rendőröket is megtévesztő

³⁹⁶ A Reichskommissar für die Überwachung der Öffentlichen Ordnung, azaz a közrendet felügyelő birodalmi megbízott tisztségét 1920-ban alapították, és a német szövetségi belügyi tárcán belül a politikai rendészeti, polgári titkosszolgálati jellegű tevékenységeket irányító rendőri vezető volt. Némi leegyszerűsítéssel a szerv a Gestapo, a nemzetiszocialista Németország hírhedt titkosrendőrsége előd-szervének is tekinthető.

³⁹⁷ PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. A német külügyminisztérium átíratva a közrendvédelmi felügyeletet el-látó birodalmi megbízottnak, 1923. november 14. Eredeti nyelven közli: NÉMETH, *A Wilhelmstrasse és Magyarország*, i. m. 350.

³⁹⁸ NÉMETH István, *Magyarok és németek (1914–1934)*, i. m. 385.

³⁹⁹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Hitler nyilatkozata az Ulain-ügyben. Sobasem akart beavatkozni a magyar ügyek-be Döhmel, köpenicki diplomata*, *Szózat*, 1923. december 23., 7.

⁴⁰⁰ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/610 – Ulain Ferenc vallomása.

dezinformációs tevékenység engedhet következtetni akár egy, a háttérben meghúzódó, nemzetközi titkosszolgálati játszmára is.

Fritz Döhmel valódi kilétére persze valószínűleg már soha nem derül fény, lassan száz év távlatában sem, így csupán a logikusnak ható elképzelésekre hagyatkozhatunk. Bármi is az igazság a *magyar sörpuccs*-csal kapcsolatban, annyi bizonyos, hogy az a sokkal komolyabb bajor sörpuccshoz hasonlóan már a kezdet kezdetén megbukott. A radikális jobboldali erők közötti, Ludendorff tábornok által vezetett Fehér Internacionálé végül nem jött létre, és ahogyan a német szövetségi kormánynak sikerült egy időre a szélsőjobboldalt háttérbe szorítania, úgy 1923 végére a Bethlen-kormánynak is sikerült Gömböst és körét a parlamentben elszigetelni, és a konszolidációra nézve veszélyesnek ható politikai tevékenységüket valamennyire háttérbe szorítani, ezzel egy időre pedig a magyar kormány is kihúzta a szélsőjobboldal méregfogát.

Ezzel együtt igen ironikus, és ugyanakkor valahol félelmetes is, hogy a magyar szélsőjobboldal képviselői éppen azzal az ekkoriban még túl komolyan nem vehető, sőt, sokak által nevetségesnek tartott német politikussal keresték a kapcsolatot, és vártak tőle segítséget saját hagyományos politikai elképzeléseik megvalósításához, aki kevesebb, mint húsz évvel később a huszadik század leghírhedtebb tömeggyilkos diktátorává vált. Talán túlzás ilyesmit állítani, de mégis, a *magyar sörpuccs*, ez az akkor és ott komolytalannak, nevetségesnek ható államcsínykísérlet mintha megelőlegezte és predestinálta volna Magyarország 1940-es évekbeli gyászos politikai-katonai szerepvállalását, és a náci Németország egyik leghűségesebb szövetségesévé, utolsó csatlósává válását a második világháborúban. Egyéni szinten érdekes módon ugyanez mondható el az 1923-as összeesküvés vezéralakjáról: a politikai pályáját az Egységes Pártban kezdő, majd a fajvédő és a kisgazdapártokban folytató Ulain Ferenc az 1940-es években a Szálasi Ferenc vezette Nyilaskeresztes Párthoz csatlakozott, amely a világháború utolsó hónapjaiban német segítséggel tényleges puccsot végrehajtva németbarát bábkormányt juttatott hatalomra, és ezzel beláthatatlan veszteségeket okozott a háborút ekkora már mindenképpen elvesztett országnak.

A KOVÁCS TESTVÉREK BŰNCSELEKMÉNYEI ÉS A RENDŐRSÉG KÉTES SZEREPE

Esettanulmányunkban a KKVSz lehetséges belpolitikai tevékenységének elemzését folytatjuk, melynek jelentős figurái voltak a Kovács fivérek, Árpád, Kornél és Tivadar, három katonai múlttal rendelkező, fiatal magánhivatalnok. Kornél és Tivadar korábban, még a tanácsköztársaság előtti és alatti években a budapesti rendőrség detektívjeiként is szolgáltak, később azonban – közelebbről nem ismert okból – elhagyták a rendészeti pályát, és egészen mással kezdtek foglalkozni.⁴⁰¹ A három testvér a Kettőskereszt Vérszövetség alapítói és fő szervezői közé tartozhatott, és a KKVSz egyik fedőszerve, a Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület alapítói is bennük tisztelhetjük. Történetük bemutatása kíváncszhatna akár elemzésünk két másik nagyobb tematikus egységébe is, amennyiben ragaszkodunk a címben szereplő *milicisták–puccsisták–terrorfiúk* hármass felosztáshoz, ugyanis e fiatal emberek egyszerre voltak radikális jobboldali milicisták, és dédelgettek puccsista és terrorista ambíciókat is. Mégis úgy döntöttünk, az 1920-as évek magyar milicista mozgalmanak csúciszerve, a Kettőskereszt Vérszövetség töredékes történetének keretében tárgyaljuk tetteiket, mivel tagságuk és szervező szerepük e furcsa titkos katonai alakulatban egyértelműen bizonyítható.

A Kovács fivérek tehát céljaik megvalósítása érdekében 1922–1923-ban létrehoztak a KKVSz-en belül egy szűkebb körű alszervezetet.⁴⁰² Korábban tagjai voltak a Britannia Szállóban működő indíttatású szokolhamisításnak, és valószínűleg részt vettek többek között az 1921-es, irredenta indíttatású szokolhamisításban is,⁴⁰³ melynek fő szervezője Mészáros Gyula turkológus professzor, Teleki Pál miniszterelnök közeli barátja volt.⁴⁰⁴ Feltehetőleg közülük volt Reismann Jakab zongoragyáros meggyilkolásához,⁴⁰⁵ szerepet vállaltak a

⁴⁰¹ Kovács Kornél és Tivadar 1919 májusában, a rövid életű tanácsköztársaság ideje alatt, még a budapesti rendőrség nyomozóiként állítólag részt vettek egy jobboldali, ellenforradalmi szervezkedésben is. Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Leleplezett ellenforradalmi összeesküvés Budapesten*, Népszava, 1919. május 10., 6.

⁴⁰² SERFŐZŐ, i. m. 79.

⁴⁰³ Az 1921-ben lelepleződött szokolhamisítás, azaz a hamis csehszlovák korona forgalomba hozatalára tett kísérlet a későbbi, jóval nagyobb nemzetközi visszhangot kiváltó frankhamisítási botrány afféle főpróbájának tekinthető. Az első világháború után, amikor az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásával annak monetáris struktúrája is összeomlott, remek lehetőség kínálkozott a pénzhamisítók számára. A hamis csehszlovák koronát forgalomba hozó csoport élén Mészáros Gyula magyar turkológust, néprajztudóst, egyetemi tanárt, a Turáni Társaság tagját találjuk. A szervezet az Osztrák Keresztényszocialista Párt jelentős támogatásával Ausztriában, Grazban hamisította az új csehszlovák állami pénz legnagyobb címletét, az ötszázkoronást. A hamisítók gyakorlatilag azonnal lebuktak, amikor Bécsben 1921 júliusában 200 darab hamis ötszázkoronást akartak forgalomba hozni. Mészárosot és egyik segítőtársát, Györfly Andrást az osztrák hatóságok perbe fogták, de a magyar külügyminisztérium hathatós közbenjárására jelentős összegű óvadék fejében szabadon bocsátották őket. Vö. ABLONCZY Balázs, *A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések*, Múltunk, 2008/1, 29–56, 31–32.

⁴⁰⁴ Uo.

⁴⁰⁵ Reismann Jakab zongoragyárost három, magát detektívnek kiadó fiatalember, feltehetőleg a Kovács testvérek hurcolták el otthonából és gyilkolták meg 1920. október 30-án. Nincs ugyanakkor kizárva,

nyugat-magyarországi felkelésben, majd a Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület nevében úgymond kulturális célra kezdtek pénzgyűjtésbe, valójában azonban nagyobb mennyiségű robbanószert és lőfegyvereket szereztek be. Eltervezték a kormány megdöntését, számos kormánytag meggyilkolását és a katonai diktatúra bevezetését, és a Dohány utcai zsinagóga felrobbantása is a céljaik közt szerepelt.⁴⁰⁶ Az ellenzéki politikusok közül állítólag elsősorban Vázsonyi Vilmost, Rupert Rezsőt, Rassay Károlyt és Drozdy Győzöt,⁴⁰⁷ a szélsőjobboldali szervezetek és az általuk elkövetett atrocitások ellen igen gyakran felszólaló nemzetgyűlési képviselőket akarták meggyilkolni, de halállistájukon szerepelt Bethlen miniszterelnök és Klebelsberg Kunó volt belügyminiszter, ekkoriban kultuszminiszter is. A Kovács fivérek szervezkedése persze nem maradt, nem maradhatott észrevétlen a rendőrség előtt sem, és egyik bűntársuk, Czigány Sándor keresztényszocialista budapesti városatyja lakásán a nyomozók 1923 júniusában végül is 18 kilogramm ekrazitot találtak a házkutatás alkalmával.⁴⁰⁸

A Kovács testvéreknek azonban magas rangú pártfogói voltak, és szoros kapcsolatot ápoltak a Prónay-különítménnyel is. Többször hivatkoztak a Parancsnokságra, mint felettes szervükre, mely alatt nyilvánvalóan a Kettőskereszt Vérszövetség magasabb (katonai) parancsnokságát értették.⁴⁰⁹ A források arról tanúskodnak, hogy a Kovács testvérek közvetlen katonai felettese valószínűleg Csörgény Károly tábornok, a Kettőskereszt Vérszövetség vezetésében ugyancsak jelentős szerepet játszó főtiszt volt.⁴¹⁰ Legmagasabb rangú protektoruk azonban talán maga dr. Andréka Károly⁴¹¹ budapesti rendőrfőkapitány-helyettes, a politikai rendőrség vezetője volt, aki számos szélsőjobboldali szervezetnek, így a KKVSz-nek maga is tagja volt.⁴¹² A Kovács Kornéllal és Tivadarral való kapcsolata feltehetőleg a két fiatalember rendőrnymozói múltjára nyúlt vissza. Rassay Károly liberális ellenzéki képviselő felszólalt az ügyben a nemzetgyűlésben,⁴¹³ mire Bethlen István miniszterelnök személyes utasítására végül is őrizetbe vették a Kovács fivéreket.

hogy a Kovács testvérek ebben az időszakban valódi detektívigazolványt birtokoltak. Vö. KÓRÓDI, i. m. 18.

⁴⁰⁶ SERFŐZŐ, i. m. 80.

⁴⁰⁷ Emlékirataiban Drozdy Győző a Kettőskereszt Vérszövetségről azt írja, hogy a Siménfalvy Tihamér vezette befolyásos katonai titkos társaságnak nagy szerepe volt Horthy Kormányzóná választásában is. Szerinte voltaképpen nem a parlament, hanem a nacionalista titkos társaságok választották Horthyt államfővé, ami persze túlzás, de legalábbis a tényállás leegyszerűsítése. Vö. DROZDY, i. m. 195–196.

⁴⁰⁸ A Kovács fivérek szervezkedéséről a sajtó is érzékletesen beszámolt. Pl. *Tizennyolc kilogramm ekrazitot találtak Czigány Ferenc pót-városatyja lakásán*, Pesti Napló, 1923. június 23.

⁴⁰⁹ SERFŐZŐ, i. m. 14–15.

⁴¹⁰ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Rakovszky belügyminiszter: Andréka Károly holnaptól kezdve nem detektívönök!*, Magyarország, 1923. december 6., 1–2.

⁴¹¹ Andréka Károly ellentmondásos rendőri vezetői tevékenységéről és a korszak szélsőjobboldali szervezeteihez való kötődéseiről bővebben lásd: VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015, 51–61. Andréka Károly maga amúgy igen jó példája annak, milyen magasra nyúlhatott az 1920-as években a KKVSz befolyása, illetve, hogy mennyire nem egy önálló, az államtól függetlenül vagy akár annak ellenében működő titkos társaságról, hanem kvázi állami, de legalábbis időnként állami célok szolgálatába állítható szervezetről van szó.

⁴¹² WAYAND Tibor, *Önvallatás. Wayand Tibor fogságban írt visszaemlékezései, 1945–1946*, forráskiad. VARGA Krisztián, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, 2019, 81.

⁴¹³ Rassay Károly felszólalása 1923. november 29-én, Nemzetgyűlési Napló 1922/XIV., 155. Idézi: SERFŐZŐ, i. m. 78.

Andréka főkapitányhelyettes azonban maga is közbenjárt értük, és a vizsgálóbíró előtt olyan vallomást tett, melyek nyomán hamarosan szabadlábra helyezték őket. Andréka többek között arra hivatkozott, hogy a Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület szoros kapcsolatban állt a Kettőskereszt Vérszövetséggel, mely hazafias célokat szolgáló szervezet volt, és hogy ő maga, mint rendőri vezető számos alkalommal hagyatkozhatott a Kovács testvérekre, ha baloldali vagy legitimista szervezkedésekről értesültek, ők pedig éveken keresztül a rendőrség igen hasznos informátoraiként szolgáltak.

A három Kovács testvér ellen felmerült továbbá a pénzhamisításra irányuló szövetség vádja is, és erről tudjuk a legtöbbet: a három fivér és társaik hamis csehszlovák koronát akartak a felvidéken forgalomba hozni, feltehetőleg diverziós céllal. A nyomozati vallomások arról tanúskodnak, hogy Kovács Tivadar egy bizonyos Jablonszky Jenő nevű, a Felvidéken hírszerzőként tevékenykedő magyar főhadnagytól kapta a hamisításhoz szükséges üvegklisé, néhány rajzot és a mintaként szolgáló két bankjegyet. Jablonszky főhadnagy állítólag azt indítványozta, hogy a hamis pénzt a KKV Sz részére bocsásák, akik azt a jövőben irredenta célra fordítják, és így zavart keltenek a Felvidéken. Kovács Tivadar hamisítási szándékát közölte Tarnovszky Pállal, azzal az indoklással, hogy „felsőbb helyen” is kívánják e terv megvalósítását. Tarnovszky egy felvidéki barátjától, Balázsovich Jenő főhadnagytól 150 ezer koronát kapott a hamisítás anyagi előkészületeihez. Kovács bemutatta Tarnovszkyt Szalay János műszaki rajzolóknak, akit megbíztak a kivitelezéssel, majd Tarnovszky és Szalay együtt megvásárolták a szükséges anyagokat. A Szalay laboratóriumában elkészült cinklemez kliséjét eljuttatták Makay Imre századoshoz, a Kettőskereszt Vérszövetség egyik parancsnokához, ám a vádlottak állítása szerint az az utasítás érkezett vissza, hogy „felsőbb helyen” nem járulnak hozzá a szokolhamisításhoz, így a klisé és a rajzokat megsemmisítették. A „felsőbb hely” ez esetben ugyancsak a Kettőskereszt Vérszövetség magasabb parancsnokságát, akár magát Siménfalvy Tihamér ezredest, akár a már említett Csörgey Károly tábornokot, tehát végső soron a hadsereg felsővezetését jelenthette.

A vádlottak hiába vonták vissza a nyomozás során tett vallomásaikat, és hivatkoztak arra, hogy a felszerelések egy kísérleti fényképezési eljáráshoz kelletek, a királyi törvényszék a részletes és egymást kiegészítő vallomások alapján pénzhamisításra irányított szövetség vétségében bűnösnek találta, és két hónap fogházra ítélte őket 1925. október 22-én, büntetésüket pedig a vizsgálati fogsággal kitöltöttnek vette.⁴¹⁴

Ugyanezzel a cselekménnyel együtt tárgyalta a törvényszék Kovács Kornél, Kovács Árpád, Kovács Tivadar, Becker István, Szalay János, Szobodeczky Aladár, Umlauf Szigfrid, Tarnovszky Pál, Sztahó Szavér és Láng Ede büntetőügyét, akiket az állam és a társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására irányuló szervezkedéssel vádoltak, ám végül bizonyítékok hiányában valamennyiüket felmentették. A tárgyalás érdekes módon zárt ajtók mögött zajlott, ezért ennek menetéről keveset tudhatunk.⁴¹⁵ Az egyetlen tárgyi bizonyíték, a 18 kilogramm ekrazit lefoglalása mindenesetre nem volt elegendő az elmarasztaló ítélethez, noha, mint említettük, a dr. Dolowschiák Mihály királyi ügyész által benyújtott vádirat olyan súlyos vádpontokat is megfogalmazott az ügyészség, mint a Dohány utcai zsinagóga felrobbantására, ismert politikusok elrablá-

⁴¹⁴ A Kovács testvérek és bűntársaik ügyében hozott ítélet Márffy József és társai büntetőügyében iratainak csatolt részeként is fennmaradt: HU-BFL-VII-5-c-16193/1923.

⁴¹⁵ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Elmaradt a Kovács testvérek képviselőirtó és zsinagógarobbantó szervezetének mai tárgyalása*, Az Est, 1925. május 16., 6.

sára, terrorcsapatok szervezésére, valamint egy nagyváradi bankrablásra tett előkészületek, illetőleg különböző lőfegyverek és robbanóanyag beszerzése a fenti célok megvalósítására.⁴¹⁶

A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék a zárt tárgyaláson tanúként hallgatta ki többek között Makay Imre tüzér századost és Bartha László vezérkari ezredest, a Kettőskereszt Vérszövetség magasabb parancsnokságának tagjait. A két hivatásos katonatiszt a zárt tárgyaláson elmondta és kiemelte, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség állami szervezet volt a hadsereg irányítása alatt, noha a tagok többnyire onnét fizetést nem kaptak, és mind a baloldali mozgalmak elleni belsőreakció-elhárításra, mind pedig a környező országokban irredenta (diverziós) célokra felhasználták.⁴¹⁷ Mind Makay százados, mind Bartha ezredes azt is kiemelte, hogy őket a titkos katonai alakulat szervezését és konkrét tevékenységét illetően hivatali titoktartás terheli, ezért arról csak általánosságokban beszélhetnek, azonban kiemelték, hogy a vádlottakat, elsősorban a Kovács testvéreket mindketten megbízható embereknek és igazi hazafiaknak ismerik, és nincs tudomásuk arról, hogy az állami és társadalmi rend felforgatására szövetkeztek volna, tevékenységük célja sokkal inkább a magyar állam és kormány megvédése volt.⁴¹⁸ Makay Imre százados azt is kiemelte, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség abban a formában, ahogyan korábban működött, 1922–1923 körül megszűnt, ám a belügyi tárca alá tartozó, sztrájktiltó segédrendőri szervezet, a Nemzeti Munkavédelem keretei között működik tovább.⁴¹⁹

A Kovács testvérek és társaik tehát, noha minden valószínűség szerint súlyos törvényszegéseket követtek el és terveztek elkövetni – feltehetően pártfőgőiknek és titkos, irreguláris katonai szolgálatuknak köszönhetően – a komolyabb büntetést elkerülték, Andréka Károly főkapitányhelyettes a szélsőjobboddallal való folyamatos összejátszása okán viszont a pozíciójával fizetett,⁴²⁰ a politikai rendőrség vezetői székében Hetényi Imre főkapitányhelyettes követte.

⁴¹⁶ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923.

⁴¹⁷ HU-BFL-VII-5-c-10559/1925. A zárt főtárgyalás jegyzőkönyve.

⁴¹⁸ Uo.

⁴¹⁹ Uo.

⁴²⁰ VARGA, i. m. 61.; VARGA Krisztián, *Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásaiban*, Betekintő, 2009/1. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf (2022. 03. 12.)

KONSZOLIDÁCIÓ KÉZIGRÁNÁTTAL, AVAGY A JÁSZKARAJENŐI MERÉNYLETTERV

A rövid időre Magyarországon is elterjedő, radikális jobboldali politikai terrorizmus egyik viszonylag szerencsés kimenetelű – még az előkészületi szakaszban leleplezett –, ugyanakkor szintén esettanulmány értékkel bíró ügye volt az 1922-es jászkarajenői merényletterv.

Keő, eredeti nevén Kucsera, egyes forrásokban az eredeti és magyarosított családnevét együttesen használó Keő-Kucsera István jászkarajenői gazdálkodó és kocsmáros, az Ébredő Magyarok Egyesülete helyi szervezetének egyik vezetője, tehát a Pest megyei kistélepülésen a radikális jobboldal ismert helyi aktivistája 1922 februárjában erősen sérelmezni kezdte, hogy a faluban működő másik, történetesen egy zsidó személy tulajdonában lévő vendéglátóipari egység nagyobb forgalmat bonyolít, mint az ő kocsmája. Ezért elhatározta, hogy a helyi zsidókat valamilyen módon megleckézteti, megfélemlíti, mindenesetre valamilyen közelebbről meg nem határozható, erőszakos cselekményt hajt végre ellenük.⁴²¹

Keő-Kucsera István a jászkarajenői fiókszervezet vezetőjeként rendszeres vendég volt az Ébredő Magyarok Egyesületének Budapest belvárosában, a Sörház utca 3. alatt működő székházában, és ezzel összefüggésben az épület aljában működő kocsmában is igen rendszeresen megfordult. Itt találkozott még 1922 februárjában, egy pontosan meg nem határozható napon barátjával, Gyalay Mihály radikális jobboldali újságíróval, az ÉME egyik politikai lapja, a Hazánk szerkesztőjével (a szerkesztőség persze ugyancsak az ÉME székházában működött), és elpanaszolta neki, hogy álláspontja szerint a jászkarajenői zsidók a helyi ébredő aktivisták ellen szervezkednek – azaz az egyik helyi zsidó vendéglátós rontja az ő forgalmát –, és felvetette, hogy ez ellen pedig fel kellene lépni. A szélsőjobboldali publicista természetesen helyeselte barátja és „ébredő testvére” véleményét, és a két férfi minél több bort fogyasztott el, annál hangosabban adtak hangot a jászkarajenői zsidókkal szembeni averzióiknak, Gyalay pedig borközi állapotban felvetette, hogy megfélemlítés gyanánt kézigránátokat kellene dobni egyes jászkarajenői zsidó személyek házára.⁴²² A zsidóellenes szólalomokra és a kibontakozó merénylettervre felfigyelt a szomszéd asztalnál ülő Kovács József nevű, 21 éves fiatalember, egy pénzsűkében lévő, napjait ez idő tájt magánhivatalnokként tengető, természetesen ugyancsak ébredő illetőségű leszerelt tiszthelyettes és volt nyugat-magyarországi felkelő, aki át is ült az ittas állapotban antiszemita terveket szövögető férfiakhoz, és maga is hangot adott egyetértésének.⁴²³

⁴²¹ -BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítélete.

⁴²² Uo.

⁴²³ Uo.

Ha lehet hinni az ügy levéltári forrásainak, a radikális jobboldali úriemberek immár hármában borozgattak tovább, és egyre inkább körvonalazódni látszott elhatározásuk, hogy a kigondolt kézigránátos merénylettertvet végre is hajtsák. Kovács József anyagi problémái miatt önként jelentkezett, hogy némi tiszteletdíj ellenében Keő-Kucsera István megbízásából végrehajtja a merényletet vagy merényleteket, amely felajánlást Keő-Kucsera lelkesen el is fogadta, és megállapodtak abban, hogy Kovács másnap leutazik Budapestről Jászkarajenőre felmérni a terepet, azaz megsemmisíteni azokat a házakat, amelyekre gránátokat kellene majd dobni. Gyalay Mihály ezzel párhuzamosan magára vállalta, hogy beszerzi a merénylet végrehajtásához szükséges gránátokat.⁴²⁴

A radikális jobboldali fiatal férfiak borgőzös, zsidóellenes merénylettervei ezután igen komoly fordulatot vettek, Kovács József ugyanis ígéretéhez híven másnap valóban leutazott Jászkarajenőre Keő-Kucserához, hogy felmérje a célpontokat, többek között Fischmann Izsák jászkarajenői zsidó lakos házát. A terepszemle után a felek megállapodtak, hogy Kovács József keresi Gyalay Mihályt, átveszi tőle a korábban megígért robbanószerkezeteket, majd ismét jelentkezik Keő-Kucseránál, és megbeszéli a merénylet végrehajtásának részleteit.⁴²⁵

Kovács József néhány nappal később, 1922 márciusának elején fel is kereste Gyalay Mihályt az ÉME székházában, a Hazánk szerkesztőségében, és kérte tőle a megígért kézigránátokat, amelyeket Gyalay ekkorra még nem szerzett meg, Kovács sürgetésére azonban aktivizálta magát, és a szerkesztőségből rögtön átment Adorján Géza szigorló mérnökhallgató, az ÉME vezető tisztségviselőjének ugyancsak a székházban található irodájába. Adorján Géza fiatal kora ellenére a korabeli szélsőjobboldal viszonylag befolyásos, számos politikai merényletben mélyen érintett figurája volt. Az egyesület félkatonai szárnyában, a Nemzetvédelmi Főosztályban viselt vezető tisztséget, és szoros szálak fűzték a hadsereg hírhedt (ekkorá elvileg feloszlott, de különböző formákban még mindig tovább élő) tisztí különítményeinek parancsnokaihoz, többek között Prónay Pál alezredeshez, aki ekkoriban éppen az ÉME egyik alelnöke és a Nemzetvédelmi Főosztály vezetője is volt.⁴²⁶ Gyalay Mihály felsőbb utasításra és hazafias célokra hivatkozva kérte Adorján Gézán keresztül a Nemzetvédelmi Főosztály támogatását, Adorján pedig nemes egyszerűséggel elővett az íróasztala fiókjából két működőképes, német gyártmányú, első világháborús kézigránátot, és minden további kertelés nélkül átadta azokat a hírlapírónak.⁴²⁷ Gyalay megköszönte a támogatást és a rendelkezésére bocsátott robbanószerkezeteket, majd visszasétált a Hazánk szerkesztőségébe, a biztonság kedvéért – nemzedéke legtöbb tagjához hasonlóan maga is katonaviselt ember volt, így alapvető tűzszerészeti ismeretekkel rendelkezett – lecsavarta a kézigránátok biztosító fogantyúját, újságpapírba csomagolta őket, és így, szétszerelt állapotban ígéretéhez híven átadta őket Kovács Józsefnek. Kovács az irattáskájába helyezte a gránátokat, átvett egy kisebb összeget (100 koronát) Gyalaytól, majd távozott az ÉME székházából.⁴²⁸

⁴²⁴ -BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítélete.

⁴²⁵ Uo.

⁴²⁶ SERFŐZŐ, *A titkos társaságok*, i. m. 75.

⁴²⁷ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítélete.

⁴²⁸ Uo.

Az események itt ismét meglepő fordulatot vettek, Kovács Józsefnek ugyanis mintha inába szállt volna a bátorsága két működőképes kézigránáttal az aktatáskájában, és az ÉME Sörház utcai székházától alig pár száz méterre, a Kálvin téren leszólította a szolgálatban levő Pikola István rendőrjárórt, és közölte vele, hogy a vonaton kézigránátokat talált, és mivel veszélyesnek gondolja őket, szeretné minél hamarabb átadni a robbanószerkezeteket a rendőrség részére.⁴²⁹

A rendőrnek azonban gyanús lett a fiatalember meséje, és előállította Kovácsot a IV. kerületi rendőrkapitányságra, ahol már detektívek is kihallgatták, a kézigránátokat pedig a rendőrség lefoglalta és átadta az első világháború időszakából lakossági kézben, elsősorban leszerelt katonák birtokában megmaradt hadfelszerelések begyűjtésével foglalkozó katonai szervnek, a területileg illetékes csepeli lőszerátvételi különítménynek. Az illetékes katonatisztek hamar megállapították, hogy a német gyártmányú katonai kézigránátok működőképesek, ugyanakkor veszélyesek és megbízhatatlanok, ezért záros határidőn belül meg is semmisítették azokat, amiről részletes jegyzőkönyv is készült.⁴³⁰

Kovács József először a detektív előtt is igyekezett fenntartani korábbi meséjét, mely szerint a két gránátot utazása során a vonatban találta, később azonban megtört, és mindent bevallott a rendőrségnek, amely rövid időn belül meg is indította a nyomozást a Btk. 288. §-ában ütköző, gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség vétsége miatt.

Keő-Kucsera Istvánt, Gyalay Mihályt és Adorján Gézáat hamarosan, még 1922 márciusa folyamán őrizetbe is vették a rendőrök, és elsősorban a megtört, a merénylettertől elállt és a hatóságokkal nagymértékben együttműködő Kovács József részletes valómásai alapján hamar meg is gyanúsították őket emberölés előkészületére irányuló szövetség létesítésével.⁴³¹

Kovács József vallomása és a kézigránátok működőképes volta elég bizonyítékul szolgált az ügyészség számára, hogy vádat emeljen mind a négy radikális jobboldali férfiú ellen, a vádiratban pedig ugyancsak gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség szerepelt.

Keő-Kucsera István a nyomozati és a vizsgálati szakban lényegében mindent tagadott, és még azt sem ismerte be, hogy egyáltalán ismeri Kovács Józsefet, nemhogy azt, hogy megbízást adott volna neki, hogy pénzért cserébe gránátokat hajtson általa nem kedvelt zsidó személyek házára. Mindössze annyit ismert be, hogy bár nem emlékszik rá pontosan, de elképzelhetőnek tartja, hogy Gyalay Mihály előtt borozás közben, erősen ittas állapotban szidta a megítélése szerint hazafiatlan magatartást tanúsító jászkarajenői zsidó lakosokat, és barátja előtt célzott még a megleckéztetésükre is, ám azt legfeljebb felindultságból, mindenféle konkrét tervek és célok nélkül mondta.⁴³²

Gyalay Mihály radikális jobboldali hírlapíró a Kovács Józsefet a merényletre felbujtó barátjánál valamivel közlékenyebbnek bizonyult, és beismerte, hogy többször hallotta Keő-Kucserát a jászkarajenői zsidók elleni atrocitás végrehajtásáról beszélni, ő maga ezt az elképzelést bizonyos mértékig ugyancsak támogatta, Keő-Kucsera pedig végül egyértelműen megbízta Kovácsot a merénylet végrehajtásával, a teendőben részletesen megegyeztek, Kovács lent járt Jászkarajenőn, és együtt számos előkészületi cselekményt hajtottak végre, példának okáért részletesen felmérték azokat a házakat, ame-

⁴²⁹ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítélete.

⁴³⁰ Uo.

⁴³¹ Uo.

⁴³² Uo.

lyekre a tervek szerint az ott élő személyek megfélemlítése céljából gránátokat kellett volna dobni. Gyalay persze, saját magát mentendő, azt már nem ismerte be egyértelműen, hogy ő maga szerezte volna be és adta volna át a robbanószerkezeteket Kovács Józsefnek, hanem azzal védekezett, hogy a kézigránátokat hazafias célból, közelebb-ről meg nem határozott ellenség ellen végrehajtandó, esetleges hadi (a szomszédos állam területén végrehajtandó irredenta?) cselekmények végrehajtása céljából szerezte be. Homályosan ugyan, de itt is előjött az a számos hasonló büntetőügyben felmerülő érvelés, mely szerint az Ébredő Magyarok Egyesületének ekkoriban igen aktív, elsősorban leszerelt katonákat tömörítő milíciái voltaképpen a hadsereg kiegészítő alakulatainak voltak tekintendők, ezáltal pedig legálisan, a kormány tudtával és beleegyezésével birtokoltak fegyvereket, lőszereket és robbanóeszközöket, ilyen minőségükben pedig az ott tevékenykedő emberek csak a hazájukat szolgálták volna, és nem tekinthetők bűnözőknek, terroristáknak, a fennálló államrend ellen szervezkedő egyéneknek.⁴³³ A nyomozás, a vizsgálat és a főtárgyalás során nem merült ugyan fel egyértelműen a Kettőskereszt Vérszövetség, a korszak nagy befolyással rendelkező titkos irreguláris katonai alakulatának érintettsége, ám Adorján Géza szerepe, szoros kötődése Prónay különítményéhez, illetve az ÉME nemzetvédelmi milíciái és a szervezet közti kiterjedt átfedések ebben az ügyben is sejtetni engedik a KKV Sz érintettségét. Gyalay Mihályról ráadásul egy valamivel későbbi, 1924-es fegyverrejtegetési ügy kapcsán bebizonyosodott, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség vezetőségi tagjai közé tartozik,⁴³⁴ így egyértelműnek látszik, hogy a szervezet a jászkarajenői merényletverv mögött is ott állhatott. Gyalay a nyomozás és a vizsgálat során persze ellentmondásos vallomásokot tett, ugyanis magát és csoportját azzal is menteni próbálta, hogy az Adorján Gézától átvett gránátok nem voltak működőképesek, illetve erősen kétségbe vonta, hogy a katonai hatóságok által átvett és megsemmisített szerkezetek azonosak lennének azokkal, amelyeket ő átvett Adorján Gézától, és átadott az egész társaságot végül rendőrkézre juttató Kovács Józsefnek.

Adorján Géza, az ÉME nemzetvédelmi Főosztályának tisztviselője, Prónay Pál alezredes alárendeltje végig tagadta, hogy bármit is tudott volna Keő-Kucsera István és Kovács József jászkarajenői zsidó lakosok ellen végrehajtani kívánt merényletvervéről, mindössze annyit ismert be, hogy Gyalay Mihály felsőbb utasításra és hazafias célokra való hivatkozással (a felsőbb utasítás alatt Gyalay valószínűleg Prónay alezredest, Adorján katonai felettesét, a korabeli nacionalista milíciák egyik fő szervezőjét érthette) kért tőle kézigránátokat, amelyeket ő jóhiszeműen a hírlapíró rendelkezésére bocsátott, azt azonban nem ismerte be, hogy Keő-Kucsera Istvánnal és Kovács Józseffel bármiféle beszélgetést folytatott volna a gránátok konkrét felhasználását illetően, illetve ő is úgy vélte, a gránátok az általa átadott állapotban nem voltak működőképesek.⁴³⁵

Szorult anyagi helyzete miatt a merényletre minden bizonnyal csak színleg vállalkozó, ettől hamar elálló, és az egész ügyet a hatóságok előtt részleteiben feltáró Kovács József vallomása azonban mindannyiukéval szemben állt. Kovács vallomása ugyanis konzisztens volt, minden részletre alaposan kiterjedt, a vádlott előkészített bűncselek-

⁴³³ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítélete.

⁴³⁴ [SZERZŐ NÉLKÜL], *A Kettős Kereszt Vérszövetség tulajdona volt a lefoglalt fegyverkészlet*, Friss Újság, 1924. január 22., 1.

⁴³⁵ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítélete.

ményben a saját szerepét is töredelmesen beismerte, következetességével és hihetőségével pedig a másik három vádlott zavaros, részleteiben többször változó, egymásnak ellentmondó vallomásainak szöges ellentétét képezte.⁴³⁶

A vádemelés után a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék végül kissé megkésve, 1924. június 11-e és 18-a között tárgyalta a jászkarajenői bombamerénylet tervének ügyét dr. Schirilla Achil ítélőtáblai bíró elnökletével. A vádlottak ekkor egy ideje már szabadlábban védekezhettek, ugyanis mindössze néhány hónapot, többnyire az 1922 áprilisa és júniusa közötti időszakot töltötték előzetes letartóztatásban és vizsgálati fogságban.⁴³⁷

A védelem a tárgyalás során megpróbálta erősen összezavarni a büntetőtörvényszéket, koholt vádakra és hazafias indokokra hivatkozott, ám továbbra is szemben állt mindenfajta inkonzisztens védekezési kísérlettel Kovács József vádlott minden részletre kiterjedő beismerő vallomása, illetve Reinhardt Pál százados, tüzérségi főművezető szakvéleménye, amely szerint az Adorján Géza által Gyalay Mihálynak, majd Gyalay által Kovácsnak átadott, végül a rendőrségen és a lőszerátvételi különítménynél kikötő, német gyártmányú katonai kézigránátok egyértelműen működőképeseek és veszélyesek, emberélet kioltására teljes mértékben alkalmas eszközök voltak.⁴³⁸ A vádlottak helyzetét tovább súlyosbította Balázs Rezső, az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik tagjának a főtárgyaláson tett vallomása, aki saját állítása szerint jelen volt akkor, amikor Gyalay Mihály átadta Kovács Józsefnek az Adorján Gézától kapott kézigránátokat, és határozottan emlékezett arra, hogy valamelyikük, feltehetőleg Gyalay szájából elhangzott az alábbi mondat: „erről a lapok sokat fognak írni, megbolygatjuk a zsidókat”. A gránátokkal végrehajtani szándékozott merényletet tehát a radikális jobboldali, terrorista hajlamú fiatal emberek nemcsak alaposan eltervezték, de számoltak annak a nyilvánosságra gyakorolt hatásával, esetleges sajtóvisszhangjával is, és kifejezetten örültek volna, ha a merénylettel a zsidóságban országos szinten félelmet tudtak volna kelteni.⁴³⁹

A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék végül valósnak és hitelesnek fogadta el első sorban Kovács József megbánást tanúsító és részletes, többszörös beismerő vallomását, Reinhardt Pál katonai szakértő szakvéleményét, illetve Balázs József tanú terhelő vallomását. Figyelembe vette továbbá a törvényszék a vádlottak erős zsidóellenes érzelmeit, radikális antiszemitizmusát, illetve azt a tényt, hogy a zsidósággal szembeni erős indultait, politikai nézeteiket végső soron maguk sem tagadták egy percig sem, és mindezek alapján 1924. június 18-án kelt ítéletében bűnösnek mondta ki Keő-Kucsera István elsőrendű, Gyalay Mihály másodrendű és Kovács József harmadrendű vádlottakat a büntető törvénykönyv 288. §-ába ütköző, gyilkosságra irányuló szövetség bűntétében. Keő-Kucserát pedig négyhavi, Gyalayt háromhavi, Kovács Józsefet pedig kéthavi fegyházbüntetésre ítélte, valamint a bűnügyi költségek megtérítésére kötelezte. Adorján Géza negyedrendű vádlottat ugyanakkor a büntetőtörvényszék felmentette a gyilkosságra irányuló szövetség vádjá alól, ugyanis nem nyert egyértelműen bizonyítást, hogy tudomása lett volna arról, hogy Gyalay Mihály egy antiszemita indíttatású merénylet végrehajtása céljából kérte el tőle a Kovács Józsefnek később átadott kézigránátokat.⁴⁴⁰

⁴³⁶ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítélete.

⁴³⁷ Uo.

⁴³⁸ Uo.

⁴³⁹ Uo.

⁴⁴⁰ Uo.

Habár a szerencsére soha végre nem hajtott jászkarajenői bombamerényletet előkészítő ébredő magyar aktivistákat bűnösnek mondta ki és elítélte az büntetőperükben eljáró bíróság, ebben az esetben is elmondható, hogy cselekményük súlyához képest meglepően enyhe büntetést kaptak. A vádat képviselő ügyész persze fellebbezett, és Keő-Kucsera István és társai büntetőpere még másodfokon is folytatódott, ám az eljáró Budapesti Királyi Ítéltábla, illetve az ezúttal dr. Gadó István kúriai bíró elnöklete alatt ítélkező bírói tanács sem súlyosbította jelentősen a jászkarajenői terroristák ítéletét. Az 1925. október 14-én kelt másodfokú ítélet a Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítéletének rendelkezéseit nagyjából helyben hagyta, mindössze annyival egészítette ki a korábbi ítéletet, hogy a vádlottaknak 1 000 000 korona kártérítést kellett fizetniük Fischnam Izák sértett, jászkarajenői izraelita vallású lakos és családja számára, akinek a házat Keő-Kucsera István kijelölte a Kovács József által végrehajtandó kézigránatos merénylet célpontjául.⁴⁴¹

A magát egyébként nem csupán radikális jobboldali civilként, de Jászkarajenőn egyre inkább helyi paramilitáris vezetőként pozicionáló Keő-Kucsera István amúgy nem csak a bíróságra jutott merényletterv kapcsán volt ismert – az ÉME helyi fiókszervezetének vezetőjeként számos erőszakos atrocitás, zsidóverés, illetve karhatalmi-rendvédelmi tevékenységnek álcázott törvénytelen cselekedet kötődött a nevéhez a településen már a fehérterror idején, 1920–1921-ben.⁴⁴² Számos hatósági vizsgálat folyt ellene, illetve igen egyértelműnek tűnnek nem csupán Adorján Géza, de maga Keő-Kucsera igen szoros kapcsolatai is a Prónay Pál és Héjjas Iván nevéhez köthető, egykori különítményekkel és különítményesekkel, illetve a még 1922–1923 során is tevékenykedő, radikális jobboldali katonai-félkatonai csoportokkal.⁴⁴³

A jászkarajenői terroristák büntetőpere egyébként a másodfokú ítélettel sem ért véget teljes egészében, Keő-Kucsera István és Gyalay Mihály védőügyvédjük, dr. Fehérvári Kálmán segítségével a másodfokú ítélet kihirdetése után semmisségi panaszt nyújtottak be a Magyar Királyi Kúriához, így az ügy harmadfokra, a legfelsőbb magyar bírói fórumra is eljutott. A semmisségi panaszt a Kúria 1927. szeptember 27-én, több mint öt évvel a jászkarajenői kézigránatos merénylet tevének megszületése után tárgyalta, és ugyanezen a napon kelt végzésében elutasította a vádlottak semmisségi panaszát.⁴⁴⁴

Akár az igazságszolgáltatás szimbolikus gesztusának is tekinthetjük, hogy a legfelsőbb magyar bírói fórum is – immár megváltoztathatatlanul – kimondta Keő-Kucsera István, Gyalay Mihály és Kovács József radikális jobboldali aktivisták bűnösségét a gyilkosságra irányuló szövetség büntetében, és csupán a szerencsén múltott, hogy Kovács József még idő előtt meggondolta magát, elállt a rábízott merénylet végrehajtásától, és a legapróbb részletekig feltárta az előkészületeket a nyomozó hatóságok előtt. Ezzel együtt a jászkarajenői ébredő terroristák érdemi büntetést nem kaptak, a három vádlottra kirótt, néhány hónapos fogházbüntetés pedig, melynek egy részét egyébként az elsőfokú bíróság kitöltöttnek vette a vizsgálati fogsággal és az előzetes letartóztatással, egyáltalán nem mondható az emberéleteket veszélyeztető, kimondottan emberek meggyilkolására irányuló cselekménnyel arányban álló büntetési tételnek. Árulkodó,

⁴⁴¹ Uo. A Budapesti Királyi Ítéltábla másodfokú ítélete.

⁴⁴² BODÓ, *The White Terror*, i. m. 202–203.

⁴⁴³ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *A szolnoki ügyészség újabb vizsgálatot rendelt el Keő-Kucsera „kilengései” ügyében*, Pesti Napló, 1924. november 4., 7.

⁴⁴⁴ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924 – A Magyar Királyi Kúria végzése.

mi több, egyenesen gyanúsak mondható, hogy a magasabb szintű katonai és politikai körökbe bejáratos Adorján Gézát, az Ébredő Magyarok Egyesületének félkatonai alakulatokat szervező tisztségviselőjét, akinek a nevét 1922 után egyébként még számos más súlyos, politikai indíttatású bűncselekménnyel összefüggésbe hozták, egyenesen felmentették minden vele szemben felhozott vád alól, és Keő-Kucseráéktól eltérően még csak szimbolikus mértékű büntetést sem kapott.

Egyértelmű bizonyíték, írásbeli forrás ilyesmiről jellemzően nem áll a kutatók rendelkezésére, ám az 1920-as évek hasonló bűnügyeinek gyakran igen hasonló kimenetele alapján talán némi általánosítást megengedhetünk magunknak, és a vádlottak, főként a felfelé látszólag igen mobilis Adorján Géza kapcsolati hálója, elsősorban a Prónay Pál és Héjjas Iván paramilitáris vezetőkkel való szoros ismeretsége alapján levonhatunk bizonyos következtetéseket. Nevezetesen azt, hogy bizonyos befolyással bíró politikai és katonai körök közbenjártak a jászkarajenői ébredő terroristákért is, és valamiként ebben az esetben is sikerült elérniük, hogy a kétségtelenül súlyos bűncselekményt megvalósító, radikális jobboldali kötődésű fiatal emberek tetteikért a lehető legcsekélyebb büntetést kapják, noha bizonyítást nyert, hogy olyan cselekedetek végrehajtására szövetkeztek, amelyek végkimenetele emberek súlyos sebesülése és/vagy halála lehetett volna.⁴⁴⁵

⁴⁴⁵ Vö. ZINNER, i. m. 159–160.

AZ ERZSÉBETVÁROSI BOMBAMERÉNYLET

Az 1922-es választási küzdelmet olyan eseménysorozat zavarta meg, mely egyúttal újabb lehetőséget adott az államnak a szélsőségekkel szembeni erőteljesebb fellépésre. Az Ébredő Magyarok Egyesületének a IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának tagjai – a kormány különböző milíciák leszerelésére több lépcsőben tett intézkedései ellenére az ÉME ekkor még mindig működtetett ilyen felfegyverzett, és gyakorlatilag tényleges állami ellenőrzés nélkül tevékenykedő paramilitáris egységeket – 1922 tavaszán elhatározták, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör liberális politikai-társadalmi szervezet Dohány utca 76. szám alatti székhelye ellen egy nagy létszámú rendezvény alkalmával bombamerényletet követnek el, és ezáltal számos, általuk a nemzet ellenségeinek tartott embert megölnék. A merénylet, majd a feltételezett elkövetők bírósági tárgyalás-sorozata az 1920-as évek egyik legnagyobb megröszérlést és sajtónyilvánosságot kiváltott eseménye volt, a korabeli sajtótermékekben jórészt *bombaper*, illetve Márffy József elsőrendű vádlott után Márffy-per néven szerepel.⁴⁴⁶ Nem meglepő módon itt is előkerül a Kettős kereszt Vérszövetség neve, sőt, a per iratai között voltaképpen a titkos szervezet tevékenységének egyik legértékesebb, alapvető forrását találjuk gróf Csáky Károly⁴⁴⁷ honvédelmi miniszter vallomásában.⁴⁴⁸

Az Erzsébetvárosi Demokrata Kör összejövetelén 1922. április 2-án robbant fel a bomba, mely nyolc ember életét oltotta ki, és huszonhárom embert sebesített meg. Tekintve, hogy a korabeli szélsőséges politikai helyzetben egyre-másra követték el a zsidóság, illetve az antantbarát(nak vélt) személyekkel, intézményekkel szembeni merényleteket, és mind mögött felsejlett az Ébredő Magyarok Egyesülete, a korszak egyik legnagyobb létszámú és legnagyobb politikai befolyással rendelkező szélsőjobboldali társadalmi szervezete, valamint egészen konkrétan Héjjas Iván és Prónay Pál alakja, az erzsébetvárosi robbantás ügye már nem egyedül került a bíróságra, hanem a vádirat végül hármas csoportosításban tárgyalta azt egyéb antiszemita és antantellenes bűncselekményekkel:

1. Az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni merényletet összevonták egy, az újpesti zsinagóga ellen tervezett pogromkísérlettel, melyet két, az ÉME-hez köthető fiatalosú egyén, Péter Tivadar és Salló János⁴⁴⁹ tervezett, de azt végül nem hajtották végre.

⁴⁴⁶ Márffy József és társai perének iratanyaga fennmaradt Budapest Főváros Levéltárának őrizetében: HU-BFL-VII-5-c-16193/1923.

⁴⁴⁷ gróf Csáky Károly (1873–1945), katonatiszt, tábornok, 1923. június 28-a és 1929. október 10-e között Magyarország honvédelmi minisztere.

⁴⁴⁸ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923.

⁴⁴⁹ Salló János később, az 1930-as években ismert szélsőjobboldali politikus lett, pályáját a Turul Szövetség jobboldali diákszervezetben kezdte, majd a 1936-ban a Nemzeti Front – Magyarszocialista Párt nevű magyar nemzetiszocialista párt egyik alapítójaként látjuk viszont. Vö. PAKSA Rudolf, *Magyar*

2. A Koháry utcai törvényszéki palota, valamint a francia és a csehszlovák követségek ellen ugyancsak bombamerényletet kíséreltek meg, és csupán a szerencsén múltott, hogy ezek a bombák nem robbantak fel.

3. Miklós Andor liberális hírlapíró és Rassay Károly liberális politikus, nemzetgyűlési képviselő, a korszak ismert ellenzéki politikai szereplői csomagot kaptak, benne bontásra robbanó nyeles kézigránáttal, és szintén csupán a szerencsén és a jelenlévők éberségén múltott, hogy ezek a csomagok nem robbantak fel. Ezzel párhuzamosan érkezett a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságára, a nemzetgyűlési elnökéhez, illetve a francia nagykövetségre is érkezett egy-egy életveszélyes fenyegető levél, melyet valakik „101-es bizottság” néven írtak alá.

Az ügy politikai súlyát jól mutatja, hogy az elsőfokú főtárgyaláson tanúként hallgatták ki gróf Csáky Károly honvédelmi minisztert és gróf Bethlen István miniszterelnököt. Miként azt Csáky tanúvallomásában elmondta,⁴⁵⁰ a tanácsköztársaság bukása után a zavaros, polgárháborús időkben az országnak nem volt egységes, reguláris hadereje, a Horthy Miklósék által szervezett, ugyancsak félig-meddig irreguláris Nemzeti Hadsereg mellett ellenben csak Budapesten működött körülbelül ötven polgári milícia. Ilyen szervezetek voltak többek között az Ébredő Magyarok Egyesületének nemzetvédelmi osztályai is. Ebben a kaotikus helyzetben a megszilárduló új magyar kormányzatnak szüksége volt ezekre az irreguláris, felfegyverzett félkatonai alakulatokra a rend fenntartása érdekében, Berzeviczy Béla vezérkari főnök pedig 1919–1920-ban igyekezett ezeket a milíciákat valamennyire a honvédség ellenőrzése alá vonni. Többek között így jött létre a Kettőskereszt Vészsövetség, mint a különböző nemzetvédelmi alakulatokat tömörítő ernyőszervezet a hadsereg irányítása alatt. A hadsereg becsületének megóvása érdekében a honvédelmi miniszter persze tanúvallomásában azt is hangsúlyozta, hogy bár a különböző milíciák egyfajta katonai irányítás alatt működtek, személyi kérdésekbe, így az ÉME nemzetvédelmi osztályainak összetételébe a hadseregnek már nem volt beleszólása, a tagok a honvédség részéről komolyabban kiképezve és felfegyverezve nem lettek, inkább afféle tartalékos katonai karhatalmi alakulatoknak tekintették őket, amelyek szükség esetén az igen törekeny rend helyreállítása érdekében bevetethők lettek volna.⁴⁵¹ A miniszter állítása szerint jogi értelemben vett hatósági jogosítványokkal alapvetően nem rendelkeztek, arra maximum maguk jogosították fel önkényesen önmagukat, s tényleges bevetésre a különböző nemzetvédelmi milíciák tagjai mindössze egyszer, IV. Károly második visszatérési kísérletének alkalmával került sor 1921. október 23-án, a mozgósított milicisták pedig fegyvert és zsoldot is csak erre az időre kaptak. Ám ezután a honvédelmi tárcának a különböző irreguláris katonai alakulatokra már nem volt szüksége: a tanácsköztársaság restaurációja, egy esetleges újabb kommunista hatalomátvétel 1922-re már nem volt valós veszély, így a konszolidálódó Horthy–Bethlen-kormányzat létrejötté és általában a trianoni békeszerződés után a külfölddel való viszonyait rendezni kívánó Magyar Királyság számára feleslegessé váltak az ÉME nemzetvédelmi milíciáihoz hasonló, többnyire radikális jobboldali személyekből álló félkatonai alakulatok. A Kettőskereszt Vészsövetséget éppen azért kellett a kormánynak feloszlato-

nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója, Budapest, Osiris Kiadó–MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013, 146–147.

⁴⁵⁰ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 457–469. p.

⁴⁵¹ Vö. ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3–4, 566–567.

nia 1923-ban, mert egyes tagjai súlyos bűncselekményeket követtek el. Csáky Károly persze a Kettőskereszt Vérszövetség feloszlatásán nagy valószínűséggel a különböző paramilitáris alakulatok feloszlatását és/vagy regularizálását, a Nemzeti Munkavédelmi Hivatal⁴⁵² nevű belügyi karhatalmi alakulat életre hívását értette. A Márffy József-féle ÉME IX. kerületi nemzetvédelmi osztály tagjai az erzsébetvárosi merénylet elkövetése idején már mindenféle komolyabb katonai kontroll és utasítás nélkül, önjelölt civilekként működtek tovább, és amit tettek, azt saját elhatározásukból tették.

Bethlen István miniszterelnök kevésbé az ügy politikai vonatkozásai miatt, mint inkább saját magát, mint magánszemélyt tisztázandó jelent meg tanúként a bíróság előtt.⁴⁵³ Márffy József ugyanis a saját fontossága és befolyása fitogtatása céljából korábban azt állította, hogy személyes jó ismeretséget ápol a regnáló miniszterelnökkel és családjával, és Bethlen István fiaival járt teniszezni, illetve a miniszterelnök autóján is gyakran utazott. Bethlen ezzel szemben a bíróságon kategorikusan tagadta, hogy akár ő, vagy bármely családtagja akár csak felületesen is ismerné Márffyt. A Márffy-pert Zinner Tibor helytálló megítélése szerint elsősorban a külföldi nyomás tette szükségesé,⁴⁵⁴ hogy a magyar állam demonstrálja az Antant és főként Franciaország felé, hogy az első világháborút követő forradalmi-polgárháborús idők véget értek, a politikai-társadalmi rend helyreállt, a kormányzat elfogadta a trianoni békeszerződés által előírt területi veszteségeket, és végre megindult a konszolidáció folyamata. Ezzel együtt nem állíthatjuk, és nem is áll szándékunkban állítani, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni merényletet ne Márffy József és az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának tagjai szervezték volna meg és hajtották volna végre, hiszen ez ügyben számos meggyőző közvetett és közvetlen bizonyíték felmerült, miként arról az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve is tanúskodik. Az azonban igen valószínűnek tűnik, hogy a többi, számlájukra írt bűncselekményt a rendőrség, az ügyészség és a bíróság önkényesen és politikai motivációtól hajtva igyekezett a Márffy és társai által valóban elkövetett, önmagában is borzalmas bombamerénylettel összekapcsolni. Ugyan Márffyt elsőfokon halálra ítélték, de végül sem őt, sem ugyancsak halálraítélt társait nem végezték ki. A per másodfokon a Budapesti Királyi Ítéltáblán, harmadfokon pedig a Magyar Királyi Kúrián folytatódott, és sokkal enyhébb ítéletekkel zárult.

A másodfokon eljáró Budapesti Királyi Ítéltábla Márffy József elsőrendű vádlottat 6 évi fegyházbüntetésre mint fő-, illetve és 1 500 000 korona pénzbüntetésre mint mellékbüntetésre ítélte; Marosi Károly; Radó József harmadrendű vádlottat bizonyíték hiányában felmentette; Szász József negyedrendű vádlottat a c) esetben közcsend elleni kihágásban bűnösnek mondta ki és 20 napi elzárásra mint fő-, illetve és 1 500 000 korona pénzbüntetésre mint mellékbüntetésre ítélte, Horváth-Halás József ötöd-, Vargha Ferencet hatod- és Kis Ferenc hetedrendű vádlottat bizonyíték hiányában felmentette; ifjabb Drenka Béla nyolcad-rendű vádlottat közcsend elleni kihágásban bűnösnek mondta ki és egyhavi elzárásra mint fő-, valamint 1 500 000 korona pénzbüntetésre mint mellékbüntetésre ítélte.

A harmadfokon eljáró Királyi Kúria Márffy Józsefet végül 8 évi fegyházbüntetésre mint fő-, valamint 1 500 000 korona pénzbüntetésre mint mellékbüntetésre ítélte, míg az egyéb semmiségi panaszokat el-, illetve visszautasította.

⁴⁵² Az NVM-ről részletesen később szólunk.

⁴⁵³ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 472–474. p.

⁴⁵⁴ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m. 172.

Márffy József 1971-ben, nyugdíjasként hunyt el Kőszegen.⁴⁵⁵ Börtönbüntetésének nagy részét a váci börtönben töltötte le.⁴⁵⁶ 1929-ben kedvezményel szabadult, miután súlyos tüdőbajt állapítottak meg nála. Ezután telepedett le Kőszegen, ahová családi szálak kötötték, és előbb mint a kormányzó Egységes Párt helyi párttitkára, később mint a Nyilaskeresztes Párt egyik helyi vezetője tevékenykedett a városban. A bomba-perben elítélt Márffy Józseffel való azonosságát és börtönviselt múltját sosem tagadta, noha a korábban a terhére rótt cselekmények elkövetését sosem ismerte be.

A bombaper utóéletéhez tartozik az ÉME kis könyvecske formájában megjelent propagandakiadványa, melyet az ismeretlen szerző Dr. Benevolus (azaz Dr. Jóakarató) álnéven adott közre, és amelynek címe *A Dohány utcai bombamerénylet tettesei*. A kiadvány szerzőjét nem sikerült egyértelműen beazonosítani, csak sejthetjük mögötte Budaváry Lászlót, Ulain Ferencet, Kmoskó Mihályt, vagy a szélsőjobboldali tömegegyesület egy másik lelkes, korabeli vezetőjét és propagandistáját. A súlyosan kegyeletsértő és provokatív pamflet, melyre az ÉME mindössze három hónapra kapott forgalmazási engedélyt, nem kevesebbet állít, mint hogy radikális zsidók ölték vagy ölették meg saját hit-sorsosaikat, hogy azzal derék, keresztény magyar emberekre kenhessék a merényletet, az egész Dohány utcai bombamerénylet mögött pedig nem más áll, mint egy jól szervezett cionista összeesküvés. A korabeli antiszemita propagandairódlalomra jellemzően ez az írás is a *Cion bölcséinek jegyzőkönyveinél*⁴⁵⁷ kezdi a saját narratíváját, egyúttal felszólítja a magyarországi zsidóságot, hogy ők maguk is fogjanak össze az Ébredő Magyarok Egyesületével, és működjenek közre Magyarország talpra állításában abból a gyalázatos helyzetből, ahová hittársaik juttatták az első világháború, az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása és a trianoni békeszerződés révén. A botrányos röpirat sokakban felháborodást váltott ki, és sok korábbi szimpatizánst kiábrándított az Ébredő Magyarok Egyesületéből.

⁴⁵⁵ A Vas Népe című napilap 1971. augusztus 23-án adott közre egy rövid halálhírt, mely szerint egy bizonyos Márffy József életének 72. évében Kőszegen elhunyt. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Halálozás*, Vas Népe, 1971. augusztus 23. Az állami anyakönyvek Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltárban őrzött másodpéldányaiban található halotti anyakönyvi bejegyzés alapján minden kétséget kizáróan ugyanarról a személyről van szó.

⁴⁵⁶ HU-BFL-VII-101-c–fegyenc-I–8184. Márffy József elítélt fogolytörzskönyve.

⁴⁵⁷ A *Cion bölcséinek jegyzőkönyvei* a XX. század elején, Oroszországban keletkezett antiszemita pamflet, amely bizonyítani kívánja az egész világra kiterjedő cionisóta zsidó összeesküvést. Ismeretlen szerkesztők állították össze többek között Maurice Joly *Alvilági párbeszédék Machiavelli és Montesquiez között* satirikus írása és más hasonló szövegek felhasználásával. Habár többszörös bizonyítást nyert, hogy hamisítványról van szó, antiszemita érzelmű személyek és az összeesküvés-elméletek hívei még ma is meg vannak győződve az eredetiségéről.

A CSONGRÁDI BOMBAMERÉNYLET

Az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni bombamerénylet mellett a valamivel későbbi csongrádi bombamerénylet a korszak ugyancsak nagy sajtóvisszhangot kiváltó terrorcselekménye volt, melyet ugyancsak radikális jobboldali merénylők követtek el, feltehetőleg Piroska János honvéd főhadnagy vezetése alatt. A merénylők 1923. december 26-án a csongrádi Magyar Király Szálló báltermében, a helyi zsidó nőegylet által szervezett jótékonyági rendezvényen a bálozók közé robbanószerkezetet dobtak, amely három embert megölt és további huszonöt embert súlyosan, tizenötöt pedig könnyebben megsebesített. A merényletben szerepet játszottak Piroska János testvérei, István és György, illetve bizonyos Sági János és Kővári János gazdálkodók, az Alföldi Brigád helyi milicistái is. Piroska János maga készítette el, és ugyancsak ő hozta el a robbanószerkezetet Budapestről.⁴⁵⁸

A merénylet végrehajtását bizonyos Bölöni (a forrásokban olykor Bölönyi névváltozattal is találkozhatunk) Miklós és Sinkó László vállalták magukra. Sinkó a kihallgatása során azzal védekezett, hogy Piroska főhadnagy előzőleg a lakásán tartott megbeszélésen azt mondta neki, hogy a bomba csak riadalomkeltésre szolgál, de emberi élet kioltására robbanóereje voltaképpen alkalmatlan. Ő mégis vonakodott azt eldobni, amikor éjjelkor megjelentek a Magyar Király Szálló előtt. Bölöni/Bölönyi Miklós erre gyávanak nevezte Sinkó Lászlót, aki végül a cigarettájával gyújtotta meg a bomba gyújtósínóját, és behajította azt a teli bálterembe. A bomba azonnal fel is robbant, a robbanásban pedig halálos sérüléseket szenvedett Nagyjános Julianna cselédlány, Wolff Sándor egyetemista és Farkas Balázs cigányprimás. Életveszélyesen megsérült Barna Gézáné, Barna Henrik, Barna Henrikné, Barna Piroska, Dr. Buk Herman, Buk Margit, Buk Ilonka, Buk József, Buk Mariska, Dékány Béla, Engel Mihályné, Fehér Istvánné, Grósz László, Grósz Magda, Grósz Sára, Kovács Lajos, Kovács Lenke, Krizsán Béla Aladár, Princz István és dr. Vida Sándorné.⁴⁵⁹

A rendőrség nagy erővel látott az adatgyűjtéshez, és hamarosan elfogta az elkövetőket, és a másnap megérkező Zombori Jenő szegedi főügyész, Szalay József kerületi rendőrfőkapitány, valamint Borbolya Jenő rendőrtanácsos közreműködésével lefolytatott nyomozás annyi tárgyi bizonyítékot szolgáltatott, hogy 1923. december 30-án a tettesek beismerő vallomást tettek. Letartóztatták a társaikat is, csaknem az egész helyi fajvédő csoportot, összesen 25 fiatalembert, többek között Sinkó László gazdálkodót, Zúbek Mihály állásából felfüggesztett tanítót, Kasztell Sándor gépészt, Sági Rókus földművest, Piroska György kereskedőt, Bölöni/Bölönyi Miklós foglalkozás nélküli fiatalembert, illetve Forgó Ferenc gazdálkodót. Nem meglepő módon kiderült, hogy a merény-

⁴⁵⁸ SERFŐZŐ, i. m. 98.

⁴⁵⁹ Dr. Vida Ferenc (1911–1990), a többek között Nagy Imrét is halálra ítéelő, később ismertté vált kommunista vérbíró édesanyja is megsérült a merényletben.

lők nagy része tagja volt az Ébredő Magyarok Egyesületének is. Piroska Jánost, mivel hivatásos állományú katonatiszt volt, és az általa elkövetett bűncselekmények a katonai igazságszolgáltatás alá tartoztak, a Budapesti Hadbírósnak adták át.

Az egyre inkább kiemeltté váló nyomozásba bekapcsolódott Diószeghy János miniszteri tanácsos, a Belügyminisztérium rendőrség működését felügyelő közbiztonsági osztályának vezetője is,⁴⁶⁰ akinek közreműködése során kiderült, hogy a merénylők csoportja a Héjjas Iván vezetésével működő Alföldi Brigádnak is tagja, ily módon pedig a Kettőskereszt Vérszövetséggel és alaposan feltételezhető volt a kapcsolatuk.⁴⁶¹ A nyomozás során Sági Jánosnál még egy megbízólevelet találtak, amelyben Héjjas Iván kinevezte őt az Alföldi Brigád csongrádi zászlóaljának szolgálatvezetőjévé.⁴⁶² Héjjas és az Alföldi Brigád kapcsán tehát a csongrádi bombamerénylet mögött ugyancsak felsejlik a Kettőskereszt Vérszövetség is.

Gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter, a hadsereg becsültét mentendő – pályája során nem egyetlen alkalommal – zavarkeltéssel elérte, hogy Piroska János főhadnagyot jogi értelemben ne tekintsek hivatásos katonának. A hadsereg ugyanis azzal érvelt, hogy Piroska főhadnagy ellen korábban etikai eljárás volt folyamatban, miután korábbi, egyébként zsidó származású menyasszonyát, aki felbontotta vele az eljegyzését, továbbra is zaklatta, fenyegette, emiatt pedig nyugállományba helyezték. Többféle verzió született arról, Piroska János végül is hol van állásban, a Képzőművészeti Főiskola vagy a Bocskay Nevelőintézet rajztanára-e, végül azonban vádlottként tette társáival ő is a polgári bíróság elé állt.⁴⁶³ Az ügyet végül a Szolnoki Királyi Törvényszék tárgyalta, a vádlottak egyik védője dr. Ulain Ferenc, az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője, fajvédő nemzetgyűlési képviselő, a korszak ismert radikális jobboldali politikusa volt.

A bombamerénylet ügyének főtárgyalása a Szolnoki Királyi Büntetőtörvényszéken 1924. szeptember 17-e és 26-a között zajlott. A vádlottak meglehetősen kevés időt töltöttek fogságban, ugyanis magas óvadék ellenében már jóval a tárgyalás előtt szabadlábra helyezték őket. A dr. Ulain Ferenc és dr. Széchenyi István ügyvédek által képviselt védelem a főtárgyaláson a vádlottak, elsősorban Piroska János főhadnagy hazafias, az ellenforradalmi rendszer kialakításában szerzett érdemeivel érvelt, többek között megállapítva, hogy a tanácsköztársaság bukása utáni időkben Piroska volt az, aki Héjjas Iván formálisan a Nemzeti Hadsereg állományába tartozó paramilitáris alakulatának tagjaként Csongrádon újja szervezte a csendőrséget, ezzel pedig nagyon nagyban hozzájárult az állami és társadalmi rend helyreállításához. Széchenyi ügyvéd védőbeszédében egészen odáig elment, hogy a helyi zsidóság bizonyos prominens tagjai, többek között bizonyos Kalmár Zoltán ügyvéd még az ellenforradalmi időkig visszamenőleges sérelmet dédelgetnek Piroska főhadnaggal szemben, aki Kalmárt fegyelmezetlen magatartása miatt – ivott és kártyázott – annak idején kizárta őt a csongrádi önkéntes csendőr-alakulatból. A védőügyvéd hangot adott azon határozott véleményének is, mely szerint Piroska János és a helyi ébredő csoport tagjai amúgy korántsem antiszemiták, a zsidó-

⁴⁶⁰ A Magyar Királyi Belügyminisztérium VII. közbiztonsági osztálya a rendőrség és a csendőrség szakmai irányításáért felelt, vezetője körülbelül a mai értelemben vett rendészeti szervek irányításáért felelős államtitkárnak (jelenleg Magyarországon az illetékes szakpolitikus Belügyminisztérium közbiztonsági főigazgatója címet viseli) felel meg.

⁴⁶¹ Az eset részleges rekonstrukciójára leginkább Csongrád megye főispánjának iratai alkalmasak. HU-MNL-CSML-IV-401-a-24/1923.

⁴⁶² SERFŐZŐ, i. m. 97.

⁴⁶³ Vö. Nemzetgyűlési Napló 1922–1926/XVIII., 344–345. Idézi: SERFŐZŐ, i. m. 100.

keresztény ellentétet pedig leginkább a csongrádi zsidóság képviselői gerjesztik mesterségesen, és a Magyar Király Szállóban elkövetett bombamerénylet nyomozását is ők igyekeztek abban az irányban befolyásolni, hogy a gyanú a helyi keresztény-nemzeti érzelmű politikai aktivistákra terelődjön.

A vádlottak többek között azzal is védekeztek, hogy a nyomozás során a rendőrök bántalmazták őket, és csak ezért tettek korábban beismerő vallomásokat. A Szolnoki Királyi Büntetőtörvényszék a tanúkat többnyire nem találta szavahihetőnek, a nyomozást nem találta elég alaposnak, az elé tárt bizonyítékokat pedig bizonyító erejűnek, és maga is hajlott arra, hogy a vádlottakat esetleg kínzással bírták beismerő vallomásra a nyomozás során. Ebből kifolyólag a dr. Fuchs Gyula törvényszéki elnök vezette bírói tanács 1924. szeptember 26-i ítéletében Sinkó László, Bölönyi Miklós elsőrendű, valamint Fülöp Andor, Piroška György, Piroška János, Sági János és Sági Rókus másodrendű vádlottakat a három rendbeli gyilkosság és huszonöt rendbeli gyilkossági kísérlet vádjára alól felmentette.⁴⁶⁴ Befolyásos katonai és politikai körök igen valószínűsíthetően itt is közbenjártak a vádlottak megsegítése érdekében, az ügyben született felmentő ítélet pedig itt sem tudható be a véletlennek.⁴⁶⁵

A csongrádi bombamerénylet valószínűsíthető értelmi szerzője, Piroška János, aki polgári szakmájára nézve egyébként rajztanár és festőművész volt, később teljes mértékben konszolidálódott, és politikai pályára lépett.⁴⁶⁶ 1930-ban jogi diplomát szerzett, 1933-ban Csongrád város főjegyzője, majd polgármestere lett, hivatali ideje alatt pedig nagyszabású építkezések indultak a városban. 1945-ben letartóztatták és népbírósi eljárás indult vele szemben háborús és népellenes bűncselekmények gyanújával, amelyben azonban minden vád alól felmentették.⁴⁶⁷ A családnak azonban ezzel együtt is minden vagyonát, ingatlanát elkobozták, folyamatos rendőri megfigyelés alatt tartották őket, majd 1952-ben Piroška Jánost egy rövid időre a hortobágyi kényszermunkatáborba internálták.⁴⁶⁸ 1956-ban szerepet vállalt a forradalomban, emiatt rövid időre ismét letartóztatták. Ezután végleg visszavonult a közélettől, és 1987-ben, 92 éves korában hunyt el. Csongrád város igencsak ellentmondásos múltú szülöttjének, aki politikusi pályája során mindennel együtt valóban sokat tett az alföldi település fejlődéséért, nevét szülővárosában ma tér viseli.⁴⁶⁹

⁴⁶⁴ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Egy felmentő és egy marasztaló ítélet*, Világ, 1924. szeptember 28.

⁴⁶⁵ Vö. SHVOY, i. m. 97.

⁴⁶⁶ Piroška János politikusi pályájáról lásd bővebben: ERDÉLYI Péter, *Képviselőtestületi választások 1929-ben Csongrádon*, Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében 2003, szerk. ERDÉLYI Péter–SZÜCS Judit, Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2002, 119–125.

⁴⁶⁷ HÚ-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945. Piroška János háborús és népellenes bűntette.

⁴⁶⁸ GULYÁS Martin, *Az 1945-ös csongrádi földosztás vesztesei*, Emlékeztető, 2016/1–2, 52–68.

⁴⁶⁹ TÓTH Attila, *Piroška János élete és festészete*, Csongrád, Magánkiadás, 2009.

A PARAMILITARIZMUS ÉS A BŰNÖZÉS HATÁRÁN – A CSELEKVŐ MAGYAROK TÁBORÁNAK RABLÓGYILKOSSÁGI ÜGYE

Az 1920-as évek radikális jobboldali paramilitáris alakulatainak működésére további, igen jó esettanulmányként szolgálhat a Cselekvő Magyarok Tábora névre hallgató organizáció bemutatása, amelynek tagjai súlyos bűncselekményeket, többek között rablógyilkosságot követtek el, így konkrét tevékenységükről többek között az ellen nyomán lefolyt büntetőper irataiból tudunk.⁴⁷⁰

A Cselekvő Magyarok Táborát a rendelkezésre álló adatok alapján 1922-1923 körül kezdte el szervezni Bedő József magánhivatalnok és Dula József államvasúti tisztviselő, két Erdélyből repatriált, viszonylag fiatal első világháborús veterán, akik többek között irreguláris katonákként a nyugat-magyarországi felkelésben is részt vettek. A Cselekvő Magyarok Tábora egészen biztos, hogy szoros átfedéseket mutatott az Ébredő Magyarok Egyesületének nemzetvédelmi osztályaival és a Kettőskereszt Vészövetséggel, Dula József pedig egy ideig Héjjas Iván különítményparancsnok szűkebb köréhez tartozott. Hogy a szervezet mennyire állt közvetett vagy közvetlen kormányzati irányítás alatt, és mennyire funkcionált más radikális jobboldali milíciákhoz hasonlóan a Magyar Királyi Honvédség rejtett kiegészítő alakulataként, arról ellentmondásosak az információk, 1923-ra azonban Bedő József és Dula József, a szervezet alapító vezetői egyre elégetlenebbé váltak a Bethlen-kormány konszolidációs politikájával, és elcsatolt területtől származó veteránokként sokkal radikálisabb, irreredenta és erősen antiszemita célokat fogalmaztak meg. Egyebek között Erdély katonai erővel történő visszafoglalását, illetve a zsidóság Magyarországról való erőszakos kiutasítását tartották megvalósítandó céljainak.⁴⁷¹ Lassan, de biztosan kezdett el bennük érlelődni az erőszakos kormányváltás és hatalomátvétel, röviden egy puccs gondolata, amely 1923-ra, függetlenül attól, hogy erre a reális esélyük az adott körülmények között nyilván nem volt, teljességgel komoly és határozott szándékká vált.⁴⁷²

1923-ban a radikális jobboldali fiatal emberek már ott tartottak, hogy többször felmentek a Várba, a Miniszterelnökség épületéhez, hogy kifigyeljék, hány fős őrség vigyáz a miniszterelnökre, illetve hol lehetne esetleg egy minisztertanácsi ülés alkalmával robbanószerkezetet elhelyezni és a Bethlen-kormány ellen terrorcselekményt elkövetni.⁴⁷³ Később Dula József és Bedő József azonban rájött, hogy nagyratörő politikai terveik megvalósításához jelentős anyagi forrásokra is szükségük lenne, ezért elkezdték összeírni bizonyos gazdag zsidó kereskedők, bizományosok nevét, akiket esetleg kirabolhatnak, ily módon mind saját megélhetésük javításához, mind pedig radikális politikai céljaik eléréséhez elegendő készpénzhez juthatnának. A Várban, a miniszterelnöki hiva-

⁴⁷⁰ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. Bedő József és Dula József büntetőpere.

⁴⁷¹ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923.

⁴⁷² Uo.

⁴⁷³ Uo.

tal környékén tett megfigyelő körútjaik alkalmával került a látókörükbe Othó Lajos, a tehetős, 83 esztendő budai zsidó ékszerész, aki a Tárnok utca 16-ban lakott és dolgozott. Bedő és Dula 1923 júniusában immár nemcsak a miniszterelnökséget kémlelték a Várban, hanem Othó Lajos ékszerészt is elkezdték figyelni, és fokozatosan eltökélték, hogy kirabolják. A rablási kísérletre végül 1923. július 27-én, az esti órákban, 8 óra körül került sor. A két fiatalember azzal az ürüggyel lépett oda a Tárnok utca 16. szám alatti ház kapualjában az idős ékszerészhez, hogy egy bizonyos Schmitt nevű embert keresnek, aki tudomásuk szerint a házban/a környéken lakik, az idős férfi azonban azt felelte nekik, hogy nem ismer ilyen nevű embert a környéken. A két fiatalember betuszkolta az idős ékszerészt a kapualjba, valami azonban balul sült el, az ékszerész segítségért kezdett kiabálni, az egyik rabló, minden valószínűség szerint Bedő József a nála lévő katonai rohamkéssel elvágta Othó Lajos torkát, majd anélkül, hogy behatoltak volna a lakásba és ellopták volna a meggyilkolt ékszerész vagyontárgyait, Bedő és Dula végül pánikba estek elmenekültek a helyszínről.⁴⁷⁴

A Magyar Királyi Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága nagy erővel látott neki a nyomozásnak, Othó Lajos ékszerész meggyilkolását kiemelt bűncselekményként kezelték, Bedő József és Dula József igen hamar a hatóságok látókörébe került – a detektívek 1923 augusztusának első napjaiban fogták el a brutális rablógyilkossággal alaposan gyanúsítható, két radikális jobboldali fiatalembert. Elfogásukról a sajtó is beszámolt.⁴⁷⁵

A gyanúsítottak rövidesen beismerő vallomást tettek a budapesti rendőr-főkapitányságon a nyomozást irányító Angyal László detektívfelügyelő előtt. A nyomozást nagyban segítette, hogy a fővárosi rendőrségnek beépített emberei voltak a korabeli, a hadsereggel többé-kevésbé kapcsolatban álló radikális jobboldali félkatonai csoportok tagjai között, így minden valószínűség szerint a Cselekvő Magyarok Táborában is.⁴⁷⁶

Feltehetőleg az igazságszolgáltatási rendszer erős leterheltsége is hozzájárult, hogy bár a Cselekvő Magyarok Táborának rablógyilkos parancsnokait már cselekedetük után két hónappal elfogták a hatóságok, ügyüket a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék csak másfél évvel később, 1925. február 19-e és 23-a között tárgyalta. A főtárgyaláson dr. Langer Jenő kúriai bíró elnökölt, aki az 1920-as években igen gyakran tárgyalta elsőfokon a radikális jobboldali félkatonai szervezetekhez köthető bűnügyeket – elsőfokon ő volt tanácselnök többek között Márffy József és társai hírhedt bombapereiben is.

A Cselekvő Magyarok gyilkossági ügyének főtárgyalásról a sajtó kimerítően tudósított, noha az ügy mérsékeltebb figyelmet kapott, mint a radikális jobboldali szervezetekhez köthető, más hasonló bűncselekmények. Mindazonáltal az ügy érdekessége, hogy Bedő József és Dula József a tárgyaláson visszavonták a rendőrségen és a vizsgálóbíró előtt tett beismerő vallomásaikat Othó Lajos ékszerész meggyilkolásának vádját illetően, és azt állították, a rendőrségen a detektívek többször megverték, illetve pszichésen presszionálták őket a beismerő vallomásra. Nem tagadták azonban egy percig sem, hogy a Cselekvő Magyarok Táborában, mint titkos irredenta szervezet, 1923 folyamán a hatalom erőszakos átvételét és a Bethlen-kormány megdöntését tervezte, mert teljes mérték-

⁴⁷⁴ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923.

⁴⁷⁵ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Elfogták az Anna utcai rablógyilkosokat*, Magyarország, 1923. augusztus 3., 8.

⁴⁷⁶ Uo.

ben elégedetlenek voltak Bethlen István konszolidációra törekvő, irredenta szempontból értelmezésük szerint teljes mértékben eredménytelen politikájával.⁴⁷⁷

1925. február 19-én a Langer-tanács előtt Bedő József részletesen elmondta, hogy titkos szervezete, a Cselekvő Magyarok Tábora határozottan komolyan gondolta a kormány eltávolítását, a puccstervbe pedig igyekezett bevonni Csilléry András jobboldali ellenzéki országgyűlési képviselőt, a Friedrich-kormány korábbi népjóléti miniszterét, a Friedrich István vezette Fehér Ház Bajtársi Egyesület legitimista szervezet és az Ébredő Magyarok Egyesületének tagját, a Cselekvő Magyarok pedig sikerük esetén őt bízták volna meg kormányalakítással.⁴⁷⁸ Csilléry valamilyen fokú kapcsolatot tartott ugyan a radikális jobboldali titkos szervezettel, talán némi anyagi adományt is juttatott nekik, arra vonatkozó adat azonban nem merült fel, hogy túlságosan komolyan vette volna a fiatal, Erdélyből repatriált veteránok szervezkedését.⁴⁷⁹ Védekezésében Bedő József azt a meglehetősen zavaros érvelést is előadta, mely szerint azért vallotta be Othó Lajos meggyilkolását a rendőrségen, mert ezt a köztörvényes bűncselekményt személy szerint kevésbé gondolta súlyosnak, mint a Bethlen-kormány megdöntésére irányuló terveket, és mikor ráeszmélt, hogy a rendőrség nem a puccs előkészítésével, hanem rablógyilkossággal gyanúsítja, inkább magára vállalta a cselekményt, hogy az álla- és kormányellenes összeesküvésről elterelje a figyelmet.⁴⁸⁰

Dula József a törvényszék előtti kihallgatásakor nagyjából hasonló történettel állt elő, és lényegében visszavonta a nyomozati és a vizsgálati szakaszban tett beismerő vallomásait. Az elnök azon kérdésére, miért volt revolvere, melyet őrizetbe vételekor bizonyítékként lefoglalt a rendőrség, azt felelte, hogy azzal az 1923-as ceglédi időközi országgyűlési választást akarta megzavarni, és a levegőbe akart lőni, mikor a ceglédi zsidó polgárok szavazni mennek, és ezzel megfélemlítse őket, hogy a választókerületből mindenképpen Lendvai István, a Gömbös Gyula vezette fajvédő képviselőcsoport tagja kerüljön be az országgyűlésbe. (Lendvai István egyébként fajvédő programmal Gömbös Gyula híveként és frakciótársaként valóban 1923-ban valóban bekerült az országgyűlésbe, mint a ceglédi választókerület képviselője.)

Bedő József és Dula József Langer tanácselnök további kérdéseire megismételték, hogy tudomásuk szerint a rendőrségen egyes gyanúsítottakat kegyetlen kínzásoknak vetették alá a detektívek, és az ő megverésüket is kilátásba helyezték, ezért 1923 augusztusában inkább mindent bevallottak a rendőröknek, csak hogy ne verjék őket meg kegyetlenül.⁴⁸¹

A főtárgyaláson tanúvallomást tett Schrenberger Jozefin, a meggyilkolt Othó Lajos ékszerész idős, német anyanyelvű és csak németül beszélő házvezetőnője is, aki elmondta, hogy tanúja volt annak, hogy két fiatal férfi Othó Lajostól bizonyos Schmidt nevű ember iránt érdeklődnek, azonban idős korára való tekintettel azt állította, nem ismeri fel egyértelműen Bedő Józsefet vagy Dula Józsefet.⁴⁸²

⁴⁷⁷ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. A főtárgyalás jegyzőkönyve.

⁴⁷⁸ Uo.

⁴⁷⁹ Uo.

⁴⁸⁰ Uo.

⁴⁸¹ Uo.

⁴⁸² Uo.

A következő fontosabb tanú egy bizonyos Szautner Ferenc nevű, idős, alkalmi munkából élő, szegényszálláson élő napszámos, Schrenberger Jozefin házvezetőnő sógora volt, aki elmondta, hogy sógornőjétől időnként pénzadományt és ételt kapott Othó Lajos budai házában, ezért járt oda viszonylag gyakran, és a nyomozók eleinte őt is a gyilkosság potenciális gyanúsítottjaként kezelték. A tárgyaláson ugyan az is kiderült, hogy a rendezetlen háttérű Szautner Ferenc korábban már volt büntetve kisebb lopások miatt, azonban a rendőrség már az ügy viszonylag korai stádiumában úgy látta, hogy valószínűleg nem ő a felelős a rablógyilkosságért.⁴⁸³

A tárgyalás következő szakaszában a nyomozást irányító Angyal László detektívfelügyelő tett részletes vallomást a rendőrség nyomozati munkájáról. Beszámolt róla, hogy Szautner Ferenc ugyan az ügy korai szakaszában valóban a rendőrség látókörébe került, azonban a nyomozók nem sokkal később rájöttek, hogy a hozzá vezető nyom rossz volt, és látókörbe került Bedő József és Dula József, akiket szemtanúk láttak a környéken menekülni. Szautner Ferenc ráadásul alibit igazolt magának a gyilkosság idejére, így mindenképpen ejtették ellene a gyanút. Angyal László, valamint a nyomozásban ugyan csak részt vevő Lengyel János főfelügyelő hangsúlyozták, hogy előállításuk után Dula József és Bedő József részletes beismerő vallomást tettek a rendőrségen, és láthatólag a gyilkossági ügy olyan részleteivel is tisztában voltak, amelyet csak akkor tudhattak, ha részesek voltak abban.⁴⁸⁴ A gyanúsítottak kihallgatásában részt vevő Gál Lajos detektív a bíróság előtt ugyanezt erősítette meg, és még azt is elmondta, hogy Bedő József nadrágja elfogásakor véres volt, ugyanis abba törölte véres kezét a gyilkosság elkövetése után.⁴⁸⁵

A vád koronatanúja végül Baral Augusztia fiatal, mindössze 18 éves tisztviselőnő volt, aki az Othó Lajos ékszerész otthona melletti házban lakott, és 1923. július 27-én este az ablakából tanúja volt, amikor két fiatal férfi arról érdeklődött az idős ékszerésztől, lakik-e a környéken Schmidt névre hallgató ember, azonban a sötétség miatt nem látta jól a két férfit, ezért nem ismerte fel egyértelműen Bedő Józsefet és Dula Józsefet. A tanú annyit azonban egyértelműen ki tudott jelenteni, hogy viszonylag jól öltözött, az első körben a gyilkossággal meggyanúsított Szautner Ferencről jóval fiatalabb férfiakat látott és hallott.⁴⁸⁶

A nyilvános tárgyalás 1925. február 21-én folytatódott, amikor Dula József feleségét is tanúként hallgatta ki a büntetőtörvényszék. Dula Józsefné előadta, hogy férje illegális módon akarta bérelt lakását elcserélni egy Pogács Vilmos nevű sepsiszentgyörgyi vendéglőssel, az elnök azonban felszólította, hogy ne térjen el a tárgytól, a szabálytalan lakáscsere pedig nem tartozik szorosan a gyilkossági üggyhöz.⁴⁸⁷

Az említett Pogács Vilmos vendéglős ugyancsak tanúvallomást tett, és elmondta, hogy 400 000 koronáért elméletileg megvette Dula József és felesége bérelt lakását, vagy legalábbis annak bérleti jogát, azonban a lakást végül nem kapta birtokba, emiatt pedig feljelentést tett a Dula házaspár ellen.⁴⁸⁸

⁴⁸³ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. A főtárgyalás jegyzőkönyve.

⁴⁸⁴ Uo.

⁴⁸⁵ Uo.

⁴⁸⁶ Uo.

⁴⁸⁷ Uo.

⁴⁸⁸ Uo.

Egy bizonyos Tömpe Károly nevű tanú a szabálytalan lakáscsere ügyéhez kapcsolódóan elmondta, hogy Dula Józseftől elvileg másfél évre albérletbe vett egy szobát, egyévi lakbért pedig ki is fizetett neki előre, ám Dula József és felesége megszöktek, azonban előzőleg még az egész lakást eladták másvalakinek, tehát az egyévi albérleti díjat lényegében elsikkasztották.⁴⁸⁹

A tanúk meghallgatása után a törvényszéki orvosszakértők véleményének meghallgatása következett, dr. Németh Ödön orvostanár, törvényszéki orvos előadta, hogy álláspontja szerint sem Bedő József, sem Dula József nem szenvednek semmiféle mentális betegségben, mindketten katonaviselt, középfokú végzettségű, rendezett háttérből származó férfiak, akik tökéletesen tudatában voltak annak, mire vállalkoznak, amikor emberölésre ragadtatták magukat.⁴⁹⁰ A vádlottak mentális állapotát ismertető szakvélemény után dr. Minich Károly egyetemi tanár, törvényszéki orvosszakértő előadása következett az áldozat, Othó Lajos boncolásáról. A törvényszéki orvos elmondta, hogy az idős, törekeny testalkatú férfit összesen négy, a nyakán ejtett brutális vágással ölték meg, nem halt meg azonnal, hanem körülbelül egy órával a súlyos sebesülések elszenvedése után, a kórházban halt bele a vágásokba.⁴⁹¹

A bíróság ezek után szakértőként hallgatta meg Dr. Jahn József országos fővegyészt, aki korábban megvizsgálta Bedő József bizonyítékként lefoglalt katonai rohamkését, valamint vörös foltokkal tarkított, fehér glaszékesztyűjét, és egyértelműen arra a következtetésre jutott, hogy a két bűnjelen látható vörös foltok emberi vértől származnak.⁴⁹²

Az úgy egyik fontos tanúja volt még Nógrádi Gyula volt lapszerkesztő, újságíró, Bud János hivatalban levő pénzügyminiszter sógora, aki a Cselekvő Magyarok Táborának megalakulásáról és tevékenységéről tett tanúvallomást. Elmondta, hogy 1921-ben irreguláris katonaként maga is részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben, Bedő Józsefet innen ismeri, volt katonatársa pedig 1923 júliusában szólította fel arra, hogy lépjen be a maga elé irredenta célokat kitűző titkos alakulatba. Bedő József állítólag 1923 folyamán úgy tájékoztatta Nógrádit, hogy befolyásos politikusok, többek között Csilléry András erősen támogatják a mozgalmukat, és azt a kérést intézte felé, hogy amennyiben lehetséges, szerezzen robbanóanyagot egy, a Bethlen-kormány ellen elkövetendő robbantásos merényletbe, ugyanis a Cselekvő Magyarok Táborának szerint elérkezett a kormányváltás és a sokkal határozottabb, radikális jobboldali politikai cselekvés ideje. Nógrádi ugyanakkor kiemelte azt is, hogy abban az időben igen nagy volt az elkeseredés az általa ismert első világháborús veteránok és nyugat-magyarországi felkelők között, akik úgy érezték, a konszolidációra törekvő kormányzat magukra hagyta őket, sokan közülük deklasszálódtak, és ő maga is ismert egy Lipót-keresztelű kitértetett főhadnagyot, aki hajléktalan-ként a Gellérthegy egyik barlangjában volt kénytelen élni. Nógrádi Gyula saját bevallása szerint próbált hatni Dulára és Bedőre, hogy inkább az országhatáron kívül, a környező kisantant államokban kövessenek el valamiféle irredenta diverziós cselekményt, amelylyel a hazájukat is szolgálhatnák, ők azonban állítólag mindenképpen ragaszkodtak azon tervükhöz, hogy a Bethlen-kormány ellen hajtsanak végre merényletet. Nógrádi továbbá arra is kitért, hogy mint a pénzügyminiszter közeli rokonát, Rakovszky Iván belügyminiszter felszólította, hogy neki személyesen tegyen beismerő vallomást, amit meg is

⁴⁸⁹ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. A főtárgyalás jegyzőkönyve.

⁴⁹⁰ Uo.

⁴⁹¹ Uo.

⁴⁹² Uo.

tett, a bíróság előtt pedig elismételte, hogy Bedő József az Othó Lajos meggyilkolását megelőző napon azt mondta neki, a Cselekvő Magyarok Tábora nevében olyan dolgot fognak nemsokára végrehajtani Budán, amiről az egész ország beszélni fog. Nógrádi állítása szerint másnap olvasta a lapokban Othó ékszerész meggyilkolásának híret, és azonnal Bedő Józsefre és Dula Józsefekre gyanakodott, akik álláspontja szerint örültséget követtek el. Nógrádi ugyanakkor azt is előadta a törvényszék előtt, hogy Rakovszky Iván belügyminiszternek is előadta már korábban, amit a bűncselekmény politikai aspektusairól, a Cselekvő Magyarok Tábora irredenta terveiről tudott. Kiemelte, hogy tudomása szerint Dula József korábban gazdasági vezető volt Héjjas Iván egyik szervezetében, a Cselekvő Magyarok Tábora pedig tudomása szerint nem illegális titkos társaság, hanem eredetileg a kormány által életre hívott, állami, vagy legalábbis államilag támogatott, irredenta célokat szolgáló paramilitáris szervezet volt,⁴⁹³ és a Kettőskereszt Vérszövetség alárendeltségében működött, hasonlóan az ÉME nemzetvédelmi osztályaihoz és a MOVE lövészalakulataihoz.

A tanúkihallgatások után végül az ügyész vádbeszéde következett, amely egyébként kortárs perspektívából kiválóan összefoglalta azt a társadalmi és politikai problémát, amely az 1920-as évek magyar radikális jobboldali szervezeteinek történeti értékeléséről mai kutatói szemmel is elmondható. Az vád képviselője hosszan kifejtette, hogy álláspontja szerint, bár a vádlottak eredetileg valóban politikai szervezetet létesítettek, amely radikális politikai célokat akart megvalósítani, az általuk egy nyolcvan év feletti idős ember sérelmére elkövetett rablógyilkosság közönséges köztörvényes bűncselekmény, amely mindenféle politikai színezetet nélkülöz. Kiemelte, hogy az első világháborút megjárt, majd a zavaros, polgárháborús időkben tovább katonáskodó fiatal emberek álláspontja szerint nem tudtak, és nem is igazán akartak visszailleszkeszteni a társadalomba, és saját hazafias érdemeikre hivatkozva munka nélkül szerettek volna maguknak megélhetést biztosítani, ezért pedig súlyos bűncselekményeket követtek el. Miután a konszolidáció előre haladtával a Bethlen-kormány fokozatosan leszerelte a különböző jobboldali fegyveres csoportokat, és tagjaik többnyire már nem tudtak megélni irreguláris katonai tevékenységükből, fokozatosan a törvény módosításában találták meg boldogulásuk útját.

Az ügyész vádbeszédében nem látott semmiféle enyhítő körülményt, amit Bedő József és Dula József védelmére fel lehetett volna hozni, ugyanis a rablást és a gyilkosságot álláspontja szerint lassan, több lépésben, módszeresen tervezték meg, potenciális áldozataik név- és címjegyzékét is összeállították, így került a látókörükbe Othó Lajos ékszerész, akit végül szerencsétlen módon még csak ki sem raboltak, hanem meggyilkoltak. Az ügyész továbbá kiemelte, hogy a nyomozati és a vizsgálati szakban a vádlottak beismerték tettüket, a bizonyítékok összefüggő láncolata pedig egyértelműen egy irányba mutat, bűnösségük pedig ebből kifolyólag aligha lehet kétséges. A vádbeszéd a Cselekvő Magyarok Táborának eskümintáját is ismertette, amely nem meglepő módon nagyon hasonló volt a Kettőskereszt Vérszövetség, az Ébredő Magyarok Egyesülete nemzetvédelmi osztályai, az Alföldi Brigád és más irreguláris katonai alakulatok esküjének szövegéhez:

⁴⁹³ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. A főtárgyalás jegyzőkönyve.

„Én (név) esküszöm a Mindenható Istenre, Hazám és hozzátartozóim boldogságára, hogy a Cselekvő Magyarok Táborának Végrehajtó Bizottságát felettes parancsnokságomul elismerem, minden parancsát legjobb tudásom szerint, ha kell, életem árán is teljesítem, a részemre kiadott parancsokat, megbízásokat, valamint a Cselekvő Magyarok Tábora tagjainak nevét, tartózkodási helyét sem közvetve, sem közvetlen senkinek, semmilyen kényszerítő körülmények hatása laatt elárulni nem fogom, a Cselekvő Magyarok Táborának Végrehajtó Bizottságát ítélőbíró-ságomul elfogadom és ítéleteiben megnyugszom. Isten engem úgy segeljen!”

Vádbeszédében az ügyész a legsúlyosabb büntetést kérte, és kiemelte, hogy a háborúban szocializálódott fiatal emberek erőszakos cselekményeire, törvénytöréseire a katonai szolgálat közben átélt negatív tapasztalatok nem szolgálhatnak mentségül, hiszen végül az állam és a fennálló társadalmi rend megdöntésére bünszervezetként működő, titkos társaságot hoztak létre, amelynek nevében végül rablógyilkosságot követtek el.⁴⁹⁴

Bedő József és Dula József védői, dr. Beck Oszkár és dr. Budai Lajos a vádlottak korábbi hazafias magatartására, erdélyi származására, katonai szolgálatukra és a trianoni békeszerződés őket személyesen érintő történelmi tragédiájára hivatkozva kérte felmentésüket, Bedő József pedig az utolsó szó jogán előadta, hogy ő és Dula József a trianoni békeszerződés igazságtalanságainak áldozatai, hazájukat, Erdélyt elfoglalták a románok, ő pedig személy szerint szívesen harcolna most is fegyverrel Erdély visszafoglalásáért. Dula József és Bedő József az utolsó szó jogán mindketten teátrális védekezést adtak elő, az elnök ezért többször rendre utasította őket. A dr. Langer Jenő által elnökölt törvényszéki tanács végül ítélethirdetésre visszavonult.

A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék végül néhány nappal később, 1925. február 21-e szombat délután kihirdette a Dula József és Bedő József büntetőperében meghozott, elsőfokú ítéletét, melyben az Othó Lajost meggyilkoló Bedő Józsefet életfogytiglani, bűntársát, Dula Józsefet pedig tizenkét évi fegyházbüntetésre ítélte. Az ügyész persze súlyosbításért, míg a vádlottak enyhítésért fellebbeztek, így a büntetőper másodfokon a Budapesti Királyi Ítéltáblán folytatódott.⁴⁹⁵

1925 júniusában a dr. Kállay Miklós elnöklete alatt álló ítélőtáblai tanács helybenhagyta az Othó Lajost meggyilkoló Bedő József életfogytiglani büntetését, azonban meglepő módon elfogadta Dula József védekezését, mely szerint ő csupán a rablásban akart részt venni, és amíg Bedő végzett az ékszerésszel, ő az utcán várakozott, így csupán rablásban bűnrészes, a gyilkosságban egyáltalán nem, és tizenkétéves fegyházbüntetését jelentősen, mindössze háromévi fegyházbüntetésre enyhítette.⁴⁹⁶

A vádlottak és az ügyész ez esetben is fellebbeztek, az ítélőtábla ítéletét pedig alig két hónappal később, 1925 augusztusában helybenhagyta a Magyar Királyi Kúria, így a gyilkosságot elkövető Bedő József valóban életfogytiglani szabadságvesztést kapott, bűntársa azonban mindössze három évig kellett, hogy élvezze a büntetés-végrehajtás vendégszeretétét.⁴⁹⁷ Dula József 1927-ben szabadult, Bedő József azonban hiába adott

⁴⁹⁴ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. A főtárgyalás jegyzőkönyve.

⁴⁹⁵ Uo.

⁴⁹⁶ Uo.

⁴⁹⁷ Uo.

be számos perújrafelvételi kérelmet, ezeket elutasították.⁴⁹⁸ Othó Lajos ékszerész gyilkosának további sorsa ismeretlen, minden bizonnyal a börtönben hunyt el.

A Cselekvő Magyarok Tábora további tevékenységéről kevés adat maradt fenn, annyi azonban bizonyos, hogy egyes tagjai 1926-ban még aktívak voltak – erről tanúskodik egy 1926-os, a radikális jobboldali titkos szervezetekkel foglalkozó titkosrendőri jelentés, mely a Magyar Királyi Belügyminisztérium rezervált iratai között maradt fenn, amelyet később teljes terjedelmében közlünk, itt azonban a érdemesnek tartjuk idézni a Cselekvő Magyarok Taborára vonatkozó rövid részletet:

„*Cselekvő Magyarok Tábora*

*A Cselekvő Magyarok Tábora hírbéd nevű egyesülés, amelynek két tagja, és pedig Bedő József és Dula József annak idején meggyilkolták Othó budai ékszerészt Egy másik hőstettük a soroksári csoportnak az a vállalkozása volt, amikor a Fővárosi Operettszínházban rendezték az ismert botrányt.*⁴⁹⁹ *Tagjaik közé sorolható:*

Sesevich László

Zsabka Kálmán

ifj. Ostyán Antal

Bácskay Antal

Gyenes András

ifj. Tóth Imre

Wimmer György

Ott Mihály

Blazsek Sándor

Dreschler Antal

Bóhm Sándor

Neubauer Mátyás, ez utóbbi részes volt az Operettszínház elleni támadásban.

Vannak köztük egyetemisták is, ezek közül nevesebbek:

Szentgyörgyi Nándor

Pilisy Béla

Ordóczy Pál

Pócs János

Mayer Ervin

Reviczky Jenő

Lenthel Béla

*Bartha Sándor.*⁵⁰⁰

A társaság névsorában nem meglepő módon ott találjuk Sesevich/Sesevics László hadnagyot és Zsabka Kálmán alhadnagyot, az 1920–1921-ben a Britannia Szállóban berendezkedett katonai különítmény tagjait, akik többek között Soltra József rendőr-

⁴⁹⁸ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Elutasították Othó ékszerész gyilkosának újrafelvételi kérelmét*, Magyar Hírlap, 1927. július 31., 11.

⁴⁹⁹ 1923. január 16-án az Ébredő Magyarok Egyesülete fegyveresei merényletet kíséreltek meg a 1923. január 16-án merényletet kíséreltek meg a Fővárosi Operettszínház ellen, a nézőtérén az előadás első felvonása felé több fiatalember lövöldözni kezdett. Személyi sérülés nem történt, de nagy pánik tört ki a színházban. Az akció irányítója Adorján Géza, az ÉME nemzetvédelmi osztályának egyik vezetője volt. Vö. SERFŐZŐ, *A titkos társaságok és a konszolidáció*, i. m. 8–9.

⁵⁰⁰ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. A titkos társaságok felfedése, 1926.

járőr 1920. november 10-ei meggyilkolásának felelősei is, akik a polgárháborús időket követő paramilitáris erőszakhullám idején elkerülték a felelősségre vonást. Ekkoriban ugyan már nem voltak aktív állományú katonák, azonban személyük ismételten jól rámutat az 1920-as évek radikális jobboldali fegyveres szervezetei és a magyar hadsereg szoros kapcsolatára. Bedő József életfogytiglani fegyházbüntetése történő elítélése azonban 1925-ben végre megtörni látszott a súlyos bűncselekményeket elkövető irreguláris katonák ügyeiben indult büntetőeljárások tendenciáit. Itt a gyilkosság tényleges elkövetőjére valóban súlyos büntetést szabott ki a bíróság, melyet a fellebbezések ellenére a másod- és harmadfokú bírói fórum is helyben hagyott, bár másrésről a gyilkos tette társa, Dula József annak ellenére, hogy erősen bűnrészes volt egy rablógyilkosságban, mindössze három évet töltött börtönben. Hogy kinek milyen érdeke fűződött vagy nem fűződött Bedő József életfogytiglani büntetéséhez, természetesen nem tudhatjuk, a Cselekvő Magyarok Táborának büntetőpere ugyanakkor mindenképpen azt az üzenetet hordozta, hogy 1925 már mindenképpen a konszolidáció ideje, az állam pedig nem tűri tovább az ellenforradalmi rendszer kiépülésében kétségtelenül aktív szerepet játszó irreguláris katonák garázdálkodásait, hanem innentől kezdve keményen megtorolja azt.

ÉPILÓGUS: A RADIKÁLIS JOBBOLDALI TITKOS SZERVEZETEK FELSZÁMOLÁSÁRA ÉS AZ IRREGULÁRIS KATONAI ALAKULATOK LESZERELÉSÉRE TETT KÍSÉRLETEK A KONZOLIDÁCIÓ JEGYÉBEN

Az egyaránt külföldi és belföldi konzolidációra törekvő Bethlen-kormány számára mondhatni a nagy felháborodást kiváltó, 1923. december 24-i, három ember életét kioltó csongrádi bombamerénylet volt az egyik utolsó csepp a pohárban. Bethlen István ígéretet tett a parlament 1924. január 3-ai ülésén, hogy személyesen hallgatja meg Héjjas Iván különítményparancsnokot többek között a csongrádi bombamerénylettel kapcsolatban, és ha a felelőssége kiderül, akkor ugyanúgy járnak el vele, mint bárki mással.⁵⁰¹ Héjjast a rendőrség is kihallgatta a csongrádi bombamerénylet, valamint általánosságban a nacionalista titkos társaságok és paramilitáris alakulatok szervezkedési ügyében, személyesen Nádasy Imre országos rendőrfőkapitány jelenlétében,⁵⁰² végül azonban nem látták bizonyítottnak, hogy személyesen köze lenne bármiféle bűncselekményhez. Ez persze minden bizonnyal nem volt más, mint alku a különítményparancsnok és a kormány, esetleg személyesen Horthy Miklós kormányzó között.⁵⁰³ Horthy mellett elsősorban Gömbös Gyula későbbi miniszterelnöknek lehetett nagy szerepe abban, hogy Héjjast a Horthy-korszakban sosem állították bíróság elé, az általa és az irányítása alatt mások által elkövetett cselekményekért komolyan nem vonták felelősségre, holott bűnei nagyon sok ember számára nyilvánvalók voltak.⁵⁰⁴ Sokat elárul tehát a radikális irredenta-nacionalista egyesületek, titkos társaságok és a hozzájuk számtalan szállal kötődő paramilitáris alakulatok és a magyar kormányzat kapcsolatáról Héjjas Iván korábban már ismertetett példája. Az egykori paramilitáris vezetőnek nemhogy nem kellett az igazságszolgáltatás előtt felelnie a tetteiért, de később vitézi címet is kapott,⁵⁰⁵ a repülési jogról szóló könyvével jogi doktori címet szerzett, országgyűlési képviselő, majd a magyar állam jól fizetett és megbecsült hivatalnoká lett. Emelkedését elsősorban Gömbösnek köszönhette, aki néhány évvel később Magyarország miniszterelnöke is lett.

A közös múlttal és közös bűnökkel rendelkező, egykor félelmetes hatalommal rendelkező különítményparancsnokok közül leginkább Prónay volt az, aki képtelen volt bármiféle, legalább részleges konzolidációra. Mivel IV. Károly második visszatérési kísérlete⁵⁰⁶ alkalmával nem fejezte ki kellően a kormányzó iránti hűségét, illetve különítményének tevékenysége, önkényes gyilkosságai és kalandorakciói egyre terhesebbek

⁵⁰¹ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XVIII, 337–338. Idézi: SERFŐZŐ, *A titkos társaságok és a konszolidáció*, i. m. 36.

⁵⁰² Uo.

⁵⁰³ Bodó, i. m.

⁵⁰⁴ Uo.

⁵⁰⁵ Héjjas Ivánnak Horthy Miklós kormányzó 1929. június 16-án adományozott vitézi címet. Uo.

⁵⁰⁶ IV. Károly 1921. októberi, második visszatérési kísérletének meghiúsításában egyébként Gömbös Gyula mozgósítására a MOVE és az ÉME milicistái mellett a Kettőskereszt Vérszövetség irreguláris katonái is részt vettek. Vö. GULYÁS, i. m. 101.

lettek a Bethlen-kormány számára,⁵⁰⁷ végül nyugdíjazták és félreállították, valamint az Etelközi Szövetségből is kizárták.⁵⁰⁸

A konszolidáció jegyében az ország különböző területein még mindig működő félkatonai alakulatokat, nemzetvédelmi milíciákat, így a Héjjas-féle Alföldi Brigádöt és az Ébredő Magyarok Egyesületének fegyveres alakulatait ezek után lényegében lefegyverezték, illetve regularizálták, a zavaros, polgárháborús időkre visszavezethető rendvédelmi-katonai jogosítványaikat határozottan és egyértelműen megszüntették. Létrejött ugyanakkor a Belügyminisztérium irányítása alatt álló Nemzeti Munkavédelmi Hivatal⁵⁰⁹ nevű, elsősorban a sztrájkok és a munkásmozgalmi szervezkedések letörésére szolgáló félkatonai szervezet – kissé anakronisztikusan mondhatnánk, egyfajta fehér munkásőrség –, melynek tagjait kézfegyverekkel szerelték fel, és intézkedési, valamint fegyverhasználati joguk a rendőrségével egyezett meg, ezért ez inkább rendőri, mint katonai alakulatnak volt tekinthető.⁵¹⁰ Az Alföldi Brigád, az Állambiztonsági Megbizottak Szervezete, illetve az ÉME nemzetvédelmi osztályai is ebbe a szervezetbe olvadtak be, tehát jóval szorosabb kormányzati kontroll alatt, de lényegében tovább működhettek.⁵¹¹

A Kettőskereszt Vérszövetség ugyancsak a Nemzeti Munkavédelem keretein belül folytatta tevékenységét, érdekes ugyanakkor, hogy Shvoy Kálmán tábornok a naplójában azt írja, hogy a KKVSz 1923-ban alakult meg ezen a néven, éppen a Héjjas Iván vezette Alföldi Brigád egyfajta utódszerveként, tevékenységét pedig állítólag Főtartalék⁵¹² fedőnéven a Belügyminisztérium és a Nemzeti Munkavédelem keretein belül folytatta. Shvoy így magának a szervezetnek a genezisét is erre az időszakra, az 1923. év végére datálja.⁵¹³ A KKVSz Nemzeti Munkavédelemben történő integrálásáról egyébként levéltári forrás is fennmaradt: egy bizalmas belügyminisztériumi körlevél 1926-

⁵⁰⁷ KONOK, i. m. 84.

⁵⁰⁸ PRÓNAY, i. m. 322–324.

⁵⁰⁹ A Nemzeti Munkavédelem megszervezéséről a Minisztertanács 1921. október 28-án hozott határozata alapján a belügyminiszter III-III/VII.a/1921 sz. bizalmas rendelete intézkedett. 1922. augusztus 4-én a belügyminiszter kérte a Nemzeti Munkavédelem állományának növelését (HU-MNL-OL-K 27-1922. 08. 04./33. napirendi pont). A szervezet tagjait részben az állami alkalmazottak közül toborozták, részben egyetemi hallgatókat igyekeztek beszervezni, de tagjai közé kerültek egykori különítményes katonák és nemzetvédelmi milicisták is. A szervezet történetéről lásd bővebben: Soós László, *A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első évei, 1921–1926*, Levéltári Szemle, 1979/1–2, 277–291.

⁵¹⁰ HU-MNL-OL-K 26-XXII-6010. Idézi: SERFŐZŐ, i. m. 36; valamint: 5.818. M. E. számú rendelet a nemzeti munkavédelmi intézmény fegyverhasználati jogáról, 1923. augusztus 2., Magyarországi Rendeletek Tára, 1923, 274.

⁵¹¹ Vö. DÓSA, i. m. 151–152.

⁵¹² A Nemzeti Munkavédelmi Hivatal állományába tartozó, Főtartalék fedőnevű alakulat vezetője 1930-ig gróf Ráday Gedeon nyugalmazott belügyminiszter volt. Vö. DÓSA, i. m. 134–135. Valamint lásd: Ráday Gedeon nyugalmazott belügyminiszter Gömbös Gyula honvédelmi miniszternek küldött levelében lemond a Nemzeti Munkavédelem Központi Irodájának vezetéséről, 1930. január 16., in *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938*, szerk. HERÉSZ Tibor–MORVA Tamásné, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968, 499–500.

⁵¹³ SHVOY, i. m. 90–95. Mindazonáltal Szakály Sándor egész tanulmányt szentelt annak a kérdésnek, miért is érdemes Shvoy Kálmánt szövegét (és úgy általában a naplókat, memoárokat és egyéb magánforrásokat) alapos forráskritikával kezelni. Vö. SZAKÁLY Sándor, *Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat? Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplótíró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról*, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál, Budapest, 2012, Magyar Történelmi Társulat–Nemzetközi Magyarágtudományi Társaság, 82–98.

ból, mely megtiltja az NMV tagjainak, hogy az új sztrájktrőő segédrendőri szövet akár egymás között is a Kettőskereszt Vérszövetség névvel illessék, mivel ahhoz a köztudatban meglehetősen rossz emlékek fűződnek.⁵¹⁴ Az NMV egyszerre volt sztrájktrőő segédrendőri és tulajdonképpeni rejtett tartalékos katonai szervezet. Noha jelentős harcértékkel nyilván nem bírt, ám több tízezer, a mindennapokban polgári foglalkozást űző, de löfegyvert birtokló és bizonyos szinten kiképzett, mozgósítható tagja révén jelentősen hozzájárult a trianoni békeszerződés által előírt komoly katonai korlátozások kijátszásához, ily módon az egykor 100 ezer fő feletti, 1921 után maximum 35 ezer főre apasztott Nemzeti Hadsereg sok státuszát elvesztő egykori (némely esetben végig irreguláris kerekek között működő) katonájának pacifikálásához is. Ebben a felemás, önkéntes rendőri-tartalékos karhatalmi katonai állományban igen sok ember továbbra is hasznosnak, illetve az állam szolgálatában álló személynek érezhette magát. A radikális jobboldali milicista mozgalom tehát részben e szervezet keretei között, „megszelidített” formában élt tovább.⁵¹⁵

Gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter a Márffy József és társai – később külön fejezetben tárgyalandó – bombaperében tett vallomása, a Kettőskereszt Vérszövetség történetének egyik legfontosabb levéltári dokumentuma szerint a KKVSz ugyancsak a Tanácsköztársaság bukása után a fővárosban és vidéken tevékenykedő paramilitáris szervezetek egysége (állami és katonaszakmai) irányítás alá vonása és egyfajta antikommunista rendcsinálás céljából jött létre, mégpedig feltehetőleg valamikor 1919–1920 tájékán, Berzeviczy Béla tábornok, vezérkari főnök kezdeményezésére.⁵¹⁶ Ezután 1923 körül osztott fel abban a formában, ahogyan korábban működött, Csáky ez alatt pedig feltehetőleg ugyancsak a KKVSz Nemzeti Munkavédelemben történő integrálását érti, ami egyébként hivatalosan 1922 vége felé, a gyakorlatban talán valamivel később következett be.

Az 1923. október 19-én kelt, 7502. számú kormányrendelet megtiltotta az állami alkalmazottnak, így a fegyveres testületek tagjainak is a részvételét olyan egyesületekben, amelynek tevékenysége az állam törvényes rendje ellen irányul vagy azzal összeegyeztethetetlen, illetve nem rendelkeznek a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabállyal, tehát lényegében a titkos társaságokban való tagságot tiltotta meg.⁵¹⁷ A valóságban persze az állam számára tovább sem volt könnyű ellenőrizni – már persze ha jobboldali társaságok esetében valóban ellenőrizni akarta –, ki miféle egyesületben, társaságban tag, kikkel, hogyan és milyen célok megvalósítása érdekében tart kapcsolatot, pláne, ha az adott titkos szervezet konspiratív okokból nem, vagy csak minimális mértékben képzett iratot. Ily módon, bár a Kettőskereszt Vérszövetség 1923-ban hivatalosan megszűnt, tagjai valamilyen formában, részben továbbra is állami szolgálatban, folytathatták tevékenységüket az általuk hazafiasnak tartott célok érdekében...

⁵¹⁴ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473 – A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszűnt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

⁵¹⁵ Az 1920-as évek második felében Nemzeti Munkavédelemnél dolgozott Sassy Szabó József ezredes és Makay Imre százados, a Kettőskereszt Vérszövetség vezetőségi tagjai is. Vö. DÓSAÁNÉ, i. m. 134.

⁵¹⁶ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Márffy József és társai büntetőpere – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve – Csáky Károly honvédelmi miniszter vallomása.

⁵¹⁷ Budapesti Közlöny, 1923. október 24.

FORRÁSOK A KETTŐSKERESZT VÉRSZÖVETSÉG TÖRTÉNETÉHEZ*

A magyar királyi Külügyminisztérium titkos előterjesztése
az elcsatolt területeken diverziós tevékenységet végrehajtó, titkosszolgálati jellegű
szerv felállításáról, 1920.

Kizárólag az átvevő személyes használatára.
Használat után azonnal borítékban visszakérem.

ELŐTERJESZTÉS!

A megszállott területen a magyar irredentizmus sikerét a megszálló életét és vagyonbiztonságát rendszeresen támadó „aknamunka” nagyban elősegítené, mert a lelkeket a félelem könnyen megszállja, és ebbeli állapotában gyávasága szembetűnően mutatkozik. A jól megválasztott időben és módon alkalmazott agresszív fellépés mindig eredményre vezetett. Véleményem szerint az ideje is elérkezett annak, hogy a magyar irredenta működését ilyen irányban is kiterjesszük.

Ezen aknamunka sikere csak akkor lesz biztosítva, ha az nem öletszerűen hajtatik végre, hanem az összes számításba veendő tényezők figyelembe vétele mellett alaposan megfontolt és kidolgozott tervvel biztosítjuk a sikerének és eredményének előfeltételeit, és ha ez megvan, konzekvensül végrehajtjuk vagy végrehajtatjuk.

Számításba veendő tényezők pedig a következők:

1. Az „aknamunkával” nem veszélyeztetjük-e az ott élő magyarság életét és vagyonbiztonságát? /Retorzió/
2. Nem veszélyeztetjük-e az irredenta működésünk helyességébe vetett bizalmat? /Tehát az ottani hozzájárulást megszerezni./
3. A személyi és tárgyi áldozatok gondos kiszemelése. /Intranszignens nacionalista politikusok, vezető emberek, ilyenek gyűlése, veszedelmes detektívtesztületi tagok, stb., szóval azok, akiknek politikai magatartása, befolyása a megszállt területek visszaszerzése tekintetében számottevő akadályt képeznek. Katonai lőszer- és anyagraktárak, laktanyák, pénzüzetek, hadiüzemek, közlekedési vonalak, műépítmények, stb./
4. Időpontmegállapítás. /Kül- és belpolitikai momentumok kihasználása./
5. Az anyagi szükséglet kiszámítása /pénz/, és annak biztosítása.
6. Az eszközök előteremtése /pisztoly, méreg, robbanóanyag, pokolgép, szérum, stb./
7. A végrehajtó emberek kiválasztása.

* A forrásokat betűhíven adjuk közre.

Ha az 1. és 2. pontban foglaltak biztosítva vannak, ha az 5., 6. és 7. pontban foglaltak rendelkezésre állanak, akkor lehet csak alaposan megfontolt, részletes tervet kidolgozni a 4. pont szerint megállapított időben a 3. pont alapján kiszemeltek elleni „aknamunka” végrehajtására.

Mielőtt az általam elképzelt terv körvonalazására térnék, az 1. és 2. pontban foglaltak mikénti biztosítását igyekszem megvilágítani.

Sikeres aknamunka esetén a magyarság elleni kegyetlen retorziót csak úgy lehet elkerülni, ha az aknamunka végrehajtását más irányú /szocialista, kommunista, parasztforrongás, bukovinai vagy beregszászi irredenta/ mozgalom kereteibe illesztjük be, vagy legalább is a végrehajtásnál oly áruló nyomokat hagyunk hátra, amelyekből a fent említett más irányú mozgalom valamelyikére lehet következtetni. Továbbá a végrehajtó közegek oly irányú lekötése /pénz, hozzátartozók javadalmazása, pozícióbiztosítás, stb./, hogy felfedezés esetén a vallatás során az előbb említett más irányú mozgalmak szolgálatában állónak vallják magukat.

Az ottani beavatott vezetők férfiaknak az aknamunkához való elvi hozzájárulását szintén szükségesnek tartom, mert e nélkül egyrészt éppen a retorzióra tekintettel a leplezés nem sikerülne, másrészt a lokális viszonyok ismerete folytán tanácsadói szerepüket nem nélkülözhetjük. Meg kell velük értenni, hogy az aknamunkára a cél érdekében szükség van, s ha valamelyik ennek dacára hozzájárulását vonakodna megadni, úgy azt arravalóbb emberrel kell fölváltani, vagy őt egyáltalában kikapcsolni. Megjegyezni kívánom, hogy csak elvi hozzájárulást, nem pedig részletbe avatást tartok szükségesnek.

Ha ezen két biztosíték megvan, a terv alapjait a következőképpen képzelem el:

Megszervezendő egy végrehajtó kis csapat /elszánt, bosszúvágyó, vagy pénzért kapható, testi ügyességgel bíró, szófukar férfiak, esetleg tényleg elszánt nők./ Ezen emberek egy-két héten át elméletileg és gyakorlatilag iskolázandók, és csak azok bízhatók meg valamilyen feladattal, akik az iskolázás eredményeképpen megfelelték.

A megszállott területen komoly intranzigens gondolkodású és széles látókörű férfiak előzetes bemondása alapján összeállítandó a kiszemelt személyi és tárgyi áldozatok jegyzéke és az itteni megítélés szerinti időpontban azok valamelyike vagy több ellen az aknamunka kezdetét venné. A végrehajtáshoz szükséges emberek már jóval előbb, esetleg állandó tartózkodásra leküldendők, velük az összeköttetés biztosan fenntartandó. Az eszközök biztosítandók, mégpedig innen való bevitel útján. Komplikált technikai eszközök készítenedők, többiek bevásárlandók.

A végrehajtó közegek pénzzel való ellátása és siker esetén bőséges megjutalmazása és szökésének előkészítése.

Fontosnak tartom, hogy az aknamunka vezetésével kizárólag egy ember bízassék meg, aki a szervezést eszközli, az iskolázást végrehajtja, az eszközöket beszerzi, stb., akinek ilyen irányú működéséről más, mint a vezető nem tud.

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515. Eredeti, gépelt tisztázat.

**Schitler József vezérkari alezredes feljegyzése a magyar kormány,
valamint az osztrák és bajor paramilitáris szervezetek között lefolyt
titkos tárgyalásokról, Bécs, 1921. május 11.**

Jegyzetek a május 10-én, Wienben lefolyt tárgyalásról

Jelen voltak:
Lehoczky konzul
Schitler alezredes
Kanzler
Hörl őrnagy
Kautter¹ Kapitänlieutenant² (Erhardt megbízottja)
Patterrer tanár, a stájerék kiküldöttje.

Dr. Ahrer kimentette magát azzal, hogy Dr. Rintelent a kommunisták május 8-án annyira inzultálták tetteleg, hogy ágyban fekvő beteg, ennél fogva első helyettese, Dr. Ahrer jelenleg Grazhoz van kötve, mert különben a Landesregierung³ ügyeit a szociáldemokrata Pongratz (2. Landeshauptmannstellvertreter⁴) vezeté.

Kifejtettem, hogy a további tárgyalások magyar részről a Kettőskereszt Vérszövetség nevében (Bund vom Doppelkreuze) fognak folyni, melynek megbízottja Siménfalvy igazgató lesz.

Továbbá felolvastam a nevezett szövetség föltételeit a tárgyalások folytatására nézve, melyek szó szerint a következőképpen szóltak:

1. *„Bevor dieser Bund sich verpflichte, würde, auf Geld und Verpflegsaushilfen, wünscht er, dass die ORKA nicht nur mit den Steiern, sondern mit allen für die Aktion in Betracht kommenden Kreisen Vereinbarungen trifft, besonders unseren auch die wiener massgebenden Kreise einzubeziehen.*

2. *Der genannte Bund erklärt, dass die von seiner Seite in Aussicht gestellten Beihilfen nur dann aktuell werden, wenn die westungarische Frage auf freundschaftlichen Wege eine Lösung findet. Die ORKA verpflichtet sich demnach, dass sie alle im ersten Punkte genannten österreichischer Kreise dazu bringen wird, dass Österreich solange die Übergabe des fraglichen Gebietes nicht fordert, bis dies auf Grund gegenseitiger Vereinbarungen durchgeführt werden kann.“⁵*

¹ Eberhard Kautter, Hermann Erhardt paramilitáris vezető, az Erhardt Tengerészdandár (Marinebrigade Erhardt) német Freikorps különítmény parancsnokának helyettese.

² Kapitänlieutenant: korvettkapitány, a haditengerészetnél a századosnak megfelelő tiszti rendfokozat.

³ Landesregierung: osztrák tartományi kormány.

⁴ 2. Landeshauptmannstellvertreter: osztrák tartományi miniszterelnök 2. számú helyettese.

⁵ A szöveg magyar fordítása: 1. Mielőtt a Szövetség pénz- és élelmiszersegélyre elkötelezné magát, azt kívánja, hogy az Orka szervezet ne csak a stájerekkel, hanem valamennyi, az akció szempontjából fontos személlyel, különösen a bécsi mértékadó körökkel lépjen egységre.

2. A Szövetség kijelenti, hogy a részéről kilátásba helyezett segítség csak akkor válik aktuálissá, ha a nyugat-magyarországi kérdés rendezésére barátságos formában került sor. Az Orka szervezet elkötelezi magát amellet, hogy az összes, az 1. pontban említett körrel együtt arra törekszik, hogy Ausztria mindaddig ne követelje a szóban forgó területek részére történő átadását, míg a kérdésben kölcsönös megállapodás nem születik.

Úgy a bajorok, mint Patterer tanár ezt a két pontot szóról szóra feljegyezték maguknak. Kijelentették, hogy az 1. pontot úgy értelmezik, hogy ők a nevezett körök alatt az egyes tartományok „ORKA”-Landesleitungjait⁶ értik.

A további tárgyalásokra nézve a következő megállapodás történt:

a) Kanzler e hó 18-ára összehívja Grazban a nevezett körök vezetőit, hogy velük a feltételeket közölje, és hogy ezeket velük elfogadtassa.

Kérdéses azonban, hogy a tartományok „ORKA”-vezetői rögtön hozzájárulnak-e anélkül, hogy a mértékadó embereik hozzájárulását előzőleg ne kérték volna ki.

b) e hó 18-án szintén Grazban külön tárgyalás lesz a magyarokkal, amelyen a végleges megegyezések fognak létrejönni.

Patterer a maga részéről elfogadta a feltételeket, azonban már most megnevezi azon kifogásokat, amelyek más oldalról fognak támasztatni:

1) Az a kifejezés: „*Vereinbarung auf freundschaftlichen Wegen*”⁷ egy kissé határozatlan; célszerű volna azon új határvonal megnevezése, mely körül a megegyezés fog forogni. (A tárgyalási bázis megjelölése).

2) A tárgyalók a „Heimwehr”-szervezeteket képviselik, közöttük és a jelenlegi kormány között azonban nagy különbség van.

Ha a tárgyalók nem volnának képesek a legjobb akaratuk mellett a jelenlegi kormányt döntően befolyásolni, úgy az nem tekintendő illojalitásnak.

Az a benyomásom, hogy a bajorok nagy súlyt fektetnek a megegyezésre Németország expanziólehetősége miatt kelet felé, míg a stájer kiküldöttek a magyarokkal való megegyezésben az állásuk és személyi biztonságuk garanciáját látják.

Kanzler kéri, hogy az „ORKA”-vezetőség életben tartására felajánlott 100 000 márkát Janky alezredes címére utalványozzuk át Münchenben, ahol ő vagy Hörl át fogja venni.

Hörl őrnagy a hó vége felé Budapestre fog utazni, hogy Siménfalvyval felvegye az összeköttetést, és tájékoztatást nyerhessen a mi önvédelmi szervezeteink állapotáról.

Kanzler a következőket tette szóvá: értesüléseik szerint a magyarok megegyeztek a lengyelekkel, hogy azon esetre, ha a lengyelek és csehek megtámadnák Németországot, a magyarok semlegességre kötelezték volna magukat Csehországgal szemben is. Ha ez valóság volna, akkor ő és mindazok, akik a magyarbarátság lelkes szószólói, teljesen elvesztették volna hitelüket Németországban, és még, mint kémelek lehetnek meggyanúsítva, mert a németek terveiről minket értesítettek. A német kormány csak azt az esetet tekintené casus bellinek, ha a lengyelek a csehek „deutsches Reichsgebiet”-et,⁸ nem pedig ha csak „Abstimmungsgebietet”⁹ szállnának meg.

A németek úgy látják a helyzetet, hogy Felső-Szilézia ellen a lengyelek 4-500 000 embert, a csehek 3 hadosztályt vonultattak fel, míg a cseh–bajor határon kettő hadosztály állana.

Német részről a Reichswehr Felső-Szilézia vidékén lépne akcióba, míg a cseh–bajor határon kb. 2 ORKA-hadosztály, valamint az Erhardt-csapatok (kb. 20-30 000) volnának.

⁶ Landesleitung: tartományi vezetőség.

⁷ Barátságos úton megkötött megállapodás.

⁸ Deutsches Reichsgebiet: német birodalmi terület.

⁹ Abstimmungsgebiet: olyan vitatott hovatartozású terület, amelynek hovatartozásáról elvileg az ott élő lakosoknak kellene népszavazáson döntenük.

Kérdésemre, hogy mi történe, ha a franciák közbelépnének, Kanzler azt a fantasztikus tervet mondta, hogy a németek 14 napon belül a lengyelekkel és csehekkel fognak végezni, azután a franciáknak fognak ellentállni.

Én kifejtettem, hogy tudtommal nem létezik ilyen megegyezés a részünkről a lengyelekkel és csehekkel, és a következőt olvastam fel:

„Wenn die Tschechen Deutschland angreifen würden, und die Deutschen sie zurückwerfen, denn ist der genannte Bund bereit, unter folgender Bedingungen zu Gunsten Deutschlands einzugreifen:

a) Die deutsche Irredenta wurde bereit in ganzen Gebiet der gegenwärtigen Tschechoslovakei zum Ausbruch gebracht,

b) grössere deutsche Truppenmassen haben die tschechoslovakische Grenze überschritten. Die Eingreifen unsererseits wird darin bestehen, dass auch wir in Oberungarn unsere Irredenta zum Ausbruch bringen und vom ungarischen Territorium mit Freischaren nach Oberungarn vorrücken.”¹⁰

Kanzler azon kívánságának adott kifejezést, hogy a Kettőskereszt Vérszövetségnek segítsége lehetőleg a kezdettől fogva kössön le cseh csapatokat a Felvidéken. Én kifejtettem, hogy a csehek annyira félnek tőlünk, hogy csapatokat a Felvidékről aligha fognak elvonni, másrészt e nevezett szövetség csak akkor léphet akcióba, ha a cseh helyzet már erre megérett, mert tekintettel kell lenni a jugoszlávokra és a románokra.

Fenti kijelentéseim látszólag nagy megnyugvással vétettek tudomásul.

Kanzler azt a kérdés intézte hozzám, hogy a németek részére nem-e lehetne Magyarországon löszert gyártani.

Nem tudván erre választ adni, felhívtam a bajorokat, hogy ezt a kérdést Hörl őrnagy tegeye szavá budapesti látogatása alkalmával.

Patterer a helyzetet Stájerországban a következően festette: a hangulat a forrpontra jutott, és kedvező volna a helyzetet jobbra fordítani.

Stájerországban ez egy pár nap alatt hajtható végre, de Wienre való tekintettel ez mostan nem volna kívánatos. A kommunisták ellen elfogató eljárással fognak élni.

[sajátkezű aláírás]
Schitler ales¹¹

Láttam. 1921. V. 11. Lehoczky s. k.

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 64-1921-41-199. Eredeti, gépelt, aláírt tisztázat.

¹⁰ A szöveg magyar fordítása: Ha a csehek megtámadják Németországot, a németek pedig visszaverik őket, a szövetség készen áll az alábbi feltételekkel beavatkozni:

a) A német irredenta kirobban majd Csehszlovákia egész jelenlegi területén.

b) Nagyobb német csapattestek lépik át a csehszlovák határt.

A beavatkozás a mi részünkről abból fog állni, hogy mi is kirobbantjuk a saját irredentánkat a Felvidéken, ahová Magyarország területéről szabadcsapatok nyomulnak be.

¹¹ Ales: alezredes.

**A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék ítélete
a Kovács testvérek és társaik bűnügyében, Budapest, 1925. október 22.**

A budapesti kir. büntetőtörvényszék

B. XIV. 10559/76 sz. 1925

A MAGYAR ÁLLAM NEVÉBEN

A budapesti kir. büntetőtörvényszék mint büntetőbíróság az állam törvényes rendjének erőszakos felforgatására irányuló büntett és pénzhamisításra irányuló szövetség miatt KOVÁCS KORNÉL és társai ellen a kir. ügyészségnek 125512/1923 kü. számú vádiratában, illetve a vádtanácsnak B. IV. 10559/1923-57 számú vádhatározatában foglalt vád felett dr. Publik Ernő kir. ítélőtáblai bíró mint elnök, dr. Szemák Jenő kir. törvényszéki tan. elnök és dr. Kovács Miklós kir. törvényszéki bíró, valamint dr. Haubert Hugó kir. törvényszéki joggyakornok, mint jegyzőkönyvvezető részvételével, dr. Moldovány Géza kir. ügyésznek mint közvádlónak, a szabadlábban lévő KOVÁCS KORNÉL, KOVÁCS ÁRPÁD, KOVÁCS TIVADAR, BECKER ISTVÁN, SZALAY JÁNOS, SZOBODECZKY ALADÁR, lovag UMLAUF SZIGFRID, TARNOVSZKY PÁL, SZTACHÓ SZAVÉR és LÁNG EDE vádlottaknak, dr. Balonyi Imre és dr. Helvey Tibor ügyvédeknek mint védőknek jelenlétében Budapesten, 1925. évi október hó 19, 20, 21 és 22 napjain megtartott nem nyilvános főtárgyalás alapján a vád és a védelem meghallgatása után meghozta a következő

ÍTÉLETET:

A szabadlábban levő KOVÁCS TIVADAR 28 éves, róm. kat. vallású, soproni szül., budapesti lakos, magyar állampolgár, magántisztviselő, vagyontalan, SZALAY JÁNOS 42 éves, róm. kat. vallású, budapesti szül. és lakos, magyar állampolgár, műszaki rajzoló, vagyontalan és TARNOVSZKY PÁL 32 éves, ág. ev. vallású, budapesti szül. és lakos, magyar állampolgár, vállalkozó, vagyonos vádlottak bűnösök a Btk. 203. § 1. pontjába és a Btk. 205. §-ába ütköző pénzhamisításra irányzott szövetség vétségében, amelyet úgy követtek el, hogy Budapesten 1922 év december havában közös egyetértéssel elhatározták, hogy abból a célból, hogy az valódi pénz gyanánt forgalomba hozassék, a csehszlovák 50 koronás papírpénzt utánozni fogják, mely szövetséghez hamisításhoz szükséges anyagok megszerzésében és a klisé elkészítésében megnyilvánuló előkészületi cselekmény is járult.

A KIR. TÖRVÉNYSZÉK EZÉRT:

KOVÁCS TIVADAR, SZALAY JÁNOS és TARNOVSZKY PÁL vádlottakat a Btk. 205. §-a alapján egyenként /2-2/ kettő-kettő hónapi fogházra mint főbüntetésre, továbbá a Btk. 215. §-a alapján egyenként /3/ három évi hivatalvesztésre és a politikai jogok gyakorlásának ugyanily tartamú felfüggesztésére mint mellékbüntetésre ítéli.

A szabadságvesztésbüntetést vádlottak előzetes letartóztatásával a Btk. 94. §-a alapján egészen kitöltöttnek veszi.

A hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését az ítélet jogerőre emelkedése napjától kell számítani.

KOVÁCS TIVADAR, SZALAY JÁNOS és TARNOVSZKY PÁL vádlottak a Bp. 480 és 481. §-a értelmében kötelesek az eddig felmerült és az ezután felmerülő bűnügyi költségeket az államkincstárnak megtéríteni.

A kir. törvényszék az irodai 1367/923 letét szám alatt bűnjelként őrzött kézigránát-hüvelyt és az irodai 649/1925 tételszám alatt bűnjelként őrzött könyveket és iratokat a Btk. 61. §-a alapján elkobozza, s az ítélet jogerőre emelkedése után a gránáthüvelyt a budapesti kir- ügyészségnek megküldi, a könyveket és az iratokat a bűnügyi iratokhoz csatolni kell.

A KIR TÖRVÉNYSZÉK:

KOVÁCS KORNÉL 32 éves, róm. kat. vallású, pereslői szül. budapesti lakos, magyar állampolgár, magántisztviselő, vagyontalan,

KOVÁCS ÁRPÁD 26 éves, róm. kat. vallású, soproni szül. budapesti lakos, magyar állampolgár, magántisztviselő, vagyontalan,

KOVÁCS TIVADAR,

BECKER ISTVÁN 30 éves ág. ev. vallású, gyergyóditrói szül. budapesti lakos, magyar állampolgár, magántisztviselő, vagyontalan,

SZALAY JÁNOS,

SZOBODECZKY ALADÁR 32 éves, róm. kat. vallású, újsinkai szül. budapesti lakos, magyar állampolgár, magántisztviselő, vagyontalan,

lovag UMLAUF SZIGFRID 47 éves, r. kat. vallású, pozsonyi szül. budapesti lakos, magyar állampolgár, magántisztviselő, vagyontalan,

TARNOVSZKY PÁL,

SZTACHÓ SZAVÉR 29 éves, r. kat. vallású, szegedi szül. és lakos, magyar állampolgár, tűzoltó tiszt gyakornok, vagyontalan és

LÁNG EDE 30 éves, róm. kat. vallású, budapesti szül. és lakos, magyar állampolgár, honvédelmi minisztériumi díjnok, vagyontalan vádlottakat az 1921. évi III. tc. 1. §-ának 1. bek. ütköző és a 3. bek. első tét szerint minősülő az állam törvényes rendjének erőszakos felforgatására irányuló büntett miatt ellenük emelt vád alól a Bp. 326. § 2. pontja alapján felmenti.

INDOKLÁS:

A közvádoló KOVÁCS TIVADAR, TARNOVSZKY PÁL és SZALAY JÁNOS vádlottak ellen vádat emelt a Btk. 203. § 1. pontjába és a Btk. 205. §-ába ütköző pénzhamisításra irányzott szövetség vétsége címen.

A kir. törvényszék KOVÁCS TIVADAR, TARNOVSZKY PÁL, SZALAY JÁNOS és BECKER ISTVÁN vádlottaknak a főtárgyaláson felolvasott nyomozati valómása és dr. Jáger Károly tanú vallomása alapján az alábbi tényállást állapította meg.

Budapesten 1922. évi december havában KOVÁCS TIVADAR, SZALAY JÁNOS előtt szóba hozta, hogy 50 szokolos csehszlovák papírpénzt kellene hamisítani.

KOVÁCS TIVADAR e szándékot közölte TARNOVSZKY PÁLLAL is, kinek elmondotta, hogy ennek a tervnek a végrehajtására pénzre lévén szükség, pénzzel támogassa ennek a tervnek a megvalósulását, mert felsőbb helyen is kívánják e terv megvalósítását.

TARNOVSZKY PÁL azután Balázsovits Jenő főhadnagytól apródonként 150 000 kort kért kölcsön.

E pénzen TARNOVSZKY PÁL, SZALAY JÁNOSSEL együttesen a pénzhamisításhoz szükséges anyagokat, nevezetesen iratnyomó másológépet, festéket, papírost, egy Richter-féle precíziós körzöt vásárolt be. TARNOVSZKY PÁL mintául két drb. 50 szokos papírpénzt is adott SZALAY JÁNOSNAK, ki a pénzekről készített is rajzmintát és fényképet, valamint metszetet egy 8-10 négyyszög nagyságú cinklemezen.

A cinklemezt átadta KOVÁCS TIVADARNAK, aki azt bemutatta Makay Imre századosnak.

KOVÁCS TIVADAR, TARNOVSZKY PÁL és SZALAY JÁNOS vádlottak nem ismerik be bűnösségüket.

KOVÁCS TIVADAR vádlott beismerte, hogy egy Jablonszky Jenő nevű katonatiszt Csehszlovákiából egy 50 szokos papírpénz hamisításra alkalmas üveglap-kliséét hozott hozzá, és azt beajánlotta hamisításra azzal, hogy a hamis pénzt a Kettőskereszt Vérszövetség irredenta célra fordítsa. Vallomása szerint ő ezt az üveglapot elvitte a Kettőskereszt Vérszövetség parancsnokának, Makay Imrének, aki azonban a tervet elutasította.

A nyomozás során KOVÁCS TIVADAR vádlott azt adta elő, hogy a szokolhamisítás tervét ő közölte TARNOVSZKY PÁLLAL azzal, hogy miután neki a hamisításra pénze nincs, ő a szokolhamisítást erkölcsileg fogja támogatni, és a szokolhamisítás céljából SZALAY JÁNOST bemutatta TARNOVSZKY PÁLNAK.

KOVÁCS TIVADAR vádlott a főtárgyaláson ezt a nyomozati vallomását elfogadható indok nélkül módosította.

TARNOVSZKY PÁL tagadta bűnösségét, s azzal védekezett, hogy való az, hogy Jablonszky Jenő nevű felvidéki főhadnagy barátja, aki a felvidéken magyar irredenta szolgálatban működött, hozott neki egy üveglap-kliséét és 5-6 rajzot azzal, hogy szokolhamisításra fel lehetne használni, s Felvidéken azzal zavart lehetne csinálni.

Vallomása szerint a rajzolt tárgyakat ő átadta KOVÁCS TIVADARNAK azzal, hogy felsőbb helyen érdeklődjön, hogy mit szólnának a szokolhamisítási tervhez, de KOVÁCS TIVADAR mintegy két hét múlva hozta vissza a tárgyakat, hogy felsőbb helyen nem járulnak hozzá a dologhoz, s így a kliséet a rajzokat megsemmisítették.

A vádlott beismerte, hogy SZALAY JÁNOSNAK adott 150 000 kort és tagadja, hogy pénzhamisításra, hanem távfényképezőgépre, amivel SZALAY kísérletezett.

TARNOVSZKY PÁL vádlott a nyomozás folyamán azt adta elő, hogy vele KOVÁCS TIVADAR közölte, hogy felsőbb helyre idegen pénz hamisítására megbízást kaptak, mire KOVÁCS TIVADARRAL közölte, hogy van neki Felvidéken egy magyar érzésű barátja, ki hajlandó lesz a pénzt rendelkezésre bocsájtani. Pár hét múlva barátját, Balázsovits Jenő főhadnagyot el is vitte az egyesületbe, ki mikor informálták, 150 000 koronát adott, melyből SZALAY és TARNOVSZKY megvásárolták az összes hamis pénz készítéséhez szükséges eszközöket és anyagokat.

Vallomása szerint ő vásárolta meg a fényképezési eszközöket, a körzöt és egy iratnyomó másolóprést, a festékeket és más kisebb dolgokat SZALAY vásárolta meg, s úgy határozták el, hogy 50 szokos bankjegyet fognak utánozni.

A rajzok elkészítését, a fotografálást és cinkográfiát SZALAY vállalta el, SZALAY készített is a bankjegy egy részéről kliséet, azt átadta KOVÁCS TIVADARNAK.

TARNOVSZKY PÁL vádlott a főtárgyaláson ezt a nyomozati vallomást ugyancsak elfogadható indok nélkül módosította azzal, hogy vádlottak megbeszélés alapján tették a nyomozati vallomásukat, nehogy a Felvidéken lakó tiszt barátjuk bajba kerüljön.

SZALAY JÁNOS vádlott sem ismerte be bűnösségét, s azzal védekezett, hogy való az, hogy a Felvidéken magyar irredenta szolgálatban álló, Jablonszky nevű főhadnagy egy rajzot és üveglisét hozott, amit KOVÁCS TIVADAR útján kézhez is kapott, de mikor megtudta, hogy felső helyen a szokolhamisítási tervet elutasították, a rajzot és a lemezt megsemmisítette. Elismeri, hogy egy iratprést, körzöt és festéket szerzett be, de nem szokolhamisításhoz, hanem rádió-fényképezőgép szerkesztésével kísérletezett laboratóriumába, s ehhez kellett a fent írt dolgok.

Beismerte, hogy nála két drb. 50 szokolos bankjegyet találtak, ezt Jablonszkytól mintául kapta, ha a szokolhamisítási tervet elfogadják.

SZALAY JÁNOS vádlott a nyomozás folyamán azt adta elő, hogy a szokolhamisítás eszméjét KOVÁCS TIVADAR vetette fel, s a Balázsovits Jenőtől kapott pénzen TARNOVSZKY PÁLLAL együtt anyagot és szükséges dolgokat ők szereztek be, készített is az 50 szokolosról cinklemezre egy sarokklisé, az KOVÁCS TIVADARNAK bemutatás végett átadta, ki azt visszahozta, mert a végleges klisé elkészítéséhez pénz nem volt, a klisé megsemmisítette, úgyszintén a beszerzett anyagokat és iratnyomót, körzöt eladta.

SZALAY JÁNOS elfogadható indok nélkül módosította a nyomozati vallomását.

BECKER INSTVÁN vádlott azt adta elő a főtárgyaláson, hogy ő a szokolhamisítás ügybe beavatva nem volt, ezért járt SZALAY JÁNOS laboratóriumában, s látott 2 drb. szokolott, de hogy azt SZALAY csinálta volna, az nem látta.

A nyomozás során tett vallomása részletesebb, itt azt adta elő BECKER ISTVÁN, hogy egy ízben, mikor felmentek SZALAY JÁNOS laboratóriumába, oda SZALAY csak hosszas várakozás után engedte be, el is dugott előlük valamit az asztalról, de hogy mit, azt nem tudja, ő az asztalon csak két drb. 50 szokolos bankjegyet látott, s meg is jegyezte távozás után a vele volt Sebők nevű barátja előtt, hogy SZALAYNAK olyan jól berendezett terme van, mint egy bankjegyhamisítónak.

A kir. törvényszék KOVÁCS TIVADAR, TARNOVSZKY PÁL és SZALAY JÁNOS vádlottaknak a főtárgyaláson és a nyomozás során tett vallomásaiknak egybevetése és mérlegelése után megállapította, hogy a vádlottak a nyomozás során a szokolhamisítás terve tekintetében oly részletes és egymást kiegészítő vallomást tettek, hogy azt a főtárgyaláson tet tagadásuk és vallomásmódosításuk nem ronthatja le, s így e beismerő vallomásokat a bűnösség megállapítására elegendő bizonyítékának találta.

Megállapította, hogy KOVÁCS TIVADAR, TARNOVSZKY PÁL és SZALAY JÁNOS együtt megbeszélték az 50 szokolos külföldi pénz hamisításának tervét, ehhez KOVÁCS TIVADAR pénz hiányában erkölcsi támogatást ígért, s kijelentette, a hamisításra felsőbb helyről megbízása van.

Ő mutatatta be TARNOVSZKY PÁLNAK SZALAY JÁNOS a hamisítás céljából, TARNOVSZKY PÁL és SZALAY JÁNOS együtt vásárolták meg a szükségesnek mutató anyagokat és műszereket, sőt, SZALAY JÁNOS klisé is készített, tehát a pénzhamisításhoz szükséges előkészületi cselekményeket is megtették.

KOVÁCS TIVADAR, TARNOVSZKY PÁL és SZALAY JÁNOS e cselekménye kimeríti a Btk. 203. § 1. pontjába és a Btk. 205. §-ába ütköző pénzhamisításra irányított szövetség vétségének tényálladási alkatelemeit, s mert javukra beszámíthatóságot kizáró, vagy büntethetőséget eredményező az megállapítható nem volt, a kir. törvényszék őket a bűncselekményben bűnösöknek mondta ki.

A büntetés kiszabásánál enyhítő körülményként mérlegelte vádlottak büntetlen előéletét, s ama meg nem cáfolt védekezésüket, hogy e bűncselekményt egy téveszméjük keresztülvitelére akarták felhasználni, s ez enyhítő körülmények figyelembe vételével állapította meg velük szemben e rendelkező részben foglalt és bűnösségük fokával arányban állónak talált büntetést.

A közzéadott KOVÁCS KORNÉL, KOVÁCS ÁRPÁD, KOVÁCS TIVADAR, BECKER ISTVÁN, SZALAY JÁNOS, SZOBODECZKY ALADÁR, lovag UMLAUF SZIGFRID, TARNOVSZKY PÁL, SZTACHÓ SZAVÉR, LÁNG EDE vádlottakat azzal vádolta, hogy Budapesten 1922 évi június haváig terjedő időben szervezkedést és mozgalmat kezdeményeztek az állam és a társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására az által, hogy:

1. 1923 év elején naptárilag meg nem határozható napon a Dohány utca 15. számú házba a Magyar Nemzeti Múltunk kulturális társaság irodahelyiségében szövetkezést létesítettek arra, hogy a Dohány utcai izraelita imaházat valamelyik péntek este, amikor abban a hívek istentiszteletre összegyűltek, az imaház alatt elvezető csatornába elhelyezendő pokolgéppel felrobbantják.

2. 1923 tavaszán naptárilag meg nem határozható napon a Pannónia szálló 103. számú szobájába, ahol Magyar Nemzeti Múltunk Kulturális Társaság irodája volt, arra szövetkeztek, hogy Vázsonyi Vilmos, Rassay Károly, Rupert Rezső, Drozdy Győző nemzetgyűlési képviselőket, gróf Bethlen István miniszterelnököt, gróf Klebelsberg Kunó közoktatásügyi minisztert egy beszerzendő zárt gépkocsin kihurcolják egy kültelken vásárlandó épületbe, s ott fogva tartják.

3. 1923 év tavaszán naptárilag meg nem határozható napokon terroristacsapat szervezését kezdték meg azzal a tervvel, hogy a kormányt elűzik és a nemzetgyűlést erőszakkal felosztatják, és helyükbe katonai diktatúrát juttatnak hatalomra, s ezekkel a szervezkedésekkel összefüggően és azok céljaira a Magyar Nemzeti Múltunk Kulturális Társaság nevében pénzzadományokat gyűjtöttek, előkészületeket tettek egy nagyváradi román állampolgár kifosztására, és emberi élet kioltására alkalmas lőfegyvereket és robbanószereket szereztek be.

Indítványozta, hogy a kir. büntetőtörvényszék a fent nevezett vádlottakat a vádba fent jelzett tényállás alapján az 1921. évi III. tc. 1. §-ának első bekezdésében meghatározott, és e § harmadik bekezdésének első tét. szerint minősülő, az állam és társadalom törvényes rendjének felforgatására irányuló büntetettben bűnösnek kimondja és megbüntesse.

A vádlottak nem ismerték be bűnösségüket. Egyöntetűen azzal védekeztek, hogy a vádba tett bűncselekményeket nem követték el.

A kir. büntetőtörvényszék a főtárgyalás adatai alapján a következő tényállást állapította meg.

Köztudomású tény, hogy a vesztt háború után bekövetkezett országcsönkítés, majd a forradalmak Magyarország államrendjének felforgatását vonták maguk után.

A nagy világtörténelmi válságban hazánkra szakadt szerencsétlenségük nem csak nemzeti nagylétünket döntötte romba, hanem a gazdasági életit és a társadalom rendjét is megbontotta.

Ebben a válságos nemzeti katasztrófában a társadalom is megmozdult.

Megmozdultak olyanok, akik az államiság és a nemzeti lét visszaállítása s az átcsatolt területek visszaszerzése céljából lelkes, önfeláldozó, csupán önzetlen haszaszeretetből irredenta célokat szolgáló és kommunistaellenes alakulatokat szerveztek.

Ily célból szervezték a Kettőskereszt Vérszövetséget is.

E szervezkedések keretében azonban akadtak olyan egyének, akik ezeket a nemes célokat és a hazafiságot csupán cégérül használták fel önző céljaik elérésére és bűncselekmények elkövetésére.

A vádlottak közül KOVÁCS KORNÉL, KOVÁCS TIVADAR, KOVÁCS ÁRPÁD, VASS TITUSZ, lovag Umlauf Siegfried, valamint az időközben elhalt MAYER OSZKÁK is saját beismerésük szerint a Kettőskereszt Vérszövetségnek tisztjei voltak.

Ennek a szövetségnek az irodahelyisége a Csengery utca 30 számú házban, majd a Nyár utca 9 szám alatti iskola tornatermében volt.

A Kettőskereszt Vérszövetség /KKVSz/ tagjai az egyesületbe való belépésük alkalmával esküt kette, amelynek a főtárgyaláson felolvasott szövege szerint a jelentkező Istenre való hivatkozással megfogadta, hogy az irredenta célokat és a kommunistaellenes célokat önfeláldozással fogja szolgálni, és aláveti magát az egyesület vérbíróságának.

KOVÁCS KORNÉL, KOVÁCS TIVADAR, KOVÁCS ÁRPÁD, dr. UMLAUF SIEGFRIED és SZALAY JÁNOS vádlottak, valamint dr. JÁGER KÁROLY, aki szintén a KKVSZ tagja volt, 1922 évi augusztus havában megbeszélték, hogy egy magyar kulturális társaságot alapítanak. A 17 sorszám alatti felhívásuk tartalma szerint ennek a társaságnak az volt a célja, hogy a háború és forradalmak által a helyes irányból eltért erkölcs és emberszeretet régi színvonalra való visszaállítása és a kölcsönös megértés megszilárdítása, továbbá a nagy világegés által okozott lelki eltolódásnak, a gyűlölködésnek lecsillapítása és megszüntetése és a magyar nemzet kulturális fölényének biztosítása céljából, „Magyar Nemzeti Múltunk Kulturális Társaság” /M. N. M./ néven egy olyan szervezetet létesítenek, amely cél megvalósítását és felolvasások, művészi és tudományos előadások és matinék rendezésével, valamint a fent vázolt szellemben szerkesztett könyvek kiadásával és terjesztésével fogja megvalósítani.

1922 évi szeptember havában megtartották az alakuló közgyűlést.

Ezen KOVÁCS KORNÉL által szerkesztett alapszabályokat elfogadták és megválasztották a vezetőséget, az alapszabályokat pedig jóváhagyás végett felterjesztették a m. kir. belügyminiszterhez.

A vezetőség tagjai KOVÁCS KORNÉL szerint a következők voltak:

Elnök: dr. JÁGER KÁROLY MÁV-titkár, társelnökök: PATER BONAVENTURA /családi nevén GALLENÁRI ANTAL/, SZALAY IVÁN postafőtiszt, MAKKAY IMRE százados, dabasi HALÁSZ ZSIGMOND főhadnagy, dr. LATOR GÉZA törvényszéki bíró, VENCZEL GÉZA népjóléti központi igazgató, alelnökök: dr. KAPOSSY MIKLÓS népjóléti miniszteri fogalmazó, dr. UMLAUF SZIGFRID és KOVÁCS TIVADAR, ügyvezető elnökök: KOVÁCS KORNÉL, titkár: SZALAY JÁNOS, pénztáros: VERKOCZKY KÁROLY, majd KOVÁCS ÁRPÁD, könyvelő: SZOBODEZKY ALADÁR.

A vezetőség egyelőre a Hadviseltek Országos Gazdasági Szövetkezetének a Dohány utca 15. számú házban lévő hivatalos helyiségében szerzett egy szobából álló irodahelyiséget.

Majd 1923 év tavaszán BECKER ISTVÁN vádlott engedte át a Pannónia szálloda 105. számú szobáját irodai használatra.

BECKER ISTVÁN, TARNOVSZKY PÁL, SZTACHÓ SZAVÉR és LÁNG EDE vádlottak nem voltak az M. N. M. tagjai, TARNOVSZKY PÁLT csupán adománygyűjtéssel bízták meg.

A kulturális társaság vezetőségének tagjai közül csupán KOVÁCS TIVADAR, KOVÁCS KORNÉL, KOVÁCS ÁRPÁD, UMLAUF SZIGFRID, SZALAY JÁNOS, SZOBODECZKY ALADÁR és ezeken kívül VASS TITUSZ, aki a kulturális társaság érdekében propagandával foglalkozott, járogattak fel a Dohány utcai, majd a Pannónia szállodai irodahelyiségebe.

A M. N. M. első teendője az volt, hogy a kitűzött cél megvalósításához a szükséges pénzt megszerezze.

Elhatározták, hogy az anyagi eszközöket hazafias adományok gyűjtésével fogják megszerezni.

E célból először Budapest, majd az ország egész Budapest, majd az ország egész területére megszerezték Budapest székesfőváros polgármesterének 100.747/922 számú és a belügyminiszternek 42048/923 B. IX. számú engedélyét.

Az adományok gyűjtésében részt vett VASS TITUSZ, lovag UMLAUF SZIGFRID, TARNOVSZKY PÁL, SZÉKELY JÁNOS és ZÁVORY KÁLMÁN. Ezek a gyűjtött összeg után 25% gyűjtési jutalékot kaptak.

A vidéken való adománygyűjtést 45% jutalék fejében átengedték a gyermeknyaralattási propaganda vezetőinek, Fodor Andornak, Groff Samunak és Farkas Istvánnak.

A fentebb 1. pont alatt megjelölt vádat illetően KOVÁCS KORNÉL vádlott a nyomozás folyamán, /lásd XII./3 szám kihallgatási jegyzőkönyvet/ azt adta elő, hogy lehetséges, hogy valaki félig tréfásan szóba hozta, hogy jó volna a Dohány utcai zsinagógát sok zsidóval együtt levegőbe röpíteni, de ezzel az ötlettel, mint komoly tervvel nem foglalkoztak.

A főtárgyaláson tagadta, hogy ily tárgyú megbeszélésen részt vett volna, ily célra szervezkedést kezdeményezett volna, vagy hogy ily tárgyú beszélgetést még csak hallott volna is.

ZÁVORY KÁLMÁN tanú a nyomozás folyamán /lásd XII/5. sz. kih. jegyzőkönyvet/ azt adta elő, hogy 1923 évi április havában KOVÁCS KORNÉLLAL együtt a Pannónia szállóból a Gresham-palota felé ment, s ekkor mesélte neki, hogy tervezik a Dohány utcai zsinagóga felrobbantását a csatornában elhelyezendő oly robbanószerrel, melyből 1/10-eddel kevesebb kell, mint az ekrazitból, de a KKV Sz parancsnoksága e terv végrehajtását megtiltotta.

ZÁVORY KÁLMÁN azonban a főtárgyaláson azt a terhelő vallomását visszavonta, s a főtárgyaláson azt is előadta, hogy VASS TITUSZ egy alkalommal mondta neki az utcán, hogy „milyen jó hecc volna, ha a Dohány utcai zsinagógát fel lehetne robbantani, ha volna hozzá anyag és ember.”

ZÁVORY KÁLMÁN tanú hitelt érdemlőségét egyébként aggályossá teszi az a körülmény, hogy saját beismerése szerint a KOVÁCS testvérekkel az érintkezést megszakította, mert bár ők megígérték neki, hogy „M. N. M”-hoz főtisztviselőnek veszik be, s ennek ellenér egyszerű gyűjtőnek tették be, majd pedig azt hallotta SZÉKELY JÁNOSTÓL, hogy a KOVÁCS fivérek meg akarják verni.

KOVÁCS ÁRPÁD vádlott úgy a nyomozás, mint a főtárgyalás során azzal védekezett, hogy a vádba tett szervezkedéséről mit sem tud, sohasem hallotta a zsinagóga felrobbantásáról folytatott beszélgetést.

KOVÁCS TIVADAR vádlott tagadta, hogy a vádba tett szervezkedésről, illetve a zsinagóga felrobbantási tervéről tudott volna, s mint a főtárgyaláson előadta, ő bár állandóan feljárt a hivatalos helyiségükbe, de ott sohasem esett szó a zsinagóga felrobbantásáról.

Igaz ugyan, hogy VASS TITUSZ a nyomozás folyamán, amint ott a Bp. 313. §-a alapján felolvasott nyomozati vallomása /XII/1 kih. jkv./ tartalmazza, azt adta elő, hogy egy alkalommal a Dohány utca 15. számú házban lévő irodahelyiségben, amikor KOVÁCS KORNÉL, KOVÁCS TIVADAR, SZOBODECZKY ALADÁR és ő is jelen volt, KOVÁCS TIVADARRAL arról beszélgettek, hogy mi módon lehetne a Dohány utcai zsinagógát felrobbantani, s hogy ő akkor annak a véleményének adott kifejezést, hogy azt a városi kanálisban elhelyezett pokolgéppel lehetne végrehajtani, s hogy KOVÁCS TIVADAR ezt a tervet a KKV Sz parancsnokságával is közölte, az azonban a terve végrehajtását megtiltotta, ezt a terhelő vallomását azonban még a nyomozás folyamán KOVÁCS TIVADARRAL történt szembesítés alkalmával visszavonta.

SZOBODECZKY ALADÁR vádolt is tagadta, hogy jelen lett volna a VASS TITUSZ által említett magánbeszélgetésen.

E vádlottal szemben terhelő adatot csupán VASS TITUSZ vádolttnak az a vallomása szolgáltat, hogy VASS TITUSZ és KOVÁCS TIVADAR fent leírt beszélgetése az ő jelenlétében történt.

BECKER ISTVÁN, SZALAY JÁNOS, dr. UMLAUF SZIGFRID, TARNOVSZKY PÁL, SZTACHÓ SZAVÉR és LÁNG EDE vádlottak azzal védekeztek, hogy a zsinagóga felrobbantásának tervéről mit sem tudnak.

E vádlottak védekezésével szemben azonban bűnösségükre mutató adat nem merült fel.

A kir. törvényszék arra vonatkozóan, hogy vádlottak a Dohány utcai zsinagógának s az oda istentiszteletre összegyűlő híveknek felrobbantására szervezkedést vagy mozgalmat kezdeményeztek, VASS TITUSZ és ZÁVORY KÁLMÁN fent ismertetett vallomásait bizonyítéknak nem fogadta el, mert még abban az esetben is, ha a vallomások a valóságnak megfelelnek, legfeljebb csak arról lehetne szó, hogy VASS TITUSZ és KOVÁCS TIVADAR egy ilyen gonosz ötletet, tervet vetettek fel, anélkül azonban, hogy a terv végrehajtására bármi előkészületeket tettek, szervezkedést vagy mozgalmat kezdeményeztek, vagy abban tevékenyen részt vettek volna.

De egyébként is a pokoli ötlet végrehajtása végrehajtása a közönséges bűnszövetkezet taglétszámát meghaladó nagyobb szervezkedés vagy mozgalom kezdeményezését nem is igényelte.

De mindezekről eltekintve a kir. törvényszék jogi felfogása szerint egymagában a gonosz terv felvetése nem vonható az 1921. III. tc. 1. §-ának első bek. meghatározott kezdeményezés fogalma alá, mert az ez által védett jogi érdekeket veszélyeztető szervezkedés vagy mozgalom alanyi és tárgyi feltételeit meg nem valósította.

A 2. pontban leírt vádat illetően vádlottak tagadásával szemben a következő bizonyító adatok merültek fel:

SZÉKELY JÁNOS tanú azt adta elő, 1923 év május havában egy este 7 óra tájban benyitott a Pannónia szálló 105. számú szobájába, ahol ott találta KOVÁCS KORNÉLT, KOVÁCS TIVADART, SZOBODECZKY ALADÁRT, VASS TITUSZT, ZÁVORY KÁLMÁNT, egy Hugyecz nevű, és még előtte ismeretlen egyént. Utóbb odajött KOVÁCS ÁRPÁD is.

Ez alkalommal arról folyt ott a beszélgetés, hogy a M. N. M. egységes gyűjtést fog indítani, s a begyűlt összeget arra fogják felhasználni, hogy egyes minisztereket és nemzetgyűlési képviselőket, akik az országnak kárára vannak, eltegyenek láb alól. Ezt úgy fogják megvalósítani KOVÁCS TIVADAR és SZOBODECZKY ALADÁR magyarázata szerint, hogy vesznek egy kültelki házat és egy csukott autót, s majd azokat a poli-

tikusokat, akik ellen kifogásuk van, a csukott autón a kültelki házba hurcolják, s ott „elintézik”.

Szerinte az „elintézés” azt jelentette, hogy elteszik láb alól.

Emlékezete szerint gr. Klebelsberg Kunó, Rassay Károly, Vázsonyi Vilmos és Bethlen István és még egynéhány politikus neve került szóba.

ZÁVORY KÁLMÁN pedig a nyomozás folyamán azt adta elő, hogy ő is jelen volt a fent jelzett alkalommal a Pannónia szálló 105. számú szobájában, 1923 évi március hó 15-én a SZÉKELY JÁNOS által előadott beszélgetésen.

Azt is előadta, hogy egy alkalommal az utcán KOVÁCS KORNÉL elmesélte neki, hogy vesznek Budapest környékén egy házat, aztán egy zárt autót, azon dr. Rassay Károlyt, Rupert Rezsőt, Drozdy Győzöt s a szociáldemokrata képviselőket kihurcolják a kültelki házba.

ZÁVORY KÁLMÁN tanú azt a nyomozati a nyomozati vallomását azonban a főtárgyaláson visszavonta.

Kürthy Endre tanú a nyomozás folyamán azt adta elő /lásd VII.-16. kih. jkv./, hogy SZOBODECZKY ALADÁR 1923 évben Pünkösöd előtt azt mesélte neki, hogy vesznek egy kültelki házat, és egy árt autót, amelyen egyes politikusokat elhurcolnak a kültelki házba, s ott kivégzik. A főtárgyaláson azonban ezt a vallomását oda módosította, hogy ezeket a dolgokat SZÉKELY JÁNOS mesélte neki.

VASS TITUSZ vádlott a nyomozás folyamán tett és a Bp. 31. §-a értelmében felolvasott vallomása szerint /lásd VII.25. sz. kih. jkv./ többször volt szó a KOVÁCS testvérek, SZOBODECZKY ALADÁR, ZÁVORY KÁLMÁN és az ő jelenlétében arról, hogy a kormány helytelenül cselekszik, s hogy az ellenzéki, s különösen a szocialista képviselők hazafiatlan magaviseletet tanúsítanak, ezért el kellene őket verni.

Ő azonban ez ellen tiltakozott. Arról szó sem volt, hogy Bethlen István miniszterelnököt el kellett intézni, sőt, ellenkezően, a miniszterelnököt mindig csak dicsérték.

A kir. törvényszék SZÉKELY JÁNOS vallomását nem fogadja el hitelt érdemlőnek.

Ez a tanú ugyanis maga beismerte, hogy KOVÁCS TIVADAR őt az adománygyűjtésből folyóan arcul ütötte, mely körülmény arra a következtetésre szolgálhat támpontul, hogy KOVÁCS TIVADARRAL olyan ellenséges viszonyban él, mely őt valótlán tanúvallomásra is képessé teszi.

Megbízhatatlanságot bizonyítja az a körülmény, hogy a főtárgyaláson még azt is tagadta, hogy büntetve volt, amikor aztán saját kérelmére elkészített ujjnyomat-lapja alapján a kir. törvényszék az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatalt megkereste előéleti adatainak közlése végett, az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal az ujjnyomat alapján megállapította, hogy SZÉKELY JÁNOS lopások és közveszélyű munkakerülés miatt már büntetve volt.

A vádlottak iránt táplált bosszú érzetét bizonyítja Babos László tanú ama vallomása is, hogy a főtárgyalás folyama alatt Babos László tanút minden nap arra figyelmeztette, hogy terhelő vallomását ne vonja vissza, hanem tartsa fenn, Kürthy Endre tanú vallomásával pedig bizonyítottat, hogy a nyomozás folyamán őt is befolyásolta, hogy vádlottak ellen terhelő vallomás tegyen.

ZÁVORY KÁLMÁN vallomását nem fogadta el a kir. törvényszék hitelt érdemlőnek azért, mert a fent kifejtettek szerint a KOVÁCS testvérekkel az érintkezést megszüntette, tehát rájuk haragudott, és mert nyomozati vallomását a főtárgyaláson visszavonta.

Kürthy Endre vallomását a kir. törvényszék megbízhatatlannak tartja, mert maga is beismerte, hogy terhelő vallomását SZÉKELY JÁNOS elbeszéléséből merítette.

VASS TITUSZ vallomása végül az állam és társadalom tömeges rendjének erőszakos felforgatására irányuló szervezkedés vagy mozgalom kezdeményezése vagy létesítése tárgyában bizonyító adatokat nem tartalmaz.

A fenti kifejtett okok alapján a kir. törvényszék úgy találta, hogy a 2. pontban megjelölt vád bizonyítva nincs.

A 3. pontban megjelölt azt a vádat illetően, mely szerint a vádlottak terrorcsapatot szerveztek abból a célból, hogy a kormányt és a nemzetgyűlést feloszlatják erőszakkal, és helyükbe katonai diktatúrát juttatnak uralomra, s ezekkel a szervezkedésekkel és azok céljaira az M. N. M. nevében pénzadományokat gyűjtöttek, előkészületeket tettek egy nagyváradi román állampénztár kifosztására, továbbá emberi élet kioltására alkalmas lőfegyvereket és robbanószerkeket szereztek be, vádlottak tagadásával szemben a következő bizonyító adatok merültek fel.

ZÁVORY KÁLMÁN tanú a nyomozás folyamán azt adta elő, hogy a KOVÁCS testvére előtte azt fejtegették, hogy egy terrorcsapatot akarnak szervezni, mellyel esetleg a kormányt elűzik, a nemzetgyűlést feloszlatják, és katonai diktatúrát fognak uralomra juttatni. Azt is előadta, hogy KOVÁCS TIVADAR őt ebbe a terrorcsapatba fel is vette, s erre valami különleges esküt tettek, amelyben a Hadúrnak tettek fogadást.

Ezt a vallomást azonban a főtárgyaláson visszavonta, s azt adta elő, hogy az általa vetett eskü szövege a „Hadúr” szó kivételével azonos a KKV Sz esküszövegével, illetve az alkalommal a Hadúrra esküdött fel.

Kürthy Endre tanú pedig a nyomozás folyamán azt vallotta, hogy 1922 évi november hó 30. napján, névnapja alkalmával KOVÁCS KORNÉL és KOVÁCS ÁRPÁD ittas állapotban egy dalt énekelt, mely úgy kezdődött: „Terrorista vagyok én, vagyok én”...

Már a főtárgyalás folyamán azt adta elő, hogy KOVÁCS ÁRPÁD csak elmondott neki valami nótaszöveget, melyik valahogy úgy kezdődött: „féherterrorista vagyok én”, de ezt a nótát jelenlétében senki sem énekelte.

Végül MAYER OSZKÁR vádlottnak a Bp. 313. §-a értelmében felolvasott vallomása szerint dr. UMLAUF SZIGFRID egy alkalommal elbeszélte neki, hogy birkózókat, erős embereket és nyomozókat szed össze.

Dr. UMLAUF SZIGFRID vádlott azzal védekezett, hogy ő a KKV Sz részére rohamcsapatot szándékozott létesíteni, lehetséges, hogy említette, hogy e célból erős embereket keres, MAYER OSZKÁR ezt értette félre. Tagadja azonban, hogy birkózókról említést is tett volna.

Végül SZÉKELY JÁNOS tanú a főtárgyaláson mint új dolgot azt is felhozta, hogy Babos Lászlótól hallotta, hogy KOVÁCSEK azt is tervbe vették, hogy Budapesten minden kerületben lesz tíz veszedelmes emberük, kik gyilkosságra is vállalkoznak.

A kir. büntetőtörvényszék a fent nevezett tanúk vallomását a már kifejtett okoknál fogva hitelt érdemlőnek nem fogadta el.

MAYER OSZKÁR vallomásának tartamát pedig nem tekintheti olyanak, amelyből, arra lehetne következtetni, hogy a vádlottak, vagy azok egy része az állam és társadalom törvényes rendjének felforgatására irányuló terrorcsapatot szerveztek, vagy ilyen szervezkedést kezdeményeztek volna.

Ami a vádnak azt a részét illeti, hogy a vádlottak az M. N. M. Kulturális Társaság nevében abból a célból gyűjtöttek pénzt, hogy azokat az állam- és társadalomellenes indokra felhasználják, a bíróság a kir. törvényszék könyvszakértő által teljesített könyv-

vizsgálat adatai és véleménye alapján bizonyítottnak fogadta el, hogy a befolyt pénzdórmányt a vezetőség részint gyűjtési jutalékok, részint saját kiadásai fedezésére fordították, s mint a szakért mondja, adminisztrálták.

Ami a vádba tett cselekményt illeti, mely szerint vádlottak előkészületeket tettek arra, hogy Nagyváradon egy román állampénztárnokkal együtt, s azzal egyetértve színleges rablás ürügye alatt az ottani állampénztár pénzkészletét Magyarországra csempésszik, s a pénzt állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására irányuló célra, és a fent leírt tényállás szerint terrorcsoport szervezésére, zárt autó, kültelki ház vásárlására fordítják, a kir. törvényszék KOVÁCS TIVADAR, VAS TITUSZ, BECKER ISTVÁN, ZÁVORY KÁLMÁN, LÁNG EDE és SÜVSBERG TIVADAR egybevetett vallomása alapján bizonyítottnak fogadja el ugyanazt a tényt, hogy KOVÁCS TIVADAR, VASS TITUSZ és BECKER ISTVÁN a nagyváradi állampénztár kifosztására előkészületeket tettek, azt azonban, hogy azt a pénzt a vád által megjelölt célra tervezték volna fordítani, bizonyítottnak nem tekinti, mert erre vonatkozóan semmi bizonyító adat nem merült fel.

Ami végül a vádnak azt a részét illeti, hogy a vádlottak a bűnös szervezkedés és mozgalom céljaira lőfegyvereket és robbanóanyagokat szereztek be, a kir. törvényszék a következő tényállást fogadta el bizonyítottnak:

VASS TITUSZ, ZÁVORY KÁLMÁN, KOVÁCS KORNÉL, dr. UMLAUF SZIGFRID, SZALAY JÁNOS, KOVÁCS TIVADAR, KOVÁCS MÁRTON, WEISZBERGER SÁNDOR, CZIGÁNY SÁNDOR ÉS JÓB-FANCSALI GYŐZŐ egybevetett vallomásával bizonyítva van, hogy 1922 évi október hó 15. napja előtt, amely napon köztudomás szerint a román király és királyné gyulafehérvári megkoronázása történt, MAKKAY IMRE tüzér százados egy doboz kézigránátot adott át KOVÁCS KORNÉLNAK, amelyet KOVÁCS KORNÉL az M. N. M. irodahelyiségében helyezett el. Ezeket a kézigránátokat KOVÁCS TIVADAR a nagyváradi állampénztár tervezett kifosztása alkalmával vitte magával.

ZÁVORY KÁLMÁN, aki 1921 évi májustól 1922 januárig a Felkusházy irredenta csoportnál szolgált, Tamcsó Lajos főhadnagytól 27 kilogramm ekrazitot kapott.

Ebből 1922 év november havában 9 adagot adott át VASS TITUSZNAK, aki azt Aradra vitte. Majd 1922 év március havában újból 18 adagot és 80 méter angol gyűjtőzsinórt adott VASS TITUSZNAK ugyanabból a célból, hogy Aradra szállítsa. VASS TITUSZ ezt a 18 adag ekrazitot két alkalommal átadta megőrzés végett KOVÁCS TIVADARNAK, aki azt a M. N. M. irodahelyiségében tartotta.

Ezt a 18 adag /kilogramm/ ekrazitot SZALAY JÁNOS a saját lakására vitte, és abból a nyomozás folyamán 9 kilogrammot Korvig Mártonnak, 9 kilogrammot pedig Weinber Sándornak és Jób-Fancsali Győzőnek adott át megőrzés végett.

A Korvig Mártonnak átadott 9 kilogramm ekrazitot Czigány Sándorhoz vitték el elrejtés végett.

A főtárgyalás folyamán vádlottak tagadásával szemben semmiféle bizonyíték nem merült fel arra, hogy vádlottak ezeket a robbanóanyagokat abból a célból szereztek be, hogy azokat állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására felhasználják.

A kir. törvényszék az egyes bűncselekmények tekintetében a fent részletezett adatok alapján KOVÁCS TIVADAR, KOVÁCS ÁRPÁD, BECKER ISTVÁN, SZALAY JÁNOS, SZOBODECZKY ALADÁR, lovag UMLAUF SZIGFRID, TARNOVSZKY PÁL, SZTACHÓ SZAVÉR és LÁNG EDE vádlottakat az 1921.

évi III. tc. 1. §-ának első bek. ütköző és a 8. §. harmadik bekezdésének első tétele szerint minősülő, az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására irányuló büntettének vádja és következmények terhe alól a Bp. 386. § 2. pontja alapján mentette fel.

Budapest, 1925. október 22.

dr. Publik sk. ft. elnök
dr. Kovács sk. előadó kr. törvsz. bíró

Az irat jelzete: HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Hiteles másolat, gépelt.

A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszünt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

Magyar Királyi Belügyminiszter
szám: 3473/1925. VII. res.

Szigorúan bizalmas!
Sajátkezű felbontásra!

Tárgy: A Nemzeti Munkavédelmi Tartaléknak a megszünt KKV-vel való kapcsolatba hozása

Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének, a budapesti főkapitánynak és valamennyi kerület főkapitánynak:

A legutóbbi időkben gyakran értesültem afelől, hogy a Nemzeti Munkavédelmi Tartalékot a közönség a már rég megszünt Kettőskereszt Vérszövetséggel hozza kapcsolatba, ami azután alkalmas arra, hogy magát a Nemzeti Munkavédelmi Szervezetet a kellőképpen nem tájékozott polgárok előtt ellenszenvenessé, gyűlöletessé tegye.

Ennek az intézménynek, amely az állami újjáépítésnek, a gazdasági élet szociális békéjének egyik legbiztosabb támasza, nagy érdekét képezi, hogy ún. tartaléka és ez által a szervezet maga ferde megvilágításba ne kerüljön.

Felhívom Méltóságodat, hogy a közönség eme téves megállapításainak ellenében a rendelkezésére álló módon és a legbizalmasabb úton hasson oda, hogy az NMV tartalékának a volt KKV-vel való mindennemű összefüggése a közzelfogásból elimináltassék.

Figyelmeztesse a vármegyei, illetőleg a városi és rendőri tisztviselő kart, hogy a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék említésekor még kollegiális, bizalmas beszélgetéseknél is tartózkodják a KKV-re való hivatkozásból, nehogy esetleg megszokásból idegenek előtt is ily megnevezést használjon.

Budapest, 1926. évi március hó 5-én

[sajátkezű olvashatatlan aláírás]
miniszteri tanácsos

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473. Eredeti, gépelt, aláírt tisztázat.

**A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Államrendészeti Osztálya
jelentése a Kettőskereszt Vérszövetség feloszlottt egyesület adatai tárgyában
Budapest főváros főpolgármesteréhez, Budapest, 1945. december 3.**

Tárgy: A „Kettőskereszt Vérszövetség” elnevezésű feloszlottt egyesület adatai
ad 50/fk. állre. 1940. sz.

Ikt. biz. 205/1945. sz.

Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Államrendészeti Osztálya
Budapest

Múlt hó 6-án kelt átiratára válaszolva közlöm az alábbiakat:

A Kettőskereszt Vérszövetség a múlt világháborút követő ellenforradalmi időkben alakult Siménfalvy tábornok vezetése mellett. A vidéki szervezetek élén Makay Imre tüzér ezredes állott. A Vérszövetség szoros kapcsolatban volt az Etelközi Szövetséggel, nagyrészt közös vezetés mellett is működtek. Célkitűzéseik is hasonlóak voltak: minden baloldali megmozdulás elfojtása.

Mint minden titkos szervezetben, úgy itt is a tagok szigorú fegyelem alatt állottak. Három fő részből álló fogadalmat kellett letenniük, amit ők irredenta eskünek neveztek. Az eskü három fokozatának be nem tartása büntetést vont maga után, súlyosabb esetekben „vérbíróági” intézkedést, ami elvben halál is lehetett.

A Szövetség területi szempontból budapesti és vidéki főosztályokra oszlott. Minden főosztálynak vezérmegfigyelői, főmegfigyelői és megfigyelői voltak. Ezek havi jelentésekben számoltak be a körzetükben lejátszódó baloldali megmozdulásokról. Ha bárkiről bármilyen adatra volt szükség, úgy ezek a megfigyelők kötelesek voltak azokat azonnal beszerezni. A tagok politikai meggyőződése a jobboldali antiszemita és antibolsevista karakteren belül nem volt korlátozva. Így tagjai között Horthy-pártiakat, legitimistákat, fajvédőket és nemzetiszocialistákat is lehetett találni.

Céljuk nemcsak a baloldal figyelemmel kísérése volt, hanem a megbízható jobboldali elemek összetartása és felfegyverzése is. Fegyveres terrorkülönítményei leginkább a Nagy-Alföldön dolgoztak.

Antibolsevista célkitűzéseik révén meglehetősen politikai súlyuk volt, ez azonban a Bethlen-éra alatt kezdett eltűnni, mint ahogy az egész Vérszövetség jelentősége is a harmincas években, különösen egyéb korszerű jobboldali megmozdulások miatt, erősen csökkent. Leginkább az Etelközi Szövetség vette át a helyüket.

Horthy tagsága nem állapítható meg, de tudomása és hallgatolagos jóváhagyása mellett az egyesület működésével kapcsolatban kétségtelen. A vezetők közül meg kell említeni Than Károly bárót, Kárpáthi Kamilló tábornokot, vitéz Jánky Kocsárd tábornokot, ifj. Horthy Istvánt, Erdélyi Lóránt vármegyei főjegyzőt, Héjjas Ivánt, Szigetváry alezredest, Teleki Mihály és Teleki Béla grófokat, Vass grófnét, dr. Petrányi Rezsőt, Teleki

Tibor gróf képviselőt, Ernst Vilmos főjegyzőt, Ferentzy Kálmán isk.igazgatót, Hatvany Lajos bárót, Helle századost, vitéz Kemény János vm. főjegyzőt, Klebersberg Kunó volt minisztert, Prónay Pált, Prohászka Ottokárt, stb., stb.

Budapest, 1945. december 3.

[sajátkezű aláírás]
Dr. Balassa Erich
r. őrnagy
sajtóelőadó

[sajátkezű aláírás]
Szaberszky József
r. ezredes
a társadalmi alosztály vezetője

Az irat jelzete: HU-BFL-VI-15-c-205/1945. Eredeti, gépelt, aláírt tisztázat.

FOREWORD

The first few years of the Horthy Era¹ were one of those turbulent periods in Hungarian history that abounded in secret social associations, societies and alliances – mainly organised along right-wing, irredentist lines – which also had a certain influence on political life. These secret organisations sometimes had a legal cover (legally registered associations were not allowed to engage in party political activity under the laws of the time) in the form of an association, but sometimes they operated informally, based only on verbal discussions and instructions between members.

The operation of the large number of secret and semi-secret radical right-wing organisations operating in the 1920s, and the paramilitary formations that were closely intertwined with them, mainly consisting of First World War veterans, can best be understood in their complexity through concrete examples and events, micro-historical case studies. Paramilitary activities and organisations, which were present in almost all European countries in the years after the First World War with varying degrees of intensity, although they were more prevalent in the countries that lost, are generally defined in the international literature on the subject as military or quasi-military organisations and activities that complemented or replaced conventional military units. In some cases, this was made possible by the temporary or even permanent disintegration of the state, in others by the state itself, and in others by paramilitary formations acting against the existing state. In Hungary, there were examples of all three phenomena at different times, but after 1919 it was mainly the new, strongly right-wing Government that used these formations to consolidate their power.

The aim of the present monograph is therefore to examine and present the paramilitary functioning of the early Hungarian radical right, the complex and contradictory relationship between armed far-right organisations and the state/government, and the wider socio-political context of these phenomena. To this end, an attempt will be made to explore the specific clandestine military formation called *Kettőskereszt Vérszövetség* – *Double Cross Blood Union*, which functioned as a state, or at least quasi-state, body, and which probably numbered tens of thousands of people in total, by presenting some micro-historical case studies of its functioning in the early years of the Horthy Era, the history of the Hungarian militia movement, which was a major political force in the early years of Regent Governor Miklós Horthy's reign, and its (documentable) impact on political events in the 1920s, can only be reconstructed in fragments. The Double Cross Blood Union was nothing more than an umbrella organisation for the secret, irregular

¹ The Horthy Era is the period of Hungarian history between 1920 and 1944. It is named after Admiral Miklós Horthy (1868–1957) who, being a hero of the First World War and the highest-ranking military officer of Hungarian nationality of the Austro-Hungarian Monarchy, was elected the head of state of the Kingdom of Hungary as Regent Governor, and held the office until 1944.

auxiliary units of the Hungarian army, which was under severe restrictions on armament after the entry into force of the Peace Treaty of Trianon. It bore strong similarities to the German 'Schwarze Reichswehr' ('Black Army'), whose various free units, the so-called Freikorps closely linked to radical right-wing movements, including Hitler's National Socialist Party, were also treated by the German Government as semi-official reserve units of the army under restrictions of armament. The shadow armies of the two countries under restrictions were also in close contact with each other in the 1920s. In this sense, our narrative is the story of the Hungarian Freikorps, with some international perspective. The Double Cross Blood League served essentially a dual purpose. On the one hand, the Government used the organisation for political policing and internal counter-intelligence purposes, whose primary tasks included monitoring people with left-wing sentiments and making such political organisations impossible to organise; on the other hand, its members in the Hungarian-populated territories annexed to the neighbouring countries under the Peace Treaty of Trianon executed sabotage and intelligence activities, with the medium-term aim of preparing for the reconquest of the Hungarian-populated territories. However, the members of the organisation, not with the approval or knowledge of the government, went beyond the low and a number of cases and committed serious crimes. After the demobilisation of the armies of the defeated countries and the mass declassification of soldiers, mostly young men who had served on the front lines of the First World War and then continued to fight in the civil war could not, and in some cases perhaps did not even want to reintegrate into society. Claiming their own patriotic merits, they wanted to earn a living without work, and committed serious crimes to do so. However, as the Government gradually disarmed the various right-wing armed groups, and their members could no longer make a living from their irregular military activities, they gradually found a way to make a living by systematically breaking the law. In the 1920s, paramilitarism in Hungary also gradually led former soldiers into criminal activity.

The radical right and the various military circles of the period were also associated with a number of coup plans, most of them frivolous, of course, and the most notable is the 1923 coup plan of Ferenc Ulain, a radical member of the National Assembly who had left the governing United Party, and his associates, which they wanted to carry out with the collaboration of the German National Socialist movement, at the same time as the Bavarian beer hall putsch. The description of the coup plan, ironically dubbed by the author as the 'Hungarian beer hall putsch', which was not ultimately carried out, is one of the highlights of this book, and also highlights the lively international contacts of the Hungarian radical right at this time.

The period between 1922 and 1924 was also referred to in the press as the 'age of bomb outrages', as there were many serious, mostly anti-Semitic bomb attacks in this period, mostly with a radical right-wing motive. Thanks to the paramilitary radical right, political terrorism spread for a time in Hungary. The idea of bomb outrages originated from the paramilitary wing of the increasingly influential radical right-wing organisation of the period, the *Ébredő Magyarok Egyesülete Nemzetvédelmi Főosztálya* – Department of National Defence of the Association of Awakening Hungarians Association, which was a sub-organisation of the Double Cross Blood Union as well. The bombing of Erzsébetváros on April 3, 1922, which killed eight people, the anti-Semitic assassination attempt in Jászkarajenő, which was also planned in 1922, but due to luck, it finally did not take place, or the bombing of Csongrád on 24 December 1923 stand

out among these acts. We will also present these three incidents, their protagonists and the criminal proceedings that followed them in great detail, and explore the conclusions that can be drawn about the relationship of the early Hungarian paramilitary radical right-wing movements to the Government and the army. It is an undoubted fact that the authoritarian right-wing government that emerged and consolidated after the counter-revolution of 1919 used radical right-wing militias to consolidate its power, and after 1921, paramilitary formations, consisting mainly of traumatised veterans of the First World War who were used to violence in the trenches, began to threaten the very state order they were supposed to be created to defend. It was not an easy task for the Government to pacify tens of thousands of armed men used to violence and brutality. Prime Minister Count István Bethlen² was not able to achieve this goal immediately, and the regime only succeeded in pacifying the radical right-wing irregular soldiers in several stages, at the cost of various compromises, until about 1925.

Our micro-historical case studies, which necessarily outline a fragmented story, but which may still be assembled into a narrative, a monograph-like book, are followed by the publication of some archival sources in the Hungarian part of our book. Since the history of the early Hungarian radical right-wing paramilitary movements can ironically be researched mainly on the basis of archival sources of criminal proceedings initiated as a result of serious atrocities committed by individual members, a very large part of the documents we analyse are records generated in the context of criminal proceedings, produced by judicial bodies - police, prosecution or courts. The majority of these sources are held in the Budapest City Archives and originate from the fonds of Hungarian judicial bodies. Furthermore, the early Hungarian radical right-wing paramilitary movements, whose leaders included a very large proportion of actual military officers, were keen to establish foreign relations, with the knowledge and consent of the Government for a time, (this is one of the little known chapters of the Hungarian diplomatic history of the Horthy era), and the documents relating to this are mostly to be found in the archives of the Political Department of the Royal Hungarian Ministry of Foreign Affairs, in the Central Archive of the Hungarian National Archives. The majority of the documents published as supplement to the Hungarian part of our bilingual monograph are mainly in the custody of the Budapest City Archives.

As far as the still not very abundant historiography of the early Hungarian radical right-wing secret societies and their associated militias is concerned, ideologically biased Marxist historiography in the Kádár Era tried to portray the right-wing associations and secret societies of the Horthy Era that had had some real influence and the paramilitary formations associated with them as a kind of shadow government, overestimating their importance and activities. This is no different in the case of the Double Cross Blood Union. Therefore, our book also partly aims to fill a gap, among other things by retelling the chapter of Hungarian history that Marxist party historians such as Érvin Hollós, Dezső Nemes, Rudolfné Dósa, Lajos Kerekes or Tibor Tóth have told through a highly ideologically biased lens, with serious simplifications, with a need for objectivity. The Double Cross Blood Union was not a fantasy of Marxist historiography, but an armed military organisation that really existed and for a time had real influence, but its

² Count István Bethlen (1874–1946), lawyer and conservative politician. He was the Prime Minister of Hungary between 1921 and 1931.

influence was far from infinite, and in fact it almost completely disappeared within a few years.

Although our monograph is intended primarily as a scholarly work aimed mainly at a professional audience, we believe that the story(s) it attempts to tell may also be of interest to a wider readership of people interested in the turbulent Hungarian history of the 20th century, providing little-known information and context about the political history of the counter-revolutionary period and the years of consolidation that followed.

Budapest, 15 January 2022.

Balázs Kántás

INTRODUCTORY GENERALREMARKS ON THE DOUBLE CROSS BLOOD UNION

It is surely not a promising endeavour to write about secret societies, since these organisations generally produce few documents, or do not produce documents at all. Furthermore, the larger is distance in time, the harder it is to trace back and reconstruct the activities of an organisation. The so-called Horthy-era (1920–1944) was one of the tumultuous periods of Hungarian history that was full of – mainly right-wing, irredentist and nationalist, and often intolerant and strongly anti-Semitic – secret associations, federations and societies that often overlapped, and had some degree of influence on politics.³ These secretly operating formations sometimes had a legal cover organisation in the form of an association the constitution of which was approved by the Ministry of the Interior, but sometimes they operated in completely informal frameworks, based on verbal discussions and instructions between the members.

The Hungarian military secret society/secret irregular military formation called *Kettőskereszt Vészövetség – Double Cross Blood Union* is very peculiar among these organisations, because it was definitely present in contemporary publicity, and several illegitimacies (for example, political murders, murders and robberies, assassinations, terrorism and coup attempts) were attributed to its members in contemporary newspapers and other sources, yet it produced very few documents, or at least its documents were not preserved in the custody of archives. That is, historians know only little about it, and its concrete activities can often be based on presumptions, guesses and the attribution of certain events to the organisation, which can be confirmed only partially.

Basically, the Double Cross Blood Union, if we can trust the sources and widespread information, was not else but the military or paramilitary⁴ wing/sub-organisation of the very influential Hungarian secret society of the Horthy-era called *Etelközi Szövetség – Union of Etelköz*, which included the member of the political, military and bureaucratic elite. Due to the memoirs of military bishop István Zadravecz,⁵ the diary-memoirs of notorious paramilitary commander Lieutenant Colonel Pál Prónay⁶ and the diary-mem-

³ Krisztián UNGVÁRY, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012, 97–100.

⁴ On paramilitarism See Uğur Ümit ÜNGÖR, *Paramilitarism. Mass Violence in the Shadow of the State*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

⁵ István ZADRAVE CZ, *Páter Zadravecz titkos naplója*, ed. by György BORSÁNYI, Kossuth Könyvkiadó, 1967. The original source can be found at the Historical Archives of the State Security Services under the reference code HU-ÁBTL-A-719. István Zadravecz (1884–1965) was a Franciscan monk and bishop, and between 1921 and 1926, he served as the military bishop of the Hungarian Army.

⁶ Pál PRÓNAY, *A határban a halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, ed. Ervin PAMLÉNYI–Ágnes SZABÓ, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963. The source can be today found in the custody of the Hungarian Archives of Political History and Trade Unions: HU-PIL-IV-973. Lieutenant Colonel Pál Prónay (1872–1946) was a military officer and paramilitary commander during the paramilitary wave of violence called the white terror in Hungary, between 1919 and 1921. At the beginning he belonged

oirs of General Kálmán Shvoy⁷ – these three basic documents that were also published in book form in the communist Kádár-era –, despite its secrecy and enigmatic character, we know fairly much about the Union of Etelköz, the politically influential secret society⁸ that was established as a kind of ‘white’, nationalist counter-freemasonry.⁹ The Union of Etelköz controlled the irredentist and race-defending, legal and illegal associations to some extent, or at least it tried to control them, so it can be considered as a kind of right-wing umbrella organisation. For conspirative reasons, its name was shortened by the members as EX, ET and X. The organisation was established in 1919, Szeged,¹⁰ in the close environment of the Hungarian counter-revolutionary government, and later it had approximately 5000 members, led by the so-called *Vezéri Tanács – Council of Captains*, a 7-12-strong leading body until 16th October 1944. The Union of Etelköz installed its seat at the hall of the strongly paramilitary *Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE)*¹¹ – *Hungarian Defence Force Association* which included mainly active and demobilised soldiers in Budapest, Podmaniczky street.¹² As for its rites and outlook, the Union of Etelköz wanted to resemble Freemasonry, detested and considered to be unpatriotic by its members, and ironically even the common hall of MOVE and EX was confiscated from the Symbolic Grand Logde of Hungary. Through its network of relations the organisation had a serious effect on the political life of the era, since influential politicians like Prime Ministers Count István Bethlen and Count Pál Teleki,¹³ ex-Prime Minister Count

to the inner circle of Admiral Miklós Horthy, but in 1921 he was removed and forced to retire. From then on he operated as an insignificant radical right-wing politician.

⁷ Kálmán Shvoy, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, ed. Mihály PERNEKI, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983. The original source can be found in the custody of the Csongrád-Csanád County Archive of the National Archives of Hungary: HU-MNL-CSML-XIV-12.

⁸ The Constitution of the Union of Etelköz also remained in the records of Dr. József Minich’s People’s Tribunal trial in the custody of the Budapest City Archives: HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947.

⁹ Hungarian historian Miklós Zoltán Fodor wrote a summarising research article on the history of the Union of Etelköz: Miklós Zoltán FODOR, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156.

¹⁰ The Union of Etelköz certainly had some political influence, since high-ranking politicians, administrative officers and military officers were among its leaders and members. See László ERDEŐS, *A magyar honvédelem egy negyedszázada 1919–1944*, ed. BABUCS Zoltán, Gödöllő, Attraktor Kiadó, 2007, 115–117.

¹¹ The *MOVE – Hungarian National Defence Force Association* was founded on 15 November 1918 as a paramilitary counter-revolutionary association, and gradually became one of the largest mass organisations of the Horthy Era, with a large part of its membership made up of military officers. One of its founders was Gyula Gömbös, later Prime Minister. In the 1920s, together with the Association of Awakening Hungarians, it was one of the most influential anti-Semitic and revisionist associations of the period, with a majority of representatives of the Arrow Cross and other extreme right-wing parties (e.g. László Bánkúti, Gábor Baross, László Endre, Berthold Feilitzsch, etc.) in its leadership from the second half of the 1930s. From 1942 onwards, its leadership mobilised to unite Hungarian far-right organisations, and its members made up a large proportion of the party militia of the Arrow Cross Party. After the German invasion of Hungary, the smaller radical right-wing associations were merged into MOVE by a decree of the Minister of the Interior. The fragmentary surviving records of the association can be searched in the Central Archive of the National Archives of Hungary: HU-MNL-OL-P 1360. About its history see the following monograph written in the Communist period: Rudolfné Dósa, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

¹² Zsuzsa L. NAGY, *Szabadkőművesek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988, 68.

¹³ Count Pál Teleki (1879–1941) was a professor of Geography and conservative politician. He served as Prime Minister in Hungary from April to June 1920. In 1939, he was reinstated as Prime Minister, and in 1941 he committed suicide for political reasons.

Gyula Károlyi, Minister of Foreign Affairs Count Miklós Bánffy, or Tibor Eckhardt, President of *Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) – Association of Awakening Hungarians*,¹⁴ the most influential nationalist mass organisation of the era¹⁵ were among its members. Those who were invited to the membership of EX, had to take oath to life and death stating that they will serve irredentist and race-defending, nationalist goals. The Council of Captains discussed all important political issues. The cover organisation of the Union of Etelköz was *Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület – Hungarian Scientific Race-Defending Association*, which was established on 28th September 1920, and the Minister of the Interior approved its constitution on the same day. The informal supreme leader of the EX was Minister of Defence, then finally Prime Minister Gyula Gömbös¹⁶ from 1932 until his death of 1936,¹⁷ while in the 1920s he also played a leading role in the activity of secret and semi-secret associations and paramilitary formations connected to the ÉME and the MOVE, although he wore no formal position beyond being the President of the MOVE for a while.¹⁸ Furthermore, Gömbös was not only the informal leader of the radical right-wing movements of the era, but he might have known about the crimes planned and committed by different paramilitary formations, perhaps he even supported them,¹⁹ while the Union of Etelköz operated as a ‘mastermind organisation’ of the different right-wing movements.²⁰ Gömbös who left the governing party and established the so-called race-defending fraction in the Parliament in 1923, which not much later trans-

¹⁴ The *ÉME – Association of Awakening Hungarians* was the most influential nationalist social association in Hungary after the First World War and the revolutions, maintaining its own auxiliary police militias and paramilitary units in the early 1920s, and exerting a strong influence on party politics. Its members committed a number of notorious anti-Semitic and irredentist crimes, as well as acts of terror. Among its founders and board members there were many politicians and influential military officers such as Pál Prónay, Iván Héjjas or Gyula Gömbös, later Prime Minister. At its peak, its membership was in the hundreds of thousands, and its presidents in the early 1920s were György Szmercsányi, Tibor Eckhardt and Dezső Buday, members of the parliament. Its importance gradually declined after 1923, with the emergence of the Hungarian National Independence Party (commonly called Race-defending Party) which had split from the governing United Party (officially called Christian-National Peasant, Smallholder and Bourgeois Party), and more significantly with the formation of the Western-style Hungarian fascist and national socialist parties in the 1930s, some of whose members were members of the association. The Awakening Hungarians continued to operate alongside various radical right-wing political parties until 1945. About its history See Tibor ZINNER, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989; Tibor ZINNER, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284.

¹⁵ According to historian Miklós Zeidler, the Hungarian National Defence Force Association, the Association of Awakening Hungarians, the Union of Etelköz, the Double Cross Blood Union Association and other nationalist societies basically defined the ideology and cadres of the counter-revolutionary regime. Miklós ZEIDLER, *A revíziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009, 105.

¹⁶ Gyula Gömbös (1886–1936) was a military officer and radical right-wing politician. During the Hungarian counter-revolution in 1919–1921 he was the member of the inner circle of Admiral Miklós Horthy and member of Prime Minister István Bethlen’s governing United Party. In 1922, he left the governing party and established the Party of Hungarian National Independence, commonly called Race-Defenders. He was the key figure of the radical right in Hungary, preserving his high influence even in parliamentary opposition. In 1928 he made a compromise with Prime Minister Bethlen, returned to the governing party and soon became Minister of Defence. In 1932 he was elected Prime Minister of Hungary, and held the office until his death in 1936.

¹⁷ Jenő GERGELY, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó, 2001, 208; SHVOY, *ibid.* 74.

¹⁸ József VONYÓ, *Gömbös Gyula*, Budapest, 2012, Napvilág Kiadó, 100–101.

¹⁹ VONYÓ, *op. cit.* 101.

²⁰ ZADRAVECZ, *op. cit.* 148–149.

formed into *Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt – Hungarian National (popularly called: Race-Defending) Party for Independence*, had a very active and good relation with paramilitary commander First Lieutenant Iván Héjjas²¹ who was one of the establishers of the ÉME and organised its local sub-organisations in the Hungarian Plain. From November 1924 the local sub-organisations of the ÉME and the Race-defending Party arranged their political assemblies in the Hungarian rural regions together, so it is very unlikely that Gyula Gömbös did not know at all about the violent crimes committed by the ÉME militia members and the paramilitary formations of Iván Héjjas.²² After the death of Gömbös, during the period of the Second World War the Union of Etelköz was becoming a more and more extremist right-wing political organisation, orienting itself towards the Hungarian National Socialist Arrow Cross movement under the leadership of Baron Berthold Feilitzsch, the influential background politician of the era, while gradually losing its political importance in parallel.²³ However, it must be mentioned that in the 1940s the Union had a much more moderate wing under the leadership of conservative politicians, then ex-Prime Ministers Count István Bethlen and Count Miklós Kállay which supported Regent Miklós Horthy during the unsuccessful attempt of getting out of the war in 1944.²⁴

That is, as it turns out of the above presented historical data, we know fairly lot about the Union of Etelköz, however, as for its (para)military brother organisation,²⁵ the Double Cross Blood Union the situation is somewhat worse. If the sources are credible, then the Double Cross Blood Union was established in the end of 1919 in order to defend the counter-revolutionary regime and to fight Communist and other left-wing political powers; and later, after the ratification of the Treaty of Trianon the aims of the organisation were completed with irredentism, the intention of restoring Hungary's territorial integrity. The commander of the secret military organisation was Colonel, later General Tihamér Siménfalvy,²⁶ a hero of the First World War who was also in strong contact with foreign radical right-wing organisations, mainly Austrian and German paramilitary nationalist groups. The commander of the organisation outside the capital was Artillery Captain Imre Makkay/Makai, furthermore, the commanders included the notorious detachment leaders of the Hungarian White Terror like First Lieutenant Iván Héjjas and Lieutenant Pál Prónay, the later Prime Minister Cap-

²¹ Iván Héjjas (1890–1950) was a military officer and radical right-wing politician. He was one of the notorious paramilitary commanders of the wave of violence called the white terror in 1919–1921. Later he became an influential radical right-wing politician, was the member of the inner circle of Regent Governor Horthy, was elected a member of parliament and operated as a successful entrepreneur. In the 1930s he worked as a high-ranking public official, and in the 1940s he even became undersecretary of aviation.

²² József VONYÓ, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Pécs, Kairosz Kiadó, 2013, 169–170.

²³ Baron Berthold Feilitzsch, the leader of the Union of Etelköz, one of the influential background politicians of the Horthy Era finally joined and supported the Arrow Cross Party and its pro-German puppet government in 1944–1945. See Róbert KEREPESZKI, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012, 177.

²⁴ Nóra SZEKÉR, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 81.

²⁵ Géza Komoróczy defines the Union of Etelköz a paramilitary organisation. See Géza KOMORÓCZY, *A zsidók története Magyarországon II. 1849-től a jelenkorig*, Pozsony, Kalligram, 2012, 380.

²⁶ Lajos SERFŐZŐ, *A titkos társaságok és a róluk folytatott parlamenti viták 1922–1924-ben*, Párttörténeti Közlemények, 1976/3, 79–80.

tain Gyula Gömbös, László Endre, military bishop István Zadravec, Colonel György Görgey, General Károly Csörgey and Colonel József Sassy Szabó. Basically, the Double Cross Blood Union was strongly bound to the counter-revolutionary government of Szeged and the military forces commanded by Admiral Miklós Horthy, the supreme commander of the National Army in 1919–1920,²⁷ and politicians and military officers who later became very influential and were those times very open to the idea of military dictatorship participated in the establishment of the organisation. In these very tumultuous times Admiral Horthy who was soon elected as Regent Governor of Hungary by the parliament was also open to the introduction of military dictatorship, and the Entente powers and mainly moderate conservative politician Count István Bethlen could only gradually managed to persuade him of resigning from this ambition and make him return to parliamentary, constitutional frameworks of the state.²⁸ Horthy himself otherwise was probably not a member of Double Cross Blood Union or the Union of Etelköz formally, he did not participate at the rites of these secret societies or swore their oath, since as a pragmatic and down-to-earth politician and military officer and deeply believing Christian, he was not attracted by any secrecy or mysticism. Nevertheless, both closely overlapping secret organisations informally considered the Regent Governor their real leader,²⁹ and Horthy could easily enforce his will and influence in the right-wing secret societies and in openly operating nationalist organisations strongly connected to them.³⁰

The members of the militarily organised units of Double Cross Blood Union swore a very strict oath with the following text:

*'I XY hereby swear to the Almighty Lord and to everything which is saint to me that, if it is a must, I fought againsts all movements and provocations of red persons subversing my country, and if it is a must, I fight with arms in order to recapture the robbed territories of my 1000-year-old Hungarian Homeland, and if necessary, I even sacrifice my own life. I loyally execute the orders of my commanders and superiors. If I break my oath, I am subject to the sentences of the Blood Court of the Double Cross Blood Union. So help me God.'*³¹

The text of the oath otherwise remained among the documents of the criminal suit of reserve first lieutenant Gábor Jenő Kiss who was the deputy commander of the Department of National Defence of the Association of Awakening Hungarians which was a state-sponsored militia belonging to the Double Cross Blood Union and First Lieutenant Iván Héjjas's paramilitary formation called *Alföldi Brigád – Brigade of the Great Hungarian Plain*. Gábor Jenő Kiss was involved in a serious embezzlement affair in 1923 and was sentenced to four months in prison. In 1940 he made an appeal of rehabilitation and wanted to become unpunished in a legal sense, and the most important documents of his suitcase 1923 were also attached to his case file of 1940. From these archival sources it turns out that the operation of the Association of Awakening Hungarian, its military-like detachments of national defence, the National Defence Force Association, Double

²⁷ See Ferenc PÖLÖSKEI, *Hungary After Two Revolutions 1919–1922*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980, 15.

²⁸ Dávid TURBUZ, *Horthy Miklós*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2011, 66–92.

²⁹ See PRÓNAY, op. cit. passim; SHVOY, op. cit. passim; ZADRAVECZ, op. cit. 130–132.

³⁰ UNGVÁRY, op. cit. 98–99.

³¹ ZINNER, op. cit. 568.; HU-BFL-VII-5-c-198/1940.

Cross Blood Union and the Brigade of the Great Hungarian Plain cannot be strictly separated from each other, and according to Gábor Jenő Kiss, these were not simply self-organising militias or veteran associations, but semi-official, secret military formations under the control of the General Staff of the Army which were organised mainly for anti-communist and irredentist aims by the Government. All of this, of course, is consistent with other available, scattered sources and seems to confirm the quality of the secret military corps as a state agency. At lower levels, of course, these irregular military units, largely composed of veterans, enjoyed a high degree of autonomy, and their commanders were bound by secrecy to avoid reprisals from the Entente powers for a country under severe arms restrictions. According to Jenő Kiss Gábor, the Chief of Staff of the Double Cross Blood Union was General Károly Uhlig (later changed his name to Csörgey), which is also in line with other sources.³² However, Jenő Gábor Kis does not mention General Tihamér Siménfalvy as the commander of the Double Cross Blood Union, and it is obviously not known how much Kiss himself knew about the higher level operations of the secret military organisation.

Another version of the oath of the Blood Union is also known, which was also published by the illegal left-wing opposition press, which dealt much with radical right-wing secret societies, although we must treat it with careful criticism of the source precisely because of its uncertain origin:

*I, XY, swear by Almighty God, and pledge by all that is holy before me, that I will obey the commands of my leaders and their appointed superiors with the utmost fidelity, and will keep the events of the Double Cross Blood Union in the strictest confidence. I swear that I am under no obligation to any other irredentist organization, and that I will take such orders only from my superiors in the Double Cross Blood Union. I will not deal with any political questions or the issue of kingship within the framework of the Double Cross Blood Union, and if I become aware of any such case, I will report it immediately to my superiors. If I break this oath, I will acknowledge the right of the Double Cross Blood Court to judge over my fate.*³³

Although the constitution of the organisation has not yet been found in archival documents, the nationalist-irredentist, anti-Communist, anti-Semitic and, due to the overrepresentation of former and active soldiers and the paramilitary structure of the organisation, clearly militaristic spirit of the Blood Union can be inferred from the versions of the oath. The subtle differences between the three versions of the oath are not surprising either, since the organisation was probably founded in 1919 with an anti-Bolshevist aim, and irredentism became the guiding ideology of the organisation later, after signing of the Peace Treaty of Trianon in 1920. The obligation of apoliticism is not surprising, since the ideas of irredentism and territorial revisionism in Hungary in the 1920s brought together people of very different mindsets, so in this secret organisation legitimists, those who wanted to freely elect a king, or those who imagined an authoritarian, military state found their common goals.³⁴ There is nothing extraordinary about the fact that several versions of the oath have survived, since like all similar organisations, the

³² HU-BFL-VII-5-c-198/1940.

³³ See [ANONYMOUS AUTHOR], *A Kettőskereszt Vérszövetség eskümintája*, *Az Est*, 7 May 1926, 3.

³⁴ Miklós ZEIDLER, *Külpolitika és revízió – Mindent vissza?*, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 2020, 175–196.

DCBU had several local sub-organisations, so there was certainly a degree of decentralisation in minor issues. Especially if we assume that the clandestine irregular military formation was never under a completely unified leadership, and that the various paramilitary commanders – usually senior officers of the army – competed with each other to get as many members as possible to obey them.³⁵

As for the number of members, it is rather uncertain, but in it is estimated to have been several thousands in the early 1920s. Endre Kürthy, a demobilised soldier and member of the Budapest battalion led by Captain Szigfrid Umlauf reported that he himself recruited around 300 members for the organisation – a figure which may of course be a gross exaggeration. The members of the association held their meetings in the gymnasium of the elementary school at 9 Nyár utca, which was made available to them by the local government of the capital.³⁶ In all likelihood, the cover organisation of the DCBU was Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület – National Cultural Association of Our Past, which was formed much later than the secret society itself, with its constitution only approved in 1922.³⁷ According to a political police report that remained in custody of the Budapest City Archive from 1946:

‘The Blood Union was divided into territorial divisions in Budapest and in the countryside. Each division had general observers, chief observers and observers. These reported monthly on left-wing movements in their areas. If any data was needed on anyone, these observers were obliged to obtain it immediately. The political convictions of the members were not restricted within the antisemitic and anti-Bolshevik character of the right. Thus, among its members one could find pro-Horthy, legitimists, race-defenders and national socialists.

Their aim was not only to monitor the left, but also to rally and arm reliable elements on the right. Their armed terrorist units worked mainly in the Great Plain.

*Their anti-Bolshevik objectives gave them considerable political influence, but this began to fade during the Bethlen-era, as did the importance of the whole Blood Union in the 1930s, especially due to other modern right-wing movements. They were replaced by the Union of *Etelköz*.³⁸*

According to the above cited political police report, which is probably largely speculative and tries to exaggerate the past role of the organisation, Regent Miklós Horthy’s membership in the organisation cannot be proven, but he undoubtedly exerted his influence in it. Among the members of the DCBU leadership we find such prominent, mainly right-wing persons as: Baron Károly Than, General Kamilló Kárpáthi, General Kocsárd Janky, István Horthy Jr. son of the Regent, Lóránt Erdélyi, the chief notary of the county, Iván Héjjas, Lieutenant Colonel Szigetváry, Counts Mihály and Béla Teleki, Countess Vass, Dr. Rezső Petrányi, Count Teleki Tibor, MP, Chief Notary Vilmos Ernst, School Director Kálmán Ferentzy, Baron Lajos Hatvany, Captain Helle, Chief Notary János Kemény, Kunó Klebelsberg, Pál Prónay, Bishop Ottokár Prohászka, etc.

³⁵ Prónay’s diary, HU-PIL-VI-973-volume III. p. 355.

³⁶ SERFŐZŐ, op. cit. 79.

³⁷ SERFŐZŐ, op. cit.; HU-BFL-IV-1407-b-XI. üo.-151/1922. Cited by ZINNER, op. cit. 564.

³⁸ HU-BFL-VI-15-c-205/1945. Report of the Political Department of the Budapest of State Police to the Mayor of Budapest on the data of the dissolved Double Cross Blood Union, Budapest, 3 December 1945.

Perhaps the most surprising in this list of names - which includes mostly right-wing historical figures, but also seems random - is the person Baron Lajos Hatvany, the member of an assimilated Jewish bourgeois family, who can hardly be accused of Horthyism, exaggerated nationalism or anti-Semitism, and who the best demonstrates that this source should also be treated with careful criticism.

According to Krisztián Ungváry, the organization held its secret meetings in the Nádor Garrison (one of the headquarters of the Prónay's detachment, which suggests a close personal overlaps with the paramilitary corps of Pál Prónay), and its members were mainly gendarmerie and military officers, landowners and administrative officials. In addition to the Budapest headquarters, there were sub-organisations in every major city and county seat, and the members of the DCBU were mainly involved in the state apparatus in order to identify and prevent individuals and organisations with communist tendencies.³⁹ At the same time, the DCBU also included a large proportion of demobilised and therefore decommissioned officers from the enormous army of the dissolved Habsburg Monarchy⁴⁰ who were struggling with existential problems.⁴¹

An encyclopaedia article on the organisation which is often quoted in a number of publications, says:

*'The Double Cross Blood Union was a covert intelligence and terrorist organisation directly subordinated to the Union of Etekköz. Founded in July 1919, it supported the irredentist and race-defending policies of the Hungarian leadership through camouflaged assassinations, the organisation of free troops carrying out subvertive actions in the Hungarian-populated areas of the surrounding countries, and intelligence activities (e.g. in 1938 its members also took part in the actions of the Ragged Guard Operation in Transcarpathia). The leadership of the organisation was never unified. During World War II, this was particularly evident when a legitimist group of the organisation joined the parties of the Hungarian Front under the name Double Cross Alliance, while another group joined the Arrow Cross Party.'*⁴²

The notes written by General István Ujszászy, the head of the Hungarian military secret service and later of the centralised intelligence agency called *Államvédelmi Központ - the State Protection Centre*, while in the custody of the ÁVH, the Communist *State Protection Authority* in 1948, coincide with this publicly circulating information, and among them we can find a very interesting document. According to this document, in the 1920s, a secret group of officers - mainly irredentistically motivated - were operating illegally within the Hungarian Defence Forces, but with the knowledge and consent of the Government and the Regent Governor. The group was led by Colonel Tihamér Siménfalvy, director of the Double Cross Blood Union, and later by Lieutenant Colonel

³⁹ UNGVÁRY, op. cit. 98-99.

⁴⁰ On the dissolution of the Austro-Hungarian Monarchy and its consequences see in detail: Ferenc SZÁVAI, *Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései*, Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2004.

⁴¹ Iván T. BEREND, *Magyarország gazdasága az első világháború után 1919-1929*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966, 13.

⁴² *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs*, ed. Péter SÍPOS, Budapest, Petit Real Könyvkiadó-Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete-Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum-Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem-Magyar Hadtudományi Társaság, 1997.

Dezső Papp. The Siménfalvy Group was based in the building of the Ministry of Foreign Affairs in the Buda Castle, and its activities were primarily focused on the Little Entente states, with the goal of preparing the reconquest of the Hungarian-inhabited territories. According to General Ujszászy's note, Iván Héjjas's detachments, and from 1932 the so-called (second) Ragged Guard were also subordinated to the same organisation, and in 1936 the 5th Press and Propaganda Department of the General Staff of the Hungarian Defence Forces, now under the command of Colonel Sándor Homlok, grew out of this secret military group. This department did not only serve the propaganda purposes of the Hungarian Defence Forces, but, like the previous secret group, it also prepared and carried out sabotage and sabotage operations in the neighbouring Little Entente states, and did all this in close cooperation with the Prime Minister's Office and the Ministry of Foreign Affairs.⁴³ The Siménfalvy Group, later the Papp Group, and finally the 5th Department of the General Staff led by Colonel Sándor Homlok undoubtedly existed, and from their activities, as well as from the organizing activities of General Tihamér Siménfalvy (until his death in 1929), we can conclude that there were close overlaps with the Double Cross Blood Union. The planned establishment of a secret intelligence, sabotage and subversion group under the joint control of the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Defence was also documented in a brief archival record written in 1920:

*'Agreement on the organization of the irredenta in the annexed territories: for the supreme leadership of the irredenta, a secret body under the control of the Government is to be established, under the leadership of one civilian and one military individual. This body shall receive instructions on general directives from the Ministry of Foreign Affairs in political matters and from the military leadership in military matters, but shall act in agreement with the Minister for National Minorities in political matters. As executive organs of this central secret body, social organizations (leagues) shall be established separately for each national minority group. Financial support for irredentist purposes may be provided by the Regent Governor or by individual resorts only through the secret organisation.'*⁴⁴

The document quoted above is not a mere draft, as the Hungarian Archives of Military History do indeed contain documents on the activities of a military unit of intelligence nature under the command of Colonel Tihamér Siménfalvy. For example, the Siménfalvy group was involved in the Hungarian irredentist diversionary activities in Transylvania in 1919–1920, which, among other things, resulted in the so-called 'Levente Suit of Timisoara (Temesvár)', based on largely fabricated accusations, but which nevertheless had some real basis.⁴⁵ In this case, young Hungarians from Timisoara, mostly high

⁴³ István UJSZÁSZY, *Vallomások a boltak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az AVH fogságában írott feljegyzései*, ed. György HARASZTI-Zoltán András KOVÁCS-Szabolcs SZITA, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára-Corvina Kiadó, 2007, 356–359.

⁴⁴ HU-MNL-OL-MOL-K 64-1920-2-60. Record without title or signature, 1920. 04. 06. Cited by Béla ANGYAL, *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből*, Dunaszerdahely, Fórum Intézet-Lilium Aurum Kiadó, 2002, 50.

⁴⁵ About the 'Levente Trial' at Timisoara see Béla BORSI-KÁLMÁN's monograph: Béla BORSI-KÁLMÁN, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

school and university students were brought before the Romanian Extraordinary Military Tribunal for plotting against the Romanian state power (at the time when the future borders of Romania and Hungary had not yet been clarified by international peace treaties and the status of Romanian-occupied Transylvania was still in question!) and for acquiring large quantities of firearms and explosives. It is difficult to clarify to what extent the Hungarian military intelligence services of the National Army were behind the Hungarian student conspiracy which did not mean a serious threat to the Romanian State. However, a certain Hungarian intelligence officer named Lieutenant József Mike was involved in the case, and documents relating to the Timisoara student conspiracy and the criminal trial were also sent to Colonel Siménfalvy. It is probably that the officers of the Hungarian military secret service started organising an irredentist conspiracy on their own initiative, without any higher orders, or at least they were involved in a spontaneously evolving movement, and Colonel Siménfalvy himself initiated the prosecution of Lieutenant József Mike at the Hungarian General Staff.⁴⁶ It would be a mistake, therefore, to simplify the Timisoara student conspiracy to a covert operation of the secret military unit known as the Double Cross Blood Union which operated for irredentist aims. However, based on the sources, it is certain that the secret military formation under the command of Colonel Siménfalvy played some role in this case, and its members influenced the events.

However, it is worth treating the above mentioned sources with thorough criticism, because on the one hand István Ujszászy, for example, wrote his own notes at least partly under the influence of communist state security bodies, and on the other hand, no sources about the Siménfalvy-group called the Double Cross Blood Association by its name. However, legal historian Pál Nándori, in his highly marxist but usable monograph on the international legal aspects of the assassination of the Yugoslav King Alexander I and the French Foreign Minister Barthou in Marseilles, which resulted in death, clearly described half a century ago that the Siménfalvy-group was identical to the DCBU, and later the Hungarian military secret services, of which the DCBU can be regarded as a kind of predecessor, were also in close contact with various Croatian paramilitary groups.⁴⁷ Referring to archival sources, Nándori claims that from the very beginning the DCBU was under government control, and was not a self-organising organisation, but a state agency, a clandestine military formation, whose primary objective was indeed to prepare terrorist attacks, sabotage and subversive actions against the Little Entente states, and in the medium term, territorial revision of Hungary.⁴⁸ According to a Foreign Ministry draft, the military commander of the organisation was really Colonel Tihamér Siménfalvy, while the political leader was high-ranking diplomat Kálmán Kánya, later Foreign Minister. The diversionary activities were planned to be directed mainly against Czechoslovakia, Romania and especially the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia. Another submission passed to the Hungarian Foreign Minister describes in great detail how acts of diversion, sabotage and terrorism were to be carried out beyond the borders.⁴⁹

⁴⁶ BORSI-KÁLMÁN, op. cit. 113–114.

⁴⁷ About paramilitarism in Yugoslavia See DMITAR TAŠIĆ, *Paramilitarism in the Balkans. Yugoslavia, Bulgaria, and Albania, 1917–1924*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

⁴⁸ HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187.

⁴⁹ HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515.

According to the testimony of the sources, the Double Cross Blood Union/Siménfalvy group did not only prepare acts of sabotage in the territory of the Little Entente states, but also actively sought contacts with German and Austrian far-right paramilitary organisations, including the militias named ORGESCH (Organisation Escherich) and ORKA (Organisation Kanzler) led by paramilitary commander Georg Escherich and Rudolf Kanzler. In 1921, at a meeting in Graz, the possibility of a joint Hungarian-German occupation of Czechoslovakia in the event of a future war was negotiated about.⁵⁰ In addition, the aim of the DCBU was not only to carry out diversionary and terrorist operations,⁵¹ but also to circumvent the restrictions of armament imposed on the defeated states of the First World War, since it allowed a large number of people to be recruited and trained in secret military status.⁵² The Blood Union in this sense may have been very similar to the *German Black Army* (*Schwarze Reichswehr*). Among the militias within the German Black Army, there was also a paramilitary unit, the so-called Organisation Consul, under the command of senior navy officer Corvette Captain Hermann Erhardt, which operated as a secret society and had a secret service character at the same time, and to which several political assassinations were attributed, and whose members often carried out diversionary activities against the Entente states, with the silent assent of the German Government. With some simplification, it can be said that this irregular military unit which operated clandestinely and far exceeded the limits of the law even at home, not only abroad, gradually grew up into the military secret service of National Socialist Germany, the Abwehr, under the command of Admiral Wilhelm Canaris.⁵³ Based on international, mainly European examples, the Double Cross Blood Union can therefore be compared with other secret, state-maintained or quasi-state paramilitary organisations after the First World War. Nevertheless, Pál Nándori's monograph cited above also acknowledges that the sources of the Hungarian irredentist secret military formations⁵⁴ are rather scarce, so we can only draw some general conclusions about their actual activities from the sources rather than make definite statements about them.⁵⁵ Of course, not only Hungary, but also the Little Entente states, like the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, operated intelligence services, and for understandable reasons, they were most suspicious of Hungarian activities. A Serbian intelligence report from 1926 started that in addition to the *Társadalmi Egyesületek Szövetsége – Federation of Social Associations*⁵⁶ and the banned *Területvédelmi Liga – League for*

⁵⁰ HU-MNL-OL-K 64-1921-41-221.; HU-MNL-OL-K-64-1921-41-199.; Katalin G. Soós, *Magyar-bajor-osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XVII, 3–43.

⁵¹ Pál NÁNDORI, *A hirtenbergi fegyverszállítás*, Hadtörténelmi Közlemények, 1968/4, 636–657.

⁵² Pál NÁNDORI, *A Marseille-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

⁵³ Robert G. L. WAITE, *Vanguard of Nazism. The Free Corps Movement In Post-War Germany 1918–1923*, New York, W. W. Norton and Company, 1969.

⁵⁴ S. d. N. C. 518.M. 234. VH. Requête du Gouvernement Yougoslave en vertu de l'article paragraphe 2, du Pacte. Communication du Gouvernement Yougoslave, 34–41. 1. Cited by NÁNDORI, op. cit. 88.

⁵⁵ NÁNDORI, op. cit. 88–89.

⁵⁶ The *Társadalmi Egyesületek Szövetsége (TESZ) – Federation of Social Associations* was a right-wing umbrella organisation under the control of the Hungarian Government in the 1920s which included all the influential irredentist social associations like the Association of the Awakening Hungarians and the Hungary Defence Forces Association as well. It was presided by the influential politician Baron Berthold Feilitzsch, but it was really controlled by its vice president later Prime Minister Gyula

the Protection of Territory,⁵⁷ there were some twenty secret irredentist-terrorist organisations operating in Hungary, whose members were engaged in intelligence activities in the Little Entente countries:

*'From these organisations come the so-called Christian Socialist workers who replace socially organised workers wherever possible. These Christian workers work in factories where war material is secretly produced. They were used to counterfeit French francs, as well as passports, banknotes, revenue stamps and the seals of certain military commands of the Little Entente states. In addition, Hungarians living in the Little Entente states are used to obtain official documents, proclamations or instructions from the authorities on how to behave towards local non-national elements. On the basis of these proclamations or instructions, they produce false documents in which they accuse the governments of the Little Entente and send them to London, America, Rome and Paris.'*⁵⁸

These lines could certainly refer to the Hungarian paramilitary auxiliary police organisation called *Nemzeti Munkavédelem – National Labour Protection*, which, according to the sources, was a form of survival of the Double Cross Blood Union, and which will be discussed later in more detail.

We have already discussed the overlaps of the personnel between the various nationalist and irredentist associations, secret societies and the armed forces and other state bodies in the beginning of the Horthy Era. In addition, in the early 1920s, the various (right-wing) civilian militias claimed and/or exercised authority in the manner conferred on them by the (then still fragile) state, or by arbitrarily exceeding the powers conferred on them by the state, so it is not at all to be excluded or surprising that the members of the Double Cross Blood Union in the 1920s closely overlapped with the apparatus of the later Hungarian secret service agencies.⁵⁹ Gyula Gömbös, later Prime Minister and chairman of MOVE, often stressed that he was in possession of much secret information and gave the impression to his military and political colleagues that he exercised considerable influence over the army's intelligence and counter-intelligence apparatus, which was not without any basis at all. Namely, in 1919–1921, there were close informal links between the National Army, the military intelligence and counter-intelligence services and the MOVE, which were also formed in Szeged, and the secret societies had a great influence on their operation.⁶⁰ In contrast to the Union of Etelköz, which was not just a secret political organisation with pragmatic aims, but a mysterious, mystical, philosophical-esoteric organisation of spirituality, which wanted to create a kind of special Hungarian nationalist religion for its members, it is not known whether the DCBU had any mystical rituals apart from the very strict oath which threatened the members

Gömbös. About its history See Róbert KEREPESZKI, *A politikai és társadalmi élet határán. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége a Horthy-korszakban*, in „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni”. *Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére*, ed. Sándor GEBEI–Iván BERTÉNYI JR.–János M. RAINER, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 2011, 373–388.

⁵⁷ NÁNDORI, op. cit. 90.

⁵⁸ *Délszláv levéltári források 1919–1941*, ed. Áprád HORNYÁK, Pécs–Budapest, Kronosz Kiadó–MTA BTK TTI, 2016, 126–127.

⁵⁹ Tamás Kovács, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921*, *Múltunk*, 2009/2, 66–92.

⁶⁰ GERGELY, op. cit. 80–83.

even with death penalty for members in the event of treason/insubordination. The UoE, although its meetings presumably resulted in political decisions, or at least exerted real influence on them through its senior public officials, can be described as a political speculative secret society. Its members did not gain their influence by becoming members, but the other way round, the society tried to recruit people with a certain level of influence, who were considered trustworthy and loyal to the right-wing political regime. Certainly, however, as is the case with any man-made organisation, the personal connections made here did not necessarily hinder anyone's career.⁶¹ The DCBU, on the other hand, was an armed paramilitary organisation, mostly composed of active and ex-soldiers, and its aim was to carry out operational activities (intelligence gathering, data collection, even armed repression if necessary) against left-wing movements, and later to prepare the revision of the Paris Peace Treaties and restore the country's territorial integrity. The DCBU was therefore much more a clandestine military formation and intelligence service, operating with the knowledge and consent of the Government, although sometimes arbitrarily deviating from its objectives at the level of individual members or groups, than a self-organising, independent secret association.

In line with all this is István István T. Ádám's memoir-monograph on the West Hungarian uprising, written in 1935 partly for propaganda purposes, based on the memories of the insurgents, and thus politically rather biased, which also devotes a short chapter to the DCBU, mostly about the organization's participation in the uprising.⁶² According to the author, the DCBU was a patriotic, disciplined military organisation whose members took a strict oath to serve their country, and membership gave them essentially no rights, only duties. Their meetings were held in the gymnasium of the Szalag Street Primary School in Buda, they closely overlapped with Pál Prónay's detachment in the Nádor Garrison, and in 1921 they participated with the greatest enthusiasm and honour in the defence of Burgenland on the Hungarian side, since the Entente had decided that the area would be annexed to Austria. In the Communist Kádár Éra, Marxist historiography tried to oversimplify the importance and activities of the radical right-wing social associations and secret societies of the Horthy Era, which really existed and were influential, sometimes even portraying them as a kind of shadow government.⁶³ The situation is the same in the case of the Double-Cross Blood Union. In his monograph on the counter-revolution, which is useful in terms of its data content, but highly propagandistic in tone, Marxist party historian Dezső Nemes, for example, writes that the DCBU was one of the most significant secret organisations of the first period of the Horthy Era, and it was founded by the so-called 'twelve captains'⁶⁴ of Szeged, the later commanders of the National Army in July 1919. The organisation was all the time under the control of the Hungarian military, and its medium-term aim was to use its paramilitary units to break out tension and rebellion in the Hungarian-populated areas annexed to neighbouring states after the Treaty of Trianon (mainly in the Highlands, which had been annexed to Czechoslovakia), where the regular army would then move in to reoccupy these areas with the pretext of restoring the order. According to Dezső Nemes, the

⁶¹ ZADRAVECZ, op. cit. 140–141.

⁶² István T. ÁDÁM, *A nyugat-magyarországi felkelés története*, Budapest, Külpolitika Kiadása, 1935, 115–118.

⁶³ DÓSA, op. cit. 84–132.

⁶⁴ KOVÁCS, op. cit. 64–92, 75.

DCBU was also involved in counter-espionage, internal counter-reaction and the commission of domestic terrorist attacks allowed by the Government, and he also claims, referring to Prónay's diary, that the organisation was established before the formation of the Union of *Ételköz*, even though it was later somehow supervised by the political secret society.⁶⁵ Although Dezső Nemes makes rather definite statements about the DCBU, he refers only mainly to press sources, apart from Pál Prónay's diary, so although his statements have some truth, they should be treated with thorough criticism. Prónay himself also writes in his notes – obviously with some exaggeration, in order to emphasise his own historical role – that he himself organised the irredentist military units, including the Double Cross Blood Union. Prónay names as the leaders of the organisation, among others, officers and senior officers György Görgey, Sándor Teleki, Imre Makay, Jenő Ranzenberger (later Ruskay), General Pál Nagy, Commander-in-Chief of the Hungarian Defence Forces, and General Károly Uhlig (later Csörgey), Chief of the General Staff of the Budapest Law Enforcement Troops of the Army those times. The number of members of the DCBU in the 1920s was relatively large, considering that it was not an ordinary, self-organizing association, but an irregular military unit (mostly consisting of armed members) – it could reach even 15–20.000 men, although this data is not very trustworthy.⁶⁶ As we can see, the source base of the DCBU is very scattered, and the information available to researchers on the functioning of the organisation is still contradictory. However, in the 1920s, at the beginning of the Horthy Era, following the civil war after the fall of the Soviet Republic of Councils of Hungary, there were a number of shockingly serious crimes, sometimes demanding several people's lives, committed by the secret and less secret social associations and paramilitary formations of the period. The Double-Cross Blood Union was associated with them in public discourse, in the press and in parliamentary debates. Thus, maybe the most useful approach is to take a look at the most notorious ones of these cases, starting with one of the possible genesis of the organisation, the crimes committed by First Lieutenant Iván Héjjas's detachment during the wave of paramilitary violence that is popularly called the White Terror in Hungarian historiography.⁶⁷

⁶⁵ Dezső NEMES, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967, 155–160.

⁶⁶ ZINNER, op. cit. 173.

⁶⁷ Béla BODÓ, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

THE ACTIVITIES OF IVÁN HÉJJAS'S DETACHMENT IN THE DANUBE–TISZA INTERFLUVE DURING THE WHITE TERROR, AND THE AFTERLIFE OF A RADICAL PARAMILITARY COMMANDER

Iván Héjjas, a young first lieutenant of the Air Force of the Austro-Hungarian Monarchy from a well-to-do peasant family who returned home from the First World War quickly became one of the most notorious commanders of the counter-revolutionary reprisals after the fall of the Soviet Republic of Hungary, and perhaps he was the man who was responsible for the most arbitrary murders.⁶⁸ In the spring of 1919, as a soldier who had served on the front, he began to organise his detachment near his farming family's estate in the Kecskemét area, with the aim of overthrowing the Communist Government.⁶⁹ The core of his detachment was made up of members of his Air Force squadron, who had returned home with him from the war, but young people of peasant origin from the area also joined the formation.⁷⁰ Most of these insurgents had been served in the army. In April of 1919, the young reserve first lieutenant rose to become the leader of one of the major right-wing uprisings against the Communist regime.⁷¹

Héjjas was also one of the founders and leaders of the Association of Awakening Hungarians, so this nationalist social association – which was increasingly organised along paramilitary lines at the time – could not have been left out of the rebellion, and in fact, due to the personal overlaps, its early activities were practically inseparable from the operation of the Héjjas's military detachment. After losing battle in Kecskemét against the Communist troops, Héjjas and his armed comrades – including, for example, Sergeant Major Mihály Francia Kiss, one of the most notorious soldiers who committed murders during the White Terror, and the later radical right-wing mayor of Kecskemét, Béla Liszka – eventually joined the counter-revolutionary government organising in Szeged.⁷² In April 1919 Admiral Miklós Horthy, later commander-in-chief of the National Army and from 1920 head of state of Hungary, personally received Iván Héjjas and commissioned him to operate his detachment as an auxiliary police force of the National Army and to eliminate the remaining Communist groups in his homeland, the Great Hungarian Plain.⁷³

⁶⁸ Béla BODÓ, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10, 9–27.

⁶⁹ Ignác ROMSICS, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2018, 108–109.

⁷⁰ Rudolf PAKSA, *A fehérterror „logikája”. Események, okvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918–1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, ed. Rolf MÜLLER–Tibor TAKÁCS–Éva TULIPÁN, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245; Béla BODÓ, *The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups*, Austrian History Yearbook, 2011/42, 133–163.

⁷¹ Ignác ROMSICS, *A Duna–Tisza köze hatalmi-politikai viszonyai 1918–19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

⁷² BODÓ, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*. op. cit.

⁷³ BODÓ, op. cit.

The Royal Romanian Army which occupied a large part of Hungary soon dismantled the remnants of the Communist Government, and in the summer of 1919 Héjjas's troops were also given permission by the military authorities of the occupying army to provide auxiliary police services in the Kecskemét area in order to restore the disintegrated social order. Héjjas proclaimed himself city commander in Kecskemét – also with the approval of the Romanian Army and the Szeged counter-revolutionary government – and thus soon began the internment and arbitrary execution of those who allegedly held positions during the Soviet Republic or even only sympathized with the short-lived Communist government.⁷⁴

During October and November 1919, when the Romanian military still kept the Great Hungarian Plain under occupation, the auxiliary police units of Héjjas murdered about a hundred people (and of course took and turned their belongings in their favour) most of whom had nothing to do with the Soviet Republic and the communist wave of violence called the Red Terror.⁷⁵ Iván Héjjas, if the sources are to be believed, took advantage of the nearly anarchistic conditions and operated an almost separate quasi-private state in and around Kecskemét during 1919–1920 under his own de facto leadership, whose peculiar order was maintained by armed men loyal to him as the National Army's auxiliary police forces. Héjjas's fiancée and later wife was Sarolta Papp, daughter of Dr. György Papp, the police commissioner of Kecskemét, and Héjjas as city commander together with his armed militiamen controlled the whole town and its neighbourhood. His father, Mihály Héjjas Sr., was the director of the Kecskemét Vineyard Company, an influential person in the region, and at the time he was driving a car stolen by his son's militiamen in full public view. The Héjjas family already had extensive connections in and around Kecskemét even before the White Terror, but after the paramilitary armed force was organised, they started to act like criminals, taking advantage of the anarchistic conditions, claiming themselves to be the representatives of the law and order. There are also indications that the Ministry of Interior and the State Police knew a great deal of details about the murders committed in the villages Izsák and Orgovány by Héjjas's militiamen, as well as other individual robbery murders by members of the detachment, but for some time they delayed taking action against the armed men.⁷⁶ It is also certain that the Kecskemét police knew about the murders committed by members of the Héjjas detachment as early as the end of 1919, as the Commissioner of Police of Kecskemét forwarded a list of about 40 missing persons to Government Commissioner Count Gedeon Ráday who also sent a copy of the same document to the General Command of the National Army.⁷⁷ The report of the head of the Royal Public Prosecutor's Office of Kecskemét to the Chief Public Prosecutor from November 1919 documents roughly similar conditions and the same events, emphasizing that Iván Héjjas's detachment was a relatively large and well-armed force, and therefore, attempts to bring

⁷⁴ Bodó, op. cit.

⁷⁵ Győző DROZDY, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, ed. Zoltán PAKSY Zoltán, Budapest, Kosuth Kiadó, 2007, 408–416.

⁷⁶ József HALMI, *17699/920 belügyminiszteri akta Héjjas Ivánról. A Bécsi Magyar Újság munkatársától*, in *Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében*, ed. Györgyi MARKOVITS, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 50–53.

⁷⁷ *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, ed. Elek KARSAI–Imre KUBITSCH Imre–Dezső NEMES–Ervin PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 221–223.

the perpetrators of the atrocities to justice could even result in armed confrontations.⁷⁸ It can therefore by no means be claimed that the authorities were unaware of the atrocities committed by Iván Héjjas's detachment in the Danube–Tisza Interfluve. Thus, in addition to the exaggerated nationalism, obsessive anti-Communism and anti-Semitism, the desire for profit and perhaps the belief in the possibility of rapid social mobility also played a very important role in the actions of Héjjas and his militiamen who invariably robbed their murdered victims and used their stolen goods for their own benefit. Their actions were accompanied not only by murders, but also by other acts of violence, such as numerous pogroms involving hundreds of small or large-scale beatings of Jews, most of which resulted in no deaths but serious injuries – one need only think of the well-known pogrom in Izsák on 17 November 1919.⁷⁹

Even today, researchers do not have exact numbers and list of names,⁸⁰ but after the Romanian Army withdrew from the areas eastward of the Tisza in April 1920, between December 1920 and December 1922, Iván Héjjas's men, the so-called *Alföldi Brigád* – *Brigade of the Hungarian Plain* may have murdered about 400 people.⁸¹ The formation of the Double-Cross Blood Union can be dated to sometime during this period as well, the first months of the right-wing counter-revolution, and the organisation was certainly closely overlapping with Ivan Héjjas' detachment. As it was already mentioned above, Héjjas, if we are to believe the sources, was the deputy military commander of the Double Cross Blood Union in the 1920s.⁸²

The members of the Héjjas detachment/Brigade of the Hungarian Plain also took an oath, swearing to their leader, detachment commander Iván Héjjas. The wording of the oath was quite similar to the oath of the Double Cross Blood Union:

I, XY, a member of the Héjjas Brigade, swear and pledge to work with all my strength to create the greatest fraternal understanding among the members of the organization. I vow and swear that I will obey the orders of the Héjjas Brigade and of my superiors appointed by Commander Héjjas as far as possible under all circumstances. I swear and affirm that I will keep all secrets concerning the corps, and that I will never betray the members of the corps or its commanders to any person. My obligation of secrecy shall survive the termination of the corps. I swear that I will do my utmost to promote the value and public esteem of our organisation through my talents and work. I swear that I am not and will not be a member of any secret or openly destructive association. I swear and affirm that while I am a member of the Héjjas Brigade I will not concern myself with politics or the issue of kingship. I swear that I will keep and maintain the utmost discipline among the members of the Héjjas Brigade. I pledge that I will never associate with our enemies openly or secretly. I will not leave my comrades under any circumstances, alive, wounded, or even dead alone, and I will help them under all circumstances. I submit myself to

⁷⁸ *Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna–Tisza közti történetéhez*, ed. Ignác ROMSICS, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976, 677–685.

⁷⁹ Bodó, op. cit.

⁸⁰ Máté KÓRÓDI, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3.–1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, Clio Kötetek 2, 2020.

⁸¹ Bodó, op. cit.

⁸² János GYURGYÁK, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012, 256; József BOTLIK, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, Vasszilvágy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012, 123.

*any punishment by the disciplinary and punitive committee to be elected by the members of the Héjjas Brigade. May God help me.*⁸³

Iván Héjjas was thus surrounded by a cult of personality on the part of his sworn men, and the will of the paramilitary commander was equal to the law for them. They were bound by a serious obligation of secrecy, and if they broke it or disobeyed orders, they could face severe punishment, even death – just as they had to take an oath as members of the DCBU. The members of the Brigade of the Hungarian Plain, which operated as a separate unit of the Double-Cross Blood Union, undoubtedly committed serious crimes during the White Terror between 1919 and 1921. Iván Héjjas and some of his men then joined the uprising in West Hungary, where as the members of paramilitary group of active, reserve and demobilised soldiers, students and young people of peasant origin, known as the *Rongyos Gárda – Ragged Guard*, they played an active role in forcing the referendum in Sopron, as a result of which Sopron, the so-called city of loyalty, remained part of Hungary today, and finally was not annexed to Austria.⁸⁴

At the same time, in order to prevent vigilante justice, the Government of István Friedrich, with its questionable legitimacy, decided as early as 1919 that all persons who had been engaged in any political activity during the Soviet Republic of Hungary should be held accountable, in order to prevent increasing arbitrary atrocities committed by armed groups.⁸⁵ The Government entrusted the prosecution to Deputy Crown Prosecutor Albert Váry. Many reports were received, resulting in thousands of people being arrested between August and December 1919. From these confessions, reports, accounts and court sentences, the prosecutor compiled his book *The Victims of Red Rule in Hungary*,⁸⁶ first published in 1922, which sought to document the atrocities of the Red Terror in an unbiased way. According to this book, there were 587 proven deadly victims of the communist government. At the same time, Albert Váry also began to investigate the crimes committed by nationalist military units after the fall of the communist government. After Miklós Horthy's march into Budapest on 16 November 1919, various right-wing military units intervened in Albert Váry's work. It was mainly the detachments commanded by Gyula Ostenburg-Morawek,⁸⁷ Iván Héjjas and Pál Prónay that unlawfully attacked civilians – mainly of Jewish origin – and tried to hinder the investigation.

There was a social protest against the White Terror, which resulted in the draft decree, also attributed to Albert Váry, being adopted by the Government on 12 June 1920 and published in the official gazette on the same day. The decree stated that all military units and detachments were to cease all actions against civilians immediately, and that any soldier who violated the decree was to be arrested immediately. Although the decree was effective, it was greeted with suspicion by right-wing politicians. As a result,

⁸³ HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Cited by ZINNER, op. cit. 568–569.

⁸⁴ Imre TÓTH, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.

⁸⁵ Ignác ROMSICS, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017, 347.

⁸⁶ Albert VÁRY, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.

⁸⁷ Gyula Ostenburg-Morawek (1884–1944) was a military officer and radical right-wing paramilitary commander. He was one of the notorious detachment commanders of the white terror. In 1922 he was forced to retire, and became an insignificant radical right-wing politician of the Horthy Era.

on 26 October 1920 Váry was relieved of his position of President of the Royal Prosecutor's Office in Budapest.

The armed militiamen of the Association of Awakening Hungarians – who were also members of Iván Héjjas's paramilitary detachment and presumably of the Double Cross Blood Union – murdered Adolf Léderer, an Israelite resident in Solt on 16 August 1921. This caused a great public outcry, and the press demanded that the killers should be brought to justice. At the same time, Prime Minister Count István Bethlen announced in the Parliament that he would entrust Albert Váry with the task of apprehending the perpetrators of the murder in Solt. He also announced that in order to investigate the atrocities committed in 1919, 1920 and 1921 on the Danube-Tisza Interfluve and to prevent similar incidents in the future, he would send Váry to the Great Plain, reinforced by serious police and gendarmerie escort.⁸⁸

In the archival records of the rather belated criminal trial of Iván Héjjas and his associates at the People's Tribunal from 1947–1949, practically one of the most significant documents from the 1920s, from the very period when the crimes really happened, about the investigations or the White Terror, is the 1922 summarising report of Albert Váry on the events that took place on the Danube-Tisza Interfluve. In his report of 1922, the prosecutor described much the same things as he told before the People's Tribunal in 1947, twenty-five years later, when he was an elderly man, in the criminal trial of the absent Iván Héjjas and his fellows. His testimony survived in the same case file. According to these archival sources, Albert Váry had indeed been commissioned by the Prime Minister to investigate the atrocities of the White Terror in connection with the murder of Adolf Léderer on 16 August 1921, in Solt. Váry was then the President of the Royal Prosecutor's Office in Budapest, and in the light of his investigations after the perpetrators of the Red Terror, which were largely unbiased, the Government rightfully expected him to investigate the serious abuses of the White Terror. Soldiers, or at least persons dressed in military uniforms who appeared to be soldiers, were also abducting civilians in Budapest, and the intervention of the Royal Prosecutor's Office of Budapest seemed increasingly justified, although most of the abducted people were later released by the military authorities in the capital.⁸⁹ Finally, the Government clearly abolished the right of the military authorities to take actions against civilians in 1921, and prosecutor Dr. Péter Kovács was also assigned as the deputy of Dr. Albert Váry to investigate the murders committed on the Danube-Tisza Interfluve, while the Central Investigation Department of the Ministry of the Interior – at that time operating independently of the Royal Hungarian State Police as a central criminal police force with nationwide jurisdiction – placed a number of detectives at the disposal of the prosecutors.⁹⁰

Váry arrived in Izsák on 29 August 1921 with a large police and gendarmerie escort, but the investigators soon reported to him that many of the individuals suspected of serious crimes had gone to West Hungary to take part in the Burgenland uprising. Policemen and gendarmes arrested 20–22 people, but none of them were later suspected of serious crimes. In Albert Váry's view, the murders of Adolf Léderer of Solt, and Zoltán Pánczél, Sándor Beck and Árpád Schmiedt of Izsák were simple robbery-murders,

⁸⁸ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. – Trial of Iván Héjjas and his associates at the the People's Tribunal p. 282.

⁸⁹ *Ibid.* p. 284.

⁹⁰ *Ibid.*

where the alleged Communist sympathies or Jewish origin of the victims were merely a pretext for committing a crime of vile motive, motivated essentially by profit.⁹¹ On 19 October 1921, Váry addressed a request to the Commissioner General of the Government of West Hungary, Count Antal Sigray, to hand over 50–60 persons who had fled there and were suspected of murder to the prosecutor's office. Although Albert Váry did not receive any reply from the Government Commissioner, he initiated criminal proceedings and issued arrest warrants against the following persons, mainly demobilised soldiers: Mihály Francia Kiss, Mihály Danics, Ambrus Tóth, Mihály Nagy, Sándor Bán, Gábor Kállai, Rezső Schmidt, József Korom, Aladár Danics, Gábor Király, Nándor Pataki, István Juhász, Kálmán Papp, József Kenei, Gyula Kállai, Sándor Papp, Árpád Rád, Géza Korb, Gergely Tasi, Antal Makai, Lajos Baski.⁹² The prosecutor was able to link the murders committed in the Danube–Tisza Interfluve with the activities of the Association of Awakening Hungarians, especially based on the name of First Lieutenant Árpád Raád, who was also one of the notorious soldiers of the White Terror killing several people.⁹³

During his investigations, Albert Váry focused primarily on the murders committed in Izsák, Lajosmizse and Solt, as he was convinced that in these cases there was less political motivation than the simple motive of financial gain.⁹⁴ The prosecutor could not, however, continue the arrests and on-the-spot interrogations that he had begun for long, since the amnesty order⁹⁵ of the Regent Governor of 3 November 1921 had virtually nullified his work, or at least reduced it to a symbolic one. At the end of the investigation, he decided to collect the names of the victims of the White Terror after the publication of the list of victims of the Red Rule, but he was unable to complete his work successfully.⁹⁶ Although he attempted to arrest Mihály Francia Kiss, Mihály Danics and others for simple public offences not covered by the amnesty order, he was instructed by his superiors to keep their arrests pending.⁹⁷

Finally, Dr. Péter Kovács, the prosecutor previously assigned to be Albert Váry's deputy, was commissioned to complete the investigation, and since the armed militiamen who had served as members of the Héjjas Brigade in the Kecskemét area were legally considered soldiers, he referred the cases to the military authorities.⁹⁸ In most cases, the investigation was closed by the military authorities,⁹⁹ which had not previously shown much cooperation with Albert Váry, who had approached them in several

⁹¹ Ibid. p. 285.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid. p. 286.

⁹⁴ Ibid. p. 287.

⁹⁵ Laura CSONKA, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, ArchivNet, 2015/3.

https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html; Péter KONOK, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösteror–főhétterror*, Múltunk, 2010/3, 72–91, 84.; *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 2*, ed. Ibolya HORVÁTH–Pál SOLT–Győző SZABÓ–János ZANATHY–Tibor ZINNER, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1993, 21–42.

⁹⁶ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 p. 287.

⁹⁷ Ibid. p. 287.

⁹⁸ Ibid. p. 288.

⁹⁹ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630.

cases.¹⁰⁰ There was only one case in which the soldiers, who were suspected of the murders and had served as auxiliary police troops mentioned the name of their commanding officer, First Lieutenant Iván Héjjas, during their interrogations.¹⁰¹ In the end, there was no prosecution, and in 1922 only Mihály Danics, János Zbona and other lower-ranking perpetrators were sentenced to a few years in prison for various public offences.¹⁰² Although his detachment had in principle been disarmed by this time, Héjjas initiated a press attack in the summer of 1922 and felt offended that he had been granted amnesty for his actions during the counter-revolution. He also declared that, although he would bow to the Government's will, he had not yet given the final order and that 'if lightning should strike anywhere in the Hungarian sky', he would be the 'God's arrow for Budapest'.¹⁰³ Then, on 20 July 1922, by the intervention of Prime Minister Bethlen, he was briefly detained by the police for attempting to organise and recruit a second uprising in Western Hungary,¹⁰⁴ but was soon released.¹⁰⁵

In parallel with the pacification of the Association of Awakening Hungarians, Iván Héjjas, a key figure of the White Terror and the leader of the atrocities committed on the Danube–Tisza Interfluve, who played a leading role in the DCBU, was also – apparently – consolidated and pacified. He was able to avoid punishment throughout the Horthy Era, mainly thanks to his relationship with Regent Horthy and Gyula Gömbös. From among all of the former detachment commanders involved in the White Terror, it was perhaps Héjjas who achieved the highest social and political status. Between 1927 and 1931, he was a member of parliament for the Kunszentmiklós constituency of Gömbös's Party of Hungarian Independence (commonly known as the Race-defending Party), that had earlier split from the ruling United Party. On 16 June 1929, in a grandiose ceremony held on Margaret Island, Regent Governor Miklós Horthy conferred the title of Vitéz on Iván Héjjas, his brother Aurél Héjjas, Gyula Gömbös and dozens of other former and active soldiers.¹⁰⁶

In the meantime, Héjjas had obtained a degree and a doctorate in law with his book on aviation law,¹⁰⁷ and as a former fighter pilot and otherwise competent aviation expert, he worked as a senior civil servant in the 1930s in the Transport Policy Department of the Ministry of Trade and Transport. From 1940 he was head of the Department of Public Aviation, adviser to the minister, later promoted to titular state secretary,¹⁰⁸ and at the same time a member of the board of directors of the state-owned Hungarian Air Traffic Company, and the governor promoted him from first lieutenant to captain. Officially, he was responsible for the supervision and organisation of civil aviation, but as a

¹⁰⁰ *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, ed. Elek KARSAI–Imre KUBITSCH–Dezső NEMES–Ervin PAMLÉNYI, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 225–228.

¹⁰¹ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. p. 287–288.

¹⁰² ZINNER, op. cit. 174.

¹⁰³ [ANONYMOUS AUTHOR], *Héjjas Iván ügye a nemzetgyűlésben*, Népszava, 15 July 1922. Cited by Ignác ROMSICS, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019, 270.

¹⁰⁴ ROMSICS, op. cit. 270.

¹⁰⁵ ZINNER, op. cit. 173.

¹⁰⁶ BODÓ, op. cit.

¹⁰⁷ Iván HÉJJAS, *Légi jog*, Kecskemét, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt, 1934.

¹⁰⁸ HU-MNL-OL-K 27-1942. 02. 08.-26.

former fighter pilot he also played a role in the organisation and development of the Air Force of the Hungarian Home Defence Forces.¹⁰⁹

With the death of his friend and protector, Prime Minister Gyula Gömbös, in 1936, Héjjas suffered a great loss politically, but his position and influence remained stable as an unstinting supporter of the Regent Governor. In 1938, following in the footsteps of the former Race-defending Party, he founded a new radical right-wing party under the name of the National Association of Hungarian Race-defenders,¹¹⁰ which, however, kept strictly aloof from the Arrow Cross Party and other Hungarian fascist and national socialist parties organised on the Western model, and acted mainly as a loyal opposition to the authoritarian conservative government, thus failing to become a significant force on the Hungarian far-right.¹¹¹

With the Government's knowledge and consent, Héjjas was also able to return to military/paramilitary activities for a time during the Second World War, when Hungary entered the war and committed itself to the German policy of aggression. In 1938, under the direction of former Interior Minister Miklós Kozma (an influential politician of the era close to Regent Horthy, at that time President and CEO of the Hungarian Telegraphic Office, later Governor of Transcarpathia), he participated as one of the leaders of the reorganised (second) Ragged Guard in the Transcarpathian diversionary operation, which prepared the reoccupation of Transcarpathia which had been annexed to Czechoslovakia in 1920 under the Trianon Peace Treaty, with the assistance of the German military.¹¹²

Furthermore, Héjjas also probably played a role in organising the election of Miklós Horthy's son, István Horthy as Deputy Regent Governor.¹¹³ At the end of 1943, General Ferenc Szombathelyi, the Chief of the General Staff of the Hungarian Defence Forces entrusted Colonel Gyula Kádár to organise an irregular military force of 5,000 men, in which Héjjas also participated as an expert in diversionary/irregular warfare, on the Regent Governor's order.¹¹⁴ Secretly, these times Héjjas served at the Special Operations Group of the General Staff of the Hungarian Defence Forces, and the aim of the establishment of this irregular military formation was to create a troop that is exclusively loyal to Regent Governor Horthy, to help Hungary get out of the world war, and to oppose the German invasion of Hungary in the event of a German invasion, which was foreseeable at the time. As a former race-defender, Héjjas was loyal to Regent Governor Horthy, and at the same time, he was gradually becoming strongly anti-German, who refused to join the pro-German Arrow Cross movement. Although he was a radical right-wing soldier and politician, he never became a Nazi collaborator.¹¹⁵ His irregular military unit, however, ultimately played no role in the military events that took place in

¹⁰⁹ *Horthy Miklós titkos iratai*, ed. Miklós SZINAI Miklós–László Szűcs, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1962, 33–38, 194–197.

¹¹⁰ The fragmented fond of the records produced by the party is in the custody of the Central Archive of the National Archives of Hungary: HU-MNL-OL-P 2249-81.

¹¹¹ BODÓ, op. cit.

¹¹² Mária ORMOS, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*, Budapest, PolgArt Kiadó, 2001, 549–571.

¹¹³ Lajos OLASZ, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

¹¹⁴ BODÓ, op. cit.

¹¹⁵ Ákos BARTHA, *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021, 23–26.

Hungary, and in 1945 Héjjas fled the advancing Soviet troops to Germany, and then to Spain, where he settled in Vigo, Galicia, with the knowledge and consent of the right-wing dictator Francisco Franco who was glad to give shelter to German war criminals and their allies.

Although Iván Héjjas was finally sentenced to death in absentia by the People's Tribunal on 25 August 1949, mainly for the murders committed in Orgovány during the time of the White Terror, in 1919–1921, the former militia commander and radical right-wing politician finally died in Spanish exile in 1950, aged 60, presumably of natural causes.

THE MURDER OF SOCIAL DEMOCRATIC JOURNALISTS BÉLA SOMOGYI AND BÉLA BACSÓ

One of the important events of the wave of paramilitary violence in Hungary, commonly known as the White Terror, which has been extensively studied in historical literature, was the murder of the social-democratic journalists Béla Somogyi and Béla Bacsó on 17 February 1920. Our short monograph cannot add much to the already known history of this event, but if it undertakes to explore and present the fragmentary history of the Hungarian radical right-wing militia movement, it will have to include this event in its narrative. That is, it is worth writing a few words about the murder, because the Double Cross Blood Union was also involved in the case.

Béla Somogyi, the editor of the newspaper *Népszava* (People's Voice), published several fact-finding articles in 1919–1920 about the murders committed by right-wing military detachments, thus incurring the fury of the officers of the National Army. Among others, Győző Drozdy, an opposition member of parliament, good friend of Somogyi and a historical witness of the era, recalls in his memoirs that Béla Somogyi had told him before his death that he had been personally visited by First Lieutenant Iván Héjjas in the *Népszava* editorial office. He had been openly threatened by the National Army to stop investigating the actions of the detachments because there would be consequences.¹¹⁶ By this time, Somogyi already carried a pistol with him and were considering moving abroad with his family, but he finally did not give up his journalistic activities.¹¹⁷

However, Somogyi's actions had serious consequences, as the soldiers' warning did not prove to be an empty threat. On 17 February 1920, in the evening, Somogyi and his younger journalist colleague Béla Bacsó were leaving the *Népszava*'s Conti Street (now Lajos Tolnai Street) editorial office, when two men in military uniforms stopped them, caught them and pushed them into a nearby parked six-seater car. The operation, as it later became clear, was led by First Lieutenant Emil Kovarcz, an officer of Gyula Ostenburg-Morawek's detachment, and included Lieutenant László Megay, Lieutenant István Soltész and Navy Ensign Árpád Lehrer. The soldiers drove the car northwards on Teréz Boulevard and then on Váci Street. They did not stop at the customs barrier in the Káposztásmegyér area, but broke through it. Even the finance guards fired at the car that violently passed the barrier, but only the mudguard of the vehicle was hit. The soldiers then shot Béla Somogyi and Béla Bacsó dead, presumably on the bank of the Danube, and then tied up their bodies, stuffed their pockets with stones and threw them into the Danube, crushing their faces to make them more difficult to recognise.¹¹⁸

¹¹⁶ DROZDY, op. cit. 171–177.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Ibid.

Béla Somogyi's body was found the next morning on the bank of the Danube by a the security guard of the nearby waterworks, while Béla Bacsó's body was fished out of the river a day later, on 19 February 1920, and was clearly identifiable from the documents in his pocket.¹¹⁹ The brutal double murder sparked a huge outcry, and an apparently extensive investigation was launched. Among others, Prime Minister Károly Huszár himself made the following statement:

*'Neither the Government, nor the National Army, nor the Commander-in-Chief, nor the National Assembly will tolerate the organization in this country of secret societies of irresponsible people, who are running riot in Budapest and in the countryside, and who, in spite of all legal certainty, all state order and all laws, are defiling the reputation and honour of this country before foreign countries.'*¹²⁰

Along with all this, military officer circles in the background did their best to confuse the matter as much as possible and try to cover up the officers of the Ostenburg detachment – this is also testified by Lieutenant Colonel Pál Prónay himself in his notorious memoirs.¹²¹

It is an important aspect of the case that, according to some sources, Miklós Horthy, who was elected Regent Governor by the National Assembly two weeks after the bloody events, was indirectly responsible for the case. It is Prónay, among others, who recounts in his memoirs that immediately after the discovery of the assassination, Horthy asked him to come to the Gellért Hotel and was expressly concerned that the serious atrocity connected with the National Army would have a negative impact on his future election as head of state, Prónay, however, responded by saying that it was the Commander in Chief himself who had earlier made reference to the liquidation of the editor of *Népszava*, who had reported on the White Terror, and that the soldiers who had committed the murder had therefore essentially been carrying out the wishes of the Commander in Chief and the leadership of the Army.¹²² Prónay, of course, writes with his typical cruel callousness about the circumstances of the murder of the two social-democratic journalists he considered to be traitors, but his position allows us to give his memoirs some credit.

The investigation was led by Chief of the Detective Body of the National Police Dr. Károly Nagy himself, and the police identified the military vehicle used in the murder with the plate numbered A/III-36, and after it was established that the suspects were soldiers in actual service, the police were forced to refer the case to the military justice authorities. The perpetrators were prosecuted by the military authorities, but were later released, and Miklós Horthy, now Regent Governor of Hungary, pardoned not only them, but many other soldiers who had committed serious crimes, and the prosecutions against them were dropped.¹²³

¹¹⁹ Ernő GERGELY–Pál SCHÖNWALD, *A Somogyi–Bacsó-gyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978, 13–34.

¹²⁰ *A XX. század magyar beszédei*, ed. Barnabás VAJDA, Budapest, Agave Kiadó, 2007, 92–94.

¹²¹ PRÓNAY, op. cit. 172–173.

¹²² Ibid.

¹²³ Ervin HOLLÓS–Vera LAJTOS, *Horthy Miklós, a fehérek vezére*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1985, 237–245.

In the aftermath of the Somogyi-Bacsó murder, the social-democratic press repeatedly publicised the case and wrote about the responsibility of the army even in 1923, as a result of which Ödön Beniczky, the former Interior Minister of the Government led by Károly Huszár, finally published his confession in the columns of the daily newspaper *Az Újság* (The Newspaper) on 31 May 1925. This testimony also revealed the indirect responsibility of Miklós Horthy, then Commander-in-Chief of the National Army, in the murder committed by the detachment officers, since he had indeed hinted, in the company of officers, that left-wing journalists, especially Béla Somogyi, who had exposed the acts of the White Terror, should be murdered. Furthermore, it was also the former Interior Minister who clearly described the involvement of the Double Cross Blood Union.¹²⁴ In the course of the investigation, Major Gyula Ostenburg-Morawek, the commander of the detachment responsible for the murder, visited Beniczky while he was still Interior Minister and admitted that the two journalists had indeed been kidnapped by soldiers under his command, but he stated that he personally had nothing to do with the murder, while at the same time warmly recommending that Beniczky should not invest too much energy in the investigation.¹²⁵ Ostenburg also stated that he is backed by a secret society with unlimited power, which will not only assassinate the Interior Minister, but even himself if necessary. In Beniczky's testimony, he identifies this secret organisation mentioned by Gyula Ostenburg-Morawek with the Double Cross Blood Union, founded in Szeged in 1919, of which Ostenburg, as an influential army officer and paramilitary commander, was one of the leaders.¹²⁶ Ödön Beniczky's testimony published in the press also revealed the interesting fact that two of the soldiers involved in the Somogyi-Bacsó murder, Navy Ensign Árpád Lehrer and a certain Lieutenant Árpád Szakács, had in the meantime committed suicide.¹²⁷

Beniczky's compromising testimony against the Regent Governor and the Army did not remain unpunished, as the newspaper *Az Újság's* issue that published it was seized by the authorities, and Beniczky was prosecuted for misconduct against the Regent Governor, breach of official secrecy and illegal disclosure.¹²⁸ Beniczky was eventually sentenced to three years of imprisonment by the Budapest Royal Court of Appeal, which was commuted by the Hungarian Royal Curia to 20 months in prison and a fine of 13 million koronas. The 20-month prison sentence was finally served in Markó Street Prison.¹²⁹ Incidentally, Beniczky, who seems to have been deeply disappointed with the political system that he had helped to build up as a former member of the Government, took his own life in January 1931.¹³⁰

As for the afterlife of Lieutenant Emil Kovarcz, the main perpetrator of the assassination, he served in the Hungarian Royal Gendarmerie between 1922 and 1931, and later became a teacher at the Ludovika Military Academy, where he was promoted to the rank of major.¹³¹ He retired in 1938 and, like many former detachment officers, con-

¹²⁴ *Magyar pokol*, 92–113.

¹²⁵ *Ibid.* 102–103.

¹²⁶ *Ibid.* 102.

¹²⁷ *Ibid.* 111.

¹²⁸ GERGELY-SCHÖNWALD, *op. cit.* 129–153.

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ [ANONYMOUS AUTHOR], *Beniczky Ödön volt belügyminiszter öngyilkos lett*, *Pesti Hírlap*, 21 January 1931.

¹³¹ László KARSAI, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, Budapest, Balassi Kiadó, 2016, 480.

tinued his career as a politician of the radical right, becoming one of the leaders of the Arrow Cross Party of Ferenc Szálasi and a member of parliament between 1938 and 1941. Among other things, Kovarcz organised the Arrow Cross movement's illegal armed militia groups,¹³² which operated like a secret society and terrorist organisation in preparation for a violent takeover, and as a result he was prosecuted in 1940 for his involvement in a bomb outrage attempt on the Dohány Street Synagogue, and was sentenced to five years of imprisonment, but escaped prosecution by fleeing to Germany. He returned home only in March 1944, after the German occupation of Hungary, and became one of the main organisers of the October 1944 Arrow Cross coup, and in the pro-German Government of Ferenc Szálasi, he was appointed Minister Without Portfolio Responsible for Mobilising the Nation and Bringing it to Total Warfare. After the Second World War, he was finally sentenced to death by the People's Tribunal on 2 May 1946 for war crimes and crimes against the people, and the sentence was carried out the same day.¹³³

¹³² Péter SIPOS, *A konspiráció mítosza. Titkos szerveződések Magyarországon 1919–1944*, Beszélő, 1995/29–30, 41–43.

¹³³ KARSAI, op. cit. 480; HU- BFL-XXV-2-b-4767/1946. Emil Kovarcz's trial at the People's Tribunal.

THE ACTIONS OF RESERVE FIRST LIEUTENANT KÁROLY KMETTY AND HIS ASSOCIATES

As mentioned above, for a longer time after the fall of the Soviet Republic of Hungary, the right-wing Government, which was established with the help of the Entente Powers, could only with great difficulty overcome the quasi-anarchistic conditions in the country. Although politicians feared a new left-wing takeover attempt, the restoration of order was severely hampered by paramilitary units and militias, formally mostly belonging to the National Army but in practice operating without state control, whose members committed serious crimes, including political revenge against the communists or at least those whom they considered to be communists.¹³⁴ Since archival sources testify that the secret military organisation called the Double Cross Blood Union was founded in 1919 on the initiative of the military leadership as the paramilitary umbrella organisation for the unified military control of the right-wing militias, there are very good reasons to believe that a good part of the militia who committed serious atrocities were (also) members of this organisation.¹³⁵ While in the period following the fall of the Soviet Republic of Hungary, Regent Horthy and his Government still relied on these units, after the election of the Commander in Chief as head of state, the activities of these uncontrolled Free Corps caused serious damage to politicians who were trying to normalise life and consolidate the country. The activities of some of these militias were now directed explicitly against the very order that they were supposed to defend.¹³⁶

At the time of the march of Miklós Horthy and the National Army into Budapest, there were about fifty (!) civilian militias operating in and around the capital, including the National Defence Department of the Association of Awakening Hungarians (ÉME), the influential radical right-wing social organisation of the time, and the paramilitary wing of the association. The officers' detachments led by Lieutenant-General Iván Héjjas, Lieutenant-Colonel Pál Prónay or Major Gyula Ostenburg-Morawek operated alongside these units with state approval but almost without state control (Héjjas and Prónay were also members of the ÉME leadership, so there was a significant overlap between their detachments and the paramilitary units of the association, as we have already mentioned it.) There was also the Civilian Gendarmerie Reserve and the National Organisation of State Security Agents¹³⁷ under the direction of the Min-

¹³⁴ Ákos BARTHA, *Az utolsó csepp a pohárban. Soltra József rendőr meggyilkolása, in Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténeti Tanulmányok 2*, ed. Orsolya JÁMBOR-GÁBOR G. TARJÁN, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 28–44.

¹³⁵ HÚ-BFL-VII-5-c-16193/1923. József Márffy and their associate's trial.

¹³⁶ ZINNER, op. cit. passim.

¹³⁷ The Organization of State Security Agents was a civilian auxiliary police force and secret service organization founded in August 1919, whose primary task after the fall of the Soviet Republic of Hungary was to monitor communist conspiracies and break possible workers' strikes. Under the control of the Ministry of the Interior, its members wore plainclothes, carried weapons and continued

ister of the Interior, a political counter-intelligence organisation of civilians whose task was to monitor individuals with possible communist bonds – its members carried weapons in addition to their civilian occupation and had the same right to bear and use arms as the police in certain circumstances. In addition, the state railway company and the postal service had their own temporarily established institutional police (railway and postal guard),¹³⁸ and the army also organised auxiliary police units made up of university students to support professional police forces. Until 1921, there was also a military investigative and secret service body, the so-called ‚T‘ (T = ‚Tájékoztató‘, meaning roughly Informative or Intelligence) Organisation of the Ministry of Defence, which had police powers even over civilians – and which also overlapped closely with the detachments.¹³⁹ That is, the military had its independent police force, primarily for political policing, in addition to the police, the gendarmerie and other auxiliary police forces. This period of confusion, rich in armed corpses for law enforcement purposes, although certainly interesting from the point of view of the history of law enforcement and weak government power, also provided an opportunity for self-proclaimed civilians to join various irregular military formations and at the same time to confer on themselves the powers of authority.¹⁴⁰

Among the military units operating without any serious state control, one of the most notorious ones was the detachment settling in the Britannia Hotel, in the downtown of Budapest, near the Western Railway Station. This unit formally defined itself as the investigative unit of the 1st Special Battalion under the command of Lieutenant Colonel Pál Prónay, but in practice, like other detachments, it operated without government control, and its members informally regarded Iván Héjjas as their commander. Moreover, the unit was not only made up of right-wing, so-called *white* soldiers, but also an increasing number of common criminals who saw the possibility of easy pickings.¹⁴¹ The Government had limited control over the units made up of soldiers demobilised from the recently dissolved Monarchy’s enormous military, and as a result several of the units of the National Army operated in an irregular and/or paramilitary framework, without strict military discipline, work culture and well-defined subordination. Often the word of an influential commander with a good personal relationship with the Regente Governor or the current Minister of Defence, such as Iván Héjjas, Pál Prónay, Gyula Ostenburg-Morawek, Endre Jankovich-Bésán or Tihamér Siménfalvy could be enough that a person should be considered a soldier with the rank assigned to him by his commander, ‘brought with him’ from his previous military service, or perhaps ad absurdum arbitrarily

their civilian occupation as auxiliary police officers, and had powers roughly equivalent to those of the professional police. In October 1922, the organisation was formally incorporated into the auxiliary police organisation called the Office of National Labour Protection, but for a while it tried to retain its autonomy. See *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II*, 187–188.

¹³⁸ János SUBA, *Karbatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142; János SUBA, *Polgárőrség szervezése 1919–1921*, Rendvédelem-történeti Füzetek, 2018/56, 131–144.

¹³⁹ Tamás KOVÁCS, *A Honvédelmi Minisztérium „T” Szervének létrejötte és működése, avagy elbáritás és kémkedés az I. világháború végétől a bethleni konszolidációig*, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2020.

¹⁴⁰ Tamás KOVÁCS, *A Nemzeti Hadsereg és a tiszti különítmények*, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténeti Tanulmányok 2*, ed. Orsolya JÁMBOR–GÁBOR G. TARJÁN, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 151–172.

¹⁴¹ ZINNER, op. cit. 103.

granted to himself. At that time, many things depended on the decisions and influence of the various paramilitary commanders.¹⁴² This was the case even when armed men who had subsequently committed serious crimes and had been prosecuted by the police or the gendarmerie were sought by the military authorities, in order to protect the honour of the National Army, to establish why they were not actually military persons, and their cases were thus referred to the civilian courts. For months, the members of the unit colloquially simply known as *'Britanniások'* – *'Britannians'* roamed the capital at night, committing of extortion, looting, robbery, grievous bodily harm and politically motivated murders.¹⁴³ The situation was therefore quite absurd, with soldiers in uniform, supposedly doing police work, committing the most serious crimes under the guise of law enforcement activity, and sometimes literally reversing the roles of police and criminals. The crimes committed by the soldiers of Hotel Britannia were so much in the public consciousness in the capital that a few years later, in September 1924, the daily newspaper *Esti Kurir* published a series of fact-finding articles, based largely on anonymous reports by former detachment members, which included crimes that were probably never investigated or prosecuted. The newspaper had to stop the series of articles, because the people involved had threatened to file a press lawsuit against the editorial staff.¹⁴⁴

During the beginning of the 1920s the radical right, increasingly dissatisfied with Regent Governor Miklós Horthy and Prime Minister Count Pál Teleki, launched an attack on two fronts against the emerging political establishment. The Association of Awakening Hungarians increased pressure on the Government through various actions (e.g. squatting, organising strikes and intensive radical right-wing political campaign), while the paramilitary units closely linked to it were mainly settled in Budapest. These armed men, who looted, kidnapped people for ransom and ran riots in the streets at night, were the paramilitary wing of the early Hungarian far-right movement, and their mentality, activities and overall operation were similar to those of the *Freikorps*¹⁴⁵ and *Heimwehr*¹⁴⁶ militias in Germany and Austria, which were mainly made up of World War I veterans. They took advantage of the weakness of the young independent Hungarian State, which was recovering from the collapse of the war and the civil war, and were very powerful units compared to the small and weak professional state armed forces and law enforcement bodies. Not to mention that in a very confused legal and social situation, as mentioned above, they built up a quasi-parallel law enforcement apparatus, and committed their illegal acts against citizens, mostly under the guise of official action.¹⁴⁷ Although the Prime Minister's Decree No. 4710/1920 ME of 12 June 1920 clearly stated that all military corps and their investigators were to cease their actions against civilians, and that the investigative units were to be merged into the military judicial organisation, the

¹⁴² BARTHA, op. cit. 28–44, 29.

¹⁴³ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925 – Károly Kmetty and his associates's criminal trial.

¹⁴⁴ [ANONYMOUS AUTHOR], *Babarczyék a Britanniában. Az Esti Kurir cikksorozata – Megkezdjük a Babarczy-különítmény Britanniabeli életének és élményeinek pontos adatok alapján való közlését*, *Esti Kurir*, 3 September 1924, 3.

¹⁴⁵ Nigel H. JONES, *Hitler's Heralds. The Story of the Freikorps, 1918–1923*, Dorset, Barns and Noble, 1995.

¹⁴⁶ Lajos KERÉKES, *Olaszország, Magyarország és az osztrák Heimwehr-mozgalom*, *Történelmi Szemle*, 1961/2, 199–216.

¹⁴⁷ ZINNER, op. cit. 66.

de facto situation did not change much for some time.¹⁴⁸ Because of their large numbers, their armaments, strength and their good personal relations with the high-ranking officers, the Budapest police also tried to avoid confrontation with the various detachments. At the same time, the conservative right-wing political group around Regent Horthy, mainly marked with the names of Count István Bethlen and Count Pál Teleki, believed – not without reason, given the many later coup plans of the period, mainly linked to military circles – that the radical right was slowly trying to bring about a change of regime through the armed militias being organised around Héjjas and Prónay.¹⁴⁹

One of the most prominent figures in the series of crimes committed by the officers of Hotel Britannia was perhaps reserve First Lieutenant Károly Kmetty, who committed several serious crimes and served as the ‘car commander’ of Iván Héjjas’s detachment in Kecskemét, which roughly meant that the paramilitary commander, who was a resident of Kecskemét but was also vividly present in the capital after Horthy’s march into Budapest, entrusted him to requisition cars and petrol from civilians for the irregular military unit. From October 1920, about a dozen of cases were prosecuted¹⁵⁰ against Károly Kmetty and his associates, and it may be assumed that they committed many more crimes than the authorities discovered, since only a fraction of the victims dared to report and give detailed testimony against the soldiers who were receiving considerable government support and who were robbing and severely abusing them.¹⁵¹ The young officer had already committed serious crimes even before the White Terror, if sources are to be believed, he had shot a young teacher dead in December 1918, but somehow managed to escape punishment.¹⁵²

Károly Kmetty, a student of mechanical engineering in civilian life, who fought as a reserve first lieutenant in the First World War, was in his twenties – who otherwise came from an family of intellectuals and was the nephew of the professor of law of European fame with the same name – and, together with the irregular soldiers under his command, for example, on 20 May 1920 kidnapped postal officer Lajos Pongrácz held him captive for days in the Albrecht Garrison, where the soldiers severely beat him and took away his valuables.¹⁵³

On May 22, 1920, István Tóth, a car driver – for reasons that are not completely clear – was also taken by the same military unit to the Albrecht Garrison, where he was brutally beaten with a whip.¹⁵⁴

Also in May 1920, Károly Kmetty borrowed a car from Mátyás Perlesz, the director of Újpest Passenger Transport Ltd., which he eventually practically stole and sold to a certain Andor László, a resident of Szeged, for 70,000 koronas. In addition, the military detachment seized ten barrels of petrol from Mátyás Perlesz, and the soldiers took him to the Britannia Hotel, where Károly Kmetty blackmailed him into releasing him only

¹⁴⁸ A m. kir. kormánynak 1920. évi 4.710. M. E. számú rendelete a katonai hatóságok és közegek, illetőleg katonai nyomozók polgári személyekkel szemben való eljárásának megszüntetéséről, illetőleg korlátozásáról, 1920. június 12., Magyarországi Rendeletek Tára, 1920, 233–235.

¹⁴⁹ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ ZINNER, op. cit. passim.

¹⁵² [ANONYMOUS AUTHOR], *Megkezdték a Kmetty-féle atrocitásügyek budapesti tárgyalását*, *Az Est*, 4 March 1927, 2.

¹⁵³ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925.

¹⁵⁴ Ibid.

if he employed him as a technical director of his company, for a salary of 50,000 koronas a year, without doing actual work. Like this Károly Kmetty, in addition to his military activities in the detachment, was nominally appointed technical director of Újpest Personal Transport Ltd., where he received a high salary and probably embezzled further 46,000 koronas from the company's budget.¹⁵⁵

József Doór, a transport enterpreneur and car owner bribed the Romanian soldiers occupying, and then withdrawing from Hungary who had previously seized his truck, to return the car to him when they left. However, Károly Kmetty and his associates, identifying themselves as military investigators forcibly seized József Doór's truck, while other agencies of the Ministry of Defence temporarily requisitioned it for the army.¹⁵⁶

Also on 3 May 1920, Károly Kmetty, accompanied by five non-commissioned officers, appeared at the garage of Miklós Feiler, a car mechanic, and as a military investigator, he apparently investigated the origin of the motorcycles in Feiler's possession, and when the car mechanic complained about his actions, they took him to Albrecht Garrison, where, according to his own testimony, he was not assaulted, but was released only on surrender of one of his motorcycles. The victim finally got his motorbike back on 10 May, presumably due to some intervention by the military authorities. However, Feiler's affair with the detachment soldiers did not end there, as Károly Kmetty, accompanied by a non-commissioned officer, appeared at his home the next day, on 11 May, with the pretext that he was visited because he had not handed back a valuable artillery periscope bac to the army. Kmetty then confiscated practically all valuables, including workers' and soldiers' uniforms, a bag made of leather, a small-calibre Flober pistol and its ammunition, a pair of boots, motorcycle tyres, etc., and had his men load them into his car. The artillery periscope in question was not however found, and car mechanic Feiler was taken by the soldiers to Albrecht Garrison, where he was locked in a cell for the night. Feiler's mother eventually found the artillery periscope and sent it to the garrison, but even then the mechanic was not released, and he was brutally beaten by the soldier. First Lieutenant Kmetty demanded one of the motorcycles he had seen in the workshop from Feiler in exchange for his release once again, but Feiler replied that, although it was not his property, he would try to arrange for Kmetty to receive the vehicle for his use. Miklós Feiler was finally released from the garrison after being beaten by the soldiers, without any meaningful interrogation or record.¹⁵⁷

On 28 July 1920, Károly Kmetty went into Mrs. Ferenc Grigár's coffee shop on the pretext that he had heard that the coffee shop owner had some petrol for sale, and said that he would buy it, but the incident ended with the violent seizure of the available petrol, after which the victims lodged a complaint against the reclaiming and looting first lieutenant.¹⁵⁸

On October 2, 1920, First Lieutenant Károly Kmetty, in the night hours – presumably in an intoxicated state – drove a car with some of his fellow soldiers with his headlights off through the Buda Castle Tunnel, where he was stopped by Mihály Egedi, a police officer on duty, who asked him to turn on his headlights. However, instead of identifying himself, Kmetty pointed a revolver at the policeman, saying that he was a

¹⁵⁵ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Ibid.

military officer of police duty, and that the police were under military control, so he was in fact the superior of the policeman, but refused to identify himself. The policeman and the aggressive, drunken first lieutenant ended up pointing their weapons at each other, and the conflict did not end in bloodshed only because the noise caused a large crowd to gather around the car, including Dr. Kázmér Vay, a high-ranking police officer of the Ministry of the Interior who forcefully called on Károly Kmetty to put away his weapon, because, according to his legal knowledge, Mihály Egedi was acting legally against him and called him up to identify himself to the policeman in the name of the law. Shortly afterwards, police officers László Varró and Menyhért Kerekes also arrived as reinforcement, having noticed the grouping and the noise, and this created a police overwhelming force which the detachment officer did not dare to resist. Kmetty finally identified himself to the police with his military identity card, who then dismissed him from the scene, but the drunken first lieutenant threatened police officer Egedi and his colleagues who had taken legal action against him, once again, and openly swore revenge against them.¹⁵⁹

The cases briefly described above are only a selection of the criminal record of First Lieutenant Károly Kmetty and the irregular soldiers under his command. In almost all cases, the scenario was very similar – Károly Kmetty and his men showed up at someone's home, or even stopped the victims on the street pretending to act as authority, dragged them to the Hotel Britannia or the Albrecht Garrison, where they would usually assault them and take their money and other valuables, or demanded additional money or valuables (such as a car, vehicle elements, petrol, etc.) as ransom for their release. Most of the victims, having no other choice, handed over what they could to the soldiers, and only a few of them agreed to confess much later, when the criminal proceedings against First Lieutenant Kmetty and his minions were already in progress, and the prosecutors and the police were searching for the victims of the individual crimes. Persons who were genuinely Israelite or identified as Jews were treated with particular cruelty by the soldiers of Hotel Britannia. The abuse often caused serious and long-lasting injuries to the victims, not to mention verbal humiliation, that is, in addition to material gain, the perpetrators' motives clearly included religious and ethnical hatred and anti-Semitism.¹⁶⁰ Károly Kmetty's men were also involved in the case of the murder of police patrolman József Soltra, on 10 November 1920, which will be discussed in a later chapter of the present monograph.¹⁶¹

As for the afterlife of First Lieutenant Károly Kmetty, he, like many other radical right-wing soldiers who had committed serious crimes, escaped punishment. He fled the criminal proceedings against him to Italy, where, among other things, he worked for a time as a pilot in an aircraft factory for the Fascist Government under Mussolini, and the charges against him were gradually dropped, as the Regent Governor's amnesty decrees were gradually implemented. In 1925, however, he returned home, was arrested in become the subject of a series of new prosecutions, some for older offences and others for more recent ones. Finally, on 17 March 1927, the Székesfehérvár Military Court (interestingly enough, some of the offences he had committed were already under the jurisdiction of the military courts) sentenced him to two years and six months of impris-

¹⁵⁹ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925.

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ *Ibid.*

onment, of which two years and two months were already taken to have been completed by the time that he spent under arrest.¹⁶²

Little is known about the rest of Károly Kmetty's life, but it is certain that he settled in Szeged for a time, where he started various businesses (including the trade of insecticide and rodenticide)¹⁶³ that did not live up to his hopes. The former 'Brinannian' soldier's career went down the river, and in 1930 he was prosecuted for embezzlement of a typewriter he had borrowed and then pawned – a typewriter he had allegedly borrowed to write his memoirs of Hotel Briannia.¹⁶⁴ In late August 1930, Kmetty called the editorial office of the daily newspaper *Délmagyarország* under his own name by telephone, presumably in a drunken state, and threatened that if there was any disorder among the workers on 1 September, he would intervene as the head of an 1,700-strong armed militia. The newspaper's staff finally reached him in person at a pub, in the company of three decilitres of cheap wine, where he continued to cling to the seriousness of his claims.¹⁶⁵ In the middle of the 1930s, we may also meet a radical right-wing journalist of the same name in the newspaper of one of the Hungarian National Socialist parties, the Hungarian National Socialist Peasants' and Workers' Party led by Zoltán Meskó, the *Nemzet Szava* (Word of the Nation).¹⁶⁶ Among other things, we know about the author's press lawsuits. Knowing the later life and extreme right-wing career of many radical right-wing detachment officers of the 1920s, one can strongly suspect that the very same person was involved.

¹⁶² [ANONYMOUS AUTHOR], *Két év hat hónapra ítelték Kmetty Károlyt*, *Az Est*, 17 March 1927, 7.

¹⁶³ László MAGYAR, *Kétszáz pengős kereseti lehetőséggel beszélgettem poloskairtó ügynöknek a britanniás Kmetty Károlyhoz*, *Délmagyarország*, 15 July 1928, 3–4.

¹⁶⁴ [ANONYMOUS AUTHOR], *Kmetty Károly sikkasztási pörében tanúihallgatást rendeltek el*, *Délmagyarország*, 30 January 1930, 4.

¹⁶⁵ [ANONYMOUS AUTHOR], *„Halló, itt Kmetty Károly, a britanniás!”*, *Délmagyarország*, 30 August 1930, 5.

¹⁶⁶ [ANONYMOUS AUTHOR], *Kmetty Károlyt a tábla is elítélte*, *Népszava*, 30 December 1936, 3.

THE DOUBLE MURDER AT CLUB CAFÉ

The paramilitary political violence reached a new level on 27 July 1920, when an anti-Semitic mob fight provoked by young militiamen also linked to the detachment at Hotel Britannia tragically ended in a double murder. As mentioned above, anti-Semiticly motivated street violence was common in Budapest at the time, and the young militiamen of the Association of Awakening Hungarians, at a propaganda meeting of the Association's local sub-organisation of District 5 of Budapest, decided – presumably several of them were drunken – to smash up the equipment of the Club Café and physically assault the guests whom they thought to be Jews and traitors of their homeland.¹⁶⁷ At the propaganda event of the radical right-wing association in the Berzenczey Street Elementary School on 27 July 1920, in the evening hours, a group consisting of 25-30 young men in civilian clothes and military uniforms gathered. The event was fundamentally determined by anti-Semitism, with speakers mostly making anti-Jewish slurs at the audience – probably including Gusztáv Meczner, the president of the local sub-organisation of District 5 of the Awakening Hungarians, a well-known political activist of the radical right of the time, who also inflamed the mood of the audience.¹⁶⁸

Most of the young people present were armed with sticks, some of them had handguns, and, according to archival sources of the case, a man wearing white clothing, who was never clearly identified, and slightly older than the audience of teenagers and men in their twenties, allegedly appeared at the meeting and clearly started inciting violence against Jews. He claimed that an anti-national, anti-Hungarian, Zionist meeting was taking place in the basement of the Club Café, where people of Israelite faith were being organised against the Association of Awakening Hungarians and the National Army, and they were thus threatening the Christian Hungarian State. The person in white, who was allegedly the instigator of the action, introduced himself to members of the group as Gusztáv Meczner, the president of the 5th District sub-organisation of the ÉME, but was later identified by several as Károly Tökés, a restaurant owner and reserve military officer.¹⁶⁹

The strikingly young László Ily who was then only nineteen years old, but had a significant criminal, military and militia background compared to his age, began to act as a spokesman of a narrower group, and, following the instructions of the man in white, and he told the young men in the corridor of the elementary school that a big fight was being planned that evening in the nearby Club Café, and specifically pointed out that anyone who might be afraid of the consequences had better leave immediately.¹⁷⁰ László Ily's inner circle consisted of certain young men named Sándor Körmeny,

¹⁶⁷ HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Ily László and his associates's criminal trial.

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ *Ibid.*

Sándor Imre, Mihály Schwicker, László Fekete, Sándor Fekete, László Vanek, Ferenc Illek and György Rigóczy, of whom László Vanek was frightened and left the group, but the others, led by László Illy, started towards the Club Café at around 10 p. m. to carry out the violent act they had planned. It is a sign of careful planning that László Illy who was the spokesman sent György Rigóczy, Mihály Schwicker and Sándor Imre ahead to cut the wires of the telephone at the Club Café so that the people there could not inform the police in time after the fight broke out.¹⁷¹

The group of radical right-wing young men had already insulted a group of people sitting peacefully in Berzenczey Street, very close to the spot of the propaganda meeting, who did not provoke the militiamen, but were identified by them as Jews, and a man named Arnold Hofmann, was beaten and injured in the head.¹⁷²

On the basis of contradictory sources, the testimonies of the witnesses and accused, it is unclear how the incident actually happened, but the self-proclaimed commander of the hastily formed anti-Semitic action group, László Illy later claimed that the group briefly entered the nearby restaurant of the man in white, Károly Tőkés, in Wahrmann Street (today Victor Hugo Street, District 13 in Budapest), to discuss the matter once more, and that the members of the group also consumed some alcohol there.¹⁷³

After the street atrocity and alcohol consumption, the group continued their way to Club Café as if nothing special had happened, and when they arrived, some of them went into the establishment at 8 Lipót Boulevard (now Szent István Boulevard) and ordered something, pretending to be simple guests, while others stayed outside as observers.¹⁷⁴

László Illy, the self-styled commander, went around before the action began, consulted with his fellows both in the café and on the street, and then shouted 'Hit the Jew!', whereupon the radical right-wing young men from the street poured into the Club Café, and those already inside became active and started beating the guests and the staff indiscriminately with sticks, belts and other café equipment they could get their hands on, vandalising the equipment. The owner of the café, Gyula Krammer who was otherwise of Christian religion, was also severely assaulted by the anti-Semitic young men, despite his repeated pleas and statements that he was not Jewish and that most of his customers were not Jewish either.¹⁷⁵

After smashing up the café and severely assaulting the customers, many of the young men fled the scene, split into several smaller groups and continued their rampage and violence in the surrounding streets. All of this resulted in the death of bank manager Arthur Verebély, who was stabbed in the chest with a bayonet by one of the radical young men, presumably György Rigóczy, a volunteer soldier of Lieutenant Colonel Pál Prónay's battalion, and the victim died almost instantly.¹⁷⁶

Another part of the group got into an argument in Szemere Street with a group of wealthy citizens returning from a boat trip, and László Illy provocatively asked the lawyer Dr. Géza Varsányi who was walking with his wife and friends whether he was Jewish or Christian, to which Dr. Varsányi replied that he was Christian and a lawyer.

¹⁷¹ HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Illy László and his associates's criminal trial.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Ibid.

The presumably drunken László Illy was not satisfied with this and demanded that lawyer Varsányi pull down his trousers and show him his penis, because if he saw that it was not circumcised, he would believe him that he was not Jewish. Lawyer Dr. Varsányi replied that he would not pull down his trousers in the company of ladies, and the young men around him led him a few steps away and demanded that he should prove that he was Jewish or Christian in the very vulgar way mentioned above, which the lawyer refused to do a second time. Laszlo Illy then aggressively slapped Varsányi, whereupon several of the young men present began to beat him. It is not clear what exactly happened in this case either, but – according to László Illy's testimony at the main hearing before the court at least – a young man called Ferenc Illek hit Varsányi on the head with the Frommer pistol he was carrying, the accidentally (?) fired, and the bullet wounded the lawyer in the head, and he died after being taken to hospital.¹⁷⁷

At the same time, in the nearby Baron Aczél Street, the militiamen stabbed a completely innocent bystander named Mihály Polgár in the side who escaped with relatively minor injuries. Due to the large number of people involved in the series of violent acts, the identity of the perpetrator could not be clearly established later.¹⁷⁸

The anti-Semitic double murder and the attempted murder in and around the Club Café quickly resulted in social outrage and prompted the authorities to act at last. The perpetrators, several of whom, including the spokesman László Illy, were members of the right-wing irregular military units active at the time, and sought refuge in Hotel Britannia Hotel at the detachment under the command of Pál Prónay, where they really received help. The Frommer pistol that took Géza Varsányi's life was taken by a certain Lieutenant Zgroch, and First Lieutenant Dénes Bibó, a notorious White Terror detachment officer acquired new clothes for László Illy, Ferenc Illek and three other volunteers. The young men spent the night at Hotel Berlin which was also occupied by irregular units of the National Army, and the next day they went to see Dr. Sándor Dániel, a trainee lawyer and member of the leadership of the Association of Awakening Hungarians to ask for his help in escaping. Ferenc Illek managed to escape, and for a time, with the help of First Lieutenant Iván Héjjas and other Awakening leaders, he was presumably hiding in the countryside, but László Illy was soon caught by the police and became the first defendant in the criminal case that followed the actions against the Club Café.¹⁷⁹

The Royal Prosecutor's Office in Budapest classified the actions of the young men – most of them under twenty – as sedition, which, under the laws of the time and due to the uncertain situation after the war and the civil war, led to a trial by martial law. The Royal Criminal Court of Budapest, acting as a court of summary jurisdiction, held a trial after only three days of trial in 1920. In its verdict of 19 August, most of the accused were found guilty of the crime of sedition, and László Illy, the first accused, was sentenced to 13 years of imprisonment; Sándor Körmeny, the second accused, to five years of imprisonment; Sándor Imre third defendant to six years of imprisonment; Mihály Schwicker fourth defendant to ten years of imprisonment; László Fekete fifth defendant to ten years of imprisonment; and Sándor Fekete sixth defendant to six years of imprisonment. At the same time, Károly Tőkés, the instigator of the young men who had carried out the attack on Club Café, who already had a serious military background and, of

¹⁷⁷ HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Illy László and his associates's criminal trial.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ ZINNER, op. cit. 74.

course, an extensive network of radical right-wing military contacts, was acquitted of all charges against him, because his testimony was contradicted only by that of László Illy, claiming that Tőkés had been the man in white who incited violence against a supposed Zionist rally that was allegedly taking place in the café. The Royal Criminal Court of Budapest also acquitted Gusztáv Meczner, the president of the District 5 sub-organisation of the Awakening Hungarians of the charges against him, and even stated in its judgment that the bloody action probably took place without his knowledge or consent. The court took it into account as a mitigating circumstance for most of the defendants that their actions were not motivated by malice but by mere 'youthful blindness', but considered it as an aggravating circumstance that László Illy was a leading figure in the company that planned and carried out the violent atrocities, and that his actions were committed after deliberate planning. The court also considered it as an aggravating circumstance that the surprisingly young militiamen had given a negative public image to the Association of Awakening Hungarians and to the National Army.¹⁸⁰

György Rigóczy, who – at least according to the current interpretation of law of the military authorities – was an active duty soldier, was found guilty in the murder of bank director Arthur Verebély by a military court in a separate military prosecution process, and his conviction saved László Illy and other militiamen from being charged with murder and mutiny.¹⁸¹

The military leadership did its best to keep the National Army out of the affair as well, although the overlap between the paramilitary units of the Awakening Hungarians and the army was obvious to many.¹⁸² Hungarian historian of the period Tibor Zinner, among others, points out that in the Club Café case, the Intelligence Department of the Budapest Military City Command (one of the military intelligence services of the time, operating in a rapidly changing organisational framework) conceived the opinion that the censorship should not have allowed the press to link such atrocities in any way with the National Army and the officers.¹⁸³ Although there were attempts to portray the action as the work of hot-headed young men aged 18-20 who entirely civilian persons and in no way connected with the army, it was clear that the Intelligence Department of the Association of Awakening Hungarians, a quasi-state body under the control of military officers the member of which included László Illy and Ferenc Illek, and thus the National Army itself and its detachments were deeply involved in the events.¹⁸⁴

In order to understand both the social and political motivations of the radical right-wing young men who joined the paramilitary units of the Association of Awakening Hungarians and participated in various serious atrocities, and the complexity of the overlaps between the various irregular armed groups and the organs of the Hungarian State, it is worth examining in more detail the biography and social background of László Illy, the figure who emerged as the main character of our micro-historical case study.

László Illy was born in Szeged in 1901, the son of a poor, down-and-out lower middle class family, and he was the son of a trade school teacher and later a railway official who later became unemployed and a heavy drinker. He lost his mother at an early age, his

¹⁸⁰ HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Illy László and his associates's criminal trial.

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ ZINNER, *op. cit.* 74–75.

father remarried, and it is also known that during Illy's adolescence practically none of the family members worked.¹⁸⁵ Illy's father was a man of strong anti-Semitic sentiments, and anti-Semitism was practically the first political idea that Illy was introduced to as a child, as his father's life consisted of little more than drunkenly berating the Jews and blaming them, among others, for his and his family's bad financial conditions. Illy's mother and several of his siblings died of tuberculosis, and in the 1910s the family's only source of income came from piano lessons given by Illy's only living sister to her private pupils. However, László Illy once so severely assaulted a Jewish young man on the streets of Szeged. The family's aggressive anti-Semitism soon became known among the local residents, and finally no-one wanted to take piano lessons at Illy's.¹⁸⁶

The family lived through the First World War in extreme poverty. László Illy stole from his own family several times, for which he was briefly sent to a reformatory. Meanwhile, his father died of liver disease, presumably closely linked to alcoholism, and his relationship with his stepmother deteriorated as well. After the collapse of the Austro-Hungarian Monarchy, during the Soviet Republic of Hungary, the young man was finally forced to join the Hungarian Red Army, allegedly because he had beaten up the newsboy of the Communist *Vörös Újság* (Red Newspaper), and was threatened by the local representatives of the communist government that he would be tried by a revolutionary tribunal if he did not take military service.¹⁸⁷

It cannot be reconstructed to what extent László Illy's entry into the Hungarian Red Army was voluntary or forced, but it is certain that he was a prisoner of war in Romania and joined the National Army in his hometown of Szeged in 1919, during the right-wing counter-revolutionary wave. László Illy became a member of Lieutenant Colonel Prónay's detachment and served in the National Army as a military investigator/intelligence and counter-intelligence officer. The young man, who had led a lively sexual life, also learned in 1919 that he was suffering from latent syphilis, which caused health problems including frequent headaches to him. It was a sign of his unstable personality that he attempted to commit suicide with a pistol on 12 May 1920 because his military superior questioned the authenticity of his intelligence reports. Discharged from the National Army in April 1920 for syphilis-related corneal inflammation, he continued to be employed as a civilian military investigator, and at least according to his his own confession at the court, his intelligence activities in the first half of 1920 were mainly against the Romanians.¹⁸⁸ Illy had arrived in Budapest from Szeged shortly before the Club Café murders, where he tried to rejoin Prónay's detachment, but for some time the question whether to take the young man back into the battalion remained undecided. In any case, accommodation and a livelihood were found for him: trainee lawyer Dr. Sándor Dániel, one of the organisers of the paramilitary National Defence Department of the Awakening Hungarian who had distant family ties to Illy, arranged for the young man to be recruited to the Intelligence Department of the Association of the Awakening Hungarians. In the confused social and political situation after the civil war, this organisation was an armed unit with secret service character an uncertain legal status, but led by influential army officers (Pál Prónay, Iván Héjjas). László Illy received a service identity card and a service gun here, and because of this and his pre-

¹⁸⁵ HU-BFL-VII-5-c-8821/1920.

¹⁸⁶ *Ibid.*

¹⁸⁷ *Ibid.*

¹⁸⁸ *Ibid.*

vious military service of secret service and police character, he could rightly believe himself to be the legitimate representative of the then new, still fragile Hungarian State.¹⁸⁹ With this rather troubled past, a nineteen-year-old young man found himself in Budapest in the summer of 1920, controlled by the National Army and the militias associated to it, in a rather uncertain irregular military status that also opened up opportunities of social mobility and seemed to him a way out of his declassed social background. The forensic medical report on him also shows that László Illy, who had been through a number of negative and violent experiences in his youth, was a man of low intellectual and reasoning abilities, pathologically over-confident and was prone to grandiose whims and violence.¹⁹⁰ Given this background and his unique characteristics, there can be no doubt that as a member of an irregular military unit operating without serious state control, driven by intolerant, radical political ideas and armed with a gun, László Illy was a serious threat to the contemporary society. The threat represented by him and his fellow militiamen was finally fulfilled by a politically motivated double murder, a hate crime in which Illy, although he was not its sole perpetrator or executor, undoubtedly played a significant role.

Many of the young militia members of the Association of Awakening Hungarians who were later prosecuted for various violent crimes, had lower-middle or working-class background, and they could not rely on any significant social or financial advancement, especially in a period of deep post-war social and economic crisis. At the same time, they were often characterised by immense arrogance and sense of importance that presumably derived from membership of the radical right-wing militia movement and the firearms they were given. Robert Gerwarth vividly and precisely describes how the paramilitary violence of post-World War One Central Europe brought together a generation of veterans who were still young and the so-called war youth, who had not yet served as soldiers in the world war because due to their age, but who were very enthusiastic and become very brutal in the paramilitary movements that proliferated in the civil wars afterwards.¹⁹¹ The accused in the criminal trial following the murders at the Club Café, including László Illy, and of course other young militiamen of the Awakening Hungarians certainly also suited to these conclusions.

As for the afterlife of the perpetrators of the Club Café murders, it should be stressed that László Illy, the main person responsible for the case, like the perpetrators of other similar crimes, did not spend a long time in prison. He had to enjoy the hospitality of the Hungarian prison service for only one and a half years of his thirteen-year-long sentence. In 1922, after several previous unsuccessful appeals of retrial, his case was finally retried following Regent Governor Horthy's amnesty order of November 1921, and on 19 January 1922 he was acquitted of all charges. The young man, like many of his fellow militiamen, was released from prison as a free man, and in the 1920s and 1930s he was prosecuted for a number of public offences, mostly for fraud.¹⁹²

¹⁸⁹ ZINNER, op. cit. 73–75.

¹⁹⁰ HU-BFL-VII-5-c-8821/1920.

¹⁹¹ Robert GERWARTH, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erőszak Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, transl. Péter VÁRADY, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 71–92; Robert GERWARTH, *The Vanquished. Why the First World War Failed to End*, Farrar, Straus and Giroux, 2016.

¹⁹² Vö. [ANONYMOUS AUTHOR], *A britanniás Illy László újabb hazafias üzlete*, Népszava, 7 December 1930, 19.

A TURNING POINT FOR THE RADICAL RIGHT PARAMILITARY UNITS — THE MURDER OF POLICE OFFICER JÓZSEF SOLTRA

The action against the Club Café, which ended in a double murder, was not much later followed by the death of József Soltra, a policeman shot dead in the line of duty by individuals in military uniform. On Wednesday, 10 November 1920, at around 2.30 a. m., uniformed police inspector József Miklós, who was on duty in the Oktogon area, the downtown of Budapest, heard cries for help. On one side of Oktogon Square he noticed a group of young men in army uniforms assaulting and beating a printer. When the group noticed the policeman, they stopped beating the man and left in the direction of the Western Railway Station. The cries for help coming from the West were also noticed by József Soltra, a pedestrian police patrol officer, who encountered the same group of soldiers at the corner of Aradi Street and Teréz Boulevard. An exchange of words broke out between the policeman and the detachment officers, and Inspector Miklós rushed to Soltra's aid, trying to persuade him to leave the scene with him and not to confront the outnumbered soldiers alone. At this point, however, a group of three soldiers pulled out their guns, fired several shots at József Soltra and ran away. Soltra was lifted up by the inspector and laid down on a trolley in front of the Edison Café, where he the inspector started chasing the perpetrators. József Miklós fired at the fleeing soldiers, but they turned back and fired at him, and the police inspector was also seriously wounded. József Miklós also fell down to the ground as the soldiers gathered around him, wrested his service weapon from his hand and ran away after assaulting the wounded man. József Soltra was so badly wounded by several shots that he died before a doctor arrived. József Miklós survived the conflict with the soldiers with severe gunshot and stabbed wounds. There were several eyewitnesses of the murder who identified the perpetrators as members of the military unit settled at Hotel Britannia, and several witnesses also clearly saw the murderous soldiers running into the nearby hotel.¹⁹³

The murder of police officer Soltra caused great outrage and social protest, and Regent Horthy saw the disarmament of the various radical right-wing detachments as an urgent necessity after the death of the policeman. Imre Nádosy, the Police Commissioner of Budapest, and soon afterwards promoted to National Police Commissioner, and Deputy Police Commissioner Jenő Marinovich¹⁹⁴ took apparently decisive action, and the Budapest State Police began to investigate the perpetrators with large forces.¹⁹⁵ First Lieutenant Iván Héjjas, the influential paramilitary commander of the era, who after his activities in Kecskemét and Horthy's invasion of Budapest, partly moved his headquarters to the capital and was informally considered by the otherwise four, difficultly separable military detachments as their commander, was irritated to learn that his subordinates

¹⁹³ HU-BFL-VII-5-c-8821/1920.

¹⁹⁴ BARTHA, op. cit.

¹⁹⁵ Ibid.

had murdered a policeman, and he was preparing to defend the buildings occupied by his forces even with arms. The gates of Hotel Britannia were barricaded, machine guns were set up behind them, and the soldiers were given ammunition and grenades. However, the regular units of the National Army that were loyal to the Government and a large number of police troops were deployed outside Hotel Britannia next day in the morning. The only reason why there was finally no armed conflict and gunfight was that Lieutenant Colonel Pál Prónay, commander of the 1st Hunter Battalion of Szeged, the members of which in principle the soldiers headquartered in Hotel Britannia were, who had played a key role in the organisation and recruitment Hungarian free corps, and who was highly respected by their members, appeared on the scene and gave the decisive order to Héjjas and his units to cooperate with the authorities.¹⁹⁶

The police, together with regular soldiers of the army invaded the hotel where the identification of the persons involved in the murder of the police officer began. This was only partially possible, however, because some of the perpetrators escaped immediately after the events, aided by military leaders. However, police detectives were eventually able to pick out not only the gunmen involved in the Soltra murder, but also the suspects of long-running cases of robbery, torture, assault and kidnapping. Héjjas himself made a testimony in the case, and distanced himself sharply from both the gunmen who murdered József Soltra and the detachment led by Hussar Captain Jenő Babarczy, whose officers were accommodated in Hotel Britannia as well. Although Héjjas admitted that during the Soviet Republic of Hungary he had organised a right-wing militia in Kecskemét to overthrow the communist government, which had participated in the counter-revolution as an auxiliary unit of the National Army, he categorically denied that he had any control over his own detachment at the moment. In any case, the composition of the troops stationed in Hotel Britannia is illustrated by the fact that the vast majority of the people arrested were, at least according to the interpretation of law of the military authorities, no longer actual soldiers, but civilians wearing military uniforms, including a large number who had left the military after the First World War, but had continued to serve in some detachment voluntarily, possibly with the permission of paramilitary commanders.¹⁹⁷

Although the information about the composition of the group of three who clashed with the police is contradictory, the investigators identified Imre Mészáros, a demobilised soldier as a member of the three-man group who later beat the wounded police officer József Miklós, Lieutenant László Sesevics and a soldier surnamed Zólyomi, who, according to the sources, was identical to a well-known detachment officer of the period, Second Lieutenant Kálmán Zsabka, who pursued a romantic life and was otherwise active as an actor and poet in civilian life.¹⁹⁸ Zsabka was otherwise born in Zólyom county, this might have been the origin of the pseudonym he used at the time. Lieutenant Sesevics, who was of Serbian descent, managed to flee the country, and returned to his homeland which already belonged to the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes.¹⁹⁹ Although the police inspector who survived the shooting, József Miklós clearly identi-

¹⁹⁶ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925.

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ On Kálmán Zsabka's adventurous life See Ákos BARTHA-Nándor PÓCS-András SZÉCSÉNYI, *Egy hosszán „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész*, Múltunk, 2019/2, 138–180.

¹⁹⁹ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925.

fied Kálmán Zsabka as one of the officers who opened fire on Soltra and himself, only Imre Mészáros was finally charged with the murder, who was judged by the military authorities to be no longer an active soldier, but merely a demobilised civilian still in uniform, and otherwise a tinker by trade. His case was therefore tried by a civilian court martial to save the honour of the army.²⁰⁰ Imre Mészáros, who was hiding under the pseudonym István Hatala in the downtown of Budapest, was arrested by the police at dawn, on 22 November. At first Mészáros denied everything, then finally admitted that he had fired two shots at József Soltra. However, he defended himself by saying that his shots had missed and that the person who had shot at the policeman slightly before him was probably the killer.²⁰¹ Antal Gellért, a medical student, Lajos Vágner, a private official, Aladár Micsinai, a student at the School of Applied Arts, who belonged to Kálmán Zsabka's circle of friends, and medical students Károly Váraljai Kővári and János Farkas also testified against Mészáros. Mészáros was sentenced to death by hanging with rope by the civil court martial on 18 December 1920, and was hanged a day later.²⁰²

Of course, it cannot be excluded at all that Mészáros was merely a scapegoat in the case, even if he was really involved in the Soltra murder, since it was not one single soldier who was responsible for Soltra's death. We can agree with the assumption of Ákos Bartha, who has thoroughly researched the subject and published a detailed research article, that the case was investigated by the police under controlled circumstances, and that certain political and military circles tried to 'save the day' and sacrifice the less important person, and that the final outcome of the case was decided at the highest possible level (in the Ministry of Defence or even at the Regent Governor's residence?).²⁰³

It is a rather suspicious circumstance that the documents of Imre Mészáros's criminal trial have disappeared, at least they are not in the custody of the Budapest City Archives, where they should be, and we only know about the fact of the swift execution of the execution from the contemporary press and the Mészáros's prison records.²⁰⁴ With some malice, we can even doubt the fact of the alleged police killer's execution, as there was a rumour in Budapest at the time that Imre Mészáros was seen 'walking freely and gladly' in the streets of the capital after his execution. Of course, all this is now a matter of legend, but in his memoirs, it is Lieutenant Colonel Pál Prónay himself who not only knew a lot about the crimes committed by some of the detachments, but in some cases could even have intervened in the administration of justice, expresses his doubts on this matter, although in his memoirs he inaccurately identifies the executed perpetrator of the Soltra's murder as a soldier named Horváth. Ákos Bartha notes with justifiable irony that in all probability Kálmán Zsabka, László Sesevics and Imre Mészáros themselves could not have told which of their guns fired the bullet that killed the Soltra – to say it colloquially, someone had to take the blame, and the person who was least important was certainly sacrificed.²⁰⁵

²⁰⁰ BARTHA, *op. cit.* 36.

²⁰¹ *Ibid.*

²⁰² ZINNER, *op. cit.* 103.

²⁰³ BARTHA, *op. cit.* 36–37.

²⁰⁴ ZINNER, *op. cit.* 103.

²⁰⁵ BARTHA, *op. cit.* 43.

Lieutenant Colonel Prónay realised the seriousness of the situation after the murder of the policemen, and he had no intention of taking an open conflict with Horthy or the Government, so he took personal responsibility for some officers, including Iván Héjjas himself,²⁰⁶ but the others were disarmed by the police, and some of them were arrested.²⁰⁷

In the following days, the police continued to raid hotels occupied by irregular soldiers, arresting around fifty persons and confiscating many weapons. At the same time, in Budapest, the regular units of the police and the National Army loyal to Horthy occupied the main intersections and traffic junctions, and started filtering the uniformed people. The police also visited the Budapest bars and pubs, where they also arrested a number of people. Thanks to the forceful action of the authorities, Iván Héjjas's paramilitary units began to disband, and many of the detachment soldiers changed into civilian clothes and tried to leave Budapest as quickly as possible.²⁰⁸

At dawn on 12 November, the government troops also attempted to take possession of the Garrison at Ehmann-telep, a suburb of Budapest, where the free troops of the Hussar Captain Jenő Babarczy operating under the pseudonym of Jenő Bogáti, formally the workers' battalion of the Budapest City Command, but in reality a completely irregular and arbitrarily operating military unit of about 1,200 men were quartered. Here, however, the law enforcement troops met serious resistance, and a gunfight broke out which resulted in numerous casualties on both sides. The police and the regular military, however, eventually won the battle, and the surviving irregular soldiers were arrested.²⁰⁹

Captain Jenő Babarczy escaped with the help of Héjjas and Prónay, and was hiding for a while in Kecskemét, where he tried to organise another detachment of local gunmen, but was soon captured by the gendarmerie of Adony. However, most of the members of the irregular military formation in Ehmann-telep also escaped further prosecution, because on the orders of Minister of Defence General István Sréter, Colonel Tihamér Siménfalvy, commander of the Double Cross Blood Union ordered the territorially competent military command to release the members of the military formation which had been organised for irredentist purposes, primarily for an attempted break-in in the Hungarian Highlands that now belonged to Czechoslovakia. It was even suggested by Colonel Siménfalvy that irregular soldiers who had been unjustly treated by the police and regular military units might later be compensated.²¹⁰ The controlling role of the Double-Cross Blood Union over the operation of the various irregular, sometimes self-organising, but still state-supported military formations and their close connection with the highest military leadership seems provable from this very fact.

At the end of the period of the White Terror, it was the first wave of the dismantling of the various irregular military formations which also realised two important political objectives of the Regent Governor and the Government. On the one hand, it clearly restored the monopoly on the use of force by the state and the organisations under its

²⁰⁶ See Béla BODÓ, *Pál Prónay. Palamilitary Violence and and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011, 27–28.

²⁰⁷ PRÓNAY, op. cit. 315.

²⁰⁸ ZINNER, op. cit. 98–101.

²⁰⁹ ZINNER, op. cit. 98.

²¹⁰ HU-HL-HM-52110/Eln. C.-192.1. The source is cited by: Tamás Kovács, *A Honvédelmi Minisztérium „T” Szerveinek létrejötte és működése, avagy elhárítás és kémkedés az I. világháború végétől a bethleni konszolidációig*, 70–71.

control; on the other hand, it prevented the Association of Awakening Hungarian from gradually becoming a modern radical right-wing political party supported by an armed paramilitary force which could even threaten the power of the incumbent Government.²¹¹

József Soltra was then declared a hero and hearsed in the courtyard of the Mosonyi Street Police Garrison. A number of public organisations and private companies sent wreaths to his burial. The policeman was buried with the highest degree of state reverence on 16 November 1920 in the Kerepesi Street Cemetery, in a special grave donated by the local government of Budapest. The ceremony was attended by the Regent Governor himself who personally expressed his condolences to Soltra's parents and his fiancée.²¹² The event was of course covered in detail by the press.

Although the death of policeman József Soltra and the subsequent investigation gave the Government a significant incentive to dismantle or at least bring the various irregular formations under closer government control, and at the same time to reduce the conditions that were reminiscent of a civil war, the activities of the various (semi-)military formations were indeed reduced, but not completely eliminated. For example, Iván Héjjas's paramilitary unit, the Brigade of the Hungarian Plain and the closely overlapping National Defence Departments of the Association of Awakening Hungarians continued to operate, although they increasingly avoided publicity. However, the fact that the military units ceased law enforcement activities and lost the right to take official action against civilians was officially returned to the law enforcement agencies under the Ministry of the Interior, primarily the police and the gendarmerie, was an undoubtedly important step towards political consolidation.

As it was already mentioned above, irregular soldiers who committed and were prosecuted for various serious crimes were in many cases acquitted, or at least received light sentences in relation to the gravity of their crimes, which suggests that seemingly low-ranking, insignificant individuals had relatively high-level, influential patrons.²¹³ Among the paramilitary leaders of the period, we can once again highlight Iván Héjjas and Pál Prónay, who, in addition to their military activities, were also members of the leadership of the Association of Awakening Hungarians and ambitious politicians of the early Hungarian radical right-wing movement. Their merits in building up the counter-revolutionary regime and their political connections, including their personal relationship with the Regent Governor gave them some influence and several times protected them from prosecution, although their names were very clearly linked to a number of illegal actions, such as coup plots, crimes which claimed people's lives or sometimes even aimed at overthrowing the state. Their influence was by no means infinite, but they were not only able to escape punishment themselves, sometimes at the cost of compromise, but also to achieve impunity, or at least mild punishment in the criminal cases of many of their followers and subordinates.

It is a telling case, for example, that First Lieutenant Attila Rumbold, also an officer of Hotel Britannia who had committed serious crimes including robbery and assault and had been arrested in connection with the Soltra murder, was sentenced to death in the first instance, and in the second instance to 15 years of imprisonment by the Regent

²¹¹ ZINNER, *op. cit.* 99.

²¹² ZINNER, *op. cit.* 105.

²¹³ ZINNER, *op. cit.* 103.

Governor's pardon.²¹⁴ However, after a short time of imprisonment, he was released as a free man following the amnesty proclaimed on 3 November 1921. From the end of the 1920s onwards, the radical right-wing Hungarian militia movement, closely overlapping with the Association of Awakening Hungarians, the Hungarian National Defence Forces Association and, of course, the still active Double Cross Blood Union which was founded on the initiative of the Government, continued to exist in the form of various armed units increasingly operating in secret until the middle of the 1920s, and its relationship with the Government and the Regent Governor remained complex and ambivalent all the time.²¹⁵

Although Ákos Bartha calls the assassination of József Soltra the last drop in the glass in the title of his thorough research paper, we must unfortunately disagree with him about the fullness of this imaginary glass. We have to dispute that the right-wing paramilitary wave of violence that had been raging in Hungary since 1919 would have culminated in the death of police officer József Soltra, because although the activity of irregular military units, self-organising armed groups and detachments undoubtedly decreased as a result of the decisive government measures that followed, it was by no means completely eliminated. The Soltra murder was followed by a number of other politically motivated crimes that caused great public outcry and received press coverage, such as the bomb outrage of Erzsébetváros on 3 April 1922, the bomb attack of Csongrád on 26 December 1923, the coup d'état plan of reserve First Lieutenant Viktor Apor, the head of the National Defence Department of the Awakening Hungarians and his fellows, the coup plan of the race-defending member of the Parliament and close ally to Gyula Gömbös, Dr. Ferenc Ulain, or the series of crimes committed by the former 'Britannian' officers, the Kovács brothers, who committed their actions by irredentist and anti-Semitic motivations. These cases shall be discussed in the further chapters of our monograph.

The open street violence was followed by a period of radical right-wing coup plans that mostly aimed at military dictatorship and political terrorism, which briefly spread also in Hungary. It was only Count István Bethlen, who succeeded Pál Teleki as Prime Minister in 1921 and who was increasingly determined to consolidate Hungary's foreign and domestic policy, succeeded in dismantling the various irregular armed groups in several stages, around 1924–1925, and pacified the radical right for a time. *Nota bene*, the political crimes that followed the Soltra assassination had in common that the perpetrators were all closely linked to the Association of Awakening Hungarians and the influential paramilitary commanders who played leading roles in it, Iván Héjjas and Pál Prónay – and indirectly to the leading figure of the radical right, the later Prime Minister Gyula Gömbös, who acted as a political mastermind in the background –, and the criminal proceedings against them ended either with acquittals or surprisingly mild sentences in relation to the gravity of the actions.

²¹⁴ ZINNER, op. cit. 103.

²¹⁵ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250.

SECRET NEGOTIATIONS BETWEEN HUNGARIAN, GERMAN (BAVARIAN) AND AUSTRIAN RIGHT- WING PARAMILITARY ORGANISATIONS – THE IDEA OF THE WHITE INTERNATIONALE

After the signing of the Treaty of Versailles, some politicians of the defeated states were not satisfied with the defeat and the considerable territorial losses, and sought the possibility of revision, including the help of possible allies. From 1919 onwards, Hungary's new right-wing political leadership continued to actively seek contacts with German-speaking, mainly Bavarian and Austrian radical right-wing political forces and their associated paramilitary formations. On the Bavarian side, General Erich Ludendorff, Colonel Max Bauer and the then young and emerging far-right politician Adolf Hitler attempted to set up an international revisionist organisation at the end of 1919. The German radical right-wing politicians would have seen the possibility of changing the political situation mainly in the coalition of the Free Corpses, which were very numerous in both Germany and Austria and mainly consisted of First World War veterans. The plan envisaged by General Ludendorff would have consisted of an agreement between the Bavarian-German Free Corpses, the Austrian extreme right militias and the leaders of the counter-revolution and White Terror in Hungary, with the aim of a violent takeover of political power in both Germany and Austria as soon as possible. In the case of Hungary, it was already foreseeable that political power would permanently be in the hands of the right-wing politicians of the counter-revolutionary Government of Szeged and the commander-in-chief of National Army, Admiral Miklós Horthy who were strongly supported by the Entente powers.

In the winter of 1919, General Ludendorff and Colonel Bauer sent Ignác Trebitsch, the Hungarian-born international spy and adventurer to Hungary with the mission to persuade Hungarian right-wing circles to support the so-called Kapp–Lüttwitz Putsch in Germany, a coup d'état formally led by Prussian civil servant and nationalist politician Wolfgang Kapp, but in reality mainly organised by General Ludendorff.²¹⁶ The contact with the Bavarian and Austrian radical right-wing organisations was sought primarily by a group of strongly nationalist military officers linked to the Double Cross Blood Union, and Trebitsch and Colonel Bauer, for example, negotiated with Lieutenant Colonel Pál Prónay during their first visit to Hungary.²¹⁷ It can be seen, therefore, that the secret military organisation and its commanders had some influence even on Hungarian foreign policy for a while.

The radical right-wing forces attempted to take power in Germany in March 1920, but the so-called Kapp–Lüttwitz Putsch, due to the hesitation of the Army, which did not support the coup, but did not defend the legitimate German Government either,

²¹⁶ About the Kapp–Lüttwitz Putsch see in more details: *Der Kapp–Lüttwitz–Ludendorff Putsch. Dokumente*, ed. Erwin KÖNNEMAN–Gerhard SCHULZE, Berlin, Olzog, 2002.

²¹⁷ Bernard WASSERSTEIN, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, transl. by György MOLNÁR, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016, 217–238.

initially led to the Government's escape from Berlin, but within a few days it was overthrown by the general strike that followed the coup and the resistance of the bankers and the industrialists. In May 1920 Ignác Trebitsch together with Colonel Bauer and Captain von Stefany travelled to Budapest once again to deliver Ludendorff's letter, and they personally visited Admiral Miklós Horthy who had by then been elected Regent Governor of Hungary by the Parliament. German radical right-wing politicians and the newly elected Hungarian head of state discussed the possibility of a possible German–Austrian–Hungarian right-wing alliance, mainly of military nature. It should be added that the parties did indeed negotiate with the serious desire to cooperate, and General Ludendorff considered it entirely feasible at that time, and he called the initiative of the cooperation between the right-wing forces of Central Europe the *White Internationale*. In his cordial letter, Ludendorff called Hungary the saviour of the nationalist idea and asked for financial support for Bavarian revolutionary organisations as well.²¹⁸

The Germans offered Hungary a very detailed cooperation plan consisting of the following main points:

1. secret irregular military units would travel from Germany to Hungary.
2. these men would be trained in secret camps in Hungary.
3. the Hungarian Government will raise the necessary funds for training by printing and distributing counterfeit Russian rubels.
4. Bavarian military units trained in Hungary secretly infiltrate Vienna and overthrow the Austrian social democratic Government in due course.
- 5 After the capture of Vienna, the Bavarian-Hungarian-Austrian coalition troops attack Czechoslovakia.
6. The above-mentioned troops then occupy Prussia where Ludendorff establishes a military dictatorship.
7. Thus strengthened, the governments and armies of the White Internationale unleash a white revolution in Soviet Russia and overthrow the communist government.
8. After the successful right-wing restoration of Russia, the member states of the White Internationale declare war on the Entente, and the winners redraw the map of Europe, returning the territories of Hungary annexed by the Treaty of Trianon.²¹⁹

It is also worth mentioning here that the Ludendorff and his companions had particularly high hopes for the participation of the monarchist Russian forces fighting against the Bolshevik Government in the White Internationale, since the outcome of the Russian civil war was not yet a decided in 1919, and hundreds of thousands of tsarists, or at least Russian citizens who were not sympathetic to the Bolshevik Government had left their country since the outbreak of the communist revolution. The largest group of the so-called White Russian emigrants had settled in Germany, and there were still many Russian prisoners of war who refused to return to Soviet Russia, and several tsarist Russian generals considered it possible to overthrow the Bolshevik regime with the help of the above mentioned soldiers. Ludendorff also contacted, through Ignác Trebitsch and

²¹⁸ *Horthy Miklós titkos iratai*, 33–38; Ildikó SZERÉNYI–Zoltán VISZKET, *Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch*, Archivnet, 2006/3. http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html

²¹⁹ László GULYÁS, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek, 1919–1924*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012, 42–43.

Colonel Bauer, General Vassily Biskupsky who himself had visited to Budapest in June 1920 and took part in negotiations between the German, Austrian and Hungarian right-wing political forces.²²⁰

The negotiations also resulted in memoranda of detailed plans, but actual cooperation with the White Russian forces fighting against the Bolshevik Army, which were otherwise very fragmented and poorly organised, could not really take place on the part of the planned participants in the White Internationale from Central Europe, due to the great geographical distances.²²¹

The negotiations between the European nationalist forces, mainly based in Budapest, could not have been conducted under complete secrecy, of course, as the French and British intelligence services were also informed about them, and the Entente powers expressed their strong objections, which warned the Hungarian Government to be cautious in the field of diplomacy and foreign policy.²²² In parallel with Bavarian nationalist forces, the Hungarian Government also sought contact with Austrian radical right-wing political forces and paramilitary organisations in the 1920s, in the hope of establishing the same Central European white coalition. The Hungarian Government and military leadership, in close cooperation with them Hungarian nationalist social organisations, played a contradictory game, as their plans included helping to overthrow Austria's elected left-wing government and to bring local right-wing and radical right-wing political forces to power, including even through Hungarian military intervention.²²³ Hungarian radical right-wing military officers also drew up a plan for a military operation under the codename 'Remény' – 'Hope', which was certainly never realised.²²⁴ The Austrian right-wing paramilitary organisations were also in close contact with the Bavarian nationalist circles led by General Ludendorff, so the secret negotiations were not only conducted between the Hungarian and the Austrian side, but also involved the competent Bavarian politicians. The Hungarian General Staff, due to the weakness of the Austrian paramilitary organisations and the military preparations of Czechoslovakia, considered a possible intervention against Austria to be feasible only with the support of Bavarian irregular military units.²²⁵ The Bavarian–Hungarian–Austrian secret negotiations, which were intensively conducted during 1920, were personally led by Prime Minister and Foreign Minister Count Pál Teleki and by Colonel Tihamér Siménfalvy, head of the secret military formation Double Cross Blood Union on the Hungarian side; on the Bavarian side, Rudolf Kanzler, leader of the right-wing militia ORKA (Organisation Kanzler), and Georg Heim, a peasant-party politician; and on the Austrian side, mainly members of the radical right wing of the Christian Socialist Party, for example, by Prince Johannes von Liechtenstein. On 25 and 26 August 1920, the parties met at Hungarian Prime Minister Teleki's house in Budapest.²²⁶

²²⁰ WASSERSTEIN, op. cit. 254–255.

²²¹ WASSERSTEIN, op. cit. 255.

²²² Elek KARSAI, *Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek*, Budapest, Táncsics Kiadó, 1969, 63–64.

²²³ G. Soós, op. cit. 90.

²²⁴ HU-HL-VKF-1920-II-21197.

²²⁵ G. Soós, op. cit. 90–91.

²²⁶ G. Soós, op. cit. 91.

By August 1920, the Hungarian Government had abandoned their plans of the military intervention against Austria due to the international situation, but they continued to do its best to ensure that a right-wing government would come to power in the forthcoming Austrian parliamentary elections, so they tried to intervene in the internal affairs of the new Austrian State by conspiratorial means. At the same time, the Hungarian military intervention was no longer approved by the Bavarian paramilitary leader Rudolf Kanzler either. Furthermore, there were significant conflicts of interest between the Bavarian, Hungarian and Austrian sides, for example, they could not agree on the issue of the king and the future territorial status of Western Hungary, which was an important element of Hungarian–Austrian relations. In the end, the Hungarian Government only signed an agreement with the radical right-wing political forces in Bavaria on the supply of a substantial amount of arms, to which the Bavarian Provincial Prime Minister Gustav von Kahr who was also strongly right-wing and on good terms with Ludendorff, subsequently agreed.²²⁷

In parallel, there were also lively negotiations between the Austrian and Bavarian right-wing forces in progress the main aim of which was the unification of the Austrian right-wing paramilitary organisations under German command and the unification of the German-speaking states with their cooperation. However, there were significant conflicts of interest and differences of opinion between the German-speaking parties as well. On 6 and 7 September 1920, further negotiations took place in Vienna between Bavarian and Austrian radical right-wing organisations, presumably with the participation of the Hungarian Ambassador in Vienna, Gusztáv Gratz where the parties agreed to mutually support each other's anti-communist aims, but at the same time Austrian Christian Socialist politicians abandoned at the last moment their plans to overthrow the Austrian Government by force. The leaders of the Austrian Heimwehr militias said that they could not provide the armed forces that would have been necessary to overthrow the social democrat Government by military means, but that they would do everything in their power to ensure that a right-wing government of their own design would come to power in Austria in the forthcoming elections.

The Hungarian Government primarily provided financial support to the Austrian Heimwehr organisations, in the hope that it would be able to use them for its future foreign policy goals.²²⁸ At the same time, in Bavaria, General Ludendorff and his radical circle were no longer willing to hear the much more sensible scenario agreed on at the earlier September talks. They committed themselves to military action in any case, by the rapid establishment of a military alliance called the League of the Oppressed Peoples, to be set up by the countries that had lost the First World War. Furthermore, Ludendorff once again requested financial support from the Hungarian Government, not for the first time and not for the last.²²⁹ By this time, however, Teleki was explicitly opposed to the Hungarian financial support for the Bavarian radical right, and the Hungarian Government saw the participation in the League of Oppressed Peoples and thus a possible new military conflict as increasingly risky.²³⁰

²²⁷ G. Soós, *op. cit.* 92.

²²⁸ G. Soós, *op. cit.* 93.

²²⁹ HU-HL VKF-1920-II-23152; G. Soós, *op. cit.* 94.

²³⁰ G. Soós, *op. cit.* 95.

The Hungarian Government was, of course, cautious, and realistic political considerations finally seemed to prevail over the despair coming from the huge territorial losses and the resulting radicalism, but they did not explicitly reject the possibility of joining the League of Oppressed Peoples, which was only a conceptual cooperation, and in their reply to Ludendorff and his circle they wrote that they would continue to maintain good relations with the Bavarian organisations. Teleki also indicated that Austria which geographically separated Hungary and Germany should in any case be put at the service of their own political and military aims, but not by an immediate military intervention.²³¹

The relations between the Austrian counter-revolutionary groups and the Hungarian Government were spoiled by the fact that the two great successor states of the Dual Monarchy failed to reach an agreement on the question of the belonging of Western Hungary, and the issue was left to the victorious Entente powers, primarily to France.²³² The question remained unresolved for some time, but it worsened the relations with both the official Austrian Government circles and the Austrian radical right which was fuelled by aspirations for power, and the parties tried to obtain a decision from the great powers that was as favourable as possible for them.

In October 1920, the Social Democrat Karl Renner was replaced by the Christian Socialist Michael Mayr as Chancellor (Prime Minister) of Austria, but the Hungarian Government, or at least the radical right-wing Hungarian military circles close to the Government was still secretly considering the possibility of military intervention against Austria again. In November, the Hungarians again contacted Ludendorff through their military attaché in Munich, Colonel Béla Janky, and in January 1921, on the orders of Minister of Defence General Sándor Belitska, the Hungarian General Staff, then operating under secrecy, drew up a plan for military intervention against Austria in the event of a communist takeover in the neighbouring country and the coming to power of a radical left-wing government.²³³ After the plan had been worked out, Count Gedeon Ráday travelled to Munich on behalf of the Hungarian Ministry of Foreign Affairs to discuss the details of the possible action with Bavarian Provincial Prime Minister Kahr and paramilitary commander Rudolf Kanzler. On 16 January 1921, at a secret meeting held in the presence of Regent Governor Horthy, the Hungarian Government decided that any military action against Austria could only take place with German (Bavarian) participation.²³⁴ The Hungarian Government's decision also implied that if the Bavarian political forces saw the need for military intervention in Austria of their own accord and carried it out, Hungary would support them, providing them primarily with material support, equipment and munitions, and Hungarian irregular military units would also volunteer to help the Bavarian forces. These Hungarian units would have been provided by the Double Cross Blood Union under the command of Colonel Tihámér Siménfalvy,²³⁵ which, as already mentioned, played a very important role in the clandestine revisionist negotiations, and in fact, from the Hungarian side, it was precisely the radical right-

²³¹ HU-MNL-OL-K 64-1922-20-1920/384.

²³² Katalin G. Soós, *Magyar-bajor-osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XXVII, 3–43, 23.

²³³ HU-HL VKF-1921-1-266. Cited by G. Soós, op. cit. 25.

²³⁴ Ibid.

²³⁵ HU-HL VKF-1921-1-266.

wing military officers of the Blood Union who were the main promoters of such a military cooperation.

The plan for military cooperation against communism in Central Europe was not looked upon too favourably by the Entente powers, especially France and Britain, mainly because the Austrian and Bavarian positions also strongly implied the intention of unifying Austria and Germany, the so-called Anschluss. At the end of January 1921, Gusztáv Gratz, the former Hungarian ambassador in Vienna, and by then Minister of Foreign Affairs of Hungary, had a great deal of diplomatic information and tried to dissuade the Hungarian Government from even the idea of participating in any reckless military action. He indicated that Britain and France would regard the Hungarian–German–Austrian anti-Bolshevik league as a pretext for the territorial revision of the peace treaties of Paris, and that in his opinion there was a real danger that in the event of any Hungarian military action against Austria, the neighbouring Little Entente states would also intervene against Hungary.²³⁶

Bavarian Provincial Prime Minister Kahr was increasingly losing ground against France in the international diplomatic arena, and the Bavarian side gradually passed the right to negotiate to Rudolf Kanzler. In February 1921, Count Gedeon Ráday and the Bavarian paramilitary commander also signed a cooperation agreement between the Hungarian Government and the Bavarian ORKA militia, but this was mostly a symbolic declaration. The parties agreed that if the opportunity arose, the ORKA would attempt to ‘restore order’ in Austria, with the Hungarian Government providing financial assistance, and that if the ORKA were successful, the Trianon Peace Treaty would be declared invalid. However, Kanzler asked the Hungarian Government for too much money, some 4,5 million German marks, to organise the risky operation which the Hungarian side refused to provide, and for this reason no actual agreement was reached between the parties.²³⁷

All in all, the idea of military intervention against Austria was unrealistic in the given political situation, and the parties realised this in the first half of 1921. Although Austria’s new Chancellor was a right-wing Christian Socialist politician, he belonged to the more moderate wing of the party, and the Hungarian Government was moving closer to the radical wing of the Austrian Christian Socialists. Close links existed between the Austrian Heimwehr militia and the radical wing of the governing Christian Socialist Party, and the possibility of overthrowing the moderate Mayr Government was soon raised. Instead of a Hungarian or Bavarian military intervention, the new negotiations were dominated by the idea that the Austrian right-wing paramilitary organisations should themselves force a change of government in Austria, and the Austrian side was represented by General Josef Metzger and the later Chancellor Ignaz Seipel on behalf of the Heimwehr organisations in Vienna and Lower Austria. The Austrians expected the Hungarian Government to provide financial support for the major arming of the Heimwehr militias, and the Hungarian Government demanded in return that if the Austrian radical right-wing forces succeeded in bringing to power a government of their own design in Vienna, Austria should temporarily give up the territory of Western Hungary, and negotiations should continue until the new Austrian Government was able to settle the question of Western Hungary in a way that was favourable to the Hungarian

²³⁶ HU-MNL-OL-K 64-1921-41-34.

²³⁷ HU-MNL-OL-K 64-41-72.

side. Although the leadership of the Austrian Heimwehr organisations and the group led by Seipel were by no means free from the idea of royalism, the attempted return of King Charles IV of Habsburg to Hungary at the end of March 1921 also made the idea of a Habsburg restoration in Austria completely unrealistic. On 31 March 1921, the Hungarian Ambassador in Vienna, Szilárd Masirevich reported to Minister of Foreign Affairs Gusztáv Gratz that he had personally negotiated with Seipel who was deeply shocked by Charles IV's decisive removal from Hungary. Among other things, this was the moment that made Seipel realise the extent of the political influence of the Entente powers in the region and that an armed change of government in Austria with the help of the Heimwehr militias was as unrealistic as the Habsburg restoration itself.²³⁸ In Austria, the attempted return of Charles IV was followed by political controversy, and Federal Chancellor Mayr expressed in Parliament his firm belief that he considered the republican form of government laid down in the Treaty of Saint Germain to be obligatory on Austria and that he would defend it by all means against any legitimist-monarchist plotting.²³⁹ Although Seipel came to power shortly afterwards, he himself was forced to adapt to the interests of international politics and to consolidate. The attempted return of Charles IV caused a domestic political crisis in Hungary as well, with the resignation of Gusztáv Gratz, the Minister of Foreign Affairs who was a well-known legitimist on 4 April 1921, followed by the resignation of Prime Minister Count Pál Teleki on 8 April. Teleki was succeeded as Prime Minister by Count István Bethlen and Gratz was replaced by Count Miklós Bánffy. Although the period of Bethlen's policy of consolidation had begun, the secret negotiations between Hungary, Bavaria and Austria on the establishment of a possible anti-communist and revisionist alliance continued for some time. While the parties continued to agree on the main points of the earlier negotiations, relations between Austria and Hungary became even more negative, partly because of the attempted legitimist coup in Hungary. Alongside the Bavarian Kanzler, the Austrian radical right was represented at this stage of the negotiations mainly by politicians from Styria, such as the Styrian Provincial Prime Minister Anton Rintelen who later became Austria's Minister of Education. During these negotiations, the leadership of the Bavarian ORKA organisation argued for the general invalidity of the Paris Peace Treaties and urged the Austrian and Hungarian sides to settle the dispute over the territorial integrity of Western Hungary within the framework of a friendly agreement.²⁴⁰ However, given that Austria was then only represented in the negotiations by politicians with local influence, their position on the issue was of no importance as for international politics. Both the Austrian and German radical right-wing organisations asked for additional financial support from the Hungarian Government, and there was rivalry beginning between them. From May 1921 onwards, representatives of the Hungarian side – with the Government's knowledge and authorisation – were present at the negotiations, and Colonel Tihamér Siménfalvy asked the ORKA militia to try to involve not only the Styrian radical right forces but all similar organisations in Austria, especially influential Viennese politicians, in the cooperation.²⁴¹ During the negotiations, the question was raised whether Austria would be prepared to make concessions to Hungary

²³⁸ G. Soós, *op. cit.* 35.

²³⁹ G. Soós, *op. cit.* 36.

²⁴⁰ HU-MNL-OL-K 64-1922-20-1921/198.

²⁴¹ HU-MNL-OL-K 64-1922-20-1921/199.

on the issue of Western Hungary if the ORKA succeeded in bringing a radical right-wing government to power in Austria, to which Styrian Prime Minister Rintelen could not give a definite answer. General Josef Metzger attempted to reconcile the differences between the parties, but he failed. In May 1921, Ervin Morlin, the official of the Hungarian Ministry of Foreign Affairs informed the Hungarian Government that Anton Rintelen himself did not seriously believe that he could replace the Mayr Government with the men of the ORKA.²⁴² The activities of the Bavarian and Austrian radical right-wing organisations became more and more limited to obtaining more and more financial support from the Hungarian Government, but they did less and less political activity in their own country that was of any use to the Hungarian Government. At the end of May 1921, Hungarian military diplomat Colonel Boldizsár Láng informed the Hungarian Government about the fragmentation and poor equipment of the Austrian Heimwehr organisations.²⁴³ At the same time, Bavaria was experiencing a huge economic and social crisis, and the local government could less and less afford to pursue a foreign policy that differed from that of the Federal Government, while there was also a disunity between the various radical right-wing paramilitary organisations, and their political activities were increasingly confined to the provincial borders of Bavaria. The rise to power of the Bavarian and Austrian radical right then and there was becoming more and more the daydream of a few politicians who unable to accept the changes that had taken place after the end of the First World War rather than a real political possibility.

Hungary was not able to reach a compromise with the Austrian side either through the secret negotiations with the radical right which was trying to rise to power or through formal diplomatic negotiations with the legitimate Government of Austria. The dispute over the status of the region of Western Hungary which had been debated since the disintegration of the Monarchy in 1918 was not solved. Although the peace treaties of Paris eventually awarded the territory to Austria, the Hungarian Government refused to evacuate and hand over the area called Burgenland by the Austrians as long as possible. Since peaceful negotiations did not reach results, by the summer of 1921, irregular military units were already being organised, with the strong support of Prime Minister Bethlen himself to break in the region shortly afterwards.²⁴⁴

²⁴² HU-MNL-OL-K 64-1921-41-221.

²⁴³ HU-MNL-OL-K 64-1922-20-1921/244.

²⁴⁴ G. Soós, *op. cit.* 42.

BRIEFLY ABOUT THE UPRISING IN WESTERN HUNGARY, AND ABOUT ONE OF THE MAJOR OPERATIONS OF THE DOUBLE CROSS BLOOD UNION

The military nature of the largest Hungarian far-right association of the era, the Association of Awakening Hungarians was reinforced by the very prominent presence of the Awakening in the uprising of Western Hungary in 1921.²⁴⁵ The functioning of the Association of Awakening Hungarian, the Hungarian National Defence Force Association and the Double Cross Blood Union, especially regarding military operations and the activities of paramilitary units, are inseparable, even if the two radical right-wing associations cannot be simply considered as front organisations of the Double Cross Blood Union,²⁴⁶ since Prónay, Héjjas, Gömbös and various military leaders of the DCBU held senior positions in both associations. In the autumn of 1921, following the dissolution of the Habsburg Monarchy, the question whether Burgenland should belong to Austria or to Hungary became a primary source of tension. Although the peace treaties around Paris had assigned the territory to Austria, the Hungarian Government refused to hand it over, as it was mentioned above. Within the Association of the Awakening Hungarians, a conspiracy started under the leadership of Pál Prónay, Iván Héjjas, Sándor Dániel and other used-to-be detachment officers, and the plot was tacitly supported by the Bethlen Government. Although the former officers' detachments had been formally disbanded, in 1921 there were still national defence units subordinate to the National Defence Department of the Awakening Hungarians. These were essentially irregular military/auxiliary police forces still tolerated by the Government, which would have had a role in maintaining internal order and they received some training and financial support from the Ministry of Defence.²⁴⁷ Partly despite the intentions of the Bethlen Government, the Awakening militiamen finally took a very active part in the Uprising of Western Hungary, and the irregular military units collectively called the *Rongyos Gárda – Ragged Guard*, organised by Prónay, Héjjas, György Hir and other former detachment commanders, allegedly numbering around 3000–4000 militiamen marched into the region named Burgenland by Austrians. The so-called Uprising began on 28 August 1921 in the area around present-day Burgenland and Sopron. The sides clashed at Ágfalva, where about 120 of Iván Héjjas's men engaged in a firefight with Austrian gendarmes. The Ragged Guardsmen engaged the Austrians in guerrilla warfare, making it impossible for Austria to take possession of the territory it had been officially awarded. The Hungarian guerrilla rebels were present in almost every village eastwards of Sopron. On October 4, 1921, Pál Prónay's rebel troops boldly proclaimed the de facto state of Lajtabánság/Banate of Leitha, with Prónay himself as the head of

²⁴⁵ József BOTLIK, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*.

²⁴⁶ Janet KERÉKES, *Álarcosbál a Fehér Keresztben. A zsidó asszimiláció*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018, 227.

²⁴⁷ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, 124–126.

state. It is worth noting that the attempts of cooperation between Hungarian nationalist organisations such as the Double Cross Blood Union and the German ORGESCH and ORKA organisations as well as their Austrian counterparts, the Heimwehr militias which had previously seemed hopeful failed precisely because of the conflict caused by the Uprising in Western Hungary.²⁴⁸

The Uprising of Western Hungary, this irregular military operation, however, did not take place according to some unified and predetermined scenario as a well-organised operation, since it would have been very difficult to expect the various paramilitary formations to obey a single central will under the given circumstances. The rebels included legitimists, people who wanted to freely elect a king, republicans, and, in some cases, people who were less concerned with the issue of kingship and followed simply irredentist ideas, and adventurers as well. As László Gulyás aptly points out in his series of monographs on the foreign policy of the Horthy Era, there were five interest groups among the rebels, and these were: the legitimist Colonel Antal Lehár who had who had discredited himself before the Government during the first attempted return of Charles IV; former Prime Minister István Friedrich, one of the right-wing adventurer politicians of the era; Captain Gyula Gömbös, more or less the agent of the Bethlen Government, who also tried to mediate between the various rebel groups; Iván Héjjas and Pál Prónay's armed militiamen; and finally the gendarmerie battalion under the command of Major Gyula Ostenburg-Morawek, who was also a legitimist and earlier supported King Charles IV in his unsuccessful attempt of return.²⁴⁹

Regent Horthy eventually appointed Gyula Gömbös, later Prime Minister, President of MOVE and member of the ÉME leadership as Government Commissioner for the Affairs of Western Hungary, and his mission was to try to bring the rebels under some unified control. Gömbös, however, took no small risk by assuming this mediating role, and the sharp differences of opinion and interests between the various paramilitary rebel groups are well illustrated by the fact that – if we are to believe Pál Prónay, who documented the information – some of Ostenburg's officers even had plans to assassinate Gyula Gömbös, and they only abandoned their intentions when Government Commissioner Count Antal Sigray intervened.²⁵⁰ István Bethlen and his Government could formally distance themselves from the Hungarian rebels in control of Burgenland, about 70% of whom were members of the Association of Awakening Hungarians and many of them presumably also members of the Double Cross Blood Union. Colonel Tihamér Siménfalvy, the military commander of the DCBU had himself previously been involved in organising the Uprising of Western Hungary and recruiting the diversionary troops.²⁵¹ During this time, Prime Minister Bethlen, through one of his confidants, Baron Zsigmond Perényi, partly controlled the activities of the free corps himself from the background, certainly, only as far as the troops obeyed the Government. Among his plans there was a compromise with the Entente powers which would keep a quarter to a fifth of the disputed territory within the borders of the Kingdom of Hungary. At the Italian-initiated Conference in Venice on 11 October 1921, Bethlen, with

²⁴⁸ Béla BELLÉR, *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975, 199.

²⁴⁹ GULYÁS, op. cit. 114–115.

²⁵⁰ PRÓNAY, op. cit. 279.

²⁵¹ G. Soós, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, 106, 139–140.

the help of the Italian Foreign Minister, Marquis Torretta finally managed to reach a deal whereby, if the irregular Hungarian troops withdrew from Burgenland, the people of Sopron could decide on the city's affiliation in a referendum. Of course, some of the Hungarian free troops were still reluctant to withdraw from the area, and only did so on the orders of Horthy who also threatened to use the regular army against them. Lieutenant Colonel Prónay refused to comply with the Government's orders for a while, but the de facto state of Lajtabánság was finally dissolved after barely a month, and on 11 November 1921 the Hungarian Government finally informed the Austrian Government that most of the irregular Hungarian military units had withdrawn from Western Hungary.²⁵²

After the Austrian troops had entered the territories handed over to them, the referendum in Sopron could take place, and it really took place between 14 and 16 December 1921. The referendum on the affiliation of the town of Sopron and the eight villages in its surroundings was finally in Hungary's favour, partly due to the presence of Hungarian armed people in the town, and Sopron and its surroundings remained part of the Kingdom of Hungary.²⁵³

It is also an interesting fact that although the Double Cross Blood Union is generally associated with Colonel Tihamér Siménfalvy, Pál Prónay and Iván Héjjas, and according to the sources, its members also participated in the Uprising of Western Hungary, a letter of 1921 from Gyula Gömbös to Prime Minister István Bethlen, dated 30 September 1921 Hungary, has remained. In this letter, Gömbös as the Government's representative asks Bethlen to make available to him, if possible, 500 men of the DCBU equipped with machine guns, because he cannot reach an agreement with Héjjas. Among other things, therefore, this source also indicates that the Blood Union was under government control at the time as a secret military unit, and that its armed soldiers were to be deployed on the orders of the Prime Minister against those paramilitary commanders who were not obeying the Government's will, but who, according to the information available about the organisation, were also among its leaders. This also shows how the history of the DCBU is full of contradictions, and – as it is not at unusual for paramilitary formations operating under much looser discipline than the regular military – how different factions existed within the organisation, it was never under a completely unified leadership, and how openly the opposition between the pro-Horthy and the legitimist wings was demonstrated, even during the Uprising of Western Hungary which was in fact an irregular military operation.²⁵⁴

²⁵² GULYÁS, *op. cit.* 118.

²⁵³ ROMSICS, *op. cit.* 179.

²⁵⁴ NEMES, *op. cit.* 160–161.

ALLEGED PLOT TO ASSASSINATE THE ROMANIAN ROYAL COUPLE BY THE ASSOCIATION OF AWAKENING HUNGARIANS

Bethlen's Government applied for Hungary's admission to the League of Nations, the predecessor organisation of the United Nations as early as 1921, and in 1922 the possibility of admission became more and more realistic. However, Hungary's admission to the League of Nations was against Romania's foreign policy interests, and so – presumably on the initiative of the Romanian secret service of the time, the Siguranță – the Romanian State launched a showcase suit in Bucharest on 19 February 1923, which in all likelihood had little basis in reality. According to the accusation, the leaders of the Association of Awakening Hungarians, among them Pál Prónay, Iván Héjjas, György Hir, Albert Egon Turchányi and military priest Lajos Bónis had planned an assassination attempt against the Romanian royal couple in 1922, and they also planned to disrupt the order of the Romanian state by assassinating several Romanian politicians as well.²⁵⁵ There were 21 defendants in the case, but only 7 people appeared at the trial, and interestingly none of them were documented members of the Awakening Hungarians.²⁵⁶ The showcase trial was widely reported in the press, and the name of the Double Cross Blood Union which was closely associated with the ÉME was almost naturally mentioned.

The Budapest State Police, under pressure from the Romanian state authorities, also opened an investigation into the case against Iván Héjjas, but the prosecution soon closed the case for lack of evidence. At the same time, the Hungarian ambassador in Bucharest has indicated to Hungarian Minister of Justice Géza Daruváry that the Romanian authorities strongly request that the accused who mostly lived and operated in Hungary should refrain from attempting to enter Romania.²⁵⁷

It also belongs to the absurdity of the case that the charges against the mostly civilians were tried by a Romanian military court, as in other criminal proceedings against irredentist Hungarians. The main defendants were István Thuróczy, a Hungarian railway official of Transylvania, and an international Hungarian swindler, Miklós Kmoskó, who was operating under the pseudonym of Count Belmont de Fickelmont, and who had been arrested and convicted five times in Hungary between 1894 and 1921, mainly for financial crimes. Kmoskó was eventually found guilty and sentenced by the Romanian court, and was only released in 1930.²⁵⁸ In the criminal trial, Héjjas, Prónay and György Hir were among those convicted in absentia, and the verdict was widely reported in the international press. The Romanian press primarily tried to emphasise the respon-

²⁵⁵ ZINNER, op. cit. 177–178.; Barna GOTTFRIED, *Thuróczy István és a román király elleni merényletterről*, Székelyföld, 2010/7, 79–101.

²⁵⁶ ZINNER, op. cit. 178.

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ Ibid.

sibility of the Hungarian State and the Hungarian Army, confusing them with the Hungarian radical right-wing associations and secret societies of the time, including the Double Cross Blood Union as much as possible.²⁵⁹

The fact that the Awakening trial of Romania was not based on real facts, but on the anti-Hungarian foreign policy goals of the Romanian State, seems to be confirmed by the fact that the Hungarian ambassador in London reported to Kálmán Kánya, the Permanent Deputy of the Foreign Minister, and later promoted to Hungarian Foreign Minister, as early as 8 September 1922 that the British Representative in Bucharest believed that the Romanian Government was taking the assassination case very seriously. The Bucharest daily paper *Lupta* [Fight] also reported that the leaders of the Association of Awakening Hungarians were not only planning to assassinate Romanian politicians, but also wanted to kill Czechoslovak President Masaryk and Serbian-Croatian-Slovenian King Alexander.²⁶⁰ In Tibor Zinner's correct view, the Romanian Government had several objectives in publicising the assassination plan and the showcase trial: on the one hand, to discredit Hungary and Hungarian Minister of Foreign Affairs Count Miklós Bánffy in the international arena in the eyes of the League of Nations; on the other hand, to divert attention from the ongoing trials of Hungarian optants in Transylvania.²⁶¹ Hungarian Deputy Foreign Minister Kálmán Kánya consequently sent telegrams to the Hungarian embassies, calling their attention to the Romanian conspiracy.

Despite the moderate international scandal, Hungary was finally admitted to the League of Nations on 23 January 1923, and the country's foreign political rehabilitation was virtually complete. The trial of the Awakening Hungarians in Romania is an interesting example of how, in order to achieve political aims, attempts were made to impose responsibility on Hungarian far-right associations and public figures who had actually committed many other serious crimes, in a case where their direct responsibility happened not to be established. The notorious political activities of the Association of Awakening Hungarians and the Double Cross Blood Union came just in time for the Romanian Government to use them for propaganda purposes in order to internationally discredit Hungary.

²⁵⁹ ZINNER, op. cit. 179.

²⁶⁰ *Ibid.*

²⁶¹ HU-MNL-OL-K 67-27/7-1924-11887; ZINNER, op. cit. 179.

THE UNCLE CSOCÓS CONSPIRACY – THE COUP PLOT OF RESERVE FIRST LIEUTENANT VIKTOR APOR AND HIS ASSOCIATES

A curious radical right-wing coup plot of the era against the Bethlen Government is linked to the name of Viktor Apor, a retired finance officer and reserve first lieutenant in the Hungarian Defence Forces who was also the current head of the National Defence Department of the Association of Awakening Hungarians. Apor was a well-known figure of the Awakening Hungarians and more broadly, of the far-right movement of the time, who, not surprisingly, was also member of the inner circle of the detachment commander Iván Héjjas and Pál Prónay, and was earlier one of the leaders of the notorious Ehmann-telep detachment commanded by Hussar Captain Baron Jenő Babarczy. Viktor Apor's past was not spotless, since he had been discharged and forced to retire from the Finance Guards because of his earlier suspicious dealings, then joined the virtually self-organising units of the National Army as a reserve first lieutenant, served in detachments, and soon gained a high position in the paramilitary wing of the Association of Awakening Hungarians, the National Defence Department as well. In 1923, he was arrested by the police on suspicion of sedition – he had been allegedly recruiting men for an attempted coup d'état on behalf of paramilitary commanders Héjjas and Prónay which was never carried out.

On 30 August 1923, the detectives raided with great force a pub called Csocsó bácsi (Uncle Csocsó)²⁶² near the headquarters of the ÉME at 3 Sörház Street, while the militiamen who were plotting to overthrow the Government were holding a meeting.²⁶³ Because of the spot of the conspiracies, the contemporary press often referred to the case as the 'Uncle Csocsó Conspiracy', and the police also tried to link Viktor Apor and his associates to the somewhat later bomb outrage in Csongrád (discussed in further thematic unit of our monograph), seizing firearms, grenades and liquid explosives from the Association of Awakening Hungarians.²⁶⁴

The indictment also included the fact that the national defence militias of the Awakening Hungarians operated like a secret society, and of course, the name of the Double Cross Blood Union was mentioned in connection with them as well. The names of Iván Héjjas and Pál Prónay were certainly mentioned as possible instigators. Prónay, the former head of the National Defence Department of the himself testified in the case, stating that Viktor Apor and his fellows were only acting in the interests of patriotic goals, that the units of the National Defence Department were auxiliary police militias under the control of the Hungarian Army, known and recognised by the authorities whose sole purpose was to protect the country from a possible new communist takeover,

²⁶² The Csocsó Bácsi/Uncle Csocsó Pub was owned by a Bosnian Serbian man called Mujaga Topcagic. Originally, Uncle Csocsó was his nickname, and he named his own pub after it.

²⁶³ SERFŐZŐ, op. cit. 82.

²⁶⁴ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0418 – Apor Viktor and his associates' trial.

and that their members, including Viktor Apor and his men had not violated any laws. Even if the people involved in the case were largely Hungarians of Transylvania and had expressed irredentist ideas among themselves, irredentism is by no means a crime, but rather a noble intention, even if, they clearly did not have any realistic chance of reoccupying Transylvania or part of it from Romania.²⁶⁵ As mentioned above, the investigating authorities later tried to somehow link the case to the Csongrád bomb attack, but without much success – personal overlaps could of course be inferred here, since both Viktor Apor and the probable instigator of the Csongrád terrorist attack, First Lieutenant János Piroška belonged to the inner circle of Iván Héjjas, and the two lower-ranking paramilitary commanders presumably knew each other well.

First Lieutenant Viktor Apor as a reserve officer tried to organise the members of the disbanded association (mainly consisting of Transylvanian Hungarian refugees) called the Áron Gábor Alliance under the national defence militias of the Awakening Hungarian, and he even received a letter of mandate signed by Héjjas and Prónay, and according to his testimony, the national defence militias were officially considered to be auxiliary units of the army. Apor and his associates recruited members with the help of officers of the Brigade of the Hungarian Plain, including Alfréd Lehrer and Jenő Gábor Kiss, and these militiamen once even conducted military exercises with the knowledge and consent of the Gendarmerie, using weapons borrowed from it.²⁶⁶

The prosecution's intention was to charge Viktor Apor and his associates with sedition, but as it is typical of similar cases of the era, it was never brought to the court. On the basis of the available data, the possession of weapons and explosives and the mere fact of recruitment, the investigating judge did not see any evidence that the Apor and his militiamen had indeed conspired to overthrow the Hungarian state and government, and therefore initiated the termination of the criminal proceedings.²⁶⁷ The Royal Chief Prosecutor's Office of Budapest finally terminated the criminal proceedings against Viktor Apor and his associates on 23 December 1924.²⁶⁸

As far as the role of First Lieutenant Apor and the 'Uncle Ccocsó Conspiracy' are concerned, the situation here was probably the same as in many similar cases. Viktor Apor and his fellow militiamen of the Association of Awakening Hungarians, who (not without good reason) defined themselves as auxiliary units of the Army, possibly really conspire to overthrow the Government by violence and arms, and the police units which were carrying out intelligence work began to monitor the activities of the conspirators at a relatively early stage. When enough evidence had been gathered to make a case, the police detained Viktor Apor and his associates. Of course it is also possible that the police used undercover agent provocateurs against them in the process. However, some kind of political rescue operation must have been launched from the background, and Héjjas and Prónay, and perhaps others could have used their influence to take the appropriate steps to ensure that their loyal followers should receive the lightest possible punishment, or perhaps even evit punishment. Apor's patrons indeed succeeded in ensuring that the reserve first lieutenant and paramilitary commander who had been engaged in dubious activities and was would not have to answer for crimes against the Hungar-

²⁶⁵ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0418 – Apor Viktor and his associates' trial.

²⁶⁶ Ibid.

²⁶⁷ Ibid.

²⁶⁸ Ibid.

ian State, but his illegal activities did not begin or end here. In fact, Apor's afterlife also shows that he worked as a gardener on the Margaret Island in 1925, and that he was the subject of another criminal prosecution for acts committed during his active service as a Finance Guards officer in 1921 which contributed to his demobilisation and early retirement, as it was mentioned earlier. The former finance guards officer was charged with, among other things, embezzlement, extortion and bribery, for which he was finally tried before the Royal Criminal Court of Miskolc. His next criminal trial was also reported in the press and, as one of the relevant newspaper articles reveals that he appeared at the trial on 10 June 1925 wearing a swastika – so by this time he was probably an active member of one of the early radical right-wing parties organised along the lines of the German National Socialist Party.²⁶⁹ In this criminal trial, Viktor Apor's moral trustworthiness was confirmed, among others, by Catholic Military Bishop General István Zadavec, and on 27 April 1926 the Criminal Court finally acquitted him together with his former fellow accused finance officers of the charges of embezzlement, extortion and bribery.²⁷⁰

That is, his influential protectors were likely to be following his career even then, and still supported him as much as it was possible. As for the further fate of the key figure in the Uncle Csocsó Conspiracy, the former finance guard officer and paramilitary commander presumably continued to avoid prosecution and prison. A short newspaper article from 1927 reveals that a Catholic men's association called CREDO was founded in Sashalom, one of the Suburbs of Budapest on 10 January, with Viktor Apor, a retired finance guard officer as its president. Further details of Viktor Apor's life are obscure, but it is certain that he was still alive in 1937 and published a short book of his memoirs of the First World War and the counter-revolutionary times.²⁷¹ If we think it over, the former detachment officer did indeed have something to remember.

²⁶⁹ [ANONYMOUS AUTHOR], *Apor Viktor volt britanniás főhadnagy bűnpere a miskolci királyi törvényszék előtt. A bántévei volt vámkirendeltség vezetőjét sikkasztással, megvesztegetéssel és zsarolással vádolják*, Miskolci Estilap – Reggeli Hírlap, 11 June 1925, 3.

²⁷⁰ [ANONYMOUS AUTHOR], *Zadavec táborigazgató püspök levelével igazolta Apor Viktor erkölcsi megbízhatóságát*, Miskolci Estilap – Reggeli Hírlap, 28 April 1926, 3.

²⁷¹ VIKTOR APOR, *Háborús és ellenforradalmi emlékek. Naplórészletek*, Budapest, Stádium Nyomda, 1937.

THE ‘HUNGARIAN BEER HALL PUTSCH’ – THE SZEMERE–BOBULA–ULAIN COUP PLAN, 1923

Although Hungarian domestic policy was fully determined by British and French interests after the signing of the Peace Treaty of Trianon, secret negotiations with radical right-wing German and Austrian organisations, which went back to 1919, continued for a time in 1921 and 1922 with less intensity than before. The Bethlen Government continued to maintain moderate contacts with German radical right-wing politicians, including former Bavarian Prime Minister and later Commissioner General Gustav von Kahr, General Erich Ludendorff and Adolf Hitler, who was then an emerging young far-right politician in Munich, the centre of the German radical right-wing movements. In the spring of 1922, Hungarian Prime Minister Bethlen sent Miklós Kozma, then the director of the Hungarian Telegraph Office to Munich to negotiate, gather information and to revive Bavarian–Hungarian political relations, which had been declining since the end of 1921.²⁷² Kozma also personally negotiated with General Ludendorff, a leader of the German radical right about a possible Bavarian–Hungarian cooperation initiative, in which the Hungarian Government circles would have bought weapons from Germany, for example. The German general complained to him that his political influence had recently declined considerably within the Weimar Republic, and even within Bavaria, the centre of the radical right-wing movement, and that there was such a great disunity among Bavarian right-wing politicians that they essentially did not agree with each other on anything.²⁷³ Bethlen, informed by Miklós Kozma and Gyula Gömbös, Chairman of Hungarian Defence Force Association (MOVE) and a prominent politician of the Hungarian radical right (who was then still a member of the governing party), concluded that the Hungarian Government could not hope for any useful cooperation with the Bavarians, and negotiations on such cooperation were temporarily suspended.²⁷⁴ Behind the negotiations, of course, the name of the secret military organisation, the Double Cross Blood Union was involved, since among others, Colonel Tihamér Siménfalvy, the head of the organisation was one of the influential figures on the Hungarian Government side who had previously encouraged the maintenance of lively relations with the Bavarian and Austrian far-right movements.²⁷⁵

As we have mentioned above, from 1922 onwards, Bethlen’s consolidation policy led to a decline in attempts of cooperation between the Hungarian Government and the German–Austrian far-right organisations. At the same time, the nationalist-irredentist organisations, which were increasingly opposed to the Hungarian Government, though sometimes united with it in common interests, especially the then still influential Asso-

²⁷² ORMOS, *Kozma Miklós*, 110–113.

²⁷³ ORMOS, op. cit. 112.

²⁷⁴ ORMOS, op. cit. 113.

²⁷⁵ NÁNDORI, *A Marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, 24–25.

ciation of Awakening Hungarians which had considerable political influence and a large number of members, and the radical circles of military officers that were also part of its leadership, continued to actively seek international cooperation with organisations on a similar ideological platform. In 1921 the Awakening Hungarians represented the Hungarian radical right in the international anti-Semitic congress in Vienna where the possibility of forming an International Anti-Semitic League was raised.²⁷⁶

The first years of consolidation continued to be characterised by a social and economic situation that was very favourable of political extremism. Several political groupings also played with the idea of attempted coups and violent takeovers. The failed revisionist right-wing alliance, the White Internationale dreamed up by General Ludendorff was the predecessor of such an adventurous and essentially frivolous coup plan, which nevertheless attracted great political and press attention, and was put forward by Dr. Béla Szemere, a hospital director, the used-to-be commander of the auxiliary police militia known as the National Organisation of State Security Agents (*Állambiztonsági Megbízottak Szervezete*, shortended as *ÁBM*) (by then in principle under the control of the National Labour Protection, a right-wing workers's militia under the supervision of the State Police), Hungarian-born American architect Titusz Bobula, and Dr. Ferenc Ulain, a lawyer and race-defending member of the National Assembly who had left the governing United Party and was the confidant of Gyula Gömbös, the leading politician of the Hungarian far-right movements. Given that the three men planned to overthrow the Bethlen Government, which they believed to be excessively liberal, pro-Entente and pro-Jewish, by force with the armed support of the German National Socialist movement led by Hitler and General Ludendorff, carrying out their plans at roughly the same time as the Beer Hall Putsch, making their action dependent on its success, their coup plan is perhaps most aptly and ironically should named the plan of the 'Hungarian Beer Hall Putsch'.

The preparations for the strange coup plan must have begun sometime in early August 1923, when a young German man named Friedrich 'Fritz' Döhmel appeared in Budapest, claiming to be a representative of the Hitler-Ludendorff-led Bavarian National Socialist movement and the closely allied paramilitary organisation *Kampfbund*, and approached several Hungarian far-right organisations and public figures with various seemingly credible German-language letters of recommendation. One of Döhmel's first trips, whose motives were not entirely clear, led to the headquarters of the Association of Awakening Hungarians, which had previously maintained good relations with the Bavarian nationalists, where he wanted to meet members of the organisation's leadership. He got to one of the association's leaders, Lieutenant Colonel Pál Prónay, but Prónay did not believe the German young man's claims. However, Döhmel did not give up, and he finally reached Titusz Bobula, a wealthy Hungarian-born architect who had returned from the United States of America and who held a confused radical right-wing perspective, and his friend, Dr. Béla Szemere, a doctor and hospital director, and his circle. Szemere, as the de facto commander of the above mentioned State Security Agents militia, which continued to operate with some intensity, and Bobula who provided financial support to the Hungarian radical right-wing organisations had been thinking for some time about how to remove the Bethlen Government, but their activities were limited to mere planning. It is not clear from the available sources when Döhmel exactly contacted them,

²⁷⁶ UNGVÁRY, *A Horthy-rendszer mérlege*, 111.

but it is likely that he was in contact with members of the radical right-wing association of the Hungarian Cultural League led by Szemere as early as August 1923.²⁷⁷

It seems, however, that Döhmel approached Bobula who rented a suite in the Gelért Hotel at the end of October 1923, and Bobula almost immediately called Szemere to him as well. This may not have been the first time that Szemere and Döhmel met, but in any case it was at this time that the Hungarian parties believed that Döhmel was indeed an agent of the Bavarian nationalist organisations, who was visiting Hungary to make concrete arrangements for cooperation with similar Hungarian far-right formations. Negotiations began in German, and Bobula translated what Döhmel said to Szemere who did not speak German at all. Döhmel asked how many people Szemere as former commander of the State Security Agents could call into arms in the event of a takeover attempt. Szemere replied that although the State Security Agents had not previously been set up for the purpose of conspiring against the Government, there would certainly be some people willing to join the cause. There is also contradictory information about whether the majority of the members of the State Security Agents had previously surrendered their anti-riot service weapons, but it is certain that the Szemere were not backed by a serious armed force, and could have fielded at most only a few hundred men equipped with handguns. Soon afterwards, the race-defending Member of Parliament Dr. Ferenc Ulain was brought into the plotting, since he himself had long been in contact with Bavarian nationalist organisations, including a close acquaintance with Hitler, and he also gave credence to the claims made by Fritz Döhmel. On Döhmel's initiative, the parties also drew up a treaty in German on how the Bavarian State (which was to be established as an independent state of Germany) and the Hungarian State (which would be led by a new, radical right-wing government after the removal of the Bethlen Government) could cooperate in the realisation of their irredentist and anti-Semitic aims. The document was drafted in German by Döhmel himself and dealt with political, military and agricultural issues in eleven articles and three annexes. The essence of the document was that the newly created Bavarian State would recognise the newly created Hungarian State with its borders of 1914, before the beginning of the First World War and the signing of the Trianon Peace Treaty, and that the contracting states would do everything possible to help each other militarily. In particular, they decided to send forces against the Little Entente Czechoslovakia and provide military assistance to each other if either Bavaria or Hungary were attacked by the Czechoslovakians. The treaty was signed on 5 November 1923 by Szemere, Bobula and Ulain, and was scheduled to be signed in Munich by Ludendorff and Hitler on the German side. Dr. Ferenc Ulain otherwise knew exactly what was being prepared in Bavaria, how and especially when the the Bavarian far-right organisations wanted to take over the power in Germany, independently of Fritz Döhmel, and he envisaged the possible overthrow of the Hungarian Government in close coordination with the Munich Beer Hall Putsch. If Fritz Döhmel may have been an impostor/agent provocateur who may never previously have been in contact with Bavarian revolutionary organisations in the way he claimed to the phantasmagorical Hungarian conspirers, Ulain, based on his previous negotiations and information, possibly knew much about the processes in Bavaria. It is therefore worth examining the Bavarian Beer Hall Putsch/Hitler-Ludendorff Coup at least for a few sentences, so

²⁷⁷ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ferenc Ulain and his associate's trial.

that we can place the activities of the Szemere–Bobula–Ulain group with all its absurdity and frivolity in international context.

As Ulain later confessed before the Police, he had already held talks with Hitler and Ludendorff in the summer of 1923. Bavaria, which had a high degree of autonomy within the Weimar Republic as a federal state was at this time in a very turbulent political situation with a devastated economy and social discontent that favoured extremist political formations. These included the NSDAP, that is, the National Socialist German Workers' Party, and its close allies, the paramilitary Kampfbund. Political power was exercised by the former Bavarian Prime Minister Kahr who at the time was the Commissioner of the German Federal Government with provisory powers and had been given a mandate to solve the political and economic problems, together with Colonel Hans von Seisser, the commander of the Bavarian Police and General Otto von Lossow, the Reichswehr's District Commander in Bavaria. The representatives of the executive who exercised special powers to solve the crisis were ideologically not very far from the political extremists and the group led by Hitler and General Ludendorff, but they would have sought to make political capital out of the crisis by excluding the National Socialists.²⁷⁸

Hitler and Ludendorff feared that although the power in Bavaria had been taken over by nationalist politicians, they would be ignored. That is why in early November 1923 they organised a coup d'état and tried to seize power by force. The so-called Beer Hall Putsch began in the Bürgerbräukeller, the large beer hall in Munich where Gustav von Kahr was addressing a speech to his supporters, and where Hitler and his armed men stormed in on the evening of 8 November and declared the arrest of the politicians in power. To demonstrate the seriousness of the situation, the building was surrounded by some 600 armed SA militiamen under the command of Captain Ersnt Röhm, and Commissioner Kahr, under the threat of armed force, assured Hitler and his men of his support. Hitler, a politician with truly outstanding oratory skills, made an incendiary speech at the same venue, and within moments had persuaded the thousands of people gathered in the beer hall to stand by his side. The National Socialist militia then mounted an operation to seize Munich's main government buildings and public facilities, and later that night, Hitler and his men, believing they no longer needed Kahr and his associates, released the Commissioner.²⁷⁹

The Nazi Party's free troops were rioting on the streets of Munich, but the coup attempt had the very serious shortcoming that the police did not stand by and support the Nazis at all. On the following morning, 9 November, Hitler and his gunmen took the Bavarian Provincial Government hostage, and at the suggestion of General Ludendorff a march of 2,000 men set out to occupy the building of the Bavarian Ministry of Defence, but at the Odeonplatz in Munich Hitler and his militiamen were confronted by the armed forces loyal to Gustav von Kahr and the Federal Government, and a gunfight broke out. Sixteen coup fighters and four policemen were fatally wounded in the clash, and Hitler, together with the leaders of the coup fled the scene. It was here that it became clear that the coup attempt miserably failed, and Hitler was arrested by the police within a few days.²⁸⁰

²⁷⁸ Mária ORMOS, *Hitler*, Budapest, T-Twins Kiadó, 1994, 73–86.

²⁷⁹ *Ibid.*

²⁸⁰ *Ibid.*

The future German dictator was eventually sentenced to five years in prison for treason, while General Ludendorff, a great hero of the First World War, was acquitted of all charges despite his leading role in the Beer Hall Putsch. Partly thanks to his growing popularity, Hitler himself spent only nine months in prison and wrote his memoirs *Mein Kampf – My Struggle*. The attempted coup made Hitler a nationwide renowned and popular politician in the longer term, and ten years later, in 1933 he was constitutionally elected as Federal Chancellor of Germany, but soon became a bloodthirsty dictator.²⁸¹

Although the Bavarian Beer Hall Putsch, just like the Hungarian Beer Hall Putsch which had a much less serious background and was essentially devoid of armed forces, miserably failed miserably, both – probably closely related – far-right political actions already pointed out in the first half of the 1920s what crises and traumas were at work in the societies of the states that had lost the First World War, and foreshadowed the subsequent, seemingly unstoppable rise of political extremism in the 1930s.

As for the Hungarian putschists, Ferenc Ulain left by train on the eve of the Munich Beer Hall Putsch as planned, but never arrived in Munich, so he was unable to meet the Bavarian nationalist politicians who were preparing for the Beer Hall Putsch. Namely, at Hegyeshalom, on the Austro–Hungarian border, he was stopped by the police, told that the Hungarian authorities were aware of the plot and confiscated the documents addressed to Hitler. Ulain was not detained on the grounds of his immunity as a member of the Parliament, but was kindly asked to visit the Budapest Police Headquarters the next day, where he was already arrested. Shortly afterwards, Dr. Béla Szemere and Titusz Bobula were also detained by the detectives.

It became clear to the Hungarian conspirators that the coup plan had not escaped the attention of the police, and archival sources make it clear that the authorities had been monitoring the group's activities for weeks when Ulain travelled to Munich. As already mentioned, Fritz Döhmel appeared in Budapest in August 1923 as a lobbyist for the Bavarian-German National Socialist organisation. The details of his stay in Budapest between August and October are unclear, but it seems certain that he was not the only representative of the Bavarian National Socialists in Budapest at this time. In fact, in the autumn of 1923, the police arrested no fewer than fifty-seven young German men in the Hungarian capital who, as agents of the Hitler–Ludendorff-led organisation had letters of recommendation addressed to the Association of Awakening Hungarians. Several of these German lobbyists were arrested and expelled from Hungary. Szemere, Bobula and Ulain were eventually suspected and charged with forming an alliance to incite rebellion. The case of MP Ferenc Ulain's immunity was discussed also by the Parliament's Committee on Immunity in the last days of November 1923, and a thorough investigation was carried out. The race-defending MPs led by Gyula Gömbös sought to excuse Ulain and his associates and emphasised their opinion that Ulain and his associates were victims of an agent provocateur hired by the police, and they made accusations primarily against the bourgeois liberal representatives whose aim, they claimed, was to openly discredit the race-defending politicians. On 24 January 1924, the Royal Criminal Court of Budapest conceived the first-instance verdict in the case, sentencing all three defendants to one month and fourteen days in prison. The defendants were released in December 1923, and their sentences were deemed to have been completed

²⁸¹ ORMOS, op. cit. 196–321.

in arrest. They exercised their right of appeal, and they were acquitted by the Court of Appeal shortly afterwards.²⁸²

Although Béla Szemere, Titusz Bobula and Ferenc Ulain were eventually found innocent by the Hungarian Supreme Court even of the relatively mild charge of forming an alliance to incite rebellion, the coup attempt they had planned with Bavarian–German collaboration was undoubtedly frivolous precisely because it was no more than a mere plot, but it caused a major political scandal in 1923–1924. Furthermore, it raises many questions up even to this day. The largest question mark is, of course, the identity and motives of Fritz Döhmel, the young German man who approached the coup plotters and tricked them into it, presumably to mislead everyone. The historical literature on the Szemere–Bobula–Ulain conspiracy is generally of the opinion that Fritz Döhmel was probably nothing more than an agent provocateur hired by the Bethlen Government to use him to discredit and politically isolate Gyula Gömbös's far-right race-defending group of MPs that had left the governing party,²⁸³ or historians are content with the even simpler explanation that Döhmel was in fact an agent of Hitler and his associates, and that there was some real connection between the German and Hungarian far-right organisations.²⁸⁴ Even in the international literature, the Hungarian Beer Hall Putsch appears at the level of mention, and academic works written in English usually treat it as a *fait accompli* that there was a cooperation agreement between the Hungarian and German sides.²⁸⁵ Döhmel is referred to in various works as a diplomat, and agent, a swindler, an international adventurer and an agent provocateur, but since the works that mention the coup plan at all mostly do not discuss the Hungarian Beer Hall Putsch in any great detail, nor do they really refer to its archival sources, they do not shed light on the apparent contradictions. It is undoubtedly true that Ferenc Ulain and the race-defending faction of MPs leaving the governing United Party which not much later became a party caused relative inconvenience to the Bethlen Government which was working on consolidation by the disclosure of numerous corruption cases connected to the Government. Ulain himself had interpellated in the Parliament on several occasions on various corruption cases, thereby discrediting Bethlen's Government.²⁸⁶ Namely, some senior government officials including Interior Minister Iván Rakovszky had been bribed with free shares, and several state officials appeared to be implicated in the corruption case.²⁸⁷ In the summer of 1923, the Hungarian General Credit Bank granted 'gift shares' to several government and opposition MPs for a total of about 300

²⁸² HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610.

²⁸³ Lajos SERFŐZŐ, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60, 17–27; PRÓNAY, op. cit. 210.

²⁸⁴ ORMOS, *Kozma Miklós*, 113; UNGVÁRY, op. cit. 111.; ROMSICS, op. cit. 128.; *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924*, 7–120, 110; József ZAKAR, *Fajvédők az 1920-as évek Magyarországon, in Tanulmányok a Holokausztról V*, ed. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2011, 52–111, 89.

²⁸⁵ Béla BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019, 301; Thomas L. SAKMYSTER, *Hungary's Admiral on Horseback. Miklós Horthy, 1918–1944*, Washington, Columbia University Press, 1994, 132–134; David KING, *The Trial of Adolf Hitler. The Beer Hall Putsch and the Rise of the Nazi Germany*, London–New York, W. W. Norton and Company, 2017, 118–119.

²⁸⁶ UNGVÁRY, *A Horthy-rendszer mérlege*, 112.

²⁸⁷ NEMES, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, 108–109.

million koronas, and they also seriously violated speculation rules.²⁸⁸ Even under pressure from the ruling party, Justice Minister Emil Nagy refused to cover up the case and ordered the Prosecutor's Office subordinated to his ministry to launch a serious investigation. This case was partly responsible for his resignation from the Ministry of Justice shortly afterwards in 1924, and his relations with Prime Minister Bethlen also strongly deteriorated. Ulain personally had a great deal to do with the breakout of one of the biggest corruption scandals of the Horthy Era, which did not directly cause a government crisis, but discredited the Bethlen Government to some degree and led to a major press campaign against it. It may have been Bethlen's interest to discredit the race-defending MPs led by Gömbös, including Ulain Ferenc, but based on the archival sources it is doubtful that Döhmel was simply an agent provocateur hired by the Hungarian Government for this purpose, and nothing more.

If we look closely at the testimony of Imre Hetényi, the deputy police commissioner investigating the case, the report sent to the Budapest Police Commissioner and the testimony of Detective Inspector Jenő Seibold, it becomes clear that Fritz Döhmel was probably in Budapest and was already seeking contacts with Hungarian far-right organisations as a representative of Hitler's Bavarian nationalist organisation before his activities came to the attention of the police. Döhmel later did indeed become an agent of the Hungarian political police for a short time, as Döhmel and Hetényi confessed the same. Döhmel reported to the authorities and some members of the Government on the activities of the conspirators, mainly in the hope of gaining financial benefits, but initially he seems to have sought contact with them independently, without the knowledge or involvement of the Hungarian authorities. There are also indications that Döhmel was indeed acting as an agent of the German radical right-wing political forces, but that he had already reported to the German State authorities in August 1923 that the Bavarian radical right was preparing to enter into serious international cooperation with its Hungarian counterparts.²⁸⁹

We may ask the question whether or not it is possible that a strange situation could have arisen in which the Political Investigative Department of the Hungarian Police and Iván Rakovszky, the Minister of the Interior would have recruited a person who was apparently a native German speaker to act as a mole for the conspirators, by the authorities conspiratorially pretended that they had only learned of his activities later, after Döhmel had already incited the Szemere–Bobula–Ulain group, which really wanted to overthrow the Government, to some degree of action. Would the police have conspiratorially produced documents largely for internal use which seemingly prove that Döhmel had initially acted independently of them, but later cooperated with the authorities, even though he had been a hired provocateur for the state authorities themselves from the beginning? The answer is, of course, this is possible, but hardly likely or realistic.

It is also possible that Fritz Döhmel may have been recruited by another Hungarian state agency, at the highest order of the Bethlen Government, and in the greatest secrecy, for example by the military secret service, the Department 2 of the General Staff of

²⁸⁸ *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiéptítése Magyarországon 1921–1924*, 326–328.

²⁸⁹ PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1. Cited by István NÉMETH, *Német haditengerészeti és légügyi lépések a versailles-i békeszerződés kijátszására a weimari köztársaság (1919–1933) éveiben*, Acta Academiae Agrimensis. Sectio Historiae, 2017/XLIV, 523–534.

the Ministry of Defence, which was operating under secrecy at the time because of the restrictions of armament on Hungary, to discredit Ferenc Ulain and his associates with a conspiracy that he himself had practically incited them to pursue, but the likelihood of this is also very small. The idea sounds impossible and irrational because, if the sources are to be believed, Döhmel originally approached Béla Szemere and Titusz Bobula who were indeed thinking about the possibility of overthrowing the Government completely independently of Döhmel, and Ulain as an MP with some political influence and a person with real links to Bavarian nationalist circles was only involved in the conspiracy somewhat later. That is, when Döhmel contacted Szemere and Bobula, he possibly did not know that Ferenc Ulain would soon become a key figure in the conspiracy. In fact, it seems that Döhmel was not originally the agent of the Hungarian Government, but acted independently, it is not known exactly on whose behalf, and only later did he start reporting to the Hungarian political police.

It is also possible that Fritz Döhmel was originally an agent of the Bavarian nationalist organisations – it seems the most likely scenario –, but later he became self-employed and literally sold out the conspiracy and the information he possessed, primarily for financial gain, while at the same time he was trying to magnify the activities of the conspirators to suit his own interests. The contradictions in his repeated testimonies, the almost laughable elements in which he said, for example, that although he was originally linked to the German far-right, but as for his political beliefs he were in fact an idealistic communist and philo-Semite, and that he had exposed the radical right-wing conspirators in order to prevent the violent anti-Semitic acts they were allegedly planning also suggest that he may have been motivated by financial gain.²⁹⁰ On the other hand, he deliberately sought to create as a large scandal as possible and confuse everyone as much as possible.

However, the first instance judgment of the Royal Criminal Court of Budapest conceives interestingly, saying that Döhmel's identity is a mystery even to the Hungarian state authorities, and although it is likely that the circles behind him are to be sought abroad, they are certainly not in Bavaria, and Döhmel badly misled both the participants in the Hungarian Beer Hall Putsch and the Hungarian authorities.²⁹¹ Abroad but not in Bavaria could also mean – although we do not have to agree with the criminal court in the absence of written evidence – that the mysterious young man in question was an agent of the secret services of a foreign state who was instructed to try to sabotage the attempts of cooperation between German and Hungarian far-right organisations and to discredit them in the eyes of each other.

If we allow ourselves to speculate, we could ask the logical question of which state or states had an interest in preventing the emerging German far-right organisations from building international links during this period. The answer is obvious: France, Austria, or even the Weimar Republic itself. Indeed, in the relatively recent past, in 2009, a French intelligence report was discovered in the National Archives of France and received some press coverage according to which the French intelligence service had been monitoring the emerging National Socialist leader and his circle, and which painted Hitler as a politician with the oratorical qualities and charisma similar to that

²⁹⁰ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/610.

²⁹¹ Ibid.

of Mussolini.²⁹² The same could also be true of the neighbouring Little Entente states which also clearly did not want Hungarian political forces to have serious foreign allies for their revisionist ambitions, so they cannot be excluded from such assumptions either.

Furthermore, there was also Austria that had newly become an independent and as one of the successor states to the Austro-Hungarian Empire, was struggling with serious domestic political and economic problems as well. The crisis after the loss of the First World War provided an excellent breeding ground for political extremism here as well, and the Government faced the real danger that Germany would eventually annex Austria in order to restore the unity of Germany, as the National Socialist German Regime under Hitler really did it fifteen years later in 1938. National Socialist-style, pro-Anschluss movements had already made their appearance here early, and it was therefore not in the interest of the Austrian State that the Hitler-Ludendorff circle should build successful international cooperations with politicians from other nations with similar ideological platforms.²⁹³

Finally, there was the Republic of Weimar itself there, then under the leadership of President Friedrich Ebert and Federal Chancellor Gustav Stresemann, which, as the biggest loser of the First World War, was also struggling with huge economic and social crises as the empire was transformed from a monarchy into a republic. It was precisely these crises and the growing discontent that increased the popularity of demagogic politicians such as Hitler and the National Socialists who professed and promoted extremist ideas. It is certain that the secret services of the Weimar Republic had undercover agents in radical political movements, since it is a little known fact of Hitler's life that he himself initially came into contact with National Socialism after the defeat of the short-lived Bavarian Soviet Republic in 1919 as an officer of the German Army's intelligence and propaganda unit in Bavaria. Hitler's task was to gather information on organisations and individuals propagating political extremism and to carry out vigorous anti-communist propaganda. One such radical organisation monitored by German military intelligence was the then insignificant DAP, the German Workers' Party, which Hitler managed to infiltrate so well that he soon became its leader and, within a few years, had organised it into a nationwide political movement under the name NSDAP, the National Socialist German Workers' Party. The predominantly liberal and social-democratic Government of the Weimar Republic thus understandably had no interest that the National Socialist movement should build up significant international relations and fought against political extremism within Germany in much the same way as the consolidationist Bethlen Government did in the Hungarian context. There are also indications that Döhmel was in contact with the German state security services as early as August 1923, and that he reported to them that Bavarian and Hungarian far-right organisations were trying to re-establish contact and revive the cooperation that had been initiated earlier.²⁹⁴ It also seems certain that Döhmel was indeed originally in contact with Hitler and his circle, as a Hungarian detective had followed him to Bavaria on behalf of

²⁹² Thomas WIEDER, *Genre fasciste. Dans les années 1920, Adolf Hitler était surveillé par les services français. La fiche rédigée sur le futur Führer dort dans une armoire des Archives nationales*, Le Monde, 2009. november 20. https://www.lemonde.fr/europe/article/2009/11/19/adolf-hitler-genre-fasciste_1269349_3214.html (12.03.2022.)

²⁹³ See Róbert FIZIKER, *Habsburg kontra Hitler. Legitimisták az anchluss ellen, az önálló Ausztriáért*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2010.

²⁹⁴ PA AA (B)-R 30531-Bd. 1. Cited by NÉMETH, *A Wilhelmstrasse és Magyarország. I. rész*, 80.

Deputy Police Commissioner Imre Hetényi and checked if Döhmel had really in connection with National Socialists. Although Hungarian historian István Németh has also published some German diplomatic documents in his extensive source publication on German–Hungarian relations in connection with the Ulain case as well, primarily from the correspondence between the Hungarian and German law enforcement and diplomatic services, these do not, of course, reveal the true identity of the German key figure in the conspiracy, Fritz Döhmel. All that is known is that in November 1923, Deputy Police Commissioner Hetényi informed the German Embassy in Budapest that Döhmel had been under surveillance by the Hungarian police for some time and that dozens of young German men were in Budapest to initiate a cooperation agreement between the Hungarian and German far-right organisations.²⁹⁵ The scarce German sources of the case reveal that Döhmel's motives were not known to German authorities, and mention that Gerhard Köpke, an official of the German Foreign Ministry (Auswärtiges Amt) wrote to the Imperial Commissioner for the Supervision of Public Order (Reichskommissar für die Überwachung der Öffentlichen Ordnung) and asked information of him about the case. A few days later, the Foreign Ministry sent a summary of the case to the representative of the German Federal Government in Munich, requesting further information, in particular on the links between Hungarian and German radical right-wing organisations. However, the German Imperial Commissioner for the Supervision Public Order, who was practically the head of the German federal political police service interestingly confused the issue even further by not providing the Foreign Ministry with any relevant information, and in his reply expressed the opinion that Fritz Döhmel had really no connection with the National Socialists, and, referring to a rather unreliable press source, the issue of the daily newspaper titled *Germania* of 25 November 1923, claimed that he was in fact a communist.²⁹⁶ Although this is all in the realm of conjecture, it cannot be excluded that Fritz Döhmel, among his other motives and activities, possibly in conjunction with his earlier actual National Socialist involvement, was an agent of the German secret service whose aim was to disrupt the activities of the National Socialists, especially their international relations, and that the German political police and secret services were therefore not interested in exposing his true identity.

Although Hitler also issued a press statement in the Hungarian far-right newspaper called *Szózat* (Voice or Speech) in which he categorically denied that Döhmel was his or his party's agent, and all of this was also stressed by National Socialist politicians Alfred Rosenberg and Anton Drexler, this proves absolutely nothing.²⁹⁷ Hitler had just been arrested for an unsuccessful coup attempt, and he did not want to add to his already difficult situation by admitting that he would have wanted to carry out the Bavarian Beer Hall Putsch with some international involvement if it had been possible, or that he would have interfered in the internal affairs of another states if it had been successful. That is, Döhmel may well have been in contact with the Hitler–Ludendorff circle in some way, as his knowledge of the Bavarian domestic political situation and his ability to convince Ferenc Ulain who was indeed in contact with Hitler would suggest. Fritz Döhmel's un-

²⁹⁵ PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. István NÉMETH, *Magyarok és németek*, 384; *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról (1918–1934). I. kötet. Az 1920-as évek*, 346.

²⁹⁶ NÉMETH, *Magyarok és németek (1914–1934)*, 385.

²⁹⁷ [ANONYMOUS AUTHOR], *Hitler nyilatkozata az Ulain-ügyben. Sohasem akart beavatkozni a magyar ügyekbe Döhmel, köpenicki diplomata*, *Szózat*, 23 December 1923, 7.

sually high level of education and diplomatic skills may also be indicated by the fact that, according to the conspirators' testimonies, he put his somewhat absurd but nevertheless professional draft treaty about the Bavarian–Hungarian political cooperation on paper without drafting.

While it is also possible that Döhmel was a simple swindler driven purely by the prospect of financial gain, his high-level disinformation activities with which he deceived the conspirators themselves as well as politicians and policemen may suggest an international intelligence game in the background.

Of course, Fritz Döhmel's true identity will probably never be completely known, even after almost a hundred years, so we can only rely on what seems to be logical theories. Whatever the truth about the Hungarian Beer Hall Putsch is, it is certain that, like the much more serious Bavarian Beer Hall Putsch, it failed at the very beginning. The White Internationale between the radical right-wing forces under General Ludendorff's leadership did not come into being, and just as the German Federal Government succeeded in marginalising the radical right for a time, so by the end of 1923 the Bethlen Government succeeded in isolating Gömbös and his circle in Parliament and in marginalising to some extent their political activities which were dangerous to consolidation.

However, it is ironic and at the same time somewhat frightening that the representatives of the Hungarian far-right sought contact with the German politician who was not taken too seriously at the time, and was even considered ridiculous by many, and expected him to help them realise their own political legacy who less than twenty years later, became the most notorious, mass-murdering dictator of the 20th century. It is perhaps an exaggeration to say such a thing, but nevertheless, the Hungarian Beer Hall Putsch, this attempted coup which at the time seemed so ridiculous somehow foreshadowed and predestined Hungary's mournful political and military involvement in the 1940s and its becoming one of Nazi Germany's most loyal allies in the Second World War. Interestingly, on an individual level, the same could be said of the Hungarian leader of the 1923 conspiracy: Ferenc Ulain who began his political career in the United Party and later was the MP of the Race-defending and Peasant Parties, finally joined the Arrow Cross Party led by Ferenc Szálasi in the 1940s, which, in the final months of the war, staged a coup with German help and brought to power a pro-German puppet government, causing enormous losses to a country that had already evidently lost the war.

THE CRIMES OF THE KOVÁCS BROTHERS AND THE CONTROVERSIAL ROLE OF THE POLICE

In our case study, we continue our analysis of the domestic political activities of the Double Cross Blood Union whose prominent figures were the Kovács brothers, Árpád, Kornél and Tivadar, three young private officials with military background. Kornél Kovács and Tivadar Kovács had previously served as detectives in the Budapest State Police in the years before and during the Soviet Republic of Hungary, but later, around 1918–1919 – for unknown reasons unknown – left the law enforcement career and took up something completely else.²⁹⁸ The three young brothers were among the founders and main organisers of the Double Cross Blood Union, and they were also among the founders of the *Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület – Our National Past Cultural Association*, one of the front organisations of the secret military society.²⁹⁹ In 1922–1923, the Kovács brothers thus created a more restricted sub-organisation within the Blood Union in order to achieve their goals. They had previously been members of the officers' detachment at Hotel Britannia, and they were probably also involved in the irredentistically motivated forgery of Czechoslovakian korona ('sokol') in 1921 the main organiser of which was Gyula Mészáros, a professor of Turkology and close friend of Prime Minister Pál Teleki.³⁰⁰ They may have been involved in the murder of piano manufacturer Jakab Reismann,³⁰¹ took part in the Uprising of Western Hungary, and then started to raise money for a so-called cultural cause in the name of the Our National Past Cultural Association, but in reality they acquired large quantities of explosives and fire-arms. They were conspiring to overthrow the Government, assassinate several members of the government and introduce a military dictatorship, and they were also planning to blow up the Dohány Street Synagogue.³⁰² From among the opposition politicians the Kovács brothers allegedly wanted to murder Vilmos Vázsonyi, Rezső Rupert, Károly Rassay and Győző Drozdy,³⁰³ mainly liberal members of the Parliament who had frequently spoken out against far-right organisations and the atrocities they had committed, but their death list also included Prime Minister István Bethlen and former Interior Minister and incumbent Minister for Culture and Education Count Kunó Klebelsberg. The conspiracy of the Kovács brothers could not remain unnoticed by the police, and in June 1923, during a search of the apartment of one of their accomplices, Sándor Czigány,

²⁹⁸ [ANONYMOUS AUTHOR], *Leleplezett ellenforradalmi összeesküvés Budapesten*, Népszava, 10 May 1919, 6.

²⁹⁹ SERFŐZŐ, op. cit. 79.

³⁰⁰ ABLONCZY, op. cit.

³⁰¹ KÓRÓDI, op. cit. 18.

³⁰² SERFŐZŐ, op. cit. 80.

³⁰³ DROZDY, op. cit. 195–196.

a Christian Socialist representative of the Budapest local government detectives found and confiscated 18 kilograms of explosives.³⁰⁴

The Kovács brothers repeatedly referred to the High Command as their superior body, by which they obviously meant the higher military command of the Double Cross Blood Union. Sources also testify that the Kovács brothers' military superior was probably General Károly Csörgey, a senior officer of the National Army, which was later, in 1922 reorganised under the name Hungarian Defence Forces. General Csörgey played a significant role in the leadership of the Double Cross Blood Union.³⁰⁵ However, highest ranking protector of the Kovács brothers was probably Dr. Károly Andréka, Deputy Police Commissioner Budapest and head of the Hungarian Political Police³⁰⁶ who was himself a member of several far-right organisations, possibly including the DCBU.³⁰⁷ His relationship with Kornél Kovács and Tivadar Kovács presumably dated back to the two young men's past as police detectives. Károly Rassay, a liberal opposition MP, spoke up in the Parliament on the actions of the Kovács brothers,³⁰⁸ and the three young men were eventually detained on the personal orders of Prime Minister Bethlen.

However, Deputy Police Commissioner Andréka himself intervened and made statements to the investigating judge that soon led to the release of the Kovács brothers. Andréka claimed, among other things, that the Our National Past Cultural Association had close links with the DCBU, an organisation with patriotic aims, and that he himself as a senior police officer had been able to rely on the Kovács brothers on numerous occasions when they had been informed of left-wing or legitimist plots, and that they had been very useful informants for the political police for years.

The three Kovács brothers were also accused of conspiracy to counterfeit money, and this is what we know most about: the three brothers and their associates wanted to put counterfeit Czechoslovak koronas into circulation in the Highlands, presumably for diversionary purposes. Investigative testimonies show that Tivadar Kovács received the glass cliché for the forgery, some drawings and 2 banknotes as a sample from a Hungarian first lieutenant named Jenő Jablonszky who was allegedly an intelligence officer in the Highlands. First Lieutenant Jablonszky suggested that the counterfeit money should be granted to the DCBU who would use it for irredentist purposes in the future, thus causing confusion in Hungarian-populated areas that had been annexed to Czechoslovakia. Tivadar Kovács communicated his intention to counterfeit to a certain Pál Tarnovszky, on the grounds that they wished to implement this plan 'at a higher level'. Tarnovszky had received 150,000 Hungarian koronas from a friend in the Highlands, a certain first lieutenant called Jenő Balázsovich for the material preparations for the forgery. Kovács introduced Tarnovszky to the technical draughtsman János Szalay who was entrusted with the construction, and together Tarnovszky and Szalay they bought the

³⁰⁴ [ANONYMOUS AUTHOR], *Tízennyolc kilogramm ekrazitot találtak Czigány Ferenc pót-városatya lakásán*, Pesti Napló, 23 June 1923.

³⁰⁵ [ANONYMOUS AUTHOR], *Rakovszky belügyminiszter: Andréka Károly holnaptól kezdve nem detektívő-nők!*, Magyarország, 6 December 1923, 1–2.

³⁰⁶ Krisztián VARGA, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015, 51–61.

³⁰⁷ Tibor WAYAND, *Önvallatás. Wayand Tibor fogságban írt visszaemlékezései, 1945–1946*, ed. Krisztián VARGA, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, 2019, 81.

³⁰⁸ Rassay Károly felszólalása 1923. november 29-én, Nemzetgyűlési Napló 1922/XIV., 155. Cited by: SERFŐZŐ, op. cit. 78.

necessary materials. The zinc plate cliché prepared in Szalay's laboratory was sent to military officer Artillery Captain Imre Makay, one of the commanders of the Double Cross Blood Union, but the defendants claimed that they had received instructions that they would not contribute to the forgery of the cliché 'from above', so the cliché and the drawings were destroyed. The 'higher authority' in this case also meant the Command of the Double Cross Blood Union, either Colonel Tihamér Siménfalvy himself or the aforementioned General Károly Csörgey; i.e. the senior officers of the military.

Although the accused withdrew their confessions during the investigation and claimed that the equipment confiscated from them was needed for an experimental photographic procedure, the Royal Criminal Court found them guilty of conspiracy to counterfeit money on the basis of detailed and complementary statements, sentenced them to two months' imprisonment on 22 October 1925, and made their sentences complete with their time spent under arrest.³⁰⁹

In the same case, the court also tried Kornél Kovács, Árpád Kovács, Tivadar Kovács, István Becker, János Szalay, Aladár Szobodeczky, Szigfrid Umlauf, Pál Tarnovszky, Szavér Sztahó and Ede Láng who were accused of conspiracy to violently subvert the law and order of the state and society, but were all acquitted for lack of evidence.³¹⁰ Interestingly, the trial was held behind closed doors, presumably due to its political importance. In any case, the only physical evidence, the seizure of 18 kilograms of explosive was not sufficient to secure a conviction. Although the indictment submitted by the Royal Prosecutor Dr. Mihály Dolowschiák also included serious charges such as the intention of a bomb raid against the Dohány Street Synagogue, the kidnapping of well-known politicians, the organisation of terrorist groups and the preparation of a bank robbery in Oradea, and the acquisition of various firearms and explosives for the above purposes, the accused were all acquitted and released.³¹¹

The Royal Criminal Court of Budapest interrogated Artillery Captain Imre Makay Colonel László Bartha, the members of the higher command of the Double Cross Blood Union as witnesses in the closed trial. The two professional military officers also testified and emphasised the Double Cross Blood Union was a secret state organisation under the control of the Hungarian Army, although its members were mostly unpaid, and that it was used both for internal counter-intelligence against left-wing movements and for irredentist (diversionary) purposes in the neighbouring countries. Both Captain Makay and Colonel Bartha stressed that they were bound by official secrecy regarding the organisational frameworks and the specific activities of the secret military formation, and could therefore only speak in general terms, but they emphasised that they both knew the accused, especially the Kovács brothers, and considered them to be reliable men and true patriots, and that they had no knowledge of any conspiracy to subvert the State or social order, but rather that their activities were aimed to defend the Hungarian State and Government. Captain Makay also pointed out that the Double Cross Blood Union in the form in which it had previously operated had ceased to exist around 1923, but that it continued to exist within the frameworks of the National Labour Protection,

³⁰⁹ HU-BFL-VII-5-c-10559/1925.

³¹⁰ [ANONYMOUS AUTHOR], *Elmaradt a Kovács testvérek képviselőirtó és zsinagógarobbantó szövetkezetének mai tárgyalása*, *Az Est*, 16 May 1925, 6.

³¹¹ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923.

a strike-breaking auxiliary police organisation under the control of the Ministry of the Interior.³¹²

Finally, the Kovács brothers and their associates, although they seem to have committed and was planning to commit further serious crimes, – presumably thanks to their patrons and secret irregular military service – received essentially no punishment, but Deputy Police Commissioner Károly Andréka paid with his position for his ongoing collusion with the far right, and was succeeded in the political police leadership by Deputy Police Commissioner Imre Hetényi.³¹³

³¹² HU-BFL-VII-5-c-16193/1923.

³¹³ Krisztián VARGA, *Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektőfelügyelő önvallomásában*, Betekintő, 2009/1. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf (12.03.2022.)

CONSOLIDATION WITH HAND-GRENADES, THAT IS, THE ASSASSINATION ATTEMPT IN JÁSZKARAJENŐ

One of the instances of relatively fortunate outcomes of the radical right-wing political terrorism that spread in Hungary for a short time – uncovered in the preparatory stage – was the 1922 hand-grenade assassination attempt in Jászkarajenő.

István Keő, originally named Kucsera, in some sources called István Keő-Kucsera, a farmer and innkeeper from Jászkarajenő was one of the leaders of the local sub-organisation of the Association of Awakening Hungarians and a well-known local activist of the radical right in the small Pest County village near the Hungarian capital, began to complain strongly to his friends in February 1922 that another catering establishment in the village which happened to be owned by a Jewish person was generating more turnover than his pub. He therefore decided to ‘teach the local Jews a lesson’, to intimidate them in some way, and in any case to carry out some unspecified act of violence against them.³¹⁴

As the leader of the Jászkarajenő local sub-organisation of the ÉME, István Keő-Kucsera was a regular guest at the headquarters of the Association of Awakening Hungarians at 3 Sörház Street in the downtown of Budapest, and in connection with this he also visited the pub at the bottom of the building frequently. It was here, on an unspecified day in February 1922, that he met his friend Mihály Gyalay, a radical right-wing journalist and editor of one of the political newspaper of the Awakening movement called *Hazánk* (*Our Homeland*) (the editorial office was also located in the Awakening headquarters), and complained to him that, in his opinion, the Jews of Jászkarajenő were plotting against the local Awakening activists. That is, the local Jewish restaurant owner was spoiling his business – and Keő-Kucsera suggested that this should be tackled. The far-right journalist naturally agreed with his friend and Awakening brother, and the more wine the two men drank, the louder they became about their aversion to the Jews of Jászkarajenő. Gyalay, in a wine-induced state, suggested that handgrenades should be thrown at the houses of certain Jewish people in Jászkarajenő as a means of intimidation.³¹⁵ The anti-Semitic rhetoric and the unfolding assassination plans caught the attention of a 21-year-old young man at the next table, József Kovács, an impoverished demobilised soldier and former participant of the Uprising of West Hungary who was in need of money and was now working private official, but who, of course, was also a member of the Awakening Hungarians, and he sat down with the beside the two men who were drunkenly hatching anti-Semitic plans. Kovács himself voiced his agreement.³¹⁶

If the archival sources of the case are to be believed, the radical right-wing gentlemen were now drinking wine in a threesome, and their determination to carry out the planned assassination attempt with a grenade seemed to be becoming more and more

³¹⁴ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. István Keő-Kucsera and his associates’ trial.

³¹⁵ Ibid.

³¹⁶ Ibid.

clear. József Kovács volunteered to carry out the assassination on behalf of István Keő-Kucsera for a fee, and Keő-Kucsera enthusiastically accepted his offer. They agreed that Kovács would travel from Budapest to Jászkarajenő the next day to survey the area, that is, in order to inspect the specific house on which he would have to throw grenades. At the same time, Mihály Gyalay took it upon himself to acquire the grenades that were necessary to carry out the assassination.³¹⁷

The drunken anti-Jewish assassination pans of the radical right-wing young men then took a very serious turn, as József Kovács actually travelled to Jászkarajenő to Keő-Kucsera the next day to survey the targets, including the house of Izsák Fischmann, a local Jewish resident. After the survey, the parties agreed that József Kovács would contact Mihály Gyalay, collect the explosive devices he had promised, and then report back to Keő-Kucsera to discuss the details of the assassination.³¹⁸

A few days later, at the beginning of March 1922, József Kovács visited Mihály Gyalay at the Awakening headquarters, in the editorial office of the newspaper *Hazánk*, and asked him for the promised grenades, which Gyalay had not yet obtained. At Kovács's urging, however, Gyalay became active and immediately went from the editorial office to the office of Géza Adorján, a student engineer and leading officer of Awakening Hungarians also located in the headquarters. Despite his young age, Géza Adorján was a relatively influential figure of the radical right-wing movements of the time, deeply involved in a number of political assassinations. He held a leading position in the paramilitary wing of the association, the National Defence Department, and had close ties with the commanders of the notorious (by then disbanded, but still alive in various forms) detachments of the Army, including Lieutenant Colonel Pál Prónay, who was at the time one of the Vice-President of the Awakening Hungarians and also the Head of the National Defence Department.³¹⁹ Mihály Gyalay, citing higher orders and patriotic purposes, asked for the support of the National Defence Department through Géza Adorján, and Adorján simply took out two working, German-made, World-War-One hand-grenades from his desk drawer and handed them to the journalist without any further dispute.³²⁰ Gyalay thanked him for his support and for the explosive devices he had provided, then walked back to the editorial office of *Hazánk*, and for safety's sake – like most of the members of his generation, he had served as a soldier himself in the Great War and had basic knowledge of explosives – unscrewed the handles of the grenades, wrapped them in newspaper and handed them over to József Kovács. Kovács put the grenades in his briefcase, received a small sum of money (100 koronas) from Gyalay and left the Awakening headquarters.³²¹

Here events took another surprising turn, as József Kovács seemed to have lost his courage with two working handgrenades in his briefcase, and just a few hundred metres away from the Awakening headquarters on Sörház Street, on Kálvin Square, he called to István Pikola, a police officer on duty, and told him that he had found grenades on the train, and that he thought they were dangerous and wanted to hand them over to the

³¹⁷ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. István Keő-Kucsera and his associates' trial.

³¹⁸ Ibid.

³¹⁹ SERFŐZŐ, *A titkos társaságok és a róluk folytatott parlamenti viták 1922–1924-ben*, 75.

³²⁰ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924.

³²¹ Ibid.

police as soon as possible.³²² However, the policeman became suspicious of the young man's story and brought Kovács to the police station of District 4, where he was interrogated by detectives, and the hand-grenades were seized by the police and handed over to the military body responsible for collecting military equipment left over from the World War, mainly in the possession of demobilised soldiers. The military officers in charge quickly established that the German-made military grenades were really functional, dangerous and unreliable, and destroyed them within a short time, drawing up a detailed report about their annihilation.³²³

At first, József Kovács tried to maintain his earlier story to the detectives that he had found the two grenades on the train during his journey, but later he broke down and confessed everything to the police, who soon opened an investigation for conspiracy to commit murder. István Keő-Kucsera, Mihály Gyalay and Géza Adorján were soon arrested by the police in March 1922, and based on the detailed testimonies of József Kovács who had been broken, renounced the assassination attempt and cooperated with the authorities to a great extent, they were soon suspected of having formed an alliance to prepare the assassination.³²⁴

József Kovács's testimony and the operability of the hand-grenades were enough evidence for the prosecution to accuse all four radical right-wing men, and the indictment also included a conspiracy to commit murder.

István Keő-Kucsera denied everything during the investigation and the inquiry, and did not even admit that he knew József Kovács at all, let alone that he had commissioned him to throw grenades at the houses of Jewish people he did not like in exchange for money. All he admitted was that although he did not remember it exactly, he thought it possible that he had in front of Mihály Gyalay while drinking wine and in a very drunken state berated the Jewish residents of Jászkarajenő whom he considered to be unpatriotic, and even hinted at teaching them a lesson in front of his friend. However, he stated that he had said this out of impulsiveness at most, without any specific plans or aims.³²⁵

Mihály Gyalay, a radical right-wing journalist proved to be somewhat more cooperative than his friend who incited József Kovács to the assassination, and admitted that he had heard Keő-Kucsera speaking several times about committing atrocities against the Jews of Jászkarajenő, and he himself also supported the idea to some extent. Finally, Keő-Kucsera clearly instructed Kovács to carry out the assassination, they agreed on the details, Kovács travelled to Jászkarajenő and together they carried out a number of preparatory acts, for example, a detailed survey of the houses on which it was planned to throw grenades to intimidate the people living there. Gyalay, of course, in order to save himself, did not admit unequivocally that he himself had acquired the explosive devices and handed them over to József Kovács, but defended himself by claiming that he had acquired the grenades for patriotic purposes, for the purpose of carrying out possible military (irredentist?) acts against an unspecified enemy (in the territory of neighbouring states). Vaguely, the same argument was made as in many similar criminal cases that the militias of the Association of Awakening Hungarians mainly composed of demobi-

³²² HU-BFL-VII-1-d-10935/1924.

³²³ Ibid.

³²⁴ Ibid.

³²⁵ Ibid.

lised soldiers were in fact auxiliary units of the Hungarian Defence Forces, and therefore operated legally, with the knowledge and consent of the Government, and as such, the people involved would have been serving their country and could not be considered criminals, terrorists or individuals plotting against the established order of the State.³²⁶ Although the investigation, the inquiry and the trial did not unequivocally reveal the involvement of the Double Cross Blood Union, the highly influential secret irregular military unit of the era, the role of Géza Adorján, his close ties to Prónay's detachment, and the extensive overlaps between the national defence militias of the Awakening and the Blood Union also suggest the involvement of the DCBU in this case. In addition, Mihály Gyalay was found to be a member of the Double Cross Blood Union's leadership in a somewhat later case of concealment of weapons in 1924, so it seems clear that the secret military organisation may have been behind the assassination attempt in Jászkarajenő as well.³²⁷ Gyalay made contradictory statements during the investigation, and he tried to defend himself and his group by claiming that the grenades he had received from Géza Adorján were not operational, and he strongly doubted that the devices taken over and destroyed by the military authorities were the same as those he had received from Géza Adorján and handed over to József Kovács who eventually brought the whole company to the police.

Géza Adorján, an officer of the National Defence Department of the Awakening Hungarians and close subordinate of Lieutenant Colonel Pál Prónay denied all along that he knew anything about the assassination attempt of István Keő-Kucsera and József Kovács against Jewish residents in Jászkarajenő. He only admitted that Mihály Gyalay, citing superior orders and patriotic purposes (by superior orders Gyalay probably meant Lieutenant Colonel Prónay, Adorján's military superior and one of the main organisers of the nationalist militias of the time), which he naively provided to the newspaper reporter. However, he denied that he had any discussions with István Keő-Kucsera and József Kovács about the specific use of the grenades, nor did he believe that the grenades he had given him were not operational.³²⁸

However, the testimony of József Kovács, who was probably only pretending to take the execution of the assassination because of his financial difficulties, but who quickly backed away from it and revealed the whole affair in detail to the authorities, was in contrast to all of them. Kovács's testimony was consistent, thoroughly detailed, and he fully admitted his own role in the prepared crime, while his confession's consistency and credibility contrasted sharply with the confused, contradictory and repeatedly changing details of the testimonies of the other three defendants.³²⁹

After the indictment, the Royal Criminal Court of Budapest finally heard the case of the Jászkarajenő bombing plot, a little late, between 11 and 18 June 1924, with the presidency of Judge Dr. Achil Schirill. The accused had been at liberty for some time, having spent only a few months, mostly between April and June 1922, in pre-trial detention.³³⁰

³²⁶ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924.

³²⁷ [ANONYMOUS AUTHOR], *A Kettős Kereszt Vérszövevény tulajdona volt a lefoglalt fegyverkészlet*, Friss Újság, 22 January 1924, 1.

³²⁸ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924.

³²⁹ Ibid.

³³⁰ Ibid.

During the trial, the defence tried to confuse the criminal court, citing trumped-up charges and patriotic reasons, but could use only inconsistent arguments against the full confession of the accused József Kovács and Captain Pál Reinhardt, Chief Artillery Foreman, according to which the German-made military hand-grenades were clearly functional and dangerous devices, capable of killing human life. The defendants' position was further aggravated by the testimony of Rezső Balácsi, a member of the Association of Awakening Hungarians who, according to his own statement, was also present when Mihály Gyalay handed over the hand grenades he had received from Géza Adorján to József Kovács. Balácsi distinctly recalled that one of them, presumably Gyalay, had said: 'the newspapers will write a lot about this, we will seriously disturb the Jews'. So, not only had the grenade attack been carefully planned by the radical right-wing young men with terrorist tendencies, but they had also anticipated its public impact and possible press coverage. It seems that they would have been delighted if it had been able to create fear among Jews in the whole country.³³¹

The Royal Criminal Court of Budapest finally accepted as true and credible the repentant and detailed confession of József Kovács, the expert opinion of military expert Captain Pál Reinhardt and the incriminating testimony of witness Rezső Balácsi. The court also took into account the strong anti-Jewish sentiments and radical anti-Semitism of the accused, the fact that they themselves did not deny their strong anti-Jewish sentiments and political views for a single moment, and on the basis of all these factors, the court decided to convict the accused in 1924. In its judgment of 18 June 1924, the court found István Keő-Kucsera István first, Mihály Gyalay second and József Kovács third guilty of the crime of conspiracy to commit murder. The court finally sentenced Keő-Kucsera to four months of imprisonment, Gyalay to three months of imprisonment and József Kovács to two months of imprisonment, and also ordered them to pay the costs of the criminal process. However, the court acquitted Géza Adorján, the fourth defendant on the charge of conspiracy to commit murder, since it was not clearly established that he had been aware of the fact that Mihály Gyalay had asked him for the hand grenades in order to carry out an anti-Semiticly motivated assassination.³³²

Although the Awakening Hungarian activists who prepared the grenade raid in Jászkarajenő which fortunately was never carried out were found guilty and convicted by the court in their criminal trial, in this case too, they received surprisingly light sentences compared to the gravity of their actions. The prosecutor appealed, of course, and the criminal case of István Keő-Kucsera and his fellows continued at the second instance, but the Budapest Royal Court of Appeal and the Judicial Council presided by judge Dr. István Gadó did not significantly increase the sentence of the terrorists of Jászkarajenő. The second instance judgment of 14 October 1925 largely upheld the provisions of the first instance judgment of the Royal Court of Budapest, adding only that the defendants had to pay compensation of 1,000,000 koronas to Izsaák Fischmann, the victim, an Israelite resident of Jászkarajenő and his family, whose house had been designated by István Keő-Kucsera as the target of the hand-grenade attack by József Kovács.³³³

³³¹ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924.

³³² Ibid.

³³³ Ibid.

István Keő-Kucsera, the local paramilitary leader in Jászkarajenő was not only known for the assassination attempt that ended up in court. As the leader of the local sub-organisation of the Awakening Hungarians, he had been linked to a number of violent atrocities like beating Jewish people and illegal acts disguised as auxiliary police activities of the Army in 1920–1921, during period of the White Terror. Several official investigations were carried out against him, and it seems clear that not only Géza Adorján, but also Keő-Kucsera himself had very close links with the former detachments and detachment members associated with Pál Prónay and Iván Héjjas, as well as with radical right-wing paramilitary groups that were still active in 1922–1923.³³⁴

By the way, the criminal case of the terrorists from Jászkarajenő did not end completely with the second instance verdict. Namely, with the help of their defence lawyer Dr. Kálmán Fehérváry, István Keő-Kucsera and Mihály Gyalay filed a nullity complaint to the Hungarian Royal Curia (Supreme Court) after the second instance verdict was delivered, so the case reached the third instance, the highest Hungarian judicial forum. The nullity complaint was heard by the Curia on 27 September 1927, more than five years after the hand grenade assassination in Jászkarajenő, and in its order of the same day it rejected the defendants' nullity complaint.³³⁵

It can be seen as a symbolic gesture of justice that the Hungarian Supreme Court also ruled – now irrevocably – that the radical right-wing activists István Keő-Kucsera, Mihály Gyalay and József Kovács were guilty of the crime of conspiracy to commit murder, and it was only by luck that József Kovács changed his mind before it was too late, refrained from carrying out the assassination attempt and disclosed the preparations to the investigating authorities in detail. In spite of this, the Awakening terrorists of Jászkarajenő were not punished in any meaningful way, and the prison sentence of a few months imposed on the three defendants part of which the court of first instance took to be completed by pre-trial detention cannot be regarded as a sentence commensurate with the act of murdering people which endangered human life. It is also suspicious that Géza Adorján, an officer of the Association of Awakening Hungarians who had been involved in higher military and political circles and had organised paramilitary units, and whose name was associated with many other serious politically motivated crimes after 1922, was acquitted of all charges against him, and he was not even given a symbolic sentence.

There is usually no clear evidence or no written source of this kind available to researchers, but based on the often very similar outcomes of similar criminal cases in the 1920s, we can perhaps allow ourselves some generalisations and draw some conclusions based on the network of contacts of the accused. Especially it is the socially highly mobile Géza Adorján and his close acquaintance with paramilitary commanders Pál Prónay and Iván Héjjas that makes us draw the conclusion that certain influential political and military circles may have been also involved in the case of the Awakening terrorists of Jászkarajenő, and they somehow managed to ensure that the young men with radical right-wing affiliations who had prepared for an undoubtedly serious crime received the minimum possible punishment for their actions, even though it was proven that they had conspired to carry out actions that could have resulted in serious injuries or deaths.³³⁶

³³⁴ [ANONYMOUS AUTHOR], *A szolnoki ügyészség újabb vizsgálatot rendelt el Keő-Kucsera „kilengései” ügyében*, Pesti Napló, 4 November 1924, 7.

³³⁵ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924.

³³⁶ ZINNER, op. cit. 159–160.

THE BOMB RAID IN ERZSÉBETVÁROS

The struggle of the Hungarian political parties before the parliamentary elections in 1922 was disrupted by a series of events that also provided the state with another opportunity to take stronger action against political extremism. In the spring of 1922, the members of the District 9 National Defence Department of the Association of Awakening Hungarians – despite the government’s measures to disarm various militias in several stages, the Awakening Hungarians were still operating such armed paramilitary units, which were operating practically without any real state control – decided to commit a bomb outrage against the Democratic Circle of Erzsébetváros, a liberal political-social organisation at 76 Dohány Street, presided by opposition liberal MP Vilmos Vázsonyi, thereby killing several people they considered enemies of the nation. The assassination and the subsequent trial of the alleged perpetrators was one of the most shocking and publicised events of the 1920s, and was largely referred to in the press as the ‘bombing trial’ and the ‘Márffy trial’ after the accused number one called József Márffy.³³⁷ Unsurprisingly, the name of the Double Cross Blood Union also appears here, and the documents of the criminal trial include one of the most valuable and fundamental archival sources of history of the secret military organisation’s activities. This document is the testimony of the Hungarian Minister of Defence, General Count Károly Csáky.³³⁸

On 2 April 1922, a bomb exploded at a meeting of the Democratic Circle of Erzsébetváros, killing eight and seriously wounding twenty-three people. Given the extreme political situation of the time, assassinations of Jews and of persons and institutions considered to be pro-Jewish by radical right-wing persons, and the fact that behind them there was the Association of Awakening Hungarians in nearly each cases, and, more specifically, the figures of Iván Héjjas and Pál Prónay, the bomb raid of Erzsébetváros was no longer tried alone, but was finally tried in a triple indictment, together with other serious anti-Semitic and anti-Entente crimes:

1. The explosion the Democratic Circle of Erzsébetváros was linked to an attempted pogrom against the Újpest Synagogue, planned by two young individuals associated with the Association of Awakening Hungarians named Tivadar Péter and János Salló, but it was not finally carried out.

2. There was also an attempted bomb attack on the Courts Palace of Koháry Street and the French and Czechoslovak embassies in Budapest, and it was only by luck that these bombs finally did not explode.

³³⁷ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. József Márffy and his associates’ trial. Count Károly Csáky (1873–1945) was a Hungarian general officer. From 1923 to 1929 he served as the Minister of Defence of Hungary.

³³⁸ *Ibid.*

3. Liberal newspaper owner and journalist Andor Miklós and Károly Rassay, a liberal politician and member of the Parliament, well-known opposition politicians of the time, were sent packages containing grenades, and it was also only by luck and the vigilance of those present that these bombs did not explode when opening. At the same time, the Headquarters of the Hungarian State Police in Budapest, the Speaker of the National Assembly and the French Embassy received a life-threatening letters signed by unknown people under the name of the 'Committee 101'.

The investigation was personally led by Dr. József Sombor-Schweinitzer, one of the prominent leaders of the political police of the era, and the Royal Criminal Court of Budapest accused the young national defence militiamen on the basis of documents seized from the Awakening Hungarians that the militiamen 'had deviated from the central national defence objectives, prepared anti-social attacks, and sought to make it impossible for citizens of the Israelite religion to remain in Hungary by so-called Jewish beatings and bomb raids.'³³⁹ József Márffy and his associates were also accused of organising a so-called blood court, an internal, arbitrary judiciary body of the organisation, which was to impose death sentence in the event of disobedience, desertion or any acts judged as treason by its members, and József Márffy, in turn, used intimidation and death threats to persuade his accomplices to help him organise and carry out the assassinations. This is however contradicted by the fact that, according to the documents, József Márffy only ordered the establishment of the blood court on 14 April 1923 when many of the crimes charged had already been committed. The political gravity of the case is illustrated by the fact that Minister of Defence General Count Károly Csáky and Prime Minister Count István Bethlen were called as witnesses at the main trial. As Károly Csáky told in his testimony,³⁴⁰ after the fall of the Soviet Republic of Hungary, during the turbulent civil war, Hungary had no unified regular army, and in addition to the semi-irregular National Army organised by Admiral Miklós Horthy there were about fifty civilian militias operating in Budapest alone. Among these were the national defence units of the Association of Awakening Hungarians. In this chaotic situation, the consolidating new Hungarian Government needed these armed paramilitary units to maintain order, and in 1919–1920 Chief of the General Staff General Béla Berzeviczy tried to bring these militias under the control of the Hungarian Army. Among other things, this led to the creation of the Double Cross Blood Union as an umbrella organisation for the various irregular military formations under the control of the army. In order to preserve the honour of the military, the Minister of Defence also stressed in his testimony that although the various militias were under some military control, the Army had no influence on personnel matters, including the composition of the national defence militias of the Awakening Hungarians, and the members were not seriously trained and armed by the professional military but they were rather treated as a kind of reserve military force which could be deployed if necessary to restore the very fragile order.³⁴¹ According to the Minister's interpretation, they basically had no authority in

³³⁹HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. József Márffy and his associates' trial. Count Károly Csáky (1873–1945) was a Hungarian general officer. From 1923 to 1929 he served as the Minister of Defence of Hungary.

³⁴⁰Ibid. p. 457–469.

³⁴¹Tibor ZINNER, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeiből*, Történelmi Szemle, 1979/3–4, 566–567.

the legal sense, at most they had arbitrarily authorised themselves to act as an authority, and the members of the various national defence militias were only actually called in one time, on 23 October 1921, during King Charles IV's second attempt to return, and the militiamen mobilised were only given weapons and salary for that short period. After that, the Ministry of Defence no longer needed the various irregular military units. The restoration of the Soviet Republic of Hungary and a possible new communist take-over were no longer a real threat to the Government by 1922, so paramilitary units such as the national defence militias of the Awakening Hungarians that mostly consisted of radical right-wing young men became superfluous for the consolidating Horthy-Bethlen government and the Kingdom of Hungary which was seeking to settle its good relations with foreign countries after the Trianon Peace Treaty was signed. It was precisely because some of its members had committed serious crimes that the government had to disband the Double Cross Blood Union in 1923. By the dissolution of the Double Cross Blood Union, Károly Csáky most probably meant the dissolution and/or regularisation of the various paramilitary units and the creation of an auxiliary police force called the earlier mentioned National Labour Protection on their basis. At the time of the bomb outrage Erzsébetváros, the members of the National Defence Department of the Awakening Hungarians of District 9 of Budapest led by József Márffy were already operating as a self-proclaimed civilian militia without any serious military control or instructions, and what they did was done of their own free will.

Prime Minister István Bethlen appeared as a witness before the court less because of the political implications of the case rather than clearing himself as a private citizen.³⁴² Namely, József Márffy, in order to show off his own importance and influence, had claimed at an early stage that he was on good personal terms with the incumbent Prime Minister and his family, that he had played tennis with István Bethlen's sons and that he had often travelled in the Prime Minister's car. Bethlen, on the other hand, categorically denied before the court that he or any of his family members knew Márffy even superficially. The Márffy trial, in Tibor Zinner's correct view, was primarily necessitated by foreign pressure for the Hungarian State to demonstrate to the Entente, and especially to France that the revolutionary and civil war years following the First World War were over.³⁴³ The Government wanted to prove that political and social order had been restored, Hungary accepted the territorial losses imposed by the Trianon Peace Treaty, and that the process of consolidation had finally begun. Nevertheless, we cannot and do not intend to claim that the bomb outrage the Democratic Circle of Erzsébetváros was not organised and carried out by József Márffy and the militiamen of the national defence unit of District 9 of the Awakening Hungarians, as there is a lot of convincing direct and indirect evidence in this case, as the record of the main trial in the first instance testifies. However, it seems highly probable that the other crimes attributed to them were arbitrarily linked to them by the police for political purposes, and the prosecution and the courts also linked these crimes to the horrific bombing perpetrated by Márffy and his associates under political pressure. Although Márffy was sentenced to death in the first instance, neither he nor his fellow prisoners who were also sentenced to death were ever really executed. The trial was continued at the Royal Court of Appeal in Budapest and at the Royal Hungarian Curia, and ended up with much lighter sentences.

³⁴² HU-BFL-VII-5-c-16193/1923.

³⁴³ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, 172.

The Budapest Royal Court of Appeal sentenced József Márffy, the first defendant, to 6 years of imprisonment as the main punishment and obliged him to pay 1,500,000 koronas as a subsidiary punishment.

The Royal Supreme Court sitting in third instance, sentenced József Márffy to 8 years of imprisonment as the principal punishment and also obliged him to pay a fine of 1,500,000 koronas as a subsidiary penalty, while the other pleas of nullity were rejected or dismissed.

József Márffy died in 1971 in Kőszeg at the age of 73 as a pensioner.³⁴⁴ He served most of his prison sentence in the prison of Vác.³⁴⁵ He was released on parole in 1929 after being diagnosed with severe lung disease. He then settled in Kőszeg where he had family ties, and began a political career. At first he was the local party secretary of the ruling United Party, but later became one of the local leaders of the National Socialist Arrow Cross Party. Márffy never denied his identity or his past in prison, although he never publicly admitted to the acts he had previously been accused of either.

The afterlife of the bomb outrage also includes a propaganda publication in the form of a small booklet by the Associations of the Awakening Hungarians, published by the unknown author under the pseudonym Dr. Benevolus (Dr. Benevolent), entitled *The real perpetrators of the Dohány Street bomb raid*. The author of the publication has not been clearly identified, but we can only suspect László Budaváry, Ferenc Ulain, Mihály Kmoskó or another enthusiastic contemporary leader and propagandist of the far-right mass association. The severely libellous and provocative pamphlet, for which the Awakening Hungarians were granted a distribution licence for only three months, claims nothing less than that it was radical Jews who killed or had killed their own fellows of religion in order to frame the assassination of decent, Christian Hungarians, and that behind the whole Dohány Street bomb raid there was nothing other than a well-organised Zionist conspiracy. As it is typical of the anti-Semitic propaganda literature of the time, this piece of writing begins its own narrative with citing the *Protocols of the Elders of Zion*, while at the same time it calls on the Jews of Hungary to take action, to join with Associations of the Awakening Hungarians and help Hungary recover from the shameful situation to which their fellow believers had led it through the First World War, the dissolution of the Austro-Hungarian Empire, the Soviet Republic of Hungary and the Trianon Peace Treaty. The scandalous pamphlet caused outrage among many people and disillusioned many former supporters of the Associations of the Awakening Hungarians.

³⁴⁴ [ANONYMOUS AUTHOR], *Halálozás*, Vas Népe, 23 August 1971. Furthermore, the death records in custody of the Vas County Archive of the National Archives of Hungary verify that the man called József Márffy who deceased in 1971 is the same person involved in the bomb trial.

³⁴⁵ HU-BFL-VII-101-c-fegyenc-I-8184. József Márffy's prison record.

THE BOMB ATTACK OF CSONGRÁD

In addition to the bomb outrage against the Democratic Circle in Erzsébetváros, the bomb attack in Csongrád a little later was another highly publicised terrorist act of the period, also committed by radical right-wing militiamen, presumably under the leadership of First Lieutenant János Piroska. On 26 December 1923, the terrorists threw an explosive device into the ballroom of the Hotel Hungarian King in Csongrád at a charity event organised by the local Jewish Women's Association, killing three people and seriously injuring twenty-five others, while fifteen people were injured only slightly. Other people involved in the attack were First Lieutenant János Piroska's brothers István and György, and certain local farmers János Sági and János Kóvári, local militiamen of the Brigade of the Hungarian Plain. János Piroska himself had made the explosive device and had also brought it from Budapest.³⁴⁶

The assassination was carried out by Miklós Bölöni and László Sinkó. During his interrogation, Sinkó defended himself by claiming that First Lieutenant Piroska had told him in a meeting at his apartment that the bomb was only intended to cause alarm, but that its explosive power was not sufficient to kill a human being. Yet he was reluctant to throw it when they appeared outside the Hotel Hungarian King at midnight. Miklós Bölöni then called László Sinkó a coward, who finally lit the fuse of the bomb with his cigarette and threw it into the crowded ballroom. The bomb exploded immediately, killing Julianna Nagyjános, a maid, Sándor Wolff, a university student, and Balázs Farkas, a gypsy violinist. Other people who sustained life-threatening injuries were: Mrs. Géza Barna, Henrik Barna, Mrs. Henrik Barna, Piroska Barna, Dr. Herman Buk, Margit Buk, Ilonka Buk, József Buk, Mariska Buk, Béla Dékány, Mrs. Mihály Engel, Mrs. István Fehér, László Grósz, Magda Grósz, Sára Grósz, Lajos Kovács, Lenke Kovács, Aladár Béla Krizsán, István Princz and Mrs. Sándor Dr. Vida.

The Hungarian State Police put a lot of effort into collecting data, soon caught the perpetrators, and the investigation conducted the next day with the assistance of Jenő Zombori, the Szeged Chief Prosecutor, József Szalay, the District Police Commissioner and Jenő Borbolya, a high-ranking police inspector, and so much material evidence was collected that on 30 December 1923 the perpetrators also confessed. The police also arrested their accomplices, almost the entire local group of the Race-defending Party, 25 young men in all, including László Sinkó, a farmer, Mihály Zubek, a teacher suspended from his job, Sándor Kasztell, a mechanic, Rókus Sági, a farmer, György Piroska, a merchant, Miklós Bölöni, a young man without a job, and Ferenc Forgó, a farmer. Not surprisingly, it turned out that most of the assassins were also members of the Association of Awakening Hungarians. János Piroska was a professional military officer, so his

³⁴⁶ SERFŐZŐ, op. cit. 98.

crimes were subject to military justice, and he was handed over to the Budapest Military Court.

The increasingly high-profile investigation also involved János Diószeghy, the head of the Public Security Department of the Ministry of the Interior which was the superior organ of the State Police, and it was revealed that the assassins were also all the members of the Brigade of the Hungarian Plain led by Iván Héjjas, and also had close links with the Double Cross Blood Union, the controlling body of the Hungarian militia movement as well.³⁴⁷ In the course of the investigation, János Sági was also found to have a letter of appointment from Iván Héjjas appointing him commander of the Brigade of the Hungarian Plain's battalion in Csongrád.³⁴⁸ Héjjas and the Brigade of the Hungarian Plain were therefore also there behind the Csongrád bomb attack, and the Double Cross Blood Union was clearly deeply involved in the case as well.

Minister of Defence General Károly Csáky in order to save the honour of the military, achieved – not for the first time in his career – by creating confusion that First Lieutenant János Piroska should not be considered a professional soldier in the legal sense. The Army argued that First Lieutenant Piroska had previously been the subject of ethical proceedings after he had continued to harass and threaten his former fiancée, who was otherwise of Jewish origin and had broken off her engagement to him, and Piroska had been forced to retire as a result. There were various versions of where János Piroska ended up working, as a teacher of drawing at the College of Fine Arts or the Bocskay Educational Institute, but he was eventually tried as an accused together with his accomplices in a civil court. The case was finally heard by the Royal Court of Szolnok, where one of the counsel for the defendants was Dr. Ferenc Ulain, a leader of the Association of Awakening Hungarians, a race-defending member of the Parliament involved in the above discussed 'Hungarian Beer Hall Putsch'.³⁴⁹

The main trial of the bomb case took place in the Royal Criminal Court of Szolnok between 17 and 26 September 1924. The defendants spent relatively little time in prison, as they were released on high bail well before the trial. Lawyers Dr. Ferenc Ulain and Dr. István Széchenyi argued the patriotic merits of the defendants, in particular First Lieutenant János Piroska in the establishment of the counter-revolutionary regime, stating that among others it was Piroska who, as a member of the paramilitary unit of Iván Héjjas reorganised the gendarmerie from volunteers in Csongrád after the fall of the Soviet Republic of Hungary, and as the local commander of this paramilitary auxiliary police unit had made a major contribution to the restoration of state and social order. In his defence, Dr. Széchenyi went so far as to say that certain prominent members of the local Jewish community, including a certain lawyer, Zoltán Kalmár harboured grievances against First Lieutenant Piroska who had expelled Kalmár from the Csongrád volunteer gendarmerie force at the time because of his indiscipline, drinking and gambling. The defence lawyer also expressed his definite opinion that János Piroska and the members of the local Awakening militia were not anti-Semites, and that the Jewish-Christian conflict was mainly fuelled by the representatives of the Jewish community in Csongrád who had also tried to influence the investigation of the bomb raid against the

³⁴⁷ Az eset részleges rekonstruálására leginkább Csongrád megye főispánjának iratai alkalmasak. HU-MNL-CSML-IV-401-a-24/1923.

³⁴⁸ SERFŐZŐ, op. cit. 97.

³⁴⁹ Nemzetgyűlési Napló 1922–1926/XVIII, 344–345. Cited by SERFŐZŐ, op. cit. 100.

Hotel Hungarian King in order to shift suspicion to local Christian nationalist political activists.

The accused defended themselves, among other things, by claiming that they had been abused by the police during the investigation, and that this was the only reason why they had confessed earlier. The Royal Criminal Court of Szolnok finally found the witnesses mostly untrustworthy, the investigation insufficiently thorough, the evidence presented insufficiently conclusive and tended to the conclusion that the defendants may have been tortured into confessing during the investigation.³⁵⁰ Consequently in its judgement of 26 September 1924, the Judicial Committee headed by judge Dr. Gyula Fuchs acquitted László Sinkó, Miklós Bölönyi, first degree, and Andor Fülöp, György Piroska, János Piroska, János Sági and Rókus Sági of the charges of three counts of murder and twenty-five counts of attempted murder. It is highly likely that influential military and political circles intervened to help the defendants, and the acquittal in this case was not a coincidence in this case either.³⁵¹

The probable mastermind behind of the Csongrád bomb attack János Piroska, who was a drawing teacher and painter by his civilian profession, later became fully consolidated and started a political career.³⁵² He graduated in law in 1930, became the chief notary and then mayor of Csongrád in 1933, and during his tenure large-scale construction projects were started in the city. In 1945, after the Second World War he was arrested and tried in the People's Tribunal for war crimes and crimes against the people, but was acquitted of all charges.³⁵³ Even so, all his family's property and estates were confiscated and they were kept under constant police surveillance. In 1952 János Piroska was also briefly interned in the forced labour camp at Hortobágy.³⁵⁴ In 1956, he took part in the Hungarian Revolution against the occupying Soviet Union, and after the fall of the revolution and war for freedom he was briefly arrested once again. He then retired from public life for ever, spent most of his time with painting, and finally deceased in 1987 at the age of 92. János Piroska lived a very controversial life, and during his political career, he indeed did a great deal for the development of Csongrád. Therefore, today there is a square named after him in his hometown.³⁵⁵

³⁵⁰ [ANONYMOUS AUTHOR], *Egy felmentő és egy marasztaló ítélet*, Világ, 28 September 1924.

³⁵¹ SHVOY, op. cit. 97.

³⁵² Péter ERDÉLYI, *Képviselőtestületi választások 1929-ben Csongrádon*, Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében 2003, ed. Péter ERDÉLYI–Judit Szűcs, Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2002, 119–125.

³⁵³ HÚ-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945.

³⁵⁴ Martin GULYÁS, *Az 1945-ös csongrádi földosztás vesztesei*, Emlékeztető, 2016/1–2, 52–68.

³⁵⁵ Attila TÓTH, *Piroska János élete és festészete*, Csongrád, Magánkiadás, 2009.

EPILOGUE: ATTEMPTS TO DISBAND RADICAL RIGHT-WING CLANDESTINE ORGANISATIONS AND TO DISARM ARMED IRREGULAR MILITARY FORMATIONS

For the Bethlen Government which was striving for consolidation in domestic and foreign policy as well, the bomb raid of Csongrád on 24 December 1923, which caused a great outcry and claimed the lives of three people was one of the last drops in the glass. Bethlen promised at the parliament on 3 January 1924 that he would personally interrogate paramilitary commander Iván Héjjas about the Csongrád bomb outrage among other things, and if his responsibility was to be found, he would be treated in the same way as anyone else.³⁵⁶ Héjjas was also interrogated by the police in connection with the Csongrád bomb explosion and the conspiracies of nationalist secret societies and paramilitary groups in general, in the presence of the National Police Commissioner Imre Nádósy himself, but in the end it was not proven that he was personally involved in any criminal activity.³⁵⁷ Of course, this was certainly nothing more than a bargain between the paramilitary commander and the Government, possibly including Regent Governor Miklós Horthy himself.³⁵⁸ Besides Horthy, Gyula Gömbös, who later, in 1932 became Prime Minister of Hungary, must have played a major role in the fact that Héjjas was never brought to trial during the Horthy Era, and was never seriously prosecuted for the acts committed by him and others under his command, even though his crimes were obvious to many people.³⁵⁹ The example of Iván Héjjas described earlier tells us a great deal about the relationship between radical irredentist-nationalist associations, secret societies and the paramilitary units with countless links to them and the Hungarian Government. Not only did the former paramilitary commander not have to answer for his actions before the judiciary system, but he later received Vitéz's title,³⁶⁰ a kind of specific Hungarian knighthood that provided certain social advantages, earned a doctorate in law for his book on aviation law, became a member of Parliament and was later a well-paid and respected official of the Hungarian State. Iván Héjjas's and Gyula Gömbös's examples also illustrate well how (in the 1920s fairly) young, ambitious military officers could quickly become influential politicians of the radical right, rising to the level of the Hungarian political elite.

Of all the paramilitary commanders who shared a common past and common crimes, and once practiced formidable power, it was Pál Prónay who was the most unable to achieve any kind of consolidation. Because of his failure to show sufficient loyalty to the Regent Governor on the occasion of King Charles IV's second attempt of return, and because the brutal activities of his detachment, his arbitrary assassinations and

³⁵⁶ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XVIII, 337–338. Lajos SERFŐZŐ, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, 36.

³⁵⁷ SERFŐZŐ, op. cit. 36.

³⁵⁸ BODÓ, op. cit.

³⁵⁹ Ibid.

³⁶⁰ Ibid.

adventurer-like political actions he became increasingly burdensome for the Bethlen Government,³⁶¹ and he was eventually forced to retire, become sidelined, and was also expelled from the Union of Etelköz, the pro-government political secret society of the era.³⁶² Lieutenant Colonel Prónay, a nobleman and the member of one of the ancient landowner noble families of Hungary, who was practically by birth a member of the social and political elite, is, on the other hand a good counter-example how someone could gradually lose his elite status due to his extreme radicalism.³⁶³ Prónay originally, in the beginning of the right-wing counter-revolution, perhaps had the good chance to rise among the most senior military officers (he could have easily reached the rank of General or might have become Minister of Defence as well) with the support of Admiral Horthy if he had had the capability of consolidating and moderating himself to some degree. However, due to his extreme radicalism and brutality, he could not fit into the consolidated political system of Prime Minister Bethlen at all, so he quickly lost his influence and became a marginal figure in the radical right.

In the spirit of consolidation, the paramilitary formations and national defence militias still operating in various areas of the country, such as the Héjjas Brigade of the Great Hungarian Plain and other armed units of the Association of Awakening Hungarians were then essentially disarmed and regularised, and their law enforcement and military powers which could be traced back to the turbulent civil war, were definitely and unequivocally abolished. At the same time, a paramilitary organisation, the Office of National Labour Protection was set up under the control of the Ministry of the Interior, primarily to break strikes and labour movement organisations. It was a kind of white, right-wing volunteer workers' militia whose members were equipped with handguns and had the same powers of action and use of weapons were the same as those of the police, but it was rather an auxiliary police rather than a military force.³⁶⁴ The majority of its members practiced their civilian professions, but occasionally were called into duty.

The Brigade of the Plain, the State Security Agents and the national defence militias of the Awakening Hungarians were also integrated into this organisation, so they were under much more serious government control, but could essentially continue to operate.³⁶⁵ The Double Cross Blood Union also continued its activities within the framework of the National Labour Protection, but it is interesting to note that General Kálmán Shvoy wrote in his diary that the DCBU was founded under this name in 1923, as a kind of successor organisation to the Brigade of the Great Plain led by Iván Héjjas, and that it allegedly continued its activities under the codename *Főtartalék – Main Reserve*³⁶⁶ as a secret special operations military unit, formally within the Ministry of the Interior and the National Labour Protection, but in reality subordinated to the Ministry of Defence. Shvoy thus dates the genesis of the organisation itself to this period, to the end of 1923. This is evidently a mistake made by the General, since the Double Cross Blood

³⁶¹ Péter KONOK, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban*, 84.

³⁶² PRÓNAY, op. cit. 322–324.

³⁶³ On Prónay's political downfall See BODÓ, Pál *Prónay. Paramilitary Violence and Antisemitism in Hungary, 1919–1921*.

³⁶⁴ HU-MNL-OL-K 26-XXII-6010; 5.818. M. E. számú rendelet a nemzeti munkavédelmi intézmény fegyverhasználati jogáról, 1923. augusztus 2., Magyarországi Rendeleték Tára, 1923, 274.

³⁶⁵ DÓSA, op. cit. 151–152.

³⁶⁶ *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938*, ed. Tibor HETÉSTamásné MORVA, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968, 499–500.

Union really ceased to exist under its former name by 1923–1924. There is also an archival source about the integration of the DCBU into the Office of National Labour Protection: a confidential circular from the Ministry of the Interior from 1926 which forbids the members of the National Labour Protection to refer to the new strike-breaking auxiliary police force as the ‘Double Cross Blood Union’ even among themselves, as it is associated with rather bad public memories.³⁶⁷ The National Labour Protection was a strike-breaking auxiliary police force and a de facto covert military reserve force at the same time. Although it obviously had no significant combat value, its tens of thousands of members who were otherwise civilians in their daily occupations, but who owned firearms and were trained and could be mobilised to a certain extent, made a significant contribution to circumvention of the serious military restrictions imposed by the Trianon Peace Treaty. In this way, it also helped to pacify the former (in some cases irregular) soldiers of the National Army, which had once numbered over 100,000 and was reduced to a maximum of 35,000 after 1921. In this strange, voluntary auxiliary police and reserve military status many people still felt useful and being in the service of the state. That is, the Hungarian radical right-wing militia movement thus continued to exist partly within the framework of this organisation, in a, so to say, domesticated form.³⁶⁸

The testimony of General Count Károly Csáky, Minister of Defence in the bombing trial of József Márffy and his associates, one of the most important archival documents of the history of the Double Cross Blood Union already cited earlier also testifies that the DCBU was established after the fall of the Soviet Republic with the aim of bringing paramilitary organisations operating in the capital and the countryside under unified (state and military) control in order to restore the order, presumably sometime around 1919–1920, on the initiative of General Béla Berzeviczy, Chief of General Staff. It was then dissolved in 1923 in the form in which it had previously operated, and Minister Csáky presumably means the integration of the DCBU into the National Labour Protection which officially took place towards the end of 1922, but in practice perhaps it happened somewhat later, in several steps.³⁶⁹

In parallel with the integration of the different militias into the National Labour Protection, the Government Decree No. 7502 of 19 October 1923 prohibited the participation of state employees, including members of the armed forces and law enforcement agencies to be members in associations whose activities were against or incompatible with the lawful order of the state, or which did not have a constitution approved by the Minister of the Interior. That is, it was essentially the membership in secret societies that become prohibited for state employees.³⁷⁰ In reality, of course, it was still not easy for the state to check – if it really wanted to check in the case of right-wing, pro-government organisations – who was a member of what kind of association or with whom, how and for what purposes cooperated, especially if the given secret organisation produced no written documents for conspiratorial reasons. In this way, although the Double Cross Blood Union officially ceased to exist in 1923, its members, in some form, were still partly in the service of the state, and they could continue their activities to achieve the goals which they thought to be patriotic...

³⁶⁷ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473.

³⁶⁸ Dósa, *op. cit.* 134.

³⁶⁹ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923.

³⁷⁰ Budapesti Közlöny, 24 October 1923.

FORRÁSOK ÉS IRODALOM • REFERENCES

Levéltári források • Archival Sources

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (HU-ÁBTL)

- HU-ÁBTL-4.1. A-686. Etelközi Szövetség
HU-ÁBTL-4.1. A-650. Összefoglaló. Prónay-különítmény alakulása és tevékenysége 1919–1945
HU-ÁBTL-4.1. A-687 Az 1919-es ellenforradalmi kormány által megalakított szervezetek (1947)
HU-ÁBTL-4.1. A-719. Zadavec Izván tábori püspök „Hét év a táborban” című naplója dokumentumokkal
HU-ÁBTL-4.1. A-720/1 A Horthy-rendszer jobboldali szervezetei
HU-ÁBTL-4.1. A-879 1919-es fehérterroristák anyaga
HU-ÁBTL-4.1. A-881 Rongyos gárdisták, szabadcsapatok, különítményesek anyaga

Bundesarchiv, Berlin (BArch)

- BArch-R 1507/2129. Bajor sörpuccs
BArch-R 1507/400. Organisation Escherich. Orgesch Orka.
BArch-R 707/142. A bajor–magyar kapcsolatokra vonatkozó iratok

Budapest Főváros Levéltára, Budapest (HU-BFL)

- HU-BFL-IV-1407-b-XI. üo.-151/1922. A Budapesti Főkapitányság főkapitányi jelentése Budapest székesfőváros tanácsának
HU-BFL-VI-15-c-205/1945. A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Államrendészeti Osztálya jelentése a Kettőskereszt Vérszövetség feloszlott egyesület adatai tárgyában Budapest főváros főpolgármesteréhez, Budapest, 1945. december 3.
HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere
HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Illy László és társai büntetőpere
HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere
HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. Bedő József és Dula József büntetőpere

HU-BFL-VII-5-c-10559/1925.	A Kovács testvérek büntetőpere
HU-BFL-VII-5-c-198/1940.	Kiss Gábor Jenő pere
HU-BFL-VII-18-d-8963/1925.	Kmetty Károly büntetőpere
HU-BFL-VII-18-d-1923-03/041.	Apor Viktor és társai büntetőpere
HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610.	Ulain Ferenc és társai büntetőpere
HU-BFL-VII-18-d-193/1926.	Windischgrätz Lajos és társai pere
HU-BFL-VII-101-c-fegyenc- I-8184.	Márffy József fogolytörzskönyve
HU-BFL-XXV-1-a-1945/778.	Budaváry László büntetőpere
HU-BFL-XXV-1-b-4587/1946.	Márffy József igazolási eljárása
HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947.	Dr. Minich József igazolási eljárása
HU-BFL-XXV-2-b-4767/1946.	Kovarcz Emil népügyészégi büntetőpere
HU-BFL-VII-5-e-1949/20630.	Héjjas Iván és társai népbíróági büntetőpere

Hadtörténelmi Levéltár, Budapest (HU-HL)

HU-HL-VKF	A Magyar Királyi Honvéd Vezérkar Főnöke Levéltára, 1919–1945
-----------	---

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára, Szeged (HU-MNL-CSML)

HU-MNL-CSML-XXV- 8-5-d-NB-148/1945.	Piroska János háborús és népellenes bűntette
--	--

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (HU-MNL-OL)

HU-MNL-OL-K 27.	Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1867–1944
HU-MNL-OL-MOL- K 64-1920-2-60.	Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezer- vált iratai – Megállapodás az elszakadt része- ken folytatandó irredenta szervezéséről, 1920.
HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515.	Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezer- vált iratai – Előterjesztés a külügyminiszter részére az elcsatolt területeken megvalósítan- dó diverziós és terrorcselekményekről, 1920.
HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187.	Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezer- vált iratai – Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921.

- HU-MNL-OL-K-64-1921-41-199. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Schitler vezérkari alezredes feljegyzése a német és a magyar irredenta szervezetek közötti együttműködés tárgyában, 1921.
- HU-MNL-OL-K-64-1921-41-221. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.
- HU-MNL-OL-K 64-1923-41-81. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Masirevich Szilárd bécsi magyar követ számjeltávirata a külügyminiszter részére, melyben arról számol be, hogy Ludendorff német tábornok nála járt, és titkos tárgyalást kezdeményezett Siménfalvy ezredessel, mint a kormányzó bizalmi emberével, Bécs, 1923. február 6.
- HU-MNL-OL-K 65. Külügyminisztérium – Politikai osztály – „D” (defenzív) referatúra iratai
- HU-MNL-OL-K 67. Külügyminisztérium – Politikai hírszolgálati osztály
- HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473. Belügyminisztérium rezervált iratai – A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszűnt Kettőskereszt Vészövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.
- HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. Belügyminisztérium rezervált iratai – A titkos társaságok felfedése, 1926.
- HU-MNL-OL-K 149-1924-1-2042. Belügyminisztérium rezervált iratai – Siménfalvy Tihamér vszkt. ezredes felterjesztése a Kormányzó Katonai Irodájához Károlyi Mihály szabadkai tartózkodásáról, Budapest, 1924. október 1.
- HU-MNL-OL-K 429-1926. 05. 07.–10. 14. A Magyar Távirati Iroda – Napi hírek – Frankper, 1926. május–október.
- HU-MNL-OL-KS 274-f-11. cs. 44. Jelentés az Etelközi Szövetségről
őrzési egység
- HU-MNL-OL-K 429. Belügyminisztériumi levéltár – Kozma Miklós iratai

HU-MNL-OL-P 1360.	Magyar Országos Véderő Egylet
HU-MNL-OL-P 2249-7. sorozat	Ébredő Magyarok Egyesülete
HU-MNL-OL-P 2249-81. sorozat	Magyar Fajvédők Országos Szövetsége

Országos Széchényi Könyvtár, 1956-os intézet Oral History Archívuma, Budapest (1956-os Intézet OHA) (Ma: Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár)

OSZK 1956-os Intézet OHA – 45. sz. 53. Mester Miklós – interjú. Készítette Gyurgyák János–Varga Tamás, 1986.

Politisches Archiv, Berlin, (PA)

PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1.	Szigorúan titkos bizalmas jelentés Budapestről a német–magyar jobboldali együttműködésről, 1923. augusztus 23.
PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1.	Boltze német követségi titkár szigorúan bizalmas feljegyzése az Ulain-ügyéről, 1923. november 10.
PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1.	A német külügyminisztérium átírata a közrendvédelmi felügyeletet ellátó birodalmi megbízottnak, 1923. november 14.
PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1.	Welckeck budapesti német nagykövet jelentése a Külügyi Hivatalnak az Ulain-ügyről, 1924. január 26.

Irodalom • Literature

- ABLONCZY Balázs, *A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések*, Múltunk, 2008/1, 29–56.
- ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.
- ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.
- ABLONCZY Balázs, *Teleki Pál*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
- ÁDÁM T. István, *A nyugat-magyarországi felkelés története*, Külpolitika Kiadása, Budapest, 1935.
- ANDAHÁZI SZEGHY Viktor, *Trianontól Bledig. A Magyar Királyi Honvédség szervezése és lehetőségei 1920–1938 között*, Hadtudomány, 2019/3, 15–23.
- ANGYAL Béla, *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből*, Dunaszerdahely, Fórum Intézet–Lilium Aurum Kiadó, 2002.
- ARDAY Géza, *A Johannita Rend Magyar Tagozatának arcképei. Hálakötet 90 esztendőért*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2014.
- BALLA Tibor, *A trianoni békediktátum és az önálló magyar haderő*, Honvédségi Szemle, 2020/3, 109–122.
- BARTHA Ákos, *Az utolsó csepp a pohárban. Soltra József rendőr meggyilkolása*, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténeti Tanulmányok 2.*, szerk. Jámbor Orsolya Ilona, Tarján G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 28–44.
- BARTHA Ákos, *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.
- BARTHA Ákos, *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.
- BARTHA Ákos–PÓCS Nándor–SZÉCSÉNYI András, *Egy hosszán „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész*, Múltunk, 2019/2, 138–180.
- BELLÉR Béla, *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975.
- BENDA Kálmán (szerk.), *Magyarország történeti kronológiája 3. 1848–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983.
- BERÁNNÉ NEMES ÉVA–HOLLÓS Ervin (forráskiad.), *Megfigyelés alatt. Dokumentumok a horthysta titkosrendőrség működéséről 1920–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.
- BEREND T. Iván, *Magyarország gazdasága az első világháború után 1919–1929*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.
- BODÓ Béla, *Favorite or Pariah? The Fate of the Right-Wing Militia Men in Interwar Hungary*, *Austrian History Yearbook*, 2015/46, 327–359.
- BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10, 9–27.
- BODÓ Béla, *Pál Prónay. Paramilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, *The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies*, no. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.
- BODÓ Béla, *The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups*, *Austrian History Yearbook*, 2011/42, 133–163.

- BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.
- BOROS Ferenc, *Magyar–csehszlovák kapcsolatok 1918–1921-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970.
- BORSI-KÁLMÁN Béla, *Ifj. Niamessny Mihály és a temesvári Levente-per, 1919–1920*, Budapest, Helikon Kiadó, 2010.
- BORSI-KÁLMÁN Béla, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.
- BORSI-KÁLMÁN Béla, *Öt nemzedék, és ami előtte következik... A temesvári Levente-pör, 1919–1920*, Budapest, Noran Kiadó, 2006.
- BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28. – október 4.*, Valóság, 2007/3, 24–47, 2007/4, 39–58.
- BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, Vasszilvágy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012.
- BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.
- CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) működése 1918–1920*, Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia, 1991/20, 51–67.
- CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, Archívnet, 2015/3. https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html
- CSUNDERLIK Péter, *Radikálisok, ateisták, szabadgondolkodók. A Galilei Kör története (1908–1919)*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.
- DOMONKOS László, *A Héjjas-nyárfa árnyékában*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.
- DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.
- DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.
- ERDÉLYI Péter, *Képviselőtestületi választások 1929-ben Csongrádon*, Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében 2003, szerk. ERDÉLYI Péter–SZÜCS Judit, Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2002, 119–125.
- ERDEŐS László, *A magyar honvédelem egy negyedszázada 1919–1944*, szerk. BABUCS Zoltán, Gödöllő, Attraktor Kiadó, 2007.
- FÁBIÁN Máté, *Borbély-Maczkó Emil (1887–1945). Politikai életrajz*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, 2019.
- FÁBIÁN Máté, *Egy fajvédő főispán. Borbély-Maczkó Emil (1887–1945)*, Budapest, Kronosz Kiadó–Magyar Történelmi Társulat, 2020.
- FEGYŐ János, *Adalékok a szélsőjobboldal fokozódó szervezkedésének történetéhez a gazdasági világválság éveiben*, A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve, 1967–1968, 261–289.
- FIZIKER Róbert, *Habsburg kontra Hitler. Legitimisták az Anschluss ellen, az önálló Ausztriáért*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2010.

- FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156.
- G. Soós Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.
- G. Soós Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971.
- G. Soós Katalin, *Magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XVII, 3–43.
- GARAMI Erika, *Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai*, Numizmatikai Közlöny, 2003–2004/CII–CIII, 65–71.
- GELLÉRT Ádám, *Béla Bodó: The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, (Mass Violence in Modern History 5.), Routledge, London–New York 2019. 333 oldal, Századok, 2020/4, 892–894.
- GELLÉRT Ádám, *Horthy Miklós és a politikai alapú büntetlenség. Gellért Ádám viszontválasza Máthé Aronnak*, Clio Intézet honlapja, 2020. 04. 13. <https://www.clioinstitute.hu/single-post/2020/04/13/Horthy-Mikl%C3%B3s-%C3%A9s-a-politikai-alap%C3%BA-b%C3%BCntetlens%C3%A9g-Gell%C3%A9rt-%C3%81d%C3%A1m-viszontv%C3%A1lasza-M%C3%A1th%C3%A9-%C3%81ronnak?fbclid=IwAR26NychSt8AmGPiRp3EiMVho3zmyH1lCnostt6nmqb3MePgyo1xwTtBK24> (2020. 04. 14.)
- GERGELY Ernő–SCHÖNWALD Pál, *A Somogyi–Bacsó-gyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978.
- GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó.
- GERWARTH, Robert–HORNE, John, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 13–32.
- GERWARTH, Robert, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erőszak Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 71–92.
- GERWARTH, Robert, *The Vanquished. Why the First World War Failed to End, 1917–1923*, Farrar, Straus and Girou, 2016.
- GERWARTH, Robert–HORNE, John (szerk.), *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.
- GOTTFRIED Barna, *Thuróczy István és a román király elleni merénylettere*, Székelyföld, 2010/7, 79–101.
- GOTTFRIED Barna–NAGY Szabolcs, *A Székely Hadosztály története*, Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2019.
- GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.
- GULYÁS Martin, *Az 1945-ös csongrádi földosztás vesztesei*, Emlékeztető, 2016/1–2, 52–68.
- GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

- HATOS Pál, *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.
- HATOS Pál, *Rosszifűk világforradalma. Az 1919-es magyarországi tanácsköztársaság története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.
- HÉJJAS Iván, *Légi jog, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt*, 1934.
- HETÉNYI IMRE, *Amikor a rend öre voltam*, Budapest, Pantheon Kiadás, 1941.
- HETÉS TIBOR–MORVA Tamásné (szerk.), *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938*, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968.
- HOLLÓS ERVIN–LAJTOS Vera, *Horthy Miklós, a fehérek vezére*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1985.
- HOLLÓSI GÁBOR, *Országgyűlési választási rendszer a Horthy-korszak Magyarországon*, Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás, 2015/1, 115–133.
- HORNYÁK ÁRPÁD (forráskiad.), *A Horthy-korszak Magyarországa jugoszláv szemmel. Dél-szláv levéltári források 1919–1941*, Pécs–Budapest, Kronosz Kiadó–MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016.
- HORTHY MIKLÓS, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.
- HORVÁTH Ibolya–SOLT Pál–SZABÓ Győző–ZANATHY János–ZINNER Tibor (szerk.), *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 2*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1993.
- JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó–Trianon Múzeum, 2019.
- JONES, Nigel H., *Hitler's Heralds. The Story of the Freikorps, 1918–1923*, Dorset, Barns and Noble, 1995.
- KÁDÁR GÁBOR, VÁGI Zoltán, *Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában*, ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóintézete, 2010. http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkosságok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek
- KÁDÁR LYNN Katalin, *Eckhardt Tibor amerikai évei, 1941–1972*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006.
- KARSAI Elek (forráskiad.), *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. IV. Az ellenforradalmi rendszer külpolitikája 1927. január 1–1931. augusztus 24.*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967.
- KARSAI Elek, NEMES Dezső (forráskiad.), *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. III. Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon 1924–1926*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.
- KARSAI Elek, *Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek*, Budapest, Táncsics Kiadó, 1969.
- KARSAI Elek–KUBITSCH Imre–NEMES Dezső–PAMLÉNYI Ervin (forráskiad.), *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. I. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Szikra Kiadó, 1956.
- KARSAI Elek–NEMES Dezső (forráskiad.), *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.
- KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, Budapest, Balassi Kiadó, 2016.

- KARSAI László–MOLNÁR Judit (forráskiad.), *Az Endre–Baky–Jaross-per*, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994.
- KEREKES Janet, *Álarcosbál a Fehér Keresztben. A zsidó asszimiláció*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018.
- KEREKES Lajos, *Ausztria történelme 1918–1955*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.
- KEREKES Lajos, *Hitler-puccs a sörházban*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1976.
- KEREKES Lajos, *Olaszország, Magyarország és az osztrák Heimwehr-mozgalom*, Történelmi Szemle, 1961/2, 199–216.
- KEREPESZKI Róbert, *A politikai és társadalmi élet határán. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége a Horthy-korszakban*, in „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni”. *Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére*, szerk. GEBEI Sándor – IFJ. BERTÉNYI Iván – RAINER M. János, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 373–388.
- KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.
- KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2013.
- KEREPESZKI Róbert, *Darányi Kálmán. Pályakép, személyiség, korrajz*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2018.
- KING, David, *The Trial of Adolf Hitler. The Beer Hall Putsch and the Rise of the Nazi Germany*, London–New York, W. W. Norton and Company, 2017.
- KOLONTÁRY Attila, *Alekszej von Lampe, Vrangél báró katonai képviselője Magyarországon*, Pécs, PTE BTK Történettudományi Intézet–Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történelmi Kutatócsoport, MOSZT-füzetek 1., 2015.
- KOMORÓCZY Géza, *A zsidók története Magyarországon II. 1849-től a jelenkorig*, Pozsony, Kalligram, 2012.
- KONOK Péter, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösteror–fehérterror*, Múltunk, 2010/3, 72–91.
- KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervezetek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3.–1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, Clio Kötetek 2., 2020.
- KOVÁCS M. Mária, *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus. A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*, Budapest, Helikon Kiadó, 2001.
- KOVÁCS Tamás, *A Honvédelmi Minisztérium „T” Szervének létrejötte és működése, avagy elhárítás és kémkedés az I. világháború végétől a bethleni konszolidációig*, Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2020.
- KOVÁCS Tamás, *A Nemzeti Hadsereg és a tisztí különítmények*, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténelmi Tanulmányok 2*, szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona–TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 151–172.
- KOVÁCS Tamás, *Adalékok a Magyar Királyi Külügyminisztérium szerepéhez az államvédelemben és az államrendészetben*, Fons, 2008/1, 81–94.
- KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 64–92, 75.
- KOVÁCS Tamás, *Megfigyelés, internálás, deportálás. Az internálás és a toloncolás kérdésköre a két világháború között, különös tekintettel a II. világháború korára*, PhD-értekezés, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2013.
- KOVÁCS Zoltán András, *Láday Istvánnak, a Szálasi-kormány belügyminisztériumi államtitkárának fogságban tört feljegyzései*, Lymbus, 2008/6, 321–355.

- KRAJNCZ Zoltán (főszerk.), *Hadtudományi Lexikon. Új kötet*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.
- KRISTÓ NAGY István, *A nyilasok*, Budapest, Ezredvég Alapítvány, Z-füzetek 28., 1991.
- L. NAGY Zsuzsa, *Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.
- L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988.
- LAURIDSEN, John T., *Nazism and the Radical Right in Austria, 1918–1934*, Koppenhága, The Royal Library–Museum Tusulanum Press, 2007.
- MARKOVITS Györgyi (szerk.), *Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében*, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1964.
- MÁRKUS László, *Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája, Budapest*, Akadémiai Kiadó, 1968.
- NAKATA, Jun, *Der Grenz- und Landesschutz in der Weimarer Republik 1918–1933. Die geheime Aufrüstung und die deutsche Gesellschaft*, Freiburg im Breisgau, Rombach Verlag, 2002.
- NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése, 1875–1943*, Budapest, Magyarország Legfőbb Ügyészsége, 2015.
- NÁNDORI Pál, *A hirtenbergi fegyverszállítás*, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1968/4, 636–657.
- NÁNDORI Pál, *A Marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.
- NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.
- NÉMETH István (forráskiad.), *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról (1918–1934), I. kötet, Az 1920-as évek*, Budapest, Magánkiadás, 2017.
- NÉMETH István, *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Az 1920-as évek (1. rész)*, *Valóság*, 2017/6, 45–80.
- NÉMETH István, *Császárságból diktatúrába. Németország a 20. század első felében*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.
- NÉMETH István, *Magyarok és németek (1914–1934)*, Budapest, Magánkiadás, 2017.
- NÉMETH István, *Német haditengerészeti és légügyi lépések a versailles-i békeszerződés kijátszására a weimari köztársaság (1919–1933) éveiben*, *Acta Academiae Agrimensis. Sectio Historiae*, 2017/XLIV, 523–534.
- OLASZ Lajos, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.
- ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*, Budapest, PolgArt Kiadó, 2001.
- ORMOS Mária, *Hitler*, Budapest, T-Twins Kiadó, 1994.
- ORMOS Mária, *Mussoliniról Hitlerig*, in *Akik nyomot hagytak a 20. századon. Diktátorok – diktatúrák*, szerk. ERÉNYI Tibor, Budapest, Napvilág Kiadó, 1997, 27–47.
- PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918–1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf, TAKÁCS Tibor, TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.

- PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.
- PAKSA Rudolf, *A numerus clausus, Gróf Bethlen István és kora*, szerk. NAGY Zsejke, Budapest, Osiris Kiadó, 2014, 137–157.
- PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó–MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.
- PAKSA Rudolf, *Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak a Horthy-korszakban*, Kommentár, 2007/5, 68–75.
- PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.
- PÁSZTOR Mihály, *A fehérterror néhány jelensége. Pest megye 1919–1920*, Budapest, Pest Megyei Levéltár, 1985.
- PATAKI Ferenc, *Az ellenforradalom hadserege 1919–1921*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1973.
- PELLE János, *Gázkamra a sörgyárban? Munkaszolgálatosok Kőszegen és orvosuk népbírósági pere*, Életünk, 2017/1, 1–29.
- PINTÉR István, *Ki volt Horthy Miklós?*, Budapest, Zrínyi Könyvkiadó, 1968.
- PÓCS Nándor, *Varjúsereg. Kováts Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2022. (megjelenés előtt)
- PÖLÖSKEI Ferenc, *Hungary After Two Revolutions 1919–1922*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.
- PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI ERVIN, SZABÓ ÁGNES, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.
- PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak politikai rendszere*, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 55–74.
- PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.
- ROMSICS Ignác (szerk.), *Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna-Tisza közti történetéhez*, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976.
- ROMSICS Ignác, *A Duna-Tisza köze hatalmi-politikai viszonyai 1918–19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.
- ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.
- ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018.
- ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015.
- ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.
- SAKMYSTER, Thomas L., *Hungary's Admiral on Horseback. Miklós Horthy, 1918–1944*, Washington, Columbia University Press, 1994.
- SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60.
- SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. Perneki Mihály Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.
- SIPOS Péter (főszerk.), *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs*, Budapest, Petit Real Könyvkiadó–Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete–Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum–Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem–Magyar Hadtudományi Társaság, 1997.

- SIPOS Péter, *A konspiráció mítosza. Titkos szerveződések Magyarországon 1919–1944*, Beszélő, 1995/29–30.
- SOMBOR-SCHWEINITZER József, *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932–1943*, forráskiad. Kovács Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.
- SOÓS László, *A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első évei, 1921–1926*, Levéltári Szemle, 1979/1–2, 277–291.
- SÓREGI Zoltán, *Adalékok a marseille-i merényletthez*, Archivnet, 2013/4. https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenylet_hatteréhez.html
- SÓREGI Zoltán, *Egy felemás diverzánsakció. Szabadcsapatok Kárpátalján 1938 őszén*, Felderítő Szemle, 2009/4, 148–156.
- SUBA János, *A Nemzeti Hadsereg csendőralakulatai 1919–1921*, Közép-európai Közlemények, 2015/4, 47–60.
- SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142.
- SUBA János, *Polgárőrség szervezése 1919–1921*, Rendvédelem-történeti Füzetek, 2018/56, 131–144.
- SZABÓ Ferenc SJ, *Probászka Ottokár élete és műve (1858–1927)*, Budapest, Szent István Társulat, 2007.
- SZAKÁLY Sándor, *A 2. vkf. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó–Veritas Történetkutató Intézet, 2015.
- SZAKÁLY Sándor, *A magyar katonai felső vezetés, 1938–1945*, Budapest, Ister Kiadó, 2001.
- SZAKÁLY Sándor, *Az Evidenzbürotól az önálló magyar katonai hírszerzés megteremtéséig*, Felderítő Szemle, 2016/11, 64–74.
- SZAKÁLY Sándor, *Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918–1922*, in A XIX–XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági testületei, szerk. BODA József–PARÁDI József, Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság–Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014, 101–116.
- SZAKÁLY Sándor, *Honvédség és tisztikar 1919–1947*, Budapest, Ister Kiadó, 2002.
- SZAKÁLY Sándor, *Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat? Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóíró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról*, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál. Budapest, 2012. Magyar Történelmi Társulat – Nemzetközi Magyarástudományi Társaság. 82–98.
- SZÁSZ László, *Bánffy Miklós. Az erdélyi szellem arisztokratája*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia, 2020.
- SZÁVAI Ferenc, *Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései*, Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2004.
- SZEKÉR Nóra, *A Magyar Közösség története*, PhD-értekezés, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2009.
- SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017.
- SZERÉNYI Ildikó–VISZKET Zoltán, *Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch*, Archivnet, 2006/3. http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html
- SZINAI Miklós, Szűcs László (forráskiad.), *Bethlen István titkos iratai*. Budapest, Kosuth Könyvkiadó, 1972.

- SZINAI Miklós, Szűcs László (forráskiad.), *Horthy Miklós titkos iratai*, Budapest, Kosuth Könyvkiadó, 1965.
- TASIĆ, DMITAR, *Paramilitarism in the Balkans. Yugoslavia, Bulgaria, and Albania, 1917–1924*, Oxford, Oxford University Press, 2020.
- TÓTH Attila, *Piroska János élete és festészete*, Csongrád, Magánkiadás, 2009.
- TÓTH Imre, *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán (1869–1945)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.
- TÓTH Imre, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.
- TÓTH Tibor, *A hungarista mozgalom emigrációtörténete az „Út és cél” és a „Hungarista Tájékoztató” című sajtótermékek tükrében*, Debrecen, Debrecen University Press, 2008.
- TURBUCZ DÁVID, *Horthy Miklós*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2011.
- UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007.
- UJVÁRY GÁBOR, *„Egy európai formátumú államférfi”. Klebelsberg Kuno (1875–1932)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.
- UNGVÁRY KRISZTIÁN, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012.
- UNGVÁRY KRISZTIÁN, *Horthy Miklós. A kormányzó és felelőssége 1920–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020.
- ÜNGÖR, UĞUR ÜMIT, *Paramilitarism. Mass Violence in the Shadow of the State*, Oxford, Oxford University Press, 2020.
- VÁGI ZOLTÁN, *Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944*, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.
- VAJDA Barnabás (szerk.), *A XX. század magyar beszédei*, Budapest, Agave Kiadó, 2007.
- VARGA KRISZTIÁN, *Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásaiban*, Betekintő, 2009/1. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf
- VARGA KRISZTIÁN, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.
- VARGYAI Gyula, *A biatorbágyi merénylet. Merénylet a merénylet ellen*, Budapest, Hadtörténelmi Levéltár–Paktum Nyomdaipari Társaság, 2002.
- VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.
- VESZPRÉMY László Bernát, *„Ne hagyjátok őket elcipelni!” Zadravec István és a holokauszt*, Sapientiana, 2016/1, 78–91.
- VIDA István (főszerk.), *Magyarországi politikai pártok lexikona, 1846–2010*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011.

- VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.
- VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.
- VONYÓ József, *Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919–1944. Tanulmányok, dokumentumok*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2012.
- WAITE, Robert G. L., *Vanguard of Nazism The Free Corps Movement In Post-War Germany 1918–1923*, New York, W. W. Norton and Company, 1969.
- WASSERSTEIN, Bernard, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, ford. MOLNÁR György, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016.
- WAYAND Tibor, *Önvallatás. Wayand Tibor fogságban írt visszaemlékezései, 1945–1946*, forráskiad. VARGA Krisztián, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, Budapest, 2019.
- WIEDER, Thomas, *Genre fasciste. Dans les années 1920, Adolf Hitler était surveillé par les services français. La fiche rédigée sur le futur Führer dort dans une armoire des Archives nationales*, Le Monde, 2009. november 20.
- ZADRAVECZ István, *Páter Zadravec titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967.
- ZAKAR József, *Fajvédők az 1920-as évek Magyarországon*, in *Tanulmányok a Holokausztról V.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2011, 52–111.
- ZEIDLER Miklós, *A revíziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009.
- ZEIDLER Miklós, *Külpolitika és revízió – Mindent vissza?*, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 175–196.
- ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3–4, 562–576.
- ZINNER Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284.
- ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.
- ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlata Budapest 1945 és 1948 között 1.*, Politika-Tudomány, 1987/4, 60–77.
- ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlata Budapest 1945 és 1948 között 2.*, Politika-Tudomány, 1988/2, 76–88.

MUTATÓK • INDEXES

Személynévmutató • Index of Persons

- Ablonczy Balázs 93, 220, 245
Ádám T. István 26, 245
Adorján Géza 98–103, 118, 225–229
Albrecht, Habsburg főherceg 15
Andaházy Szeghy Viktor 245
Andréka Károly 94–96, 221
Angyal László 112
Apor Viktor 78–80, 192, 206–209, 242
Arday Géza 245
- Babarczy Jenő** 45, 59, 62, 78, 176, 188, 190, 206
Babucs Zoltán 12, 148, 246
Bacsó Béla 39–41, 170–172
Balázs József 101
Balázsi Rezső 101, 228
Balázsovich Jenő 129–131
Balla Tibor 245
Bán Sándor 35, 166
Bánkúti László 12, 148
Bánffy Miklós 13, 71, 77, 149, 199, 205
Baral Augusztina 114
Baross Gábor 12, 148
Bartha Ákos 21, 43, 45, 59–62, 64, 168, 174, 176, 187–189, 192, 245
Bartha László 96, 222
Barthou, Louis 22, 156
Bauer, Max 65, 66–67, 193–195
Beck Oszkár 117,
Beck Sándor 34, 165
Becker István 95, 128–129, 131–133, 135, 138, 222
Bedő József 111–119
Bellér Béla 74, 202, 245
Belitska Sándor 69, 197
Benda Kálmán 245
Beniczky Ödön 41, 172
Beránné Nemes Éva 15, 245
- Bertényi Iván, Ifj. 24, 158
Berzeviczy Béla 105, 122, 231, 239
Bethlen István 9–10, 12–14, 16, 19, 33, 36, 46, 64, 71–76, 81, 82–83, 86–88, 90, 94, 105–106, 111, 113, 115, 120, 132, 136, 145, 148–151, 165, 167, 177, 192, 199–204, 209, 215, 220–221, 231–232, 237
Bibó Dénes 53, 183
Biszkupszkij, Vaszilij 67, 195
Bobula Titusz 81, 82–86, 88, 209–216
Boda József 54, 252
Bodó Béla 28–31, 37–39, 61, 86, 102, 120, 160–163, 167–168, 190, 214, 237–238, 245–246
Bónis Lajos 76, 204
Borbolya Jenő 108, 234
Boros Ferenc 21, 246
Borsányi György 12, 147, 254
Borsi-Kálmán Béla 21–22, 155–156, 246
Botlik József 32–33, 73, 163, 201, 246
Bödök Gergely 15, 31, 36, 246
Bölöni Miklós 108, 234,
Braham, Randolph L. 86, 214, 253
Bud János 115
Budai Lajos 117
Buday Dezső 13, 149
- Canaris, Wilhelm 24, 157
Czigány Sándor 94, 138, 220–221
- Csáky Károly 43, 104–106, 109, 122, 230–232, 235, 239
Csilléry András 113, 115
Csonka Laura 35, 166, 246
Csörgy Károly 15, 17–18, 27, 94–95, 151–152, 160, 221–222

- Danics Aladár** 35, 166
 Danics Mihály 34–36, 166–167
 Dániel Sándor 53, 56, 73, 183, 185, 201
 Dolowschiák Mihály 95, 222
 Domonkos László 29, 246
 Doór József 47–48, 178
 Dósa Rudolfné 9, 12, 26, 121–122, 145, 148, 159, 238–239, 246
 Drozdy Győző 30, 39–40, 94, 132, 136, 162, 170, 220, 246
 Döhmel, Friedrich 82–92, 210–211, 213–219
 Dömötör Mihály 13
 Drenka Béla 106
 Drexler, Anton 91, 218
 Dula József 111–119, 241
- Eckhardt Tibor** 13, 149
 Egedi Mihály 48–49, 179
 Erdeős László 12, 148, 246
 Endre László 12, 15, 253
 Erdélyi Lóránt 19, 140
 Erdélyi Péter 110, 246
 Erényi Tibor 251
 Escherich, Georg 256
 Erhardt, Hermann 23–24, 125–126, 157
- Fábián Béla** 17
 Fábián Máté 246,
 Farkas Balázs 108, 234
 Fehérváry Kálmán 102, 229
 Feiler Miklós 47–48, 178
 Feilitzsch Berthold 12, 14, 24, 148, 150, 157
 Fekete László 52, 54, 182
 Fekete Sándor 52, 54, 182
 Ferentzy Kálmán 19, 141, 153
 Fischmann Izsák 98, 225
 Fiziker Róbert 89, 217
 Fodor Miklós Zoltán 12, 148, 247
 Francia Kiss Mihály 29, 34–35, 161, 166
 Franco, Francisco 38, 169
 Friedrich István 33, 74, 113, 164
 Fülöp Andor 110, 236
- G. Soós Katalin** 23, 32, 67–74, 157, 195–197, 199–200, 202, 247
- Gál Lajos** 114
 Gebei Sándor 24, 158, 249
 Gellért Ádám 28, 36, 247
 Gergely Ernő 39–41, 171–172, 247
 Gergely Jenő 13, 149, 247
 Gerwarth, Robert 31, 57, 186, 247
 Gottfried Barna 76, 204, 247
 Gömbös Gyula 12–15, 24–25, 27, 36–37, 64, 73–74, 75, 81–83, 86–87, 92, 113, 120–121, 148–151, 158, 167–168, 192, 201–203, 209–210, 213–215, 219, 237, 247
 Görgy József 27
 Görgy György 15, 18, 27, 151, 160
 Gulyás László 66, 74–75, 120, 194, 202–203, 248
 Gulyás Martin 110, 236, 248
 Gratz Gusztáv 68, 70–71, 196, 198–199
 Grigár Ferencné 48, 178
- Gyalay Mihály** 97–102, 224–229
 György Sándor 25, 248
 Gyurgyák János 31, 163, 244, 248
- Halmi József** 30, 162
 Haraszi György 20, 155, 253
 Hatos Pál 248
 Hatvany Lajos 19, 141, 153–154
 Héjjas Aurél 37, 167
 Héjjas Iván 13–16, 18–20, 22, 28–39, 43–46, 53, 56, 58–64, 73–80, 102–104, 109, 111, 116, 120–121, 140, 149–151, 153, 155, 160–170, 174–175, 177, 183, 185, 187–188, 190–192, 201–204, 206–207, 229–230, 235, 237–238, 242, 245
 Héjjas Mihály 30, 162
 Hetényi Imre 87, 90, 96, 215, 218, 223, 248
 Hetés Tibor 121, 238, 248
 Hir György 61, 73, 76–77, 201, 204
 Hitler, Adolf 8, 16, 33, 46, 65, 81–85, 87, 89–91, 144, 164, 176, 193, 209–218, 247–249, 251
 Hollós Ervin 9, 15, 40, 145, 171, 245, 248
 Hollósi Gábor 248
 Homlok Sándor 20, 155

- Horne, John 31, 186, 247
Hornyák Árpád 25, 158, 248
Horthy Miklós 14–16, 19, 25, 29, 33, 35–38, 40–41, 43, 45, 58, 65–66, 105, 120, 143, 148–151, 153, 161, 164, 167–168, 171–172, 174, 176, 193–194, 214, 231, 237, 251
Horthy István 38, 151, 168
Horváth Ibolya 35, 166, 248
Horváth Jenő 121, 252
Horváth-Halasz József 106
Huszár Károly 40, 172
- Igmándy-Hegyessy Géza 27
Illek Ferenc 52–53, 55, 182–184
Illy László 51–57, 181–186
Imre Sándor 52, 54, 183
- Jablonszky Jenő 95, 130–131, 221
Jäger Imre 48
Jäger Károly 129, 133
Jahn József 115
Jankovich Arisztid 25, 45, 248
Jankovich-Bésán Endre 45, 175
Janky Béla 69, 136,
Jánky Kocsárd 19, 140, 153
Joly, Maurice 107
Jones, Nigel H. 176, 248
Juhász István 35, 166
- Kádár Gyula 38, 168
Kádár Lynn Katalin 248
Kahr, Gustav von 68, 70, 81, 84, 196, 197–198, 209, 212
Kállai Gábor 35, 166
Kállai Gyula 35, 166
Kanzler, Rudolf 23, 68–71, 125–127, 157, 195–199
Kánya Kálmán 22, 77, 156, 205, 253
Kapp, Wolfgang 24, 65–66, 193
Károly, IV. Habsburg 71, 74, 105, 120, 199, 202, 232, 237
Károlyi Gyula 13, 149, 250
Károlyi Mihály 15, 243
Kárpáthi Kamilló 19, 140, 153
Karsai Elek 31, 36, 44, 67, 75, 82, 162, 167, 195, 248–249
Karsai László 15, 41–42, 172–173, 249
Kemény János 19, 141, 153
Kenei József 35, 166
Keő-Kucsera István 97–103, 224–229
Kerekes, Janet 73, 201, 249
Kerekes Lajos 9, 46, 84, 145, 176, 249
Keresztes-Fischer Lajos 27
Kerepeszki Róbert 14, 24, 44, 150, 158, 249
King, David 86, 214, 249
Király Gábor 35, 166
Kis Ferenc 106
Kiss Gábor Jenő 16–17, 32, 79, 151–152, 242
Kmetty Károly 43–50, 58, 174–180, 242
Kmoskó Mihály 107, 233
Kmoskó Miklós 76, 204
Kolontáry Attila 67, 249
Komoróczy Géza 14, 150, 249
Konok Péter 35, 166, 249
Korb Géza 35, 166
Koós Miklós 27
Kórodi Máté 31, 94, 163, 220, 249
Kovarcz Emil 39, 41–42, 170, 172–173, 242
Kovács Árpád 93–96, 220–223
Kovács Kornél 93–96, 220–223
Kovács M. Mária 249
Kovács Péter 34, 35, 165–166
Kovács Tamás 25, 27, 44, 59, 158, 175, 190, 249–250
Kovács Tivadar 93–96, 220–223
Kovács Zoltán András 20, 155, 249, 253
Kozma Miklós 25, 27, 38, 81, 86–87, 168, 209
Köpke, Gerhard 90, 218
Körmendy Sándor 52, 54, 181, 183
Kővári Váraljai Károly 60
Kristó Nagy István 250
Kubitsch Imre 31, 36, 162, 167, 249
Lajtos Vera 40, 171, 248
- L. Nagy Zsuzsa 13, 148, 250
Lampe, Alekszej von 67, 249
Láng Boldizsár 72, 200
Láng Ede 95, 128–129, 132–133, 135, 138

- Langer Jenő 112–113, 117
 László Andor 47, 177
 Lauridsen, John T. 23, 250
 Lehrer Árpád 39, 41, 79, 170, 172
 Léderer Adolf 33, 34, 165
 Liechtenstein, Johannes von 68, 195
 Liszka Béla 29, 161
 Lossow, Otto von 84, 212
 Ludendorff, Erich von 65–69, 81–85, 92, 193–196, 209–213, 218
- M**
 Magasházy László 27
 Makkay Imre 15, 18, 133, 138, 150
 Márffy József 15, 43, 95, 104–110, 112, 122, 174, 230–233, 241
 Marinovich Jenő 46, 58–60, 187
 Markovits Györgyi 30, 162, 250
 Marton Béla 27
 Mattyasovszky Tibor 59
 Mayr, Michael 69, 70–72, 197–200
 Meczner Gusztáv 51, 54, 181, 184
 Megay László 39, 170
 Meskó Zoltán 50, 180
 Mester Miklós 15, 244
 Metzger, Joseph 70, 72, 198, 200
 Mészáros Gyula 93, 220
 Mészáros Imre 60–61, 188–189
 Micsinai Aladár 60, 189
 Mike József 21, 22, 156
 Miklós Andor 105, 231
 Miklós József 58, 60, 187–188
 Minich József 12, 14
 Minich Károly 115
 Molnár György 193, 254
 Molnár Judit 15, 249
 Morlin Ervin 72, 200
 Morva Tamásné 121, 238, 248
 Mózes László 48
 Mussolini, Benito 16, 49, 89, 179, 217, 251
 Müller Rolf 29, 161, 251
- N**
 Nádosy Imre 58–59, 120, 187, 237
 Nagy Emil 87, 215
 Nagy Pál 27, 160
 Nagyatádi-Szabó István 36
 Nagyjános Julianna 108, 234
 Nakata, Jun 23, 250
- Nándori Pál 22–24, 81, 156–158, 209, 250
 Nemes Dezső 9, 26, 27, 31, 36, 44, 73, 75, 82, 86–87, 145, 159–160, 162, 167, 248
 Németh István 23, 87, 90–91, 215, 218, 250
 Nógrádi Gyula 115,
- O**
 Olasz Lajos 38, 250
 Ormos Mária 38, 81, 84–86, 90, 168, 209, 212–214, 251
 Ostenburg-Morawek Gyula 33, 39–41, 43, 45, 74, 164, 170–172, 175, 202
 Othó Lajos 112–116, 118
- P**
 Paksa Rudolf 29, 104, 161, 251
 Paksy Zoltán 30, 162, 246, 251
 Pamlényi Ervin 12, 31, 36, 147, 162, 167, 249
 Pánczél Zoltán 34, 165
 Papp Dezső 20, 155
 Papp György 30, 162
 Papp Sarolta 30, 162
 Parádi József 54, 252
 Pásztor Mihály 28, 251
 Perneki Mihály 12, 148, 252
 Petrányi Rezső 19, 140, 153
 Pintér István 251
 Piroska János 109–110, 207, 234–236, 253
 Pogács Vilmos 114
 Pongrácz Lajos 47, 177
 Pócs Nándor 60, 188, 245
 Pölöskei Ferenc 15, 251
 Pritz Pál 121, 252
 Prohászka Ottokár 15, 19, 141, 153
 Prónay Pál 12–13, 15–18, 21, 26–27, 31, 33, 40, 43–45, 53, 56, 58–59, 61, 62, 64–65, 73–79, 83, 86, 94, 98, 100, 102–103, 120–121, 141, 147, 149, 151, 153–154, 159, 164, 171, 174, 177, 182–183, 185, 188, 190–191, 193, 201–202, 204, 206–207, 210, 214, 225, 227, 229–230, 237, 239, 241, 251
 Püski Levente 251

- Rád Árpád 35, 166
 Ráday Gedeon 30, 69–70, 121, 162, 197–198
 Rakovszky Iván 87–88, 94, 115–116, 214–215, 221
 Rainer M. János 24, 249
 Rassay Károly 94, 105, 132, 136, 220, 221, 231, 250
 Reinhardt Pál 101, 228
 Reismann Jakab 93, 220
 Renner, Karl 69, 197
 Rigóczky György 52, 54, 182, 184
 Rintelen, Anton 71, 72, 199–200
 Romsics Ignác 24, 29, 31, 33, 36, 74–75, 86, 158, 161, 163–164, 167, 203, 214, 249, 251
 Rosenberg, Alfred 91, 218
 Rupert Rezső 94, 132, 136, 220
 Ruzskay Jenő, született Ranzenberger 27, 160
- Sági János 108–110, 234–236
 Sakmyster, Thomas L. 86, 214, 251
 Sándor, I. jugoszláv király 22, 77, 156
 Schönwald Pál 39–41, 171–172, 242
 Schwicker Mihály 52, 54, 182, 183
 Seipel, Ignaz 70–71, 198–199
 Seisser, Hans von 84, 212
 Sesevics László 60–61, 118, 188–189
 Serfőző Lajos 14–15, 18, 32, 78, 86, 93–94, 98, 108–109, 118, 120–121, 150, 153, 206, 214, 220–221, 225, 234–235, 237, 251
 Sigray Antal 34, 74, 166, 202,
 Siménfalvy Tihamér 15, 17, 20–23, 45, 62, 68, 70, 72, 74–75, 81, 94–95, 125–126, 140, 150, 152, 154–157, 175, 190, 195, 197, 199, 202–203, 209, 222, 243
 Sipos Péter 252
 Solt Pál 35, 248
 Soltra József 43, 45–46, 49, 58–64, 118, 174, 179, 187–192
 Soltész István 39, 170
 Sombor-Schweinitzer József 231, 252
 Somogyi Béla 39–42, 170–173, 247
 Soós Károly 25
- Sőregi Zoltán 22, 252
 Suba János 32, 44, 175, 252
- Szabó Ágnes 12, 251
 Szabó Győző 35, 248
 Szabó József, vitéz Sassy 15, 122
 Szakály Sándor 54, 121, 252
 Szálasi Ferenc 41–42, 92, 172–173, 219, 249
 Szautner Ferenc 114
 Szávai Ferenc 19
 Szécsényi András 21, 60, 188, 245
 Szekér Nóra 15, 20, 150, 252
 Szemere Béla 82–92, 210–219
 Szerényi Ildikó 66, 194, 253
 Szinai Miklós 14, 66, 168, 253
 Szita Szabolcs 20, 155, 253
 Szmrecsányi György 13, 149
 Szobodeczky Aladár 95, 128–129, 132, 134–136, 138, 222
 Szombathelyi Ferenc 38, 168
 Sztahó Szavér 95, 222
 Szűcs Judit 110, 246
 Szűcs László 14, 66, 253
- Takács Tibor 29, 251
 Tarnovszky Pál 95, 128–134, 138
 Tarján G. Gábor 43, 44, 245
 Tasi Gergely 35, 166
 Tasić, Dmtitar 22, 156, 253
 Teleki Pál 13, 45–46, 64, 68, 71, 93, 148, 176–177, 192, 195, 199–220, 245
 Than Károly 19, 140, 153
 Thuróczy István 204, 247
 Toókos Gyula 27
 Topcsagics Azir 78
 Topcsagics, Mujaga 78, 206
 Torretta, Pietro Tomaso Della 75, 203
 Tóth Ambrus 35, 166
 Tóth Imre 33, 253
 Tőkés Károly 51, 52, 181–182
 Tóth Tibor 253
 Trebitsch Ignác 65–67, 193–194, 253
 Tulipán Éva 29, 161, 251
 Turbucz Dávid 16, 151, 253
 Turchányi Egon Albert 76, 204

- Ujszászy István 20, 22, 154–156
 Ujváry Gábor 253
 Ulain Ferenc 8, 64, 81–92, 144, 192, 209–219
 Umlauf Szigfrid 18, 95, 128–129, 132–135, 137–138, 153, 222
 Ungváry Krisztián 11, 16, 19, 36, 82, 86–87, 147, 151, 154, 210, 214, 253
 Üngör, Uğur Ümit, 11, 147, 253
 Vajda Barnabás 40, 253
 Vanek László 52, 53, 182
 Várady Péter 31, 186, 247
 Vargyai Gyula 15, 253
 Varga Krisztián 94, 96, 253
 Váry Albert 33–36, 38, 164–166
 Vázsonyi Vilmos 94, 132, 136, 220, 230
 Vetter Antal 27
 Vida István 37, 254
 Viszket Zoltán 66, 194, 253
 Vonyó József 13–14, 25, 149–150, 254
 Waite, Robert G. L. 24, 157, 254
 Wassertsein, Bernard 254
 Wayand Tibor 94, 96, 221, 223, 253
 Wieder, Thomas 89, 217, 254
 Wolff Sándor 108, 234
 Zadaveczi István 12–15, 26, 66, 80, 147, 149, 151, 159, 208, 241, 254
 Zeidler Miklós 13, 18, 149, 152, 254
 Zinner Tibor 13–14, 16, 18, 27, 32, 35–37, 43, 45–46, 53–55, 60–63, 73–74, 76–77, 103, 105–106, 149, 151, 153, 160, 164, 166, 167, 174–175, 177, 183–184, 186, 189–192, 201, 204–205, 229, 231–232, 248, 254
 Zbona János 36, 167
 Zsabka Kálmán 20–21, 60–61, 118, 188–189, 245

Földrajzinév-mutató • Index of locations

- Ágfalva** 73, 201
Alföld • Hungarian Plain 16, 19, 29–30, 150–152, 161
Amerika • America 83, 210
Ausztria • Austria 26, 33, 46, 65, 67–74, 89, 93, 125, 150, 157, 159, 164, 176, 193–201, 203, 216–217, 250
Bajorország • Bayern 72, 84, 144, 194, 196–200, 209, 211, 216–219
Berlin 65, 193, 241
Bécs • Vienna 25, 31, 66, 68, 70–72, 82, 93, 125, 162, 194, 196, 198–210, 242
Burgenland 26, 32–33, 72–75, 159, 164–165, 200–203, 247
Csehszlovákia • Czechoslovakia 22–23, 27, 38, 66–67, 77, 84, 127, 130, 156–157, 159, 168, 190, 194–195, 211, 221
Csongrád 108–110, 144, 192, 206, 234–236, 237, 253
Dorset 46, 176, 248
Duna • Danube 39–40, 170–171
Duna-Tisza köze • Danube-Tisza Interfluve 29–36, 161–167
Dunaszerdahely 21, 155
Ehmann-telep 62, 78, 190, 206
Erdély • Transylvania 21, 77, 79, 111, 155–156, 204–205, 207
Franciaország • France 22, 70, 89, 106, 197–198, 216, 232
Freiburg im Breisgau 23, 250
Gödöllő 12, 148, 246
Jankapuszta 22
Jászkarajenő 8, 97–103, 144, 224–229
Jugoszlávia • Yugoslavia 22, 77, 156, 253
Káposztásmegyér 39, 170
Kárpátalja 38
Kecskemét 29, 31, 35, 37, 46, 59, 62, 161, 163, 166–167, 177, 187–188, 190, 248
Koppenhága • Copenhagen 23, 250
London 28, 86, 158, 160, 205, 214, 246–247
Marseilles 77, 81, 156, 209, 250
Miskolc 208
München • Munich 24, 69, 81–82, 84–85, 91, 126, 197, 209, 211–213, 218
Németország • Germany 23, 65–66, 70, 85, 89, 91–92, 126, 157, 169, 173, 176, 193–194, 197–198, 209, 211, 213–214, 217, 219, 249, 250
New York 24, 28, 86, 157, 214, 247
Olaszország • Italy 46, 176, 179
Oxford 11, 22, 147, 156, 253
Pécs 11, 14, 19, 25, 59, 67, 82, 147, 150, 154, 158, 248
Párizs • Paris 70–73, 158–159, 198, 200–201
Pittsburgh 61, 190, 246
Pozsony • Bratislava 13–14, 149–150
Róma • Rome 21, 158
Románia • Romania 21–22, 76, 79, 156, 185, 205–206
Sopron 21–22, 76, 156, 185, 204–205, 207
Spanyolország • Spain 38, 169
Szeged 55, 110, 148, 151, 158–159, 161–162, 172, 177, 180, 184–185, 188, 193, 234, 236, 242, 246
Szolnok 235–236
Temesvár • Timisoara 21–22, 154–155, 246
Tisza-Maros-szöge 16
Vasszilvág 32, 163
Vigo 38, 169

ISSN 2631-0767
ISBN 978-963-480-026-2

Készült a Line Design Kft.-ben • Published by Line Design Ltd.

Felelős vezető • Responsible manager
Nagyné Gyenis Ildikó